

Rīgas attīstības plāna 2006.-2018. gadam apakšprojekts

„Demogrāfiskā situācija un attīstības prognozes”

**Izpildītājs: LZA Ekonomikas institūts,
projekta vadītāja Pārsla Eglīte**

Darba līgums: DA-03-213-li 15.09.2003.

Rīga, 2003. g. decembris

Saturs

	lpp.
Pētnieciskā darba pamatojums, mērķis un uzdevumi	4
I posms. Esošās demogrāfiskās situācijas izvērtējums Rīgā, tās daļās un plašākā teritoriālā skatījumā	
Pieejamo statistikas datu vērtējums un analīzes paņēmieni	4
Rīgas un Rīgas reģiona iedzīvotāju skaits un tā dinamika	9
Iedzīvotāju sastāva raksturojums:	13
Vecumsastāvs, tā pamatgrupas, vīriešu un sieviešu skaita samērs	13
Iedzīvotāju sastāvs pēc tautības un pilsonības	19
Iedzīvotāju izglītības līmenis	27
Iedzīvotāju nodarbinātība	33
Izmantojamie mājokļi, to iemītnieku skaits un sastāvs	40
Iedzīvotāju kustība Latvijā un tās reģionos laikposmā pēc neatkarības atjaunošanās	54
Dabiskā kustība	56
Migrācija	64
Demogrāfiskās situācijas un tās attīstības tendenču vērtējums	78
Avoti	82
Pielikumi esošās situācijas raksturojumam	84
II posms. Rīgas un Rīgas reģiona demogrāfiskās attīstības prognozes	102
Darba II posma pamatojums un uzdevumi	103
Prognozes aprēķinu metodika un variantu scenāriji	104
Paredzamais iedzīvotāju skaits un izvietojums laikposmā līdz 2025. gadam	115
Iedzīvotāju sastāva gaidāmās pārmaiņas	122
Secinājumi	131
Avoti	132
Pielikumi: paredzamais iedzīvotāju skaits un sastāvs teritorijas daļās	133

I posms

**ESOŠĀS DEMOGRĀFISKĀS SITUĀCIJAS
IZVĒRTĒJUMS RĪGĀ, TĀS DAĻĀS UN PLAŠAKĀ
TERITORIĀLĀ SKATĪJUMĀ**

PĒTNIECISKĀ DARBA PAMATOJUMS, MĒRĶIS UN UZDEVUMI

Pētniecības darbs veikts Rīgas attīstības plāna 2006.-2018. gadam ietvaros un saskaņā ar Rīgas domes Pilsētas attīstības departamenta līgumu Nr. DA-03-213-li no 2003. g. 15. septembra.

Iedzīvotāji, kā zināms, ir visu darbību subjekts – kā vērtību radītāji, tā patērētāji. Tāpēc katras valsts, reģiona un atsevišķas pilsētas attīstības plānošanā ir jāreķinās gan ar esošo darītāju un aprūpējamo skaitu un sastāvu, gan paredzamajām to pārmaiņām.

Veicamā pētījuma **mērķis** ir izzināt Rīgas un tās teritoriālo daļu demogrāfisko situāciju, pārejas posmā uz tirgus ekonomiku, tajā notikušās un turpmākajos divos gadu desmitos paredzamās pārmaiņas, rēķinoties ar stāvokli tuvējā reģionā, Latvijā un pasaulē.

Šai nolūkā **izvirzītie uzdevumi** darba pirmajā posmā:

- iedzīvotājus un to kustību raksturojošo statistikas datu vērtējums;
- iedzīvotāju skaita dinamika Rīgā un tās salīdzinājums ar citām Eiropas pilsētām;
- iedzīvotāju sastāva raksturojums pēc
 - vecuma,
 - dzimuma,
 - tautības,
 - pilsonības
 - izglītības,
 - nodarbinātības,
 - saimes un ģimenes tipiem,
 - izmantojamo mājokļu tipiem.
- mājokļu pietiekamības un atbilstības saimes tipam vērtējums saistībā ar paredzamo pieprasījumu pēc tiem,
- iedzīvotāju dabiskās kustības un migrācijas raksturojums pārejas posmā, to attīstības tendenču vērtējums,
- iedzīvotāju skaita un sastāva atjaunošanās spēju, kā arī strukturālo pārmaiņu varbūtības un virzienu vērtējums.

PIEEJAMO STATISTIKAS DATU VĒRTĒJUMS UN ANALĪZES PAŅĒMIENI

Pētījumā izmantoti LR Centrālās statistikas pārvaldes iegūtie un pēc 2000. gada tautskaites atbilstoši Ministru kabineta apstiprinātajam precizētajam iedzīvotāju skaitam par 90. gadiem pārrēķinātie dati, jo tas garantē to salīdzināmību visās teritorijas daļās un dinamikā [sk. Latvijas demogrāfijas ... 2002: 168-182].

Iedzīvotāju sastāva, kustības un izvietojuma raksturošanai un izpētei Latvijā tiek iegūti vairāku veidu statistikas dati:

- periodiskas – aptuveni ik pēc 10 gadiem – tautas skaitīšanas [1989. gada ... 1992; Latvijas 2000 ... 2002];
- pastāvīga vispārēja iedzīvotāju skaita un sastāva pārmaiņu (dzimušo, mirušo, dzīves vietu mainījušo un laulību) uzskaitē pēc šos notikumus reģistrējošo iestāžu ziņām [Latvijas demogrāfijas gadagrāmata – ik gadus];

- regulāri un epizodiski izlasesveida apsekojumi par cilvēku ekonomisko aktivitāti u.c. sociālām norisēm, to starpā:
 - profesiju apsekojumi pēc juridisko vienību sniegtām ziņām – reizi gadā,
 - darbaspēka apsekojumi 2 reizes gadā,
 - mājsaimniecību budžeta pētījums – ik ceturksni,
 - dzīves apstākļu raksturojums – reizi vairākos gados,
 - laika izlietojuma izpēte – arī reizi vairākos gados [speciālos izdevumus sk. avotu sarakstā].

Cilvēku un viņu darbības daudzveidības dēļ praktiski nav iespējams vienlaikus iegūt visaptverošu ziņu kopumu par visām varbūtēji interesējošām individuus raksturojošām pazīmēm un viņu kombinācijām. Tādu ieguve, pastāvīga aktualizācija un apstrāde pat ar modernām tehnoloģijām prasītu tik ilgu laiku, ka ziņas paspētu novecot. Tāpēc lietotājiem jāizvēlas savām vajadzībām atbilstošākais datu avots vai vairāki savstarpēji savietojami. Jebkurā gadījumā iepriekš jāiepazīstas un jārēķinās ar izmantojamo ziņu ieguves īpatnībām un datu patieso saturu, kas ir aprakstīts visu statistikas datu krājumu metodiskajā daļā.

Tradicionāli par vispatverošāko un ticamāko datu ieguves veidu uzskata tautas skaitīšanu, kuras gaitā tiek aptaujāti visi pastāvīgie iedzīvotāji, iegūstot daudzveidīgus datus par viņu vecumu, tautību un valodu prasmi, izglītību, nodarbošanos, ģimenes sastāvu un stāvokli, kā arī mājokli. Tāpēc tautas skaitīšanu datus mēdz izmantot arī starpskaitīšanu laikā aprēķinātā iedzīvotāju skaita precizēšanai un to kustības intensitātes rādītāju aprēķiniem.

Pēdējā tautas skaitīšana, kuras dati ļauj raksturot Latvijas iedzīvotāju sastāvu īsi pirms neatkarības atgūšanas un tātad arī šai laikposmā piedzīvotās pārmaiņas, notika 1989. gada janvārī pēc bijušajā PSRS pieņemtās metodikas. Skaitīšanas lapās bija ietverti visi ANO ieteiktie jautājumi. Taču paredzētie atbilžu varianti un to grupējumi, īpaši attiecībā uz valodu prasmi, iztikas avotiem un nodarbošanos bija savā īpašā padomju variantā, kas apgrūtināta rezultātu salīdzināšanu ar citās pasaules valstīs un mūsdienās Latvijā lietojamiem.

Iespējami pilnīgas uzskaites nolūkā skaitītājiem tolaik bija uzdots apmeklēt visas vietas, kurās varētu dzīvot cilvēki. Iegūtās ziņas netika koriģētas pēc pieraksta dzīvesvietā. Taču apdzīvoto vietu iedzīvotāju skaits tika palielināts par zināmu daļu centralizēti saskaitīto Bruņotajos spēkos dienējošo, tikai centralizētais pieskaitījums šo datu slepenības dēļ neatbilda faktiskajam armijas daļu izvietojumam. Līdz ar to visos turpmākajos iedzīvotāju skaita un vecumsastāva aprēķinos, kas tika izdarīti, pieskaitot vai atskaitot dzimušo, mirušo, pierakstījušos vai izrakstījušos daudzumu, saglabājās šī centralizētā pieskaitījuma radītā kļūda.

Zināmas neprecizitātes starpskaitīšanu iedzīvotāju skaita rādītājos radīja arī dzīvesvietu mainījušo iedzīvotāju uzskaitē pēc pieraksta noteiktā apdzīvotā vietā. Kā zināms, īpašumtiesību un atšķirīgo komunālo maksājumu diktēto apsvērumu dēļ, pieraksta adrese tālu ne vienmēr atbilst faktiskajai, it īpaši 90,-tos gados pārdzīvotajā pārejas posmā ar tam raksturīgajām īpašumtiesību, tarifu un uzskaites kārtības maiņām. Visu šo kļūdu labošana bija viens no jaunās – 2000. gada tautskaites uzdevumiem.

Lai raksturotu iedzīvotāju skaitu un sastāvu, kāds tas bija 2000. gada 31. martā, iedzīvotāji tika meklēti tikai Iedzīvotāju reģistrā uzrādītajās adresēs, fiksējot varbūtējās pārmaiņas tajās pierakstīto iedzīvotāju sastāvā. Tā kā šīs adreses ne vienmēr atbilst faktiskajām, tautskaitē paredzētajā neizbēgami ierobežotajā laikā (30 dienās), visi cilvēki tomēr netika sastapti. Tādēļ par aptuveni 10% iedzīvotāju datus ir iekļautas tikai Iedzīvotāju reģistrā fiksētās pazīmes, bet trūkst atbilžu par viņu iegūto izglītību, iztikas avotiem un nodarbošanos, tāpat kā nav precizēta šo nesastapto cilvēku faktiskā

dzīvesvieta. Iespējams, ka tieši šo nepilnību dēļ vēl nav publicēti dati par nodarbošanos, bet tikai iztikas avotiem.

Kopējam visas valsts iedzīvotāju sastāva un tajā notikušo pārmaiņu raksturojumam minētās nepilnības nav īpaši būtiskas. Taču atsevišķu pilsētu un reģionu iedzīvotāju skaita un sastāva salīdzinājumos datu ticamības pakāpe ievērojami mazinās, jo trūkst informācijas, vai minētās datu ieguves nepilnības visās teritorijas daļās ir vienādi lielas. Dažādie novērojumi liek domāt, ka Rīgā, piemēram, faktiski dzīvo vairāk cilvēku nekā pēc pieraksta un atbilstoši Iedzīvotāju reģistra datiem. Taču 2000. gada Latvijas tautskaitei izvēlēta metode un iegūtie dati nedod pārliecinošu atbildi, vai un par cik atšķiras Rīgas faktiskais un formāli uzskaitītais iedzīvotāju skaits un sastāvs. Atliek vienīgi datu izmantošanā rēķināties ar varbūtību, ka visiem tautskaites datiem iespējama aptuveni 10% liela nobīde. Saprotais, ka līdz ar to ir stipri ierobežotas dažādu pazīmju detalizētu kombināciju iespējas un iegūto grupējumu ticamība, īpaši par atsevišķām apdzīvotām vietām ar ievērojamu iedzīvotāju dinamiku. Tomēr citu – drošāku datu vismaz līdz dzīvesvietas deklarēšanas pabeigšanai nav, un analīzes pamatā izmantojami tieši valdības oficiāli apstiprinātu 2000. gada tautskaites rezultāti.

Iedzīvotāju vispārējā aptauja tautas skaitīšanas gaitā dod iespēju iegūt to raksturojumu par sīkākām teritoriālām vienībām nekā to ļauj izlasesveida aptaujās iegūtie dati. Detalizācijas pakāpi gan ierobežo katras vienības iedzīvotāju skaits, un grupējumos atbilstoši interesējošās pazīmes gradācijai iegūtu statistiski ticamu cilvēku skaitu katrā no grupām. Otrs ierobežojums ir izdalāmās teritorijas raksturojošās pazīmes esamība sākotnēji iegūtajos datos. Kā zināms, skaitīšanas lapās adreses ir kodētas saskaņā ar pastāvošo Latvijas administratīvo dalījumu, izdalot Rīgas 6 rajonus un priekšpilsētas, bet ne vēsturisko centru, kurā ietilpst viss centra rajons un samērā mazākas vairāku priekšpilsētu daļas.

Rēķinoties ar minētajām iespējām un ierobežojumiem, iedzīvotāju sastāva un mājokļu apstākļu varbūtējo atšķirību izpētei atsevišķās Rīgas teritorijas daļās CSP tika veikta 2000. gada tautskaites datu papildapstrāde pa Rīgas 6 administratīvajiem rajoniem un priekšpilsētām. Analīzē pieļauts, ka atbilstoši laikmetam, kad veikta vēsturiskā centra apbūve, tā apdzīvojuma īpatnības sakrīt ar Centra rajonam piemītošajām. Atšķirtos galvenokārt iedzīvotāju skaits, uz kuru attiecināmas centram raksturīgās viņu sastāva un mājokļu struktūras īpatnības. Savukārt priekšpilsētu īpatnības bez vēsturiskajā centrā ietilpstošajām daļām atšķirtos no Centra vēl spilgtāk.

Dažādo izlasesveida aptauju programmās, pateicoties mazākam apmeklējamo cilvēku skaitam un tāpat arī apstrādājamo datu apjomam, ir iekļaujams lielāks iegūstamo ziņu klāsts un līdz ar to panākams pilnīgāks pētījumās parādības raksturojums un tās izplatību ietekmējošo faktoru izpēte. Taču samērā nelielā aptaujāto skaita dēļ ir ierobežotas iegūto atbilžu grupējumu iespējas pēc vairākām pazīmēm, t.i. – pa atsevišķām teritoriālām vienībām pēc tajā dzīvojošo cilvēku dzimuma, vecuma un kādas tieši šai pētījumā būtiskas atbildes. Tāpēc, piemēram, CSP regulāri veicamā darbaspēka apsekojuma dati gan raksturo teritorijā nodarbināto (neatkarīgi no dzīvesvietas) sastāvu pēc dzimuma un vecuma, kā arī dzimuma un izglītības līmeņa, nodarbinātā statusa, darba rakstura un nozares, taču tikai pa pilsētām un laukiem kopumā, kā atsevišķu pilsētu izdalot vienīgi lielāko – Rīgu. Tāpat koeficienti par dzimstību un mirstību atsevišķās piecu gadu vecumgrupās, kā arī migrējošo sastāvs pēc vecuma, tautības un izglītības tiek aprēķināti tikai pa minētajām skaitliski pietiekami lielām teritoriālām vienībām: daži rādītāji tikai pēc apdzīvojuma veida, t.i., pa laukiem un pilsētām, daži arī pa reģioniem. Taču atsevišķos reģionos netiek izdalīti lauku un pilsētu iedzīvotāji, kuru sastāvs un kustības intensitāte, kā var izsekot pēc datiem šādā dalījumā, atšķiras. Neņemot vērā pilsētnieku īpatsvaru katrā no reģioniem, to

salīdzinājumos nav īstas skaidrības par reģionālu atšķirību cēloņiem, vai tas izskaidrojams ar urbanizācijas pakāpi vai citām teritoriālām īpatnībām. Savukārt pilsētnieku īpatsvara aprēķinus rajonos un reģionos sarežģī tādu veidojumu rašanās kā pilsētās ar lauku teritoriju un jaunie novadi, kuros apvienojas pilsēta ar tuvajiem pagastiem. Nav skaidrs, vai to iedzīvotājus būtu pareizāk uzskatīt par lauciniekiem vai pilsētniekiem. Vēl jo vairāk tāpēc, ka mūsdienās vismaz Latvijas apstākļos cilvēki daļu sava laika pavada pilsētā, daļu laukos. Jo mazāka pilsēta, jo lielāka iedzīvotāju daļa saistīta ar laukiem; attiecīgi viņu uzvedība un tās nosacījumi – līdzīgāki. Līdz ar to visu 5 valsts reģionu savstarpējais salīdzinājums ir iespējams tikai par atsevišķiem iedzīvotāju sastāva un darbības raksturojumiem, turklāt ar mazāku detalizācijas pakāpi nekā Rīgas un Latvijas vidējo rādītāju samērošana. Tomēr tā ļauj vērtēt dažādo norišu īpatnības vismaz lielpilsētā un pēdējās ietekmi uz visas valsts demogrāfisko attīstību.

Atsevišķu parādību analizē, kombinējot tautskaites datus ar izlasesveida novērojumos iegūtajiem, jāpatur prātā personu vai tās darbību raksturojošo pazīmju varbūtējās atšķirības. Piemēram, iedzīvotāju nodarbinātības līmeni līdz šim publicētajos tautskaites datos raksturo tikai viņu sadalījums pēc iztikas avotiem. Taču strādājošiem ar darba līgumu vai savā saimniecībā kā iztikas avots uzrādīta ekonomiskā aktivitāte, bet strādājošie bez darba līguma ieskaitīti grupā ar „citu iztikas avotu”, kaut pēdējo vidū var būt arī kāds, kura īstais iztikas avots nav atšifrēts. Diemžēl vēl 3 gadus pēc tautskaites nav pieejamas ziņas ne par ekonomiskās aktivitātes raksturu dažādās teritorijās un paaudžu pārstāvju vidū, ne studentu īpatsvaru u.tml. Darbaspēka izlasesveida apsekojumā, kur, kā jau minēts, nodarbināto sastāvs raksturots nedaudz sīkāk nekā pieejamos tautskaites datos, pelnītāju dalījuma pēc darba līguma vai īpašumtiesību esamības nav. Tādēļ šo dažādo avotu datus tālākajā analizē salīdzinot vai kombinējot, tautskaites datus uzrādītie divus minētos formāli dažādos iztikas avotus gūstošie tiek apvienoti, viņu skaitu summējot.

Otra no abiem minētajiem avotiem iegūstamo nodarbinātības raksturojumu atšķirība ir to piesaiste teritorijai: tautskaites dati atspoguļo katrā teritorijā dzīvojošo ekonomiskās aktivitātes, bet darbaspēka apsekojuma ziņās – nodarbināto sadalījumu pa darba vietām, atbilstoši šīs darbavietas teritoriālajai piesaistei. Neraugoties uz izmantoto rādītāju daļējām atšķirībām, ar dažādiem paņēmieniem un citā momentā iegūto ziņu kopskaita novirzēm absolūtā izteiksmē, abu izmantojamo datu teritoriālās piesaistes specifika sniedz iespēju vismaz aptuveni vērtēt ārpus savas oficiālās dzīvesvietas nodarbināto (un tāpat daļēji – arī dzīvojošo) daudzumu katrā no reģioniem. Kā jau minēts, īpaši būtisks šis jautājums ir Latvijas vidienē ar Rīgu.

Svārstmigrācijas izpēte Rīgā un tai tuvējā reģionā pēc pārejas uz brīvā tirgus ekonomiku ir veikta ar LU Ģeogrāfijas un zemes zinātņu fakultātes rīkotās aptaujas un dienesta datu analīzes palīdzību 1995.-1996. gadā [Rīgas ... 1996; Latvijas Autoceļu ...].

Pētījuma gaitā ir savāktas ziņas par:

- pārdoto abonentiļu skaitu dažādos dzelzceļa kustības virzienos,
- Rīgas mācību iestāžu audzēkņu mājas adresēm sadalījumā pa administratīvām vienībām,
- Rīgas uzņēmumu Valsts ieņēmumu dienestā ieskaitīto iedzīvotāju ienākumu nodokļa apjomu sadalījumā pa pārsūtīšanas adresēm, respektīvi, pašvaldībām ārpus galvaspilsētas,
- Pierīgas pilsētās un pagastos dzīvojošo cilvēku darbavietu atrašanos savā vai citas pašvaldības teritorijā,
- Pierīgas pašvaldību vadītāju viedokļiem attiecībā uz svārstmigrācijas apjomu viņu pārvaldītajā teritorijā, tā dinamiku un izmantojamo transportu.

Iegūtais Pierīgas-Rīgas svārstmigrācijas raksturojums ir izklāstīts autoru gatavotajos pārskatos un publikācijās [Apdzīvojuma ... 1998; Latvijas lielāko ... 1999; Limbažu ... 2001; Ogres ... 1998; Rīgas rajona ... 2000; Tukuma ... 1999; VASAB 2010 ... 2001; Latvia's National ... 1996].

Taču XX gadsimta nogalē strauji augošais vieglo automašīnu skaits iedzīvotāju rīcībā, kā arī lielpilsētām raksturīgā un mūsdienās Rīgā notiekošā daļas daudzdzīvokļu namu iemītniekiem pārcelšanās uz privātmājām ārpusē izraisa pārmaiņas svārstmigrantu izvietojumā un viņu izmantoto transporta līdzekļu izvēlē. Tāpēc ir šaubas, vai pirms 8 gadiem iegūtie dati var tikt izmantoti pašreizējās svārstmigrācijas raksturojumam. Lai par to pārliecinātos, būtu jāizmanto jauni datu avoti, piemēram, par autoceļu noslodzi atsevišķos ceļu posmos un mikroautobusu pārvadāto pasažieru skaitu noteiktos diennakts laikos, kā arī jāveic atkārtota aptauja piepilsētas pagastos un pilsētās.

Īpaša izpēte būtu vajadzīga arī tādu cilvēku skaita un sastāva izzināšanai, kas iebrauc uz Rīgu strādāt no attālākajiem Latvijas apvidiem un uzturas galvaspilsētā visu darba nedēļu vai ilgākus laikposmus, kaut arī viņu dzīvesvieta uzrādīta citur. No Valsts ieņēmumu dienesta datiem varētu gūt tikai aptuvenu ieskatu par viņu daudzumu, bet uzturēšanās ilgums, mājokļa raksturs un vajadzība to mainīt paliek nezināmi.

Līdz tādu pētījumu veikšanai pat pēc 2003. gada vasarā sāktās dzīvesvietas deklarēšanas radītajām iespējām precizēt atsevišķu administratīvo vienību pastāvīgo iedzīvotāju skaitu, skaidrības par svārstveida migrantiem, kā arī darba nedēļas un sezonas vai semestra iedzīvotājiem un viņu vēlmēm iegūt savu mājokli Rīgā nebūs.

Atzīstot vispārējā uzskaitē iegūtos tautskaites datus par vispilnīgākajiem un ticamākajiem, salīdzinājumā ar izlasesveida aptaujās iegūtajiem, šai darbā izmantojamie iedzīvotāju cita veida papildraksturojumi izvēlēti iespējami tuvu tautskaites laikam.

RĪGAS UN RĪGAS REĢIONA IEDZĪVOTĀJU SKAITS UN TĀ DINAMIKA

Gadsimtu mijā – 2001. gada sākumā Latvijā pēc statistikas datiem bija 2366 tūkstoši pastāvīgo iedzīvotāju. Gandrīz trešā daļa no tiem – 32,0% koncentrēta valsts galvaspilsētā. Rīgā vien dzīvo tikpat daudz iedzīvotāju kā Latvijas laukos un divreiz vairāk cilvēku nekā jebkurā no četriem teritoriāli plašākajiem reģioniem – Vidzemes – 15,2%, Kurzemes – 13,5%, Zemgales – 14,8% un Latgales – 16,1%. Kopā Rīgas reģionā, ieskaitot Jūrmalu un Rīgas rajonu, mīt nedaudz vairāk par 40% valsts iedzīvotāju. Tas liecina par Rīgas un Rīgas reģiona iedzīvotāju sastāva un to ataudzes īpatnību lielo ietekmi uz visas valsts demogrāfisko situāciju. Tāpēc Latvijas iedzīvotāju kustības izpētē un prognozēšanā ir lietderīgi īpaši pievērsties Rīgas un tās reģiona īpatnībām.

Laikposmā kopš valsts neatkarības atjaunošanas no 1990. gada līdz 2002. gada sākumam Latvijas iedzīvotāju skaits ir samazinājies par 322,4 tūkstošiem, t.i., 12,1%. Rīgas reģiona iedzīvotāju skaits ir sarucis vēl straujāk – par 15,8% jeb 173,5 tūkstošiem cilvēku, kas ir 53,8% no kopējiem valsts iedzīvotāju zudumiem, tai skaitā Rīgā vien – par 162 tūkstošiem jeb 16,9%, kas ir 50,2% kopējo zudumu. Savukārt reģiona pārējās daļas – Jūrmalas un Rīgas rajona iedzīvotāju skaits ir samazinājies tikai par 5,5%, kas ir pat mazāk nekā vidēji rajonos ārpus lielākajām pilsētām (1. tab.). Tātad Rīga līdzīgi daudzām lielpilsētām ir sasniegusi to attīstības pakāpi, kad iedzīvotāju koncentrāciju pilsētas centrā nomaina paplašināšanās jeb aglomerācijas veidošanās un iedzīvotāju blīvuma pieaugums tuvējās no centra ērti sasniedzamās piepilsētas teritorijās.

1. tabula

Latvijas un reģionu iedzīvotāju skaita pārmaiņas pēc neatkarības atjaunošanas

	1989	1990	1995	2000	2001	2003	2001/ 1990	2003/ 1995
Latvija	26657770	2668140	2500580	2381715	2364254	2331480	88,6	93,2
Rīgas reģions	1121813	1121267	1025669	966215	957267	940350	85,4	91,7
Rīga	910443	909135	824988	766381	756627	739232	83,2	89,6
Jūrmala	60566	60620	57285	55673	55712	55156	91,9	96,3
Rīgas rajons	150804	151512	143396	144161	144928	145962	95,6	101,8
Vidzemes reģions	379496	380032	369788	360068	358299	354217	94,3	95,8
Kurzemes reģions	365479	365733	338695	322221	319393	315555	87,3	93,2
Zemgales reģions	377466	378797	360935	347551	347136	346541	91,6	96,0
Latgales reģions	421516	422311	405493	385660	382159	374817	90,5	92,4
Republikas pilsētas, kopā*	1377321	1377189	1252553	1174393	1162353	1141523	84,4	91,1
Rajoni, kopā*	1288449	1290951	1248027	1207322	1201901	1189957	93,1	95,3

Avots: Latvijas demogrāfijas gadagrāmatas 1990. ... 2002.

* sīkāk sk. 1. pielikumā

Spriežot pēc iedzīvotāju skaita pārmaiņām Rīgas un citos tā sauktos lauku rajonos, Rīgas reģionam būtu pieskaitāma arī daļa Ogres rajona un citu tuvējo rajonu teritorijas pie lielākajiem satiksmes ceļiem. Taču par tādu sazarotu Rīgas aglomerāciju trūkst statistikas datu. Tādēļ turpmākajā analīzē izmantosim citviet jau lietojamo valsts teritorijas dalījumu reģionos ar gana kompaktu Rīgas reģionu.

Īpaši straujās iedzīvotāju skaita mazināšanās dēļ pašā galvaspilsētā Rīgas reģiona īpatsvars aplūkojamajā laikposmā arī nemitīgi mazinās – no 42% 1990. gadā līdz 40,4% 2002. gada sākumā. Savukārt Rīgas īpatsvars sarucis no 34,1 līdz 31,9%

Latvijas iedzīvotāju, kamēr Rīgas rajonā gan iedzīvotāju skaits gan īpatsvars pēdējos 5 gados pat nedaudz pieaudzis (2. tab.).

2. tabula

Latvijas iedzīvotāju sadalījums pa reģioniem gada sākumā*

	1989	1990	1995	2000	2001	2003
Latvija	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Rīgas reģions	42,1	42,0	41,0	40,6	40,5	40,3
Rīga	34,2	34,1	33,0	32,2	32,0	31,7
Jūrmala	2,3	2,3	2,3	2,3	2,4	2,4
Rīgas rajons	5,7	5,7	5,7	6,1	6,1	6,2
Vidzemes reģions	14,2	14,2	14,8	15,1	15,2	15,2
Kurzemes reģions	13,7	13,7	13,5	13,5	13,5	13,5
Zemgales reģions	14,2	14,2	14,4	14,6	14,7	14,9
Latgales reģions	15,8	15,8	16,2	16,2	16,2	16,1
Republikas pilsētas, kopā*	51,7	51,6	50,1	49,3	49,2	49,0
Rajoni, kopā*	48,3	48,4	49,9	50,7	50,8	51,0

Avots: Latvijas demogrāfijas gadagrāmatas 1990. ... 2002.

* sīkāk sk. 1. pielikumā

Tomēr šis palielinājums nespēj kompensēt ne iepriekšējo gadu rajona piedzīvotos, ne Rīgas lielos iedzīvotāju skaita zudumus.

Ikgadējā iedzīvotāju kustības statistika dod iespēju aprēķināt atsevišķo pieauguma sastāvdaļu lomu kopējos cilvēku skaita zudumos. Latvijā kopumā 40,9% iedzīvotāju skaita samazinājuma radušies dabiskās kustības gaitā, kopš 1992. gada mirušo skaitam pārsniedzot dzimušo daudzumu (3. tab.).

Rīgas reģionā migrācijas īpatsvars kopējos zudumos ir lielāks nekā vidēji valstī un attiecīgi dabiskās kustības īpatsvars kopējos zudumos – nedaudz mazāks: 36,4%, bet Rīgā pat 34,5%. Tas gan nenozīmē, ka Rīgā un tās reģionā iedzīvotāju dabiskā kustība būtu labvēlīgāka nekā citviet Latvijā. Gluži otrādi: Rīgas un tās reģiona īpatsvars dabiskās kustības rezultātā radušajos zudumos ir attiecīgi 41,2 un 46,6%, tātad pārsniedz pilsētas un reģiona īpatsvaru iedzīvotāju skaitā. Tādējādi norises galvaspilsētā, ņemot vērā tās lielo īpatsvaru valsts iedzīvotāju kopskaitā, padara Latvijas demogrāfisko situāciju par vienu no sliktākajām citu Eiropas (un līdz ar to arī pasaules) valstu vidū [Latvijas demogrāfijas ... 2002: 184].

Rīgas lielajam īpatsvaram valsts iedzīvotāju skaitā un tā dinamikai var atrast dažus visai līdzīgus piemērus arī citviet Eiropā. Vēl lielāka visas valsts iedzīvotāju koncentrācija galvaspilsētā sasniegta Portugālē, bet tikai nedaudz mazāka tepat Igaunijā, nedaudz atpaliek Grieķija, Īrija, Dānija. Saprotams, ka visās valstīs galvaspilsētas iedzīvotāju īpatsvars visu pilsētnieku vidū ir augstāks nekā kopējā iedzīvotāju skaitā, bet īpaši augsts – vairāk nekā Rīgā – tas ir Portugālē un Grieķijā, tikai nedaudz mazāks Īrijā, Igaunijā, Austrijā, Somijā (4. tab.).

3. tabula

Iedzīvotāju skaita zudumi un tā sastāvdaļas Latvijā un tās reģionos 1990.-2001. g.

	Iedzīvotāju skaita zudumi 12 gados	t.sk. dabiskās kustības apjoms	Dabiskās kustības īpatsvars kopējos, %	Kopējie zudumi % no vidējā iedzīvotāju skaita	tai skaitā	
					dabiskās kustības dēļ, %	migrācijas rezultātā
Latvija	-322372	-131899	40,9	-12,86	-5,26	-7,60
Rīgas reģions	-173521	-63224	36,4	-16,77	-6,11	-10,66
Rīga	(-161978)	(-55955)	(34,5)	(-19,56)	(-6,76)	(-12,80)
Jūrmala	(-5292)	(-3844)	(72,6)	(-9,13)	(-6,63)	(-2,50)
Rīgas rajons	(-6251)	(-3425)	(54,8)	(-4,21)	(-2,31)	(-1,90)
Vidzemes reģions	-24306	-12766	52,5	-6,61	-3,47	-3,14
Kurzemes reģions	-48671	-11292	23,2	-14,26	-3,31	-10,95
Zemgales reģions	-31698	-11419	36,0	-8,73	-3,15	5,58
Latgales reģions	-44176	-33162	75,1	-11,04	-8,28	-2,76

Avots: Latvijas demogrāfijas gadagrāmatas 1990. ... 2002.

Vairumā valstu galvaspilsētas īpatsvaram visu iedzīvotāju un arī pilsētnieku sastāvā ir tendence mazināties, un tā notiek pat dažās valstīs, kurās galvaspilsētas iedzīvotāju skaits atšķirībā no Rīgas pēdējos 10 gados ir palielinājies: Austrijā, Dānijā, Francijā, Grieķijā, Īrijā, Holandē, Vācijā. Tātad šais valstīs galvaspilsētu izaugsmes tempi ir kaut nedaudz zemāki nekā pārējā valsts teritorijā. Tomēr ir arī pilsētas, kuru iedzīvotāju skaits tāpat kā Rīgā ir samazinājies. Raksturīgi, ka ES dalībvalstīs tā noticis četrās no 14 pusmiljonu iedzīvotāju pārsniegušo galvaspilsētu, savukārt kandidātvalstu vidū – pusē no analizē iekļautajām (bez Slovākijas un Slovēnijas). Šādu gadījumu biežuma atšķirība ES dalībvalstīs un kandidātvalstīs izskaidrojama galvenokārt ar katrai šo valstu grupai raksturīgāko kopējo iedzīvotāju skaita dinamiku: visās dalībvalstīs tas ir palielinājies, kamēr 7 no 8 aplūkojamām kandidātvalstīm tas ir sarucis vai palicis nemainīgs. Vienīgi Polijā iedzīvotāju skaits ir palielinājies, un tas nodrošinājis arī Varšavas izaugsmi 10 gados par 4,8%, kamēr Prāga izaugusi par 1,6%, bet Sofija un Bukareste saglabājušas nemainīgu iedzīvotāju skaitu.

No lielākajām ES dalībvalstu galvaspilsētām iedzīvotāju skaits nedaudz mazinājies tikai Briselei, Romai, Londonai un Madrīdei. Iespējams, ka metropoles iedzīvotāju papildinājums apmetas galvenokārt piepilsētās, veidojot lielākas vai blīvākas aglomerācijas. Visās Skandināvijas valstīs, ieskaitot Norvēģiju, galvaspilsētas XX gadsimta pēdējos 10 gados ir izaugušas: Kopenhāgena par 3,2%, Stokholma – par 6,4%, bet Helsinki un Oslo – 1,3-1,4 reizes. Domājams gan, ka pēdējais noticis uz pilsētas teritorijas paplašināšanas rēķina, piepilsētas apdzīvojumam kļūstot arvien blīvākam.

Eiropas lielāko galvaspilsētu izaugsmes un īpatsvara pārmaiņu salīdzinājums ļauj secināt, ka katrai valstij un lielpilsētai piemīt savas unikālas īpatnības, kas ierobežo kopēju likumsakarību izpausmes. Tomēr diezgan pārlicinoši izpaužas galvaspilsētas palielinājuma atkarība no valsts kopējā iedzīvotāju skaita dinamikas. Izņēmums ir bijušās PSRS republikas Krievija, Ukraina un Baltkrievija, kur valsts iedzīvotāju skaitam sarūkot, galvaspilsētas turpina augt. Iespējams, ka tas saistāms ar šo pilsētu nelielo īpatsvaru valsts iedzīvotāju sastāvā.

4. tabula

Galvaspilsētas iedzīvotāju skaita dinamika Eiropas valstīs¹⁾

Valstis, galvaspilsētas	Iedzīvotāju skaits, tūkst.			% pilsētnieku vidū ²⁾			% valsts iedzīvotāju vidū ³⁾	
	faktiskais		prognoze	faktiskais		prognoze		
	1990	2000	2015	1985	2000	2015	1990	2000
ES dalībvalstis								
Austrija, Vīne	2055	2070	2099	41,9	39,0	36,8	26,7	25,6
Beļģija, Brisele	1148	1122	1122	12,4	11,3	11,4	11,6	10,9
Dānija, Kopenhāgena	1345	1388	1415	31,6	30,7	30,7	26,3	25,7
Francija, Parīze	9334	9624	9677	22,4	21,6	19,9	16,5	16,2
Griekija, Atēnas	3070	3116	3136	52,5	48,7	46,4	30,4	28,6
Holande, Amsterdama	1053	1144	1180	7,8	8,1	8,2	7,0	7,2
Īrija, Dublina	916	985	1127	46,0	44,7	42,3	26,2	25,9
Itālija, Roma	2807	2688	2688	7,7	7,0	7,0	4,9	4,6
Lielbritānija, Londona	7653	7640	7640	15,2	14,5	14,1	13,3	12,7
Portugāle, Lisabona	2434	3826	4401	47,9	60,1	58,8	23,4	38,2
Somija, Helsinki	872	1167	1293	24,6	33,5	33,2	17,4	22,4
Spānija, Madriīde	4172	4072	4072	15,0	13,2	13,0	10,7	10,2
Vācija, Berlīne	3288	3324	3327	5,0	4,6	4,5	4,1	4,0
Zviedrija, Stokholma	1487	1583	1613	20,6	21,3	20,8	17,3	17,8
Kandidātvalstis								
Bulgārija, Sofija	1191	1192	1192	20,5	20,8	21,3	13,2	14,7
Čehija, Prāga	1207	1226	1230	15,5	16,0	16,0	11,7	11,9
Igaunija, Tallina	480	408	408 ⁴⁾	42,4	41,6	..	30,5	29,1
Latvija, Rīga	892	775	775	48,8	47,7	52,6	34,1	32,2
Lietuva, Viļņa	587	578	578 ⁵⁾	23,4	23,3	..	15,9	15,6
Polija, Varšava	2165	2269	2381	9,5	8,9	8,5	5,7	5,9
Rumānija, Bukareste	2054	2054	2054	17,2	16,4	15,7	8,8	9,2
Ungārija, Budapešta	2009	1825	1825	32,3	28,4	28,3	19,3	18,2
ES nepievienojušās								
Norvēģija, Oslo	681	978	1108	22,3	29,0	29,3	15,8	21,7
Horvātija, Zagreba	849	1060	1149	31,4	41,1	41,0	..	22,6
Baltkrievija, Minska	1617	1772	1845	23,8	24,3	24,3	15,8	17,7
Krievija, Maskava	9048	9321	9353	8,3	8,2	8,0	6,1	6,4
Ukraina, Kijeva	2582	2670	2678	7,3	7,8	7,8	5,4	5,4

¹⁾ tikai galvaspilsētas ar iedzīvotāju skaitu virs 500 tūkst. un 2 tuvākās kaimiņvalstīs

²⁾ *Cities in a Globalizing World. Global Report on Human Settlements, 2001, pp. 303, 304*

³⁾ *Population & Societies, No 259, 1991; Population & Societies, No 370, 2001*

⁴⁾ *Statistical Yearbook of Estonia 2001. Statistical Office of Estonia, 2001, 33 p.*

⁵⁾ *Statistical Yearbook of Lithuania 2002. Statistics Lithuania, 2002, 58 p.*

Līdzšinējā vispārējā un vēl arvien vairumā valstu novērojamā galvaspilsētu skaitliskā izaugsme izmantota par pamatu arī ANO Apdzīvojuma (HABITAT) centra 2001. g. izstrādātajām prognozēm uz 2015. gadu. Visām Eiropas lielpilsētām ar pēdējā desmitgadē palielinājušos iedzīvotāju skaitu šī tendence ir saglabāta. Savukārt pilsētām ar sarukušu iedzīvotāju skaitu tālāka samazināšanās netiek paredzēta, cerot uz viņu pēdējā novērotā iedzīvotāju skaita saglabāšanos. Spriežot pēc lielās dažādības galvaspilsētu iedzīvotāju skaita dinamikā XX gs. nogalē, ANO ekspertu prognozētā vienveidība gan nešķiet pārliecinoša. Tāpēc katrai valstij nāksies precizēt savu galvaspilsētu varbūtējo augšanu vai mazināšanos atkarībā no visu to ietekmējošo – tikai šai valstij un pilsētai nozīmīgo faktoru kopuma, kā arī varbūtējo imigrantu paredzamās ieinteresētības.

Lai pamatotu Rīgas un arī visas valsts iedzīvotāju skaita paredzamās pārmaiņas turpmākajos gados un stāvokļa uzlabošanai nepieciešamos pasākumus, ir nepieciešama esošās – īpaši nelabvēlīgās situācijas cēloņu izpēte Rīgā, izvērtējot gan iedzīvotāju sastāva un kustības īpatnības, gan viņu reproduktīvo uzvedību un teritoriālo mobilitāti varbūtēji ietekmējošos apstākļus.

IEDZĪVOTĀJU SASTĀVA RAKSTUROJUMS

Vecumsastāvs, tā pamatgrupas, vīriešu un sieviešu skaita samērs.

Iedzīvotāju vecumsastāvs ir būtiskākais kādas valsts vai tās daļas demogrāfiskais rādītājs, kas raksturo gan izmantojamo darbaspēku un potenciālos vecākus jaunās maiņas radīšanai, gan apgādājamo un aprūpējamo skaitu un samēru ar darbaspējīgajiem, gan minēto vecuma pamatgrupu samēra paredzamās pārmaiņas turpmākajos 10-20 gados.

Atbilstoši katras grupas lomai valsts attīstībā starptautiskos salīdzinājumos visbiežāk mēdz izdalīt 3 vecuma pamatgrupas: līdz 15 gadiem, darbaspējas – no 15 līdz 64 gadiem un vecākus par 65 gadiem. XXI gadsimta sākumā Latvijā šais grupās bija attiecīgi 16,6%, 67,9% un 15,5% visu iedzīvotāju. Šāds sadalījums būtiski neatšķiras no vairumā Eiropas valstu pastāvošā: piemēram, Itālijā, Spānijā, Vācijā jauniešu ir tikai 14,4-15,7%, bet Lietuvā, Francijā, Lielbritānijā, Dānijā, Zviedrijā, Polijā, Nīderlandē, Somijā, Ukrainā, Baltkrievijā un Krievijā tas pārsniedz 18%. Savukārt 65 gadu vecumu pārsniegušo iedzīvotāju īpatsvars Itālijā, Zviedrijā, Spānijā, Vācijā, Beļģijā un Francijā pārsniedz 16% un pat 18%, bet Nīderlandē tikai 13,6% un vairumā postsociālisma valstu vēl mazāk [Latvijas demogrāfijas ... 2002: 185].

Eiropas vidējam vecumsastāvam tuvie Latvijas iedzīvotāju vecumsastāvu raksturojošie rādītāji nebūt nenozīmē, ka situācija šai jomā ir labvēlīga. Vairums Eiropas attīstīto valstu ir norūpējušās par vecākās grupas jau novērojamo vai paredzamo skaitlisko pārsvaru pār jaunāko. Tas nozīmē apgādājamo skaita pieaugumu uz katru darbaspējīgo, šis demogrāfiskās slodzes palielinājuma izraisīto kopējās labklājības līmeņa mazināšanos un šīs nevēlamās situācijas tālāku pasliktināšanos, arvien mazākam jaunāko paaudžu skaitam papildinot darbaspējīgo kopumu.

Latvijas mērogā ar visaugstāko iedzīvotāju sastāva novecošanās pakāpi izceļas Rīga ar minētajās vecumpamatgrupās mazāku nekā vidēji valstī jaunākās īpatsvaru – tikai 14,6%, bet lielāku aktīvā vecuma un vecāku iedzīvotāju īpatsvaru – attiecīgi 69,4% un 16,0%.

Lielākas urbanizācijas pakāpes nelabvēlīgo ietekmi uz iedzīvotāju sastāva atjaunināšanās norisēm raksturo arī vecumsastāva atšķirības Rīgas centrā un priekšpilsētās. Centra rajonā nepilngadīgo ir samērā mazāk, bet aktīvo vecumu pārsniegušo – vairāk nekā priekšpilsētās (5. tab.). Taču saprotams, ka vienas pilsētas robežās vecumsastāva atšķirības ir mazākas nekā, piemēram, starp laukiem un galvaspilsētu.

Iedzīvotāju sastāva novecošanās apstākļos īpaši nozīmīga ir demogrāfisko norišu analīze no šī kopuma atjaunošanas iespēju viedokļa.

Kā zināms, pastāvīgi sevi atjaunojošā iedzīvotāju kopumā visjaunākajām salīdzināma gadu intervāla (viena vai piecu) vecumgrupām ir jābūt skaitliski vislielākajām, pārsniedzot nākamās vecākās skaitu vismaz par šai grupai piemītošo mirstības apjomu. Latvijā jau kopš XX gadsimta 80.-to gadu beigām (nerunājot par vairākiem laikposmiem pasaules karu un totalitāro režīmu okupāciju laikā) visjaunākās vecumgrupas nav skaitliski lielākās: bērnu līdz 5 gadu vecumam ir gandrīz divreiz mazāk un 5-9 gadus veco – par ¼ nekā skaitliski lielākajā 10-14 gadus veco pusaudžu grupā. Laukos šis visjaunāko grupu samērs ir tikai nedaudz labāks, taču visu jauniešu līdz 15 gadu vecumam tur ir proporcionāli vairāk nekā valstī kopumā un pilsētās: 2000. gadā attiecīgi 21,3%, 17,6% un 15,8%. Pilsētu vidū ar īpaši mazu visjaunāko vecumgrupu īpatsvaru izceļas Rīga – kopā līdz 15 gadu vecumam 14,6%, bet bērnu līdz 5 gadu vecumam 1,5 reizi mazāk nekā lauku iedzīvotāju vidū un pat 2,1 reizi mazāk

nekā pašā galvaspilsētā 10-14 gadus veco. Turklāt šī pusaudžu grupa Rīgā nav skaitliski vislielākā, kā tas ir pārējā Latvijas teritorijā (1. att. un 3. tab. pielikumā).

5. tabula

Iedzīvotāju vecumsastāvs Rīgas pilsētas rajonos un priekšpilsētās

	Rīga kopā	Centra rajons	Kurzemes rajons	Latgales priekšpilsēta	Vidzemes priekšpilsēta	Zemgales priekšpilsēta	Ziemeļu rajons
Kopā	764303	35093	143201	207969	184528	106880	86632
0-14*	115617	5280	20596	31601	26556	18442	13142
15-64	528493	24089	99542	145161	125940	73908	59853
65+	120193	5724	23063	31207	32032	14530	13637
Procentos pa rajoniem un priekšpilsētām							
Kopā	100,00	4,59	18,74	27,21	24,14	13,98	11,33
0-14	100,00	4,57	17,81	27,33	22,97	15,95	11,37
15-64	100,00	4,56	18,84	27,47	23,83	13,98	11,33
65+	100,00	4,76	19,19	25,96	26,65	12,09	11,35
Procentos pēc vecuma							
Kopā*	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
0-14	15,13	15,05	14,38	15,20	14,39	17,25	15,17
15-64	69,15	68,64	69,51	69,80	68,25	69,15	69,09
65+	15,73	16,31	16,11	15,01	17,36	13,59	15,74

Avots: 2000. g. tautskaites datu papildapstrāde

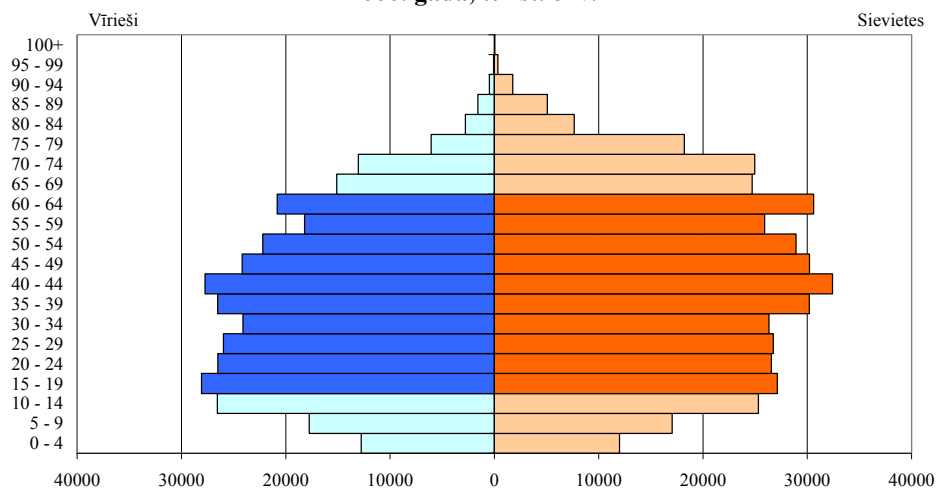
* sīkāk sk. 4. pielikumā

Tas liecina, ka Rīgas iedzīvotāji nenodrošina sava kopskaita, kā arī darbaspējīgo skaita un īpatsvara atjaunošanos. Savukārt bērnu un pusaudžu skaita nelabvēlīgais samērs arī visās pārējās valsts daļās jau pēc nedaudz gadiem ierobežos arī Rīgas iedzīvotāju skaita papildināšanas un nodarbināto sastāva atjaunināšanas iespējas no laukiem un mazākajām pilsētām.

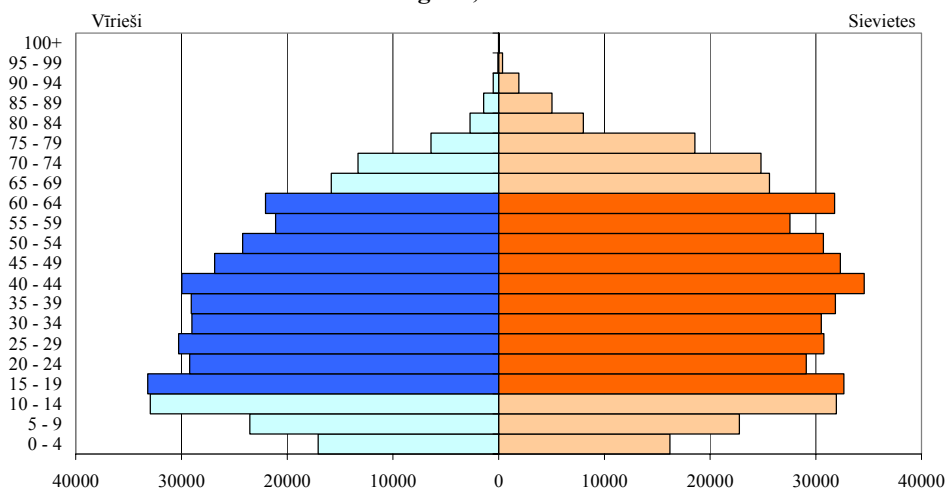
Tas paātrinās jau aizsākušos iedzīvotāju sastāva novecošanos, ar ko Rīga jau apsteidz pārējās Latvijas daļas: darbaspējas vecumu pārsniegušo iedzīvotāju īpatsvars Rīgas reģionā kopumā pavisam nedaudz atpaliek no Latgales, bet pašā Rīgā – pārsniedz arī šo visnovecojošāko novadu (6. tab.). Toties Latgalē jaunākās vecumgrupas īpatsvars ir lielāks nekā Rīgā un tās reģionā, un tā tad labākas iespējas neatkarīgi atjaunot darbaspējīgo daudzumu.

1. att.

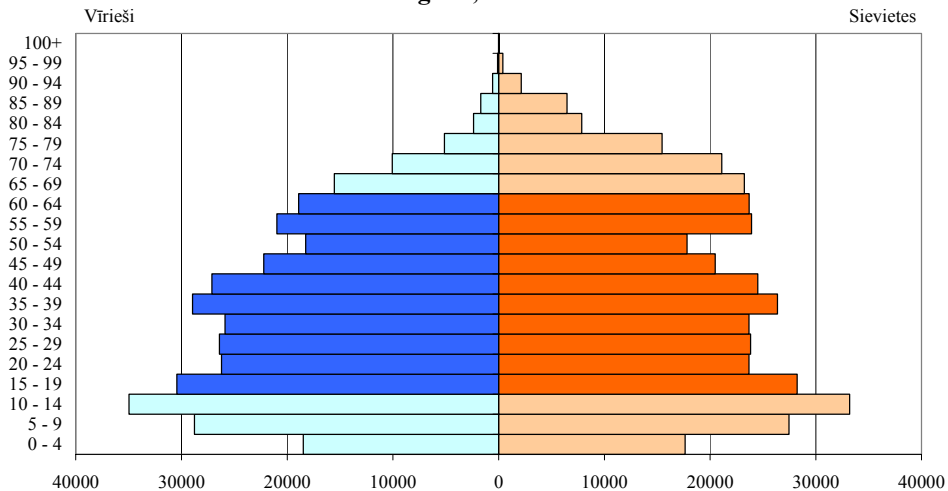
**Rīgas iedzīvotāju dzimuma un vecumsastāvs
2000. gadā, tūkst. cilv.**

**Latvijas pilsētu, bez Rīgas, iedzīvotāju dzimuma un vecumsastāvs
2000. gadā, tūkst. cilv.**

**Latvijas lauku iedzīvotāju dzimuma un vecumsastāvs
2000. gadā, tūkst. cilv.**

6. tabula

**Pastāvīgo iedzīvotāju galvenās vecumgrupas
% un demogrāfiskā slodze Latvijas reģionos**

	Iedzīvotāju īpatsvars %						Demogrāfiskā slodze uz 1000 darbspējas vecuma iedzīvotājiem	
	līdz darbspējas vecumam		darbspējas vecumā*		virs darbspējas vecuma		2001	2002
	2001	2002	2001	2002	2001	2002		
Latvija	17,3	16,6	60,3	60,8	22,4	22,6	658	646
Rīgas reģions	15,0	14,4	61,9	62,3	23,1	23,3	616	606
Rīga	14,4	13,8	61,8	62,2	23,8	24,0	618	608
Jūrmala	15,8	15,2	61,1	61,4	23,1	23,4	638	627
Rīgas rajons	18,0	17,3	62,5	62,9	19,5	19,8	599	590
Vidzemes reģions	19,7	18,9	58,7	59,1	21,6	22,0	705	692
Kurzemes reģions	19,1	18,4	59,4	59,8	21,5	21,8	684	673
Zemgales reģions	19,5	18,8	59,5	60,1	21,0	21,1	680	664
Latgales reģions	17,1	16,6	59,5	59,9	23,4	23,5	682	668

Avoti:

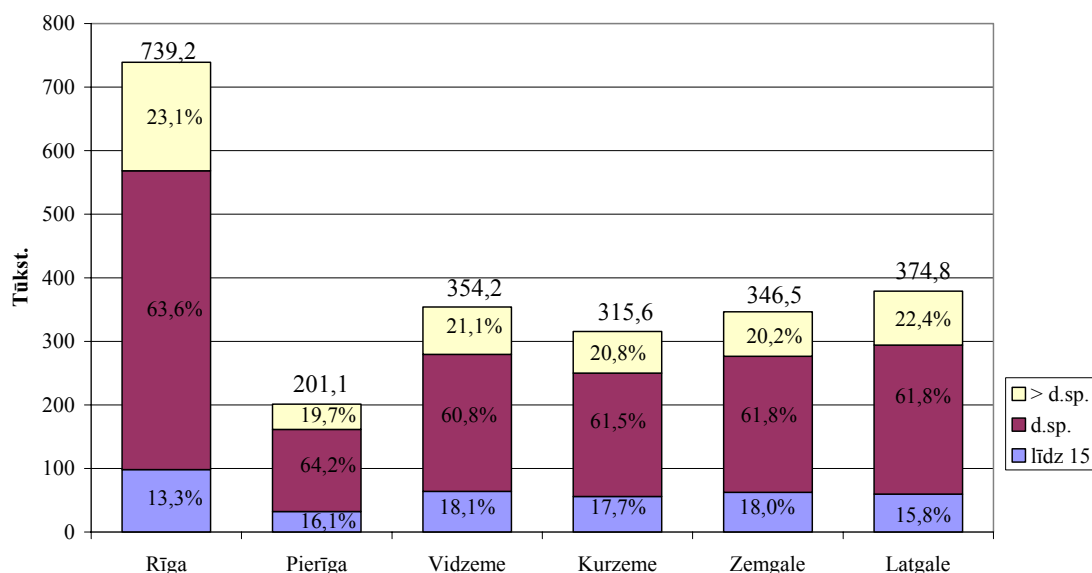
Latvijas reģioni skaitļos 2001. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002, 12. lpp.

Latvijas demogrāfijas gadagrāmata 2002. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002, 52. lpp.

* atbilstoši šo gadu likumdošanai par pensijas vecumu

2. attēls

Pastāvīgo iedzīvotāju galvenās vecumgrupas 2003. g.

Latvijas demogrāfijas gadagrāmata 2003. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2003, 44,46. lpp.

Gadsimtu mijā Rīgā un tās reģionā darbspējas vecuma iedzīvotāju īpatsvars bija lielāks nekā vidēji Latvijā un citos reģionos (sk. 6. tab.). Tas ir ekonomiski izdevīgi, jo uz katru no tiem iznāk relatīvi mazāk darba nespējīgo un apgādājamo. Aktīvā vecuma grupas ietvaros (15-64 gadu) visjaunākās grupas īpatsvars (15 līdz 19 gadu) pārsniedz nākamās jaunākās pusaudžu grupas īpatsvaru par gandrīz 0,5 procentu punktiem. Kamēr pārējās pilsētās šī starpība ir tikai 0,1, bet laukos – gluži pretēji – pusaudžu ir vairāk

nekā jauniešu. Tas nepārprotami liecina, ka Rīga piesaista ārpus tās dzimušos un augušos jauniešus – vismaz uz mācību laiku. Tomēr kopumā Rīgā darbaspējīgo jaunākās grupas līdz 40 gadu vecumam – īpatsvars ir gandrīz vienāds – tikai par 2,9% lielāks par nākamo vecāko (40-64 g.), kamēr citās pilsētās jaunāko ir par 8,8% un laukos par 21% vairāk nekā vecāko (sk. 5. tab.). Tātad Rīgā darbaspējīgo vidējais vecums ir lielāks nekā pārējās Latvijas daļās, un tāpēc arī drīzumā pensijā aizejošo – turpmāk apgādājamo un aprūpējamo galvaspilsētā tuvākā nākotnē tāpat kā līdz šim būs vairāk nekā citos reģionos. Līdz ar to patreizējās samērā nelielās demogrāfiskās slodzes priekšrocības tiks zaudētas.

Rīgas reģiona pārējā teritorijā jeb Pierīgā gadsimtu mijā iedzīvotāju sastāvā pensijas vecuma cilvēku bija mazāk nekā jebkur pārējā Latvijas teritorijā, bet darbaspējas vecuma – visvairāk. Salīdzinot ar šo lielo darbaspējīgo daļu, bērnu un pusaudžu Pierīgā gan ir vairāk nekā Rīgā, taču mazāk nekā citos reģionos. Tātad, neraugoties uz patreizējo salīdzinoši nelielo novecošanās pakāpi, paredzams, ka tuvākā nākotnē pensijas vecumu sasniegušo būs salīdzinoši vairāk, bet darbaspējas vecumā ienākošo – mazāk nekā citos Latvijas reģionos. Līdz ar to, Pierīga ar savu samērā jaunāko iedzīvotāju sastāvu, salīdzinājumā ar galvaspilsētu, nespēs novērst kopējo reģiona gaidāmo arvien straujāko novecošanos, vēl jo vairāk tāpēc, ka Rīgā mīt 79% reģiona iedzīvotāju.

Teritorijas iedzīvotāju vecumsastāvu un atjaunošanās iespējas zināmā mērā ietekmē arī *iedzīvotāju sastāvs pēc dzimuma*. Attīstītās valstīs un visā Eiropā sieviešu vidējais mūža ilgums ir par 5-7 gadiem lielāks nekā vīriešiem [Latvijas demogrāfijas ... 2002: 188]. Latvijā šī starpība ir viena no lielākajām: 2001. gadā vīriešu vidējais paredzamais mūža ilgums jaundzimušajiem bija 65,2 gadi, sievietēm 76,6, tātad 11 gadu starpība. Līdz ar to lielāks sieviešu īpatsvars kādā teritorijā pie visiem citiem līdzīgiem nosacījumiem nozīmē arī lielāku iedzīvotāju sastāva novecošanos. Tas varētu būt papildus iemesls Latvijā lielākajam veco ļaužu īpatsvaram tieši Rīgā.

Savukārt vīriešu un sieviešu skaita samērs atbilstošās auglīgā vecuma grupās raksturo ģimenes izveides iespējas, un tādējādi iespaido paredzamo dzimstības līmeni. Kā zināms, visā pasaulē zēnu dzimst par aptuveni 5% vairāk nekā meiteņu, bet visos vecumos vīriešu kārtas pārstāvju mirstība ir lielāka nekā meitenēm un sievietēm. Tāpēc brieduma gados vīriešu un sieviešu skaits izlīdzinās un vecākos gadagājumos sieviešu skaits arvien vairāk pārsniedz tā paša vecuma vīriešu skaitu.

Gadsimtu mijā vidēji Latvijā sieviešu skaitliskais pārsvars iestājās 30 gadu vecumā, laukos – tikai 55 gadu vecumā, bet Rīgā – jau gandrīz pēc 20 gadu sasniegšanas, t.i., savus 5 gadus agrāk nekā 70.-tos un 80.-tos gados [1989. gada tautas ... 1992: 72]. Šādu stāvokli acīmredzot izraisa sieviešu pārsvars Rīgā studējošo vidū, kuras pēc studijām paliek galvaspilsētā arī strādāt, jo ārpus tās kvalificēta darba iespējas ir mazākas, tāpat kā vidējā izpeļņa. Taču Rīgā šai visiecienītākajā ģimenes veidošanas vecumā iespējas atrast dzīvesbiedru ir ierobežotākas nekā citviet Latvijā, īpaši laukos. Tas var būt arī viens no iemesliem īpaši zemajai dzimstībai Rīgā unniecīgajam bērnu īpatsvaram tās iedzīvotāju vecumsastāvā (7. tab.).

7. tabula

Iedzīvotāju dzimumsastāvs vecumgrupās 2000. gadā

	Latvija			Rīga			Pilsētas bez Rīgas			Lauki		
	vīrieši	sievietes	sieviešu īpatsvars uz 100 vīriešiem	vīrieši	sievietes	sieviešu īpatsvars uz 100 vīriešiem	vīrieši	sievietes	sieviešu īpatsvars uz 100 vīriešiem	vīrieši	sievietes	sieviešu īpatsvars uz 100 vīriešiem
Kopā	1092,4	1280,6	117	340,6	422,3	124	388,8	467,1	120	363,0	391,2	108
0-4	48,3	45,8	95	127,7	120,0	94	170,8	162,0	95	184,8	176,3	95
5-9	70,0	67,3	96	177,5	170,5	96	23,5	22,8	97	28,8	27,4	95
10-14	94,5	90,4	96	26,6	25,3	95	33,0	31,9	97	35,0	33,2	95
15-19	91,7	88,0	96	28,1	27,1	97	33,2	32,6	98	30,4	28,2	93
20-24	81,9	79,4	97	26,5	26,5	100	29,2	29,1	100	26,2	23,7	90
25-29	82,7	81,3	98	26,0	26,7	103	30,3	30,8	102	26,4	23,8	90
30-34	79,0	80,5	102	24,1	26,3	109	29,0	30,5	105	25,9	23,7	92
35-39	84,5	88,4	105	26,5	30,2	114	29,1	31,8	110	28,9	26,4	91
40-44	84,8	91,5	108	27,7	32,4	117	30,0	34,6	115	27,1	24,5	90
45-49	73,2	83,0	113	24,2	30,2	125	26,8	32,3	120	22,2	20,5	92
50-54	64,7	77,4	120	22,2	28,9	130	24,2	30,7	127	18,2	17,8	98
55-59	60,2	77,4	128	18,2	25,9	142	21,1	27,5	131	21,0	23,9	114
60-64	61,8	86,1	139,3	20,8	30,6	147	22,0	31,8	144	189,1	23,7	125
65-69	46,5	73,6	158	15,1	24,7	164	15,8	25,6	162	15,5	23,2	150
70-74	36,4	70,9	195	13,0	25,0	191	13,3	24,8	186	10,1	21,1	210
75-79	17,6	52,2	297	6,0	18,2	301	6,4	18,6	290	5,1	15,5	301
80-84	7,8	23,5	300	2,8	7,6	276	2,7	8,0	297	2,4	7,9	331
85-89	4,7	16,6	353	1,6	5,1	321	1,4	5,0	356	1,7	6,4	382
90-94	1,6	5,8	373	0,5	1,8	368	0,5	1,9	381	0,6	2,1	370
95 +	0,3	1,2	475	0,1	0,4	519	0,1	0,4	510	0,1	0,5	418

Avots:

Latvijas 2000. gada tautas skaitīšanas rezultāti. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002: 63.

IEDZĪVOTĀJU SASTĀVS PĒC TAUTĪBAS UN PILSONĪBAS

Valsts iedzīvotāju *sastāvs pēc tautībām* uzrāda viņu viendabību vai varbūtējo sašķeltību – pēc katras etniskās grupas vidū valdošajām vērtībām, uzvedības normām, attieksmes pret citu tautību pārstāvjiem un mītnes zemi, lietojamām valodām un gatavības savstarpēji tuvināties ar citām tautām piederīgajiem. Atkarībā no valstī pārstāvēto tautību varbūtējām atšķirībām, dažādo grupu skaitliskā samēra un to izkliedētā vai kompaktā izvietojuma valsts teritorijā var veidoties kādu vispārēju vai vietēju konfliktu varbūtība. Savukārt etniskā sastāva izpēte palīdz apzināt un laikus novērst iespējamās nesaprašanās izraisītu konfliktu draudus.

Latvija citu valstu starpā izceļas ar nelielu pamattautas īpatsvaru iedzīvotāju vidū: 2000. gadā 57,7%, bet 1989. gadā pat 52%. Tas izveidojies, no vienas puses, latviešu skaitlisko zudumu dēļ abos pasaules karos, totalitāro režīmu represiju rezultātā un ilgstošās padomju okupācijas apstākļos sarukušā dabiskā pieauguma dēļ; no otras puses – bijušās PSRS īstenotās kolonizācijas gaitā, masveidā ieceļojot un apmetoties neproporcionāli lielam tuvējo austrumslāvu tautām piederīgo skaitam. Pēdējās padomju tautskaites laikā 1989. gadā krievu, baltkrievu un ukraiņu kopskaits Latvijā pārsniedza 42% iedzīvotāju, kas četrkārt pārsniedza viņu īpatsvaru valsts iedzīvotāju vidū pirms Otrā pasaules kara [Latvijas 2000 ... 2002: 13].

Atšķirībā no pasaulē vienmēr un visur notiekošās nelielas kaimiņtautu pārstāvju daļas apmešanās pierobežā, lielākā daļa neseno padomju okupācijas laika kolonistu izvietojās Latvijas lielākajās pilsētās. Vēl gadsimtu mijā pilsētās mita 73% Latvijā dzīvojošo ukraiņu, 72% krievu, 64% poļu, 61% baltkrievu, t.sk. Rīgā 50% šo ukraiņu, 47,6% krievu un 37% baltkrievu.

Atbilstoši ieceļotāju nevienmērīgajam izvietojumam Rīgā, cittautiešu īpatsvars ir lielāks nekā vidēji valstī. Latviešu galvaspilsētā ir tikai 41,2%, krievu – 43,7%, baltkrievu 4,7%, ukraiņu – gandrīz 4,2%, poļu – 2,1%, lietuviešu 0,8% un ebreju – 1,1% (8. tab.). Arī Rīgas robežās cittautieši nav gluži vienmērīgi sadalījušies pa visu pilsētas teritoriju, ar ko jāreķinās, piemēram, skolu mācību valodas izvēlē. Krievi, ukraiņi un baltkrievi samērā vairāk apmetušies Kurzemes un Latgales priekšpilsētās, kā arī Ziemeļu rajonā, čigāni – Latgales un Zemgales priekšpilsētās, bet ebreji – Centra rajonā, kā arī Vidzemes un Latgales priekšpilsētās (9. tab.). Vislatviskākie izrādās Centra rajons, Vidzemes un Zemgales priekšpilsētas, bet tikai pirmajā no tiem latvieši veido vairāk par pusi no visiem iedzīvotājiem.

Pastāvīgo iedzīvotāju sastāvs pēc tautībām 2001. gada sākumā Latvijas reģionos

	Visi iedzīvotāji	tai skaitā								
		latvieši	krievi	baltkrievi	ukraiņi	poļi	lietuvieši	čigāni	igauņi	citi
Pavisam, tūkst.	2366131	1370227	695558	95633	62773	59105	33120	8180	2637	38898
Rīgas reģions	959596	432886	388015	44026	36900	19485	8541	1685	1244	26814
Rīga	759186	312882	331493	35365	31523	15880	6490	1153	1032	23368
Jūrmala	55839	27586	20595	2477	1597	939	543	442	58	1602
Rīgas rajons	144571	92418	35927	6184	3780	2666	1508	90	154	1844
Vidzemes reģions	358693	298125	40262	6454	4088	3443	1759	936	869	2757
Kurzemes reģions	320601	233904	52081	7565	9340	2690	9778	2054	200	2989
Zemgales reģions	345329	240167	61284	14770	6868	6104	10751	2239	220	2926
Latgales reģions	381912	165145	153916	22818	5577	27383	2291	1266	104	3412
Pavisam, %	100,0	57,9	29,4	4,0	2,7	2,5	1,4	0,4	0,1	1,6
Rīgas reģions	100,0	45,2	40,4	4,6	3,9	2,0	0,9	0,2	0,1	2,8
Rīga	100,0	41,2	43,7	4,7	4,1	2,1	0,9	0,1	0,1	3,1
Jūrmala	100,0	49,4	36,9	4,4	2,8	1,7	1,0	0,8	0,1	2,9
Rīgas rajons	100,0	63,9	24,9	4,3	2,6	1,8	1,0	0,1	0,1	1,3
Vidzemes reģions	100,0	83,1	11,2	1,8	1,1	1,0	0,5	0,3	0,2	0,8
Kurzemes reģions	100,0	73,0	16,2	2,4	2,9	0,8	3,1	0,6	0,1	0,9
Zemgales reģions	100,0	69,6	17,7	4,3	2,0	1,8	3,1	0,6	0,1	0,8
Latgales reģions	100,0	43,2	40,3	6,0	1,5	7,2	0,6	0,3	0,0	0,9

Avots:

Latvijas reģioni skaitļos 2001. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002, 13., 14. lpp.

Rīgas pilsētas rajonu un priekšpilsētu iedzīvotāju nacionālais sastāvs

Rajona vai priekšpilsētas nosaukums	Visu tautību iedzīvotāji	To skaitā ar tautību									
		latvieši	krievi	baltkrievi	ukraiņi	poļi	lietuvieši	ebreji	čigāni	igauņi	citas tautības
Rīga	764329	313368	335431	35791	31899	15980	6530	8254	1173	1034	14869
Tai skaitā:											
Centra rajons	35094	20052	10989	828	856	596	209	788	45	49	682
Kurzemes rajons	143206	51139	69019	7347	6971	2869	1120	1237	92	169	3243
Latgales priekšpilsēta	207976	75942	98929	10515	8792	4865	1945	2472	530	330	3656
Vidzemes priekšpilsēta	184534	84384	74836	7344	7111	3682	1457	2463	142	224	2891
Zemgales priekšpilsēta	106884	47569	43063	4834	4291	2125	1051	681	272	136	2862
Ziemeļu rajons	86635	34282	38595	4923	3878	1843	748	613	92	126	1535
Rīga	100,00	41,00	43,89	4,68	4,17	2,09	0,85	1,08	0,15	0,14	1,95
Tai skaitā:											
Centra rajons	100,00	57,14	31,31	2,36	2,44	1,70	0,60	2,25	0,13	0,14	1,94
Kurzemes rajons	100,00	35,71	48,20	5,13	4,87	2,00	0,78	0,86	0,06	0,12	2,26
Latgales priekšpilsēta	100,00	36,51	47,57	5,06	4,23	2,34	0,94	1,19	0,25	0,16	1,76
Vidzemes priekšpilsēta	100,00	45,73	40,55	3,98	3,85	2,00	0,79	1,33	0,08	0,12	1,57
Zemgales priekšpilsēta	100,00	44,51	40,29	4,52	4,01	1,99	0,98	0,64	0,25	0,13	2,68
Ziemeļu rajons	100,00	39,57	44,55	5,68	4,48	2,13	0,86	0,71	0,11	0,15	1,77

Avots: CSP aprēķins uz 2000.gada tautas skaitīšanas datu pamata

Lielais vienkopus dzīvojošo kolonistu daudzums Rīgā un pārējās lielākajās valsts pilsētās ir kavējis viņu integrēšanos ar pamattautu, kā tas bija sekmīgi noticis ar agrāk un mazākā skaitā ieceļojušiem cittautiešiem – poļiem, lietuviešiem, igauņiem un čigāniem. Raksturīga nepietiekamās integrācijas izpausme un kavēklis ātrākai sabiedrības saliedētībai jau tuvākajos gados ir vēl arvien ierobežotā valsts valodas prasme. Pēc 2000. gada tautskaitē pašu sniegtā vērtējuma latviešu valodu prot tikai 52% krievu, 50% baltkrievu un 47% ukraiņu (10. tab.). Arī ebreju un dažādu mazāko bijušajā PSRS dzīvojušo tautu ieceļotāju vidū latviešu valodas pratēju īpatsvars nav lielāks, taču viņu kopskaits ir daudz mazāks nekā minēto slāvu tautu pārstāvju. Tāpēc viņu uzvedības īpatnības nespēj kavēt kopējās attīstības tendences. Rīgā latviešu valodu pēc pašu atzinuma prot vēl mazāk: tikai 48,8% cittautiešu [Latvijas ... 2000 ... 2002: 123., 164]. To varētu izskaidrot tieši ar viņu lielo koncentrāciju pilsētā. Tautskaitē parādās citu Eiropā un starptautiskos sakaros izplatītāko valodu prasme. Angļu valodu vairāk vai mazāk prot 14,3% visu valsts iedzīvotāju, vācu – 7,5% un franču – 0,4% [Latvijas ... 2000 ... 2002: 147]. Valodu prasme ievērojami atšķiras atkarībā no cilvēku tautības: no Latvijā dzīvojošiem ebrejiem angļu, vācu vai franču valodu prot 30%, no latviešiem – 28%, bet no krieviem un ukraiņiem tikai 15%, kaut arī dzīvojot galvenokārt lielākajās pilsētās, viņiem nebūt nav sliktākas mācību iespējas kā latviešiem. Tādējādi lielais cittautiešu īpatsvars Latvijā var pat zināmā mērā kavēt varbūtējo ārzemju investīciju apguvi un citu veidu saimniecisko sadarbību ar rietumvalstīm, nemaz nerunājot par šo cilvēku izredzēm atrast darbu ārvalstīs.

10. tabula

**Atsevišķu tautību pārstāvju dzimtā valoda un izplatītāko vietējo valodu prasme
Latvijā 2000. g., %**

Tautība	Skaitis, tūkst.	Latviešu		Krievu		Savas tautas kā dzimto	Angļu, vācu vai franču
		dzimtā	prot	dzimtā	prot		
Latvieši	1370,7	95,6	2,3	3,5	67,2	x	28,0
Krievi	703,2	4,4	47,8	94,5	3,0	x	15,0
Baltkrievi	97,2	6,5	43,5	72,8	23,6	18,8	10,0
Ukraiņi	63,6	3,6	43,2	67,8	27,8	27,2	15,0
Poļi	59,5	19,7	42,1	57,7	35,1	19,4	12,8
Lietuvieši	33,4	42,5	43,3	16,3	63,2	39,4	11,8
Ebreji	10,4	8,8	41,7	79,1	10,3	7,9	30,2
Čigāni	8,2	20,4	46,0	7,0	53,2	68,7	4,1
Pārējie	31,2	11,8	32,1	51,4	27,7	26,2	...
Kopā	2377,4	58,2	20,8	37,5	43,7	24,7	22,2

Avots:

Latvijas 2000. gada tautas skaitīšanas rezultāti. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002: 142., 147.

Rīgā svešvalodu pratēju skaits atbilstoši lielpilsētai raksturīgajai augstajai izglītībai pārsniedz jau minēto Latvijas vidējo līmeni: angļu valodu prot 19,4% iedzīvotāju, vācu 8,5%, franču – 0,9% [Latvijas ... 2000 ... 2002: 164].

Kādreizējiem ieceļotājiem un viņu pēctečiem objektīvi piemīt lielāka teritoriālā mobilitāte. To noteic gan vājākā piesaiste patreizējai mītnes zemei, par ko liecina jau minētā nepietiekamā integrācija tās sabiedrībā, gan lielākas iespējas integrēties un dažkārt arī atvieglājumi ieceļot savā etniskajā dzimtenē. Par gatavību šīs priekšrocības izmantot liecina 90.-tos gados, īpaši to pirmajā pusē notikušī visai intensīvā etniskā

emigrācija. Pavisam 90.- tos gados migrācijas rezultātā Latvija zaudējusi 5,3% iedzīvotāju, t.sk. 11,4% 1989. gadā tajā dzīvojušo cittautiešu. Raksturīgi, ka visintensīvāk izceļojuši to tautību pārstāvji, kuru etniskā dzimtene sasniegusi augstu dzīves līmeni – 52% Latvijā tolaik vēl palikušo vāciešu un 47,2% ebreju. Uz bijušās PSRS republikām izceļojusi samērā mazāka atbilstošo tautību pārstāvju daļa: 22,2% ukraiņu, 14,6% baltkrievu, 9,5% krievu, arī 6,2% igauņu un 5,4% lietuviešu (11. tab.). Acīmredzot visu kādreizējās Savienības sastāvdaļu samērā līdzīgais attīstības līmenis visai maz izraisīja vēlēšanos mainīt dzīvesvietu. Tomēr pilsētas ar lielāko cittautiešu skaitu un īpatsvaru iedzīvotāju sastāvā piedzīvoja arī lielākos to skaita zudumus, kā tas spilgti izpaužas Rīgas piemērā. Pēc Latvijas pievienošanās Eiropas Savienībai pārceļošanu ietekmējošie apstākļi un valdošie virzieni mainīsies. Tas ietekmēs arī dažādu tautību pārstāvju mobilitāti un tās lomu atsevišķu pilsētu iedzīvotāju skaita pārmaiņās.

11. tabula

Starpvalstu migrācijas rezultāti Latvijā pa tautībām, cilv.

Tautība	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	Kopā 10 gados
Latvieši	574	419	43	382	528	472	402	239	332	-43	3348
Krievi	-2606	-5394	-27332	-17762	-13000	-7158	-5100	-4285	-2165	-1083	-85885
Ukraiņi	-1286	-1886	-7531	-3676	-2541	-1419	-744	-896	-336	111	-20426
Baltkrievi	-965	-1603	-7070	-3681	-1494	-927	-559	-747	-332	-159	-17537
Lietuvieši	-226	-234	-495	-205	-202	-161	-95	-126	-72	-45	-1861
Igauni	-29	-2	-46	-36	-27	-12	-19	-17	-9	-10	-207
Ebreji	-2820	-1531	-1221	-1161	-869	-695	-730	-713	-656	-422	-10818
Vācieši	-333	-265	-315	-236	-191	-219	-159	-76	-81	-91	-1966
Poļi	-57	-95	-848	-448	-178	-100	-63	-91	-48	-10	-1938
Čigāni	-40	-73	-50	-25	-2	11	5	9	-1	-1	-167
Citi	-605	-132	-2066	-1036	-834	-339	-190	-61	200	128	-4935
Σ	-8393	-10796	-46931	-27884	-18810	-10547	-7252	-6764	-3168	-1847	-142392

Avots:

Latvijas demogrāfijas gadagrāmata pa atbilstošiem gadiem

Latvieši līdzīgi cittautiešiem laikposmā pēc PSRS sabrukuma ir izrādījuši tieksmi konsolidēties un atgriezties no citām valstīm dzimtenē. Pavisam 10 gados par 3,3 tūkstošiem vairāk latviešu ir iebraukuši Latvijā, nekā izbraukuši no tās. Tā ir visai neliela daļa no dažādās ārvalstīs dzīvojošiem tautiešiem, un arī šī procesa intensitāti visdrīzāk noteic pastāvošā dzīves līmeņu starpība Latvijā un patreizējās mītnes zemēs.

Savas atšķirības ir arī pamattautas un Latvijā dzīvojošo cittautiešu reproduktīvajai uzvedībai jeb aktivitātei pēcnācēju radīšanā. Tās raksturojumam izmantojami 2000. gada tautas skaitīšanas dati par dzīvi dzimušo bērnu skaitu vidēji vienai 15 gadu vecumu pārsniegušai sievietei. Izrādās, ka visaktīvākās no 6 izdalīto skaitliski lielāko tautību pārstāvēm bijušas lietuvietes (1,70) un baltkrievietes (1,42), pavisam nedaudz atpaliekot latvietēm (1,37) un polietēm (1,34). Savukārt krievietēm un arī ukrainietēm bērnu bijis vismazāk – attiecīgi 1,19 un 1,23 [Latvijas 2000 ... 2002: 169]. Atšķirīgās uzvedības dēļ visu dzimušo starpā latviešu (pēc mātes tautības) īpatsvars pārsniedz pamattautas daļu visu iedzīvotāju sastāvā: 2001. gadā 63,5 pret 57,9%, bet krievu 26,1 un 29,4% [Latvijas demogrāfijas ... 2002: 65].

Rīgā dzimstības atšķirības pēc tautības neatšķiras no visā Latvijā vērojamām. Latvietēm dzimušo bērnu īpatsvars kopējā dzimušo skaitā (47%), pārējo tautību

pārstāvjiem – pretēji [Latvijas demogrāfijas ... 2002: 81]. Tādējādi lielais cittautiešu īpatsvars Rīgas iedzīvotāju sastāvā sekmē tā novecošanos.

Katras tautības pārstāvju skaita pārmaiņas ir stipri atkarīgas no viņu daudzuma un izklīdes teritorijā. Jo viņu mazāk katrā apdzīvotā vietā, jo grūtāk atrast piemērotu savas tautības dzīvesbiedru. Tāpēc raksturīgi, ka skaitliski mazāko etnisko grupu pārstāvji biežāk veido tā saucamās jauktās ģimenes. Piemēram, 2001. gadā laulībā ar cittautieti stājās 18,6% latviešu, 40,4% krievu un vairāk par 90% citu tautību jauno vīru. Atbilstoši tam citas tautības tēvs bija 15,6% latvietēm dzimušo bērnu, 58% - krievietēm, 53% čigānietēm, 28% ebrejietēm un ap 90% citu tautību mātēm dzimušo. Šie bērni, saņemot pases, biežāk mēdz izvēlēties lielākai etniskai grupai piederīgā tēva vai mātes tautību, tātad visbiežāk latviešu vai krievu, vēl jo vairāk tāpēc, ka daudzi baltkrievi un ukraiņi atzīst krievu valodu par savu dzimto.

Zemā dzimstība un jaukto ģimeņu bērnu asimilācija ir viens no galvenajiem cēloņiem lielāko cittautiešu etnisko grupu straujākai novecošanai nekā tas vērojams latviešiem: 2000. gadā pamattautas pārstāvju vidējais vecums izrādījās 36,8 gadi, kamēr krievu – 39,5, ukraiņu – 41,8, poļu – 42,0, lietuviešu – 42,3 un baltkrievu 44,7 gadi [Latvijas 2000 ... 2002: 167.-169.]. Līdz ar to relatīvi lielāks cittautiešu un īpaši krievu īpatsvars sekmē iedzīvotāju sastāva novecošanos un kavē normālu to skaita atjaunošanos, dabiskās kustības gaitā papildinoties ar jaundzimušajiem.

Galvaspilsētas iedzīvotāju sastāvā XXI gadsimtu sākot bija tikai 41,2% latviešu, tādēļ arī visā Rīgas reģionā pamattautas īpatsvars nesasniedz pusi iedzīvotāju. Līdzīgs stāvoklis vērojams arī Latgales reģionā, taču tur atšķirībā no Rīgas ir samērā lielāks poļu un lietuviešu, bet mazāks ukraiņu un citu attālāk mītošo tautu pārstāvju īpatsvars (12. tab.). Vidzemes reģions, kurā nav nevienas no lielajām republikas pilsētām, izceļas ar vislielāko latviešu īpatsvaru – divas reizes lielāku nekā Rīgā un attiecīgi mazāku visu citu etnisko grupu, izņemot igauņus, īpatsvaru nekā citos reģionos. Tātad, paturot prātā iepriekš aprakstītās cittautiešu uzvedības īpatnības, Vidzemei ir vislabākās izredzes ātrāk īstenot sabiedrības integrāciju, kā arī saglabāt un ar laiku atjaunināt savu iedzīvotāju sastāvu. Turpretī Rīgā minēto problēmu risināšanā jāreķinās ar lielākām grūtībām nekā pārējos valsts reģionos.

Padomju okupācijas laikā ieceļojušo kolonistu lielā skaita un viņu nepietiekamās valsts valodas prasmes dēļ Latvijā iedzīvotāju sastāvā vēl arvien tikai 77,1% (2003. g.) ir tās pilsoņi, 2,4% - citu valstu pilsoņi, bet vairāk par 1/5 daļu (21,6%) – nepilsoņi (12. tab.). Tātad pateicoties savai izcelsmei no starpkaru posma Latvijas Republikas pilsoņiem vai gatavībai naturalizēties tikai 44,8% Latvijā dzīvojošo cittautiešu ir tās pavalstnieki, veidojot 24,2% to kopuma, vairāk par pusi (52,1%) – jau minētie nepilsoņi, bet 3% ir citu valstu pilsoņi. Rīgā tās iedzīvotāju īpašā etniskā sastāva dēļ pilsoņu īpatsvars ir mazāks nekā vidēji valstī – tikai 63,4% tās iedzīvotāju. Savukārt nepilsoņu ir 34,2% jeb 1,6 reizes un citu valstu pilsoņu – 2 reizes vairāk nekā visā Latvijā. Pēdējais izskaidrojams ar galvaspilsētas lomai raksturīgo ārvalstu diplomātu un citu pārstāvju apmešanos tajā.

Palielinātais nepilsoņu īpatsvars Rīgā izskaidrojams ar iepriekš aplūkoto cittautiešu lielo skaitu un viņu koncentrācijas bremsējošo ietekmi uz valsts valodas apguvi. Tādēļ pēdējās sekmēšana Rīgā ir aktuālāka nekā citviet Latvijā, atskaitot Daugavpili. Līdz 2003. gadam no Rīgā dzīvojošiem cittautiešiem tikai 37% bija Latvijas pilsoņi, kas ir mazāk nekā vidēji valstī.

Iedzīvotāju *valstiskā piederība* Latvijā nesakrīt ar viņu sastāvu pēc tautības, tomēr ir netieši saistīta ar to.

12. tabula

Latvijas un Rīgas pastāvīgo iedzīvotāju valstiskā piederība (gada sākumā)

Valstiskā piederība	Iedzīvotāju sadalījums, tūkst.			Sastāvs, %			Cittautiešu sadalījums, tūkst.		
	Latvijā		Rīgā	Latvijā		Rīgā	Latvijā		Rīgā
	1998	2003	2003	1998	2003	2003	1998	2003	2002
Iedzīvotāji	2420,8	2331,5	739,2	100,0	100,0	100,0	1055,8	968,8	430,6
tai skaitā									
Latvijas pilsoņi	1760,4	1796,9	468,9	72,7	77,1	63,4	395,4	434,2	160,3
Latvijas nepilsoņi	78,4	504,6	253,1	3,2	21,6	34,2	78,4	504,6	253,1
citu valstu pilsoņi	582,0	30,0	17,2	24,0	1,3	2,4	582,0	30,0	17,2
tai skaitā									
bijušās PSRS	564,5	23,3	564,5
NVS valstu	13,9	25,1	14,5	0,6	1,1	2,0	13,9	25,1	14,5
pārējo valstu un bezvalstnieki	3,6	4,9	2,7	0,1	0,2	0,4	3,6	4,9	2,7

Avoti:

Latvijas demogrāfijas gadagrāmata 2000. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2000, 38. lpp.

Latvijas demogrāfijas gadagrāmata 2003. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2003, 37., 44. lpp.

Nepublicēti CSP dati par Rīgu

13. tabula

Latvijas iedzīvotāju izglītības līmenis grupās pēc dzimuma un vecuma, %

	Kopā		tai skaitā													
	1989	2000*	15-19		20-29		30-39		40-49		50-59		60-69		70+	
			1989	2000	1989	2000	1989	2000	1989	2000	1989	2000	1989	2000	1989	2000
Visi iedzīvotāji 15 un vairāk gadu vecumā	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
tai skaitā ar izglītību:																
augstāko	11,5	13,9	0,0	0,0	11,5	12,2	18,6	18,4	15,7	20,2	12,6	16,6	8,4	14,0	4,2	9,0
vidējo speciālo, nepabeigtu augstāko	19,1	20,2	4,4	1,7	30,3	20,6	25,8	28,6	21,2	27,2	17,3	22,6	12,6	19,2	6,4	11,5
vispārējo vidējo	29,8	31,1	32,2	18,3	49,7	43,6	39,9	44,3	29,4	38,3	17,4	29,6	14,8	16,9	9,8	14,1
pamatskolas, nepilnu vidējo	23,4	26,5	59,6	64,7	7,3	21,4	13,7	7,9	26,5	13,4	30,8	27,4	28,8	34,6	16,1	37,1
sākumskolas	12,8	5,9	3,2	14,5	0,8	1,6	1,7	0,4	6,6	0,6	19,4	2,9	30,2	11,3	42,4	17,2
mazāku par 4 klasēm	3,4	1,5	0,6	0,3	0,4	0,2	0,3	0,1	0,6	0,1	2,5	0,4	5,2	2,9	21,1	7,7
bez izglītības		0,6		0,2		0,2		0,2		0,1		0,3		0,8		2,8
neprot lasīt un rakstīt		0,3		0,3		0,2		0,1		0,1		0,2		0,3		0,7
Vīrieši	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
tai skaitā ar izglītību:																
augstāko	11,5	12,4	0,0	0,0	9,2	9,0	16,6	13,8	15,1	16,9	13,6	15,8	11,0	15,4	7,1	12,7
vidējo speciālo, nepabeigtu augstāko	17,7	18,7	3,0	1,8	25,4	19,3	21,7	25,4	18,1	23,4	16,0	19,5	14,3	18,0	10,1	14,5
vispārējo vidējo	32,4	32,4	33,2	15,2	54,8	41,6	42,1	49,0	28,0	40,9	16,0	28,2	13,4	15,0	10,5	12,8
pamatskolas, nepilnu vidējo	25,8	29,2	59,5	65,1	9,3	27,0	17,3	10,8	30,6	17,6	32,6	32,2	29,5	36,4	18,6	37,3
sākumskolas	10,7	5,8	3,6	17,0	0,9	2,4	2,0	0,5	7,6	0,8	19,7	3,5	28,0	12,1	40,8	16,1
mazāku par 4 klasēm	1,9	0,9	0,7	0,4	0,4	0,2	0,3	0,1	0,6	0,1	2,1	0,4	3,8	2,3	12,9	5,0
bez izglītības		0,4		0,2		0,3		0,2		0,2		0,3		0,6		1,3
neprot lasīt un rakstīt		0,2		0,3		0,2		0,2		0,1		0,1		0,2		0,3
Sievietes	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
tai skaitā ar izglītību:																
augstāko	11,6	15,1	0,0	0,0	13,8	15,3	20,6	22,6	16,1	23,0	11,8	17,2	7,1	13,0	2,9	7,6
vidējo speciālo, nepabeigtu augstāko	20,4	21,4	5,9	1,7	35,3	21,9	29,7	31,5	24,1	30,4	18,2	25,1	11,9	20,0	4,8	10,2
vispārējo vidējo	27,6	30,1	31,2	21,5	44,8	45,7	37,9	40,0	30,7	36,1	18,4	30,8	15,8	18,2	9,5	14,6
pamatskolas, nepilnu vidējo	21,2	24,3	59,4	64,5	5,2	15,8	10,2	5,3	22,8	9,8	29,7	23,6	27,5	33,4	15,1	37,0
sākumskolas	14,5	6,0	2,9	11,8	0,6	0,8	1,3	0,3	5,7	0,4	19,1	2,5	31,6	10,8	43,2	17,6
mazāku par 4 klasēm	4,7	2,0	0,6	0,2	0,3	0,1	0,3	0,1	0,6	0,1	2,8	0,4	6,1	3,4	24,5	8,7
bez izglītības		0,8		0,1		0,2		0,1		0,1		0,2		0,9		3,4
neprot lasīt un rakstīt		0,3		0,2		0,2		0,1		0,1		0,2		0,3		0,9

Avoti:

1989. gada tautas skaitīšanas rezultāti Latvijā. Rīga: LR Valsts statistikas komiteja, 1992: 1777.-179. Latvijas 2000. gada tautas skaitīšanas rezultāti. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002: 188.-189.

* aprēķināts bez izglītības līmeni nenorādījušiem

IEDZĪVOTĀJU IZGLĪTĪBAS LĪMENIS

Iedzīvotāju izglītība ir būtisks valsts vai kādas tās teritorijas daļas attīstības priekšnosacījums, ko mūsdienās ne velti mēdz dēvēt par cilvēkkapitālu. Tāpēc katra valsts ir objektīvi ieinteresēta nemitīgi kāpināt iedzīvotāju izglītības līmeni, sākot ar vispārējās lasītprasmes un arvien augstākas obligātās pamatizglītības nodrošinājumu katrai nākamajai jaunajai paaudzei. Izglītošanās tālākajās pakāpēs vairumā valstu mēdz būt iedzīvotāju pašu izvēles lieta, taču valsts var un tai vajadzētu radīt ārēju apstākļu neierobežotu izglītības pieejamību kā mācību iestāžu izvietojuma, tā bezmaksas mācību iespēju ziņā. Savukārt statistikas dati sniedz liecības par radīto iespēju izmantošanas aktivitāti un dažādas izglītības pakāpes ieguvušo iedzīvotāju skaitu un īpatsvaru.

Latvijā laikposmā starp divām pēdējām tautskaitēm – 1989. un 2000. gadā, tāpat praktiski arī pirmajos 10 gados pēc valsts neatkarības atjaunošanas, iedzīvotāju caurmēra izglītības līmenis ir nedaudz pieaudzis. Tas izpaužas kā augstāko un visa veida vidējo izglītību ieguvušo īpatsvara pieaugums visu 15 gadu vecumu pārsniegušo iedzīvotāju vidū, turpretī samazinājies tikai sākumskolas 4 klases beigušo un vēl mazāk skolojušos īpatsvars (13. tab.).

Pārmaiņas iedzīvotāju sadalījumā pēc sasniegtā izglītības līmeņa ietekmējušas vairākas norises. Izglītības pieaugumu ir izraisījusi normālai sabiedrības attīstībai raksturīgā vidējās un augstākās izglītības augošā izplatība ar katru nākamo paaudzi un vecāko, samērā mazāk izglīto to paaudžu pakāpeniska nomaiņa ar jaunākām, izglītotākām.

No otras puses, Latvijā vidējo izglītību ieguvušo īpatsvara pieaugumu jaunāko paaudžu vidū aplūkojamajā laikposmā ir aizkavējusi īstenojamā izglītības reforma. Kā zināms, bijušajā PSRS kopš 1973. gada tika ieviesta obligāta vidējā izglītība. Skolās ar latviešu mācību valodu to varēja iegūt 11 gados, bet ar krievu mācību valodu – 10 gados. Tāpat jau 17 gadu vecumā un daļa 6 gadu vecumā skolas gaitas sākušo pat 16 gadu vecumā varēja saņemt vidusskolas beigšanas atestātu. Turklāt, padarot to par obligātu, prasības pret beidzēju zināšanu līmeni tika mākslīgi samazinātas, ļaujot vidusskolu formāli pabeigt arī mazāk spējīgiem un centīgiem skolēniem. Šādu skolēnu faktiskajām zināšanām neatbilstošu vidējās izglītības diplomu iegūšanas iespēju novēršana bija galvenais apsvēruma obligātās vidējās izglītības atcelšanai pēc valsts neatkarības atgūšanas. Vienlaikus obligātās pamatizglītības mācību laiks tika palielināts no 8 līdz 9 gadiem, bet vispārējās vidējās izglītības mācību laiks noteikts 3 gadu ilgs neatkarīgi no mācību valodas. Tādējādi vairākums skolēnu, sākot skolas gaitas 7 gadu vecumā, pamatskolu beidz ne ātrāk par 15-16 gadu sasniegšanu, bet vidusskolu – visbiežāk 19 gados un vidējās speciālās mācību iestādes pat 20 gadu vecumā.

Paturot prātā veikto izglītības reformu, nav jābrīnās, ka 2000. gada tautskaites datos 15-19 gados veco jauniešu grupā vidējo izglītību ieguvušo īpatsvars ir mazāks, nekā tas bijis 1989. gadā. Nākamajā vecumgrupā šī starpība stipri vien samazinās, kaut arī pilnībā neizlīdzinās, daudziem jauniešiem pārtraucot mācības jau pēc obligātās 9-gadīgās pamatskolas beigšanas. Vairāku 90.-tos gados veikto aptauju rezultāti liecina, ka lielai daļai jauniešu izglītošanās agrās pārtraukšanas cēlonis nav vis nespēja apgūt vidusskolas kursu, bet mācību turpināšanai nelabvēlīgi sociālie apstākļi – gan vecāku nabadzība, gan viņu neizpratne par izglītības nepieciešamību bērnu nākotnei – viņu nodarbinātības un drošu darba ienākumu izredzēm visam mūžam [Bērni un jaunieši ... 1997; Nabadzīgo cilvēku ... 1998].

Jāsecina, ka novēršot sociālos šķēršļus jauniešu izglītībai, Latvijā ir lielas iespējas kāpināt iedzīvotāju izglītības līmeni. Ja 20-29 gadus veco iedzīvotāju vidū Rīgā 2000. gadā bija 12,3% jauniešu ar pamatskolas izglītību, bet pārējā valsts teritorijā 24,7%, tad

skaidrs, ka Latvijas mazpilsētās un laukos vismaz puse mācības pēc pamatskolas pārtraukušo jauniešu labvēlīgos apstākļos būtu spējīgi tās turpināt. Turklāt arī tā nav galējā mācību aktivitātes kāpināšanas robeža. Maz ticams, ka veseli 12% jauniešu Rīgā būtu pārtraukuši mācības grūtas galvas dēļ. Par to liecina kaut vai jauno vīriešu un sieviešu izglītības salīdzinājums (14. tab.).

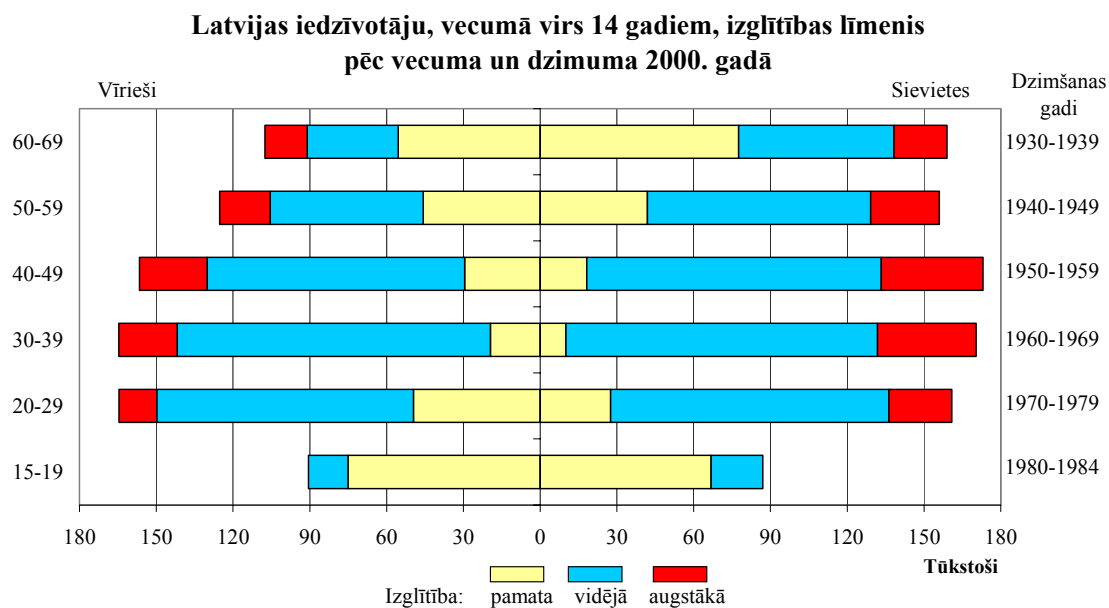
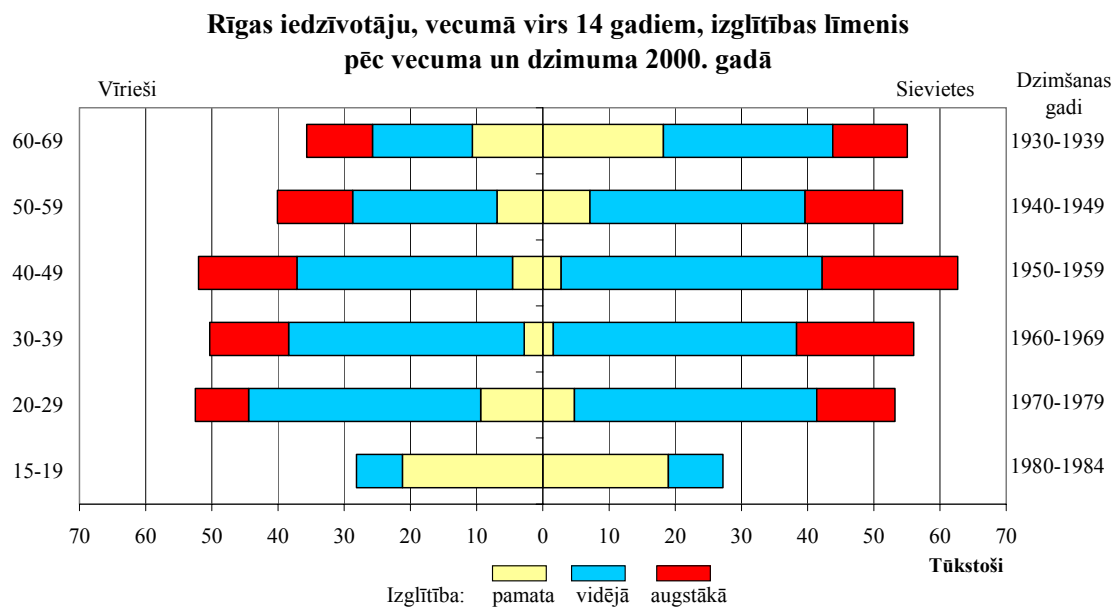
14. tabula

**Rīgas pastāvīgo iedzīvotāju sadalījums
pēc izglītības līmeņa dzimuma un vecuma grupās, %***

	Vecumgrupa, gadi							
	Kopā 15+	15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70+
Visi iedzīvotāji	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
tai skaitā ar izglītību:								
augstāko	22,4	0,0	18,8	28,0	30,8	27,6	23,4	16,5
vidējo speciālo	22,9	2,3	22,6	31,1	28,9	25,1	23,3	16,1
vispārējo vidējo	31,7	25,2	45,3	36,8	33,8	32,5	21,5	21,0
pamatskolas	18,0	62,7	12,3	3,6	6,0	13,4	23,3	27,8
sākumskolas	3,8	9,5	0,7	0,3	0,3	1,2	6,7	12,5
mazāku par 4 klasēm	0,8	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	1,4	4,4
bez izglītības	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,3	1,4
neprot lasīt un rakstīt	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,3
Vīrieši	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
tai skaitā ar izglītību:								
augstāko	21,8	0,0	15,3	23,7	28,6	28,3	27,8	23,6
vidējo speciālo	22,2	2,5	22,2	29,4	26,3	23,4	23,3	19,2
vispārējo vidējo	32,5	22,2	44,6	41,3	36,3	31,0	19,0	17,2
pamatskolas	19,4	63,7	16,4	5,0	8,2	15,7	22,4	26,1
sākumskolas	3,5	11,0	1,1	0,4	0,4	1,4	6,3	10,9
mazāku par 4 klasēm	0,4	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1	1,0	2,4
bez izglītības	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,5
neprot lasīt un rakstīt	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Sievietes	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
tai skaitā ar izglītību:								
augstāko	22,9	0,0	22,2	31,6	32,7	27,1	20,5	13,7
vidējo speciālo	23,5	2,0	23,0	32,6	30,9	26,3	23,3	14,9
vispārējo vidējo	31,1	28,3	45,8	33,0	32,0	33,5	23,1	22,6
pamatskolas	16,9	61,6	8,4	2,4	4,2	11,8	23,9	28,5
sākumskolas	4,0	7,8	0,3	0,2	0,2	1,1	7,0	13,1
mazāku par 4 klasēm	1,1	0,2	0,1	0,1	0,0	0,1	1,7	5,2
bez izglītības	0,4	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,4	1,7
neprot lasīt un rakstīt	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,3

* pēc 2000. gada tautas skaitīšanas rezultātu papildaprādes

3. attēls

Avots:

Latvijas 2000. gada tautas skaitīšanas rezultāti. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002.

Aplūkojamajā 20-29 gadus veco grupā, kuru vairums izšķīrušies par mācībām vidusskolā jau veiktās reformas apstākļos, Rīgā ar pamatizglītību apmierinājušies 16,4% vīriešu un 8,4% sieviešu. Nav nekāda pamata domāt, ka mācīties nespējīgo puīšu ir gandrīz divas reizes vairāk nekā meitu. Drīzāk varētu gadīties, ka daļai jauno sieviešu būtu nācies pārtraukt mācības, pārāk agri uzņemoties mātes lomu. Pēc 2000. gada tautskaites datiem 3,4% sieviešu līdz 20 gadu vecumam jau audzināja savus mazus, un nepilna 1/10 no viņām pat 2 vai 3 [Latvijas 2000 ... 2002: 167]. Pieņemot, ka visas šīs jaunās māmiņas nav paguvušas beigt vidusskolu, veselības dēļ pēc pamatskolas

mācības pārtraukušo jauniešu īpatsvars varētu lēst līdz kādiem 5%, kā tas tai pat vecumgrupā ir bijis 1989. gadā. Tātad Latvijā varētu četrkārt samazināt jauno cilvēku īpatsvaru ar vienīgi pamatskolas izglītību un attiecīgi par ¼ palielināt vispārējo vai speciālo vidējo izglītību ieguvušo skaitu un īpatsvaru, kas savukārt ļautu kāpināt augstskolu beidzēju daudzumu.

Līdz šim mazāk orientēti uz izglītošanos Latvijā izrādās vīrieši. Visās darbības vecuma grupās sieviešu vidū augstāko un vidējo izglītību ieguvušo īpatsvars sievietēm ir lielāks nekā vīriešiem, turklāt šī starpība ar katru nākamo paaudzi palielinās. Ja piecdesmitgadnieču sieviešu vidū Latvijā augstskolu beigušo bija par 1,4 procentu punktiem lielāks nekā tā paša vecuma vīriešu vidū, tad 20-29 gadu vecumgrupā – par 6,3 procentu punktiem. 30-39 gadus veco grupā, kuru vidū jaunākajiem studijas būtu nācies pabeigt jau pēc valsts neatkarības atjaunošanas, daļa vīriešu to nav darījusi, un 2000. gadā atšķirībā no vecākajām paaudzēm augstskolas beigušo īpatsvars izrādās mazāks nekā līdzīgā vecumā bijis 1989. gadā. Sievietēm visās vecumgrupās minētajos 11 gados izglītības līmenis ir palielinājies. Mazākas vīriešu mācību aktivitātes dēļ tikai pamatskolas beigušo vairāk izrādās vīriešu vidū: 50-59 gadu grupā – par 3,0 un 20-29 gados par 11,2 procentu punktiem (sk. 13. tab.).

Rīgā abu dzimumu un visu paaudžu pārstāvjiem izglītības līmenis ir ievērojami augstāks nekā vidēji valstī (14. tab. un 3. att.).

Augstāko izglītību ieguvušo īpatsvars visu iedzīvotāju vidū galvaspilsētā XXI gadsimta sākumā ir 1,6 reizes lielāks, bet tikai pamatskolu beigušo – 1,47 reizes mazāks nekā valstī vidēji. Tāpat kā vidēji valstī visizglītotākie ir četrdesmitgadnieki: vidēji gandrīz 31% ar augstskolu diplomiem un nepilni 63% - ar vidējo izglītību. Pagaidām būtu pārāgrī uzskatīt, ka tā ir šīs reālās, vēl pilnībā padomju apstākļos izglītojušās paaudzes īpatnība, ko nākamās jaunākās nespētu vai nevēlētos atkārtot. Cilvēki, kas apzinās izglītības vērtību, bet dažādu apstākļu ietekmē nav varējuši jaunākos gados sasniegt augstākos izglītības līmeņus, pilnībā var to veikt arī 40 gadu vecumā, kad laiku un līdzekļus vairs neprasa daudzas jaunībai raksturīgas aizraušanās un mazu bērnu aprūpe.

Vīriešu un sieviešu sasniegtā izglītības līmeņa starpība visos vecumos līdz 50 gadiem gan liecina, ka gadsimta sākuma divdesmitgadniekiem sasniegt patreizējo četrdesmitgadnieku līmeni tomēr būtu grūti, īpaši vīriešiem. Viņu izglītība Rīgā, tāpat kā caurmērā Latvijā ar katru paaudzi vairāk atpaliek no sieviešu sasniegtā līmeņa. Trīsdesmitgadnieku vīriešu vidū augstāko izglītību ieguvušo īpatsvars ir par 1/3 mazāks nekā sieviešu vidū, un 20-29 gadu grupā – par 45%. Turpretī vīriešu ar pamatskolas izglītību starp 30-39 gadu un arī 20-29 gadu veciem ir 2 reizes vairāk nekā līdzīgi mazizglītotu sieviešu, turklāt jaunākajā no minētajām grupām vīriešiem šis īpatsvars pat Rīgā pārsniedz 16%, kas ir 3,3 reizes vairāk nekā trīsdesmitgadnieku vidū.

Kā mācības agri beigušo nesamērīgi lielais īpatsvars jaunāko paaudžu vidū gadsimtu mijā, tā augošā vīriešu un sieviešu izglītības līmeņa starpība nepārprotami liecina, ka daļai jauniešu un īpaši vīriešiem trūkst stimula izglītoties. Tā vietā viņi steidzas agrāk iesaistīties darba tirgū un sākt patstāvīgi pelnīt, nerūpējoties par darba izredzēm tālākā mūža posmā.

Pēdējās tautskaites gadā 2 mēnešus vēlāk veiktā darbaspēka apsekojuma rezultāti liecina, ka nodarbināto sastāvā augstāko izglītību ieguvušo cilvēku īpatsvars caurmērā vairāk nekā divkārt pārsniedz līdzīgi izglīto to īpatsvaru darba meklētāju vidū. Turpretī pamatskolu beidzēju ir relatīvi vairāk darba meklētāju vidū. Attiecīgi starp visiem ekonomiski aktīvajiem ar augstāko izglītību darbu ir spiesti meklēt 7% cilvēku, bet no pamatskolu beigušajiem vairāk par 20%, no vīriešiem pat 23,8% (15. tab.). Rīgā nodarbināto vidū augstāko izglītību ieguvušo īpatsvars vidēji ir pat 3,4 reizes un

sieviešu vidū 6 reizes augstāks nekā tikai pamatskolu beigušo. Tāda starpība nepārprotami liecina par izglītības pozitīvo lomu darba vietas un ienākumu nodrošinājumā. Tas izskaidrojams ne vien ar strukturālām pārmaiņām tautsaimniecībā un augošo pieprasījumu tieši pēc augstākas kvalifikācijas darbaspēka, bet arī šo pēdējo lielākām iespējām papildināt un pastāvīgi atjaunināt savas zinības, kā arī ātrāk pārkvalificēties darbam citā profesijā. Rīgai ar tajā izvietotām dažādu nozaru augstskolām un jau sasniegto iedzīvotāju augsto izglītības līmeni ir lielas priekšrocības investīciju piesaistē un apgūvē. Līdz ar to veidojas lielāks darbaspēka pieprasījums ar drošākām nodarbinātības izredzēm tieši izglītotiem cilvēkiem. Šī pieprasījuma apmierināšanai, kā jau iepriekš minēts, vēl ir rezerves no pašu rīdzinieku vidus, veicinot jauniešu mācību aktivitāti pēc pamatskolas beigšanas.

15. tabula

Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju sadalījums pēc izglītības līmeņa 2000. gada maijā*

Izglītības līmenis	Kopā Latvijā			Pilsētās			no tām Rīgā			Laukos		
	visi	vīrieši	sievietes	kopā	vīrieši	sievietes	kopā	vīrieši	sievietes	kopā	vīrieši	sievietes
Nodarbinātie	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
tai skaitā ar izglītību:												
augstāko	21,0	18,2	24,0	24,5	21,8	27,4	28,6	26,5	30,7	12,5	10,2	15,1
vidējo	62,2	61,1	63,5	64,1	63,2	65,0	62,7	61,7	63,9	57,9	56,4	59,7
pamata	15,1	18,7	11,2	10,8	14,2	7,2	8,4	11,5	5,1	25,4	28,6	21,7
sākumskolas	1,7	2,0	1,3	0,6	0,8	0,4	0,3	0,3	0,3	4,2	4,8	3,5
Darba meklētāji	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
tai skaitā ar izglītību:												
augstāko	9,7	7,7	12,1	11,5	9,6	13,6	18,0	13,7	23,6	3,2	1,4	6,2
vidējo	62,8	57,2	69,5	63,3	58,1	69,4	65,0	64,5	65,4	60,6	43,5	69,9
pamata	25,3	32,8	16,0	22,7	29,8	14,5	17,0	21,8	11,0	34,5	42,2	22,5
sākumskolas	2,3	2,3	2,3	2,5	2,5	2,5	0,0	0,0	0,0	1,7	1,9	1,4
Darba meklētāju īpatsvars no ekonomiski aktīvajiem	14,4	15,1	13,5	15,6	16,4	14,8	14,0	15,0	12,8	11,0	11,9	9,9
tai skaitā ar izglītību:												
augstāko	7,2	7,0	7,3	8,0	8,0	8,0	9,2	8,3	10,1	3,0	1,8	4,4
vidējo	14,4	14,3	14,6	15,5	15,3	15,7	14,4	15,6	13,1	11,5	11,6	11,4
pamata	21,9	23,8	18,3	28,1	29,3	25,9	24,7	25,1	23,9	14,3	16,7	10,3
sākumskolas	19,0	16,9	22,4	42,7	37,0	51,7	0,0	0,0	0,0	4,8	5,1	4,2

* Aprēķināts no: Darbaspēks Latvijā. Darbaspēka apsekojuma rezultāti 2000. gada maijs. Rīga: Latvijas Statistika, 2000.g. oktobris: 33., 94.

IEDZĪVOTĀJU NODARBINĀTĪBA

Iedzīvotāju nodarbinātība kā *dalība kādā no ienākumu gūšanas veidiem* ir gan zināms viņu ekonomiskās aktivitātes un dzīvesveida raksturojums, gan materiālās patstāvības un sociālās drošības nosacījums. Tāpēc nodarbinātības līmenis un struktūra, kā arī to atšķirības teritorijā vai abu dzimumu un dažādu paaudžu pārstāvju vidū pieder būtiskākiem labklājības, patēriņa un arī attīstības iespēju rādītājiem.

Nodarbinātības daudzveidīgie raksturojumi (ekonomiskās aktivitātes veids jeb statuss un intensitāte darba vietā, darba nozare un raksturs, sezonālitate un darba nedēļas garums u.tml.) cilvēka dzīves laikā vairākkārt mainās. Turklāt atšķirībā no citām – kopš iegūšanas brīža neatgriezeniskām personas iezīmēm (kā dzimums, piederība noteiktā gadā dzimušai paaudzei, tautība, izglītība) – nodarbinātība visās tās izpausmēs var krasi mainīties no jebkura stāvokļa uz pavisam citu, kā arī īstenoties ārpus savas dzīvesvietas un vienlaikus vairākās jomās, apvienojot studijas ar peļņas darbu, pamata un papilddarbu, algotu darbu pie darba devēja ar apmaksātu vai neapmaksātu darbu savā vai ģimenes locekļu zemnieku saimniecībā u.tml. Tas viss sarežģī nodarbināto kopskaita un dažādām kategorijām piederīgo daudzuma noteikšanu. Tāpēc dažādos avotos atkarībā no datu ieguves veida un izvēlētajiem kritērijiem katram no nodarbinātības veidiem ir atrodamas citas iesaistīto cilvēku skaits, kas ierobežo analīzes iespējas, ļaujot konstatēt tikai galvenās sakarības.

Bijušajā PSRS Latvija un Igaunija piederēja visādi attīstītākajām republikām ar augstāko nodarbinātības līmeni. Latvijā pēc 1989. gada tautskaites datiem 55,1% visu iedzīvotāju jeb 87,2% tālaika darbspējas vecuma iedzīvotāju bija nodarbināti valsts un kooperatīvajos uzņēmumos vai iestādēs, bet niecīga daļa no viņiem arī tā saucamajās personiskajās palīgsaimniecībās un individuālā darbā. Vēl 2,5% visu un 3,9% darbspējas vecuma iedzīvotāju mācījās, saņemot stipendiju, un tikai 4,7% darba spējīgo nebija nodarbināti ārpus tolaik par nelietderīgu uzskatītās mājsaimniecības (16. tab.).

Pārejot uz tirgus ekonomiku, īpašuma formas un līdz ar to nodarbinātības veidi dažādojās. Tam līdzī izmainījās arī nodarbinātības rādītāji statistikā, tāpēc detalizēti nodarbināto skaita un sastāva salīdzinājumi pirms un pēc notikušās pārejas ir visai apgrūtināti. Kopumā, salīdzinot ar stāvokli centralizēti plānotās ekonomikas apstākļos, nodarbinātības līmenis peļņas darbā Latvijā ir mazinājies. Ekonomiskās aktivitātes kā iztikas avotu 2000. gadā minējuši 34,7% iedzīvotāju, kas bija uzrādījuši iztikas avotu. Tam varētu pieskaitīt 4,7% „citus iztikas avotus” minējušo, kuru sastāvā, spriežot pēc viņu vecumsastāva, vairākums ir strādājošie bez darba līguma, tātad būtībā – nelegāli. Kopā par nodarbinātiem droši uzskatāmi vismaz 39,4% visu iedzīvotāju, un 15-59 gadus veco iedzīvotāju starpā – 62,9% (4. att. 5. pielikumā). Šī vecumgrupa vistuvāk raksturo patreizējo – pakāpeniskas pensijas vecuma palielināšanas dēļ ik gadus augošo darbspējas vecumā esošo cilvēku kopumu, bet pensijas vecuma mainīguma dēļ ērtāk lietojama aprēķinos un salīdzinājumos kā dažādās teritorijās, tā dinamikā.

Stipendiju saņēmēji, kas raksturotu pilna laika studentu īpatsvaru dažādu iedzīvotāju grupu vidū, 2000. gada tautskaitē nav atsevišķi izdalīti, bet to skaits apvienots ar dažādu pabalstu saņēmējiem: bezdarba, sievietēm arī maternitātes un bērnu kopšanas. Tāpēc arī dažādu valsts pabalstu saņēmēju īpatsvars XX gadsimta pēdējā gadā vairāk nekā divas un darbspējas vecuma sievietēm pat 2,5 reizes pārsniedz stipendiātu daudzumu pirms valsts neatkarības atgūšanas. Vairākkārt pieaudzis arī citu apgādībā esošo darbspējas cilvēku īpatsvars, kuru sastāvā ir gan vecāko klašu skolēni, kuru īpatsvars pieaudzis iepriekš aprakstītā mūsdienās pieaugušā pamata un vidējās

izglītības ilguma dēļ, gan mājsaimnieces, gan ilgstošie bezdarbnieki, kas pabalstu vairs nesaņem.

16. tabula

Latvijas iedzīvotāju sadalījums pēc iztikas līdzekļu avota 1989. un 2000. gadā

	Visi iedzīvotāji	Nodarbinātie, iesk. personiskā palīgsaimniecībā	Pensionāri	Stipendiāti, citi pabalstu saņēmēji	Citu personu* apgādībā	Cits iztikas līdzekļu avots
1989. gads						
Kopā	100,0	55,1	17,6	2,5	24,7	0,1
vīrieši	100,0	59,3	11,9	2,7	26,0	0,1
sievietes	100,0	51,5	22,5	2,2	23,7	0,1
Sieviešu %	53,5	49,7	68,6	48,6	51,2	46,7
darbspējas vecumā:	100,0	87,2	4,0	3,9	4,7	0,2
vīrieši (16-59)	100,0	88,1	4,3	3,8	3,6	0,2
sievietes (16-54)	100,0	86,3	3,6	4,0	5,9	0,2
Sieviešu %	48,4	47,7	43,8	49,6	60,9	44,1
2000. gads						
Kopā	100,0	34,7	24,6	5,4	30,4	4,9
vīrieši	100,0	38,0	17,8	4,1	32,9	7,2
sievietes	100,0	31,9	30,3	6,4	28,2	3,2
Sieviešu %	54,4	50,0	67,0	65,2	50,6	33,9
darbspējas vecumā (15-59):	100,0	55,3	7,6	7,7	21,4	7,6
vīrieši	100,0	57,5	4,9	5,2	21,3	10,5
sievietes	100,0	53,3	10,0	10,0	21,5	4,9
Sieviešu %	51,6	50,2	67,0	67,6	52,4	33,7

Avoti:

1989. gada tautas skaitīšanas rezultāti Latvijā. Statistisku datu krājums. Rīga: LR Valsts statistikas komiteja, 1992, 199., 202. 203 lpp.

Latvijas 2000. gada tautas skaitīšanas rezultāti. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002.

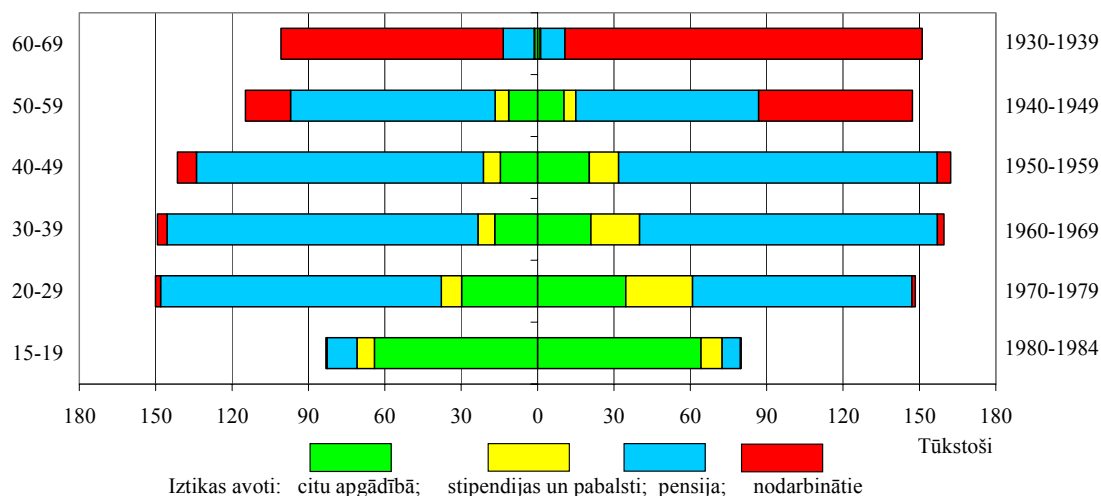
* 2000. gadā – arī iestāžu

Padomju laikā un 2000. gadā spēkā bijušā darbspējas vecuma atšķirības (sīkāk sk. 16. tab.) ir viens no iemesliem minētajam nodarbināto īpatsvara samazinājumam šai vecuma pamatgrupā: daļa 55-59 gadus veco sieviešu īsi pirms 60 gadiem vai priekšlaicīgi – vēl jaunākas bija paspējušas pensionēties. Toties abu dzimumu pensijas vecuma tuvināšana ir sekmējusi sieviešu īpatsvara palielināšanos nodarbināto vidū.

Jaunā gadsimta sākumā starptautiskos salīdzinājumos pieņemtajā darbspējas vecumā 15-64 gadu vecumā nodarbinātības līmenis Latvijā – 58,9% - daudz neatpalika no Eiropas Savienības dalībvalstu vidējā – 64,0%, un starpība veidojās tikai vīriešu zemākas nodarbinātības dēļ (61,9 un 73,0%), kamēr sieviešu nodarbinātības līmenis Latvijā bija pat nedaudz augstāks – 56,1 pret 54,9% ES-ā. Citās ES kandidātvalstīs nodarbinātības līmenis vidēji ir nedaudz zemāks – 56,8%, t.sk. sievietēm – 51,1% [Info Kits: <http://www.neww.org.pl>].

Visaugstākā nodarbinātība peļņas darbā Latvijā vērojama 30-50 gadu vecumā, un jo īpaši 40-44 gadu grupā. Taču šis līmenis un maksimālās nodarbinātības vecums abu dzimumu pārstāvjiem pilnībā nesakrīt (15. tab.).

Dažāda vecuma vīriešu un sieviešu sadalījums pēc galvenā iztikas avota vecumgrupās Latvijā, 2000. g.

Avots:

Latvijas 2000. gada tautas skaitīšanas rezultāti. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002: 215-216

Vīriešu nodarbinātības līmenis (kopā visos darba attiecību veidos) visos vecumos ir augstāks nekā sievietēm. Pašās jaunākajās vecumgrupās – līdz 25 gadu vecumam tas izskaidrojams ar sieviešu lielāku un arvien augošu mācību aktivitāti: 2001./2002. mācību gadā 61,5% studentu bija jauniešas [Izglītības ... 2002: 20]. Bez tam vecumposmā no 20-29 gadiem – sieviešu salīdzinoši ar vīriešiem zemāku nodarbinātības līmeni noteic peļņas darba pārtraukumi bērnu aprūpei viņu dzīves sākumposmā, jo tieši divdesmitgadniecēm ir visaugstākā dzimstība, kas daļēji vēl turpinās arī 30-34 gadu vecumā [Latvijas demogrāfijas ... 2002: 84,85]. Atbilstoši mācību aktivitātei un aizņemtībai bērnu aprūpē pabalstu saņēmēju īpatsvars sieviešu vidū vecumā no 15-39 gadiem svārstās no 10-18%.

Brieduma gados – 35-55 gadu vecumā sieviešu nodarbinātība peļņas darbā ar tiesiski nokārtotām darba attiecībām ir tikpat augsta kā vīriešiem, bet 1,5-2 reizes mazāk sieviešu nekā vīriešu strādā bez darba līguma. Pēdējo noteic galvenokārt katra dzimuma iecienītāko profesiju izvēle. Sievietes ir lielā pārsvarā cilvēku aprūpes un cilvēkkapitālu veidojošās nozarēs – izglītībā, kultūrā, veselības aizsardzībā. Šo nozaru iestādes vairumā gadījumu pieder sabiedriskajam sektoram ar tiesiski nokārtotām darba attiecībām, kas ir visnotaļ izdevīgi no darba vietas drošības viedokļa un garantētām iemaksām sociālās apdrošināšanas fondā. Rēķinoties ar sieviešu vairākuma agrāku pensionēšanos un ilgāku nekā vīriešiem mūža posmu pēc pensijas vecuma sasniegšanas, viņas neapšaubāmi ir vairāk ieinteresētas strādāt vietā, kas kārtīgi veic sociālā nodokļa maksājumus.

Vīriešu starpā savi 10-12%, tiekdamies pēc lielākiem tūlītējiem ienākumiem mēdz riskēt ar pilnīgu ienākumu zaudējumu vēlākā mūža posmā. Šī iemesla dēļ pilsētās un rajonos ar lielāku vīriešu īpatsvaru netālā nākotnē paredzams arī lielāks sociālās palīdzības pretendentu daudzums nekā tas gaidāms, piemēram, Rīgā, kur sieviešu īpatsvars ir lielāks nekā citviet.

Notikušās nodarbinātības līmeņa pazemināšanās galvenais cēlonis ir strukturālās pārmaiņas tautsaimniecībā un rietumvalstu tirgū konkurēt nespējīgo uzņēmumu

slēgšana ar tam sekojošo bezdarba rašanos. Zināms bezdarba līmenis ir neizbēgams pastāvīgi notiekošo strukturālo pārmaiņu īstenošanai ar daļas darbaspēka pārkvalificēšanos un nodarbinātības pārtraukumiem uz jaunas darba vietas meklējumu laiku. Turklāt bezdarba pastāvēšana veicina konkurenci uz darba vietām un līdz ar to darbaspēka kvalitātes uzlabošanos. Darba devējam tas dod iespējas izvēlēties piemērotākos darbiniekus: atbilstošākos pēc kvalifikācijas, centīgākos un disciplinētākos, t.sk., brīvus no kaitīgiem ieradumiem, kādi varētu kavēt ierašanos darbā vai traucēt darba drošības noteikumu izpildi.

Latvijā bezdarbs jau kopš 90.-to gadu vidus ir pārsniedzis līmeni, kādu iepriekšminēto apsvērumu dēļ mēdz uzskatīt par dabisku – līdz 5-6% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem. Pēc darbaspēka apsekojuma datiem nestrādājošo darba meklētāju īpatsvars vidēji valstī atsevišķos gados svārstās starp 11 un 15% ekonomiski aktīvo cilvēku, t.i., neieskaitot aktīvā vecuma iedzīvotājus, kas nemeklē darbu mācību, slimības, ģimenes apstākļu (grūtniecības, bērnu aprūpes vai citu pieaugušo kopšanas) dēļ vai zaudējuši cerības tādu atrast. Šie pēdējie, piemēram, 2002. gadā palielinātu darba meklētāju daudzumu par 27% jeb no 11,3 līdz 14,4% [Darbaspēka ... 2003: 27, 37].

Viens no augstā darba meklētāju īpatsvara iemesliem ir darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma daļēja teritoriāla neatbilstība. Salīdzinot peļņas darbā nodarbināto sadalījumu pa valsts reģioniem pēc darbaspēka apsekojuma datiem (darba vietas adreses) un tautskaitē sniegtajām atbildēm (pēc dzīvesvietas), izrādās, ka darbavietu koncentrācija Rīgā par 7 procentpunktiem pārsniedz tajā arī dzīvojošo iztikas pelnītāju daudzumu (17. tab.). Turpretī pārējās Rīgas reģiona daļās, kā arī trijos tam tuvējos reģionos strādātāju īpatsvars ir lielāks, salīdzinājumā ar darbavietām, kas visticamāk liecina par daļas strādātāju darbu Rīgā. Tikai no centra samērā attāļajā Latgalē, no kuras praktiski nav iespējams ik dienas izbraukāt darbā uz galvaspilsētu, strādātāju un darbavietu īpatsvars praktiski neatšķiras.

Darbavietu nesamērīgā koncentrācija valsts centrālajā daļā noved pie darbaspējīgo iedzīvotāju zemāka nodarbinātības līmeņa peļņas darbā pārējos reģionos. Latgalē tas pēc tautskaites datiem ir par 6 procentpunktiem zemāks par vidējo valstī (sk. 17. tab.), bet Rīgas reģionā un arī Vidzemē attiecīgi par 2,1 un 1,6 procentpunktiem pārsniedz vidējo. Tas apstiprina empīriskos novērojumus, ka daudzi Jūrmalas, Rīgas, Ogres un Limbažu tāpat kā Tukuma, Bauskas un Aizkraukles rajona iedzīvotāji ir atraduši darbavietas ne tiešā dzīvesvietas tuvumā, bet Rīgā ar lielāku darbavietu piedāvājumu un to izvēli. Diemžēl, izmantotie statistikas dati nedod iespēju aprēķināt šo svārstveida migrantu skaitu, jo, kā jau minēts, tautskaitēs vidēji vairāk par 7% iedzīvotāju nav aptaujāti par viņu iztikas līdzekļu avotu un nodarbošanos, turklāt šī daļa visos reģionos, rajonos un pilsētās nav vienāda (18. tab.).

Tā kā ikdienas braucieni uz darbu prasa lielu laika patēriņu, daudzi cilvēki izmanto katru iespēju apmesties tuvāk darbavietai. Tāpēc nav brīnums, ka Rīgas reģionā darbaspējīgā vecuma iedzīvotāju īpatsvars 2000. gadā – 60% ir lielāks nekā visos pārējos 57-58%. Pensijas vecumam pakāpeniski palielinoties, visā Latvijā pieaug arī darbaspējas vecuma iedzīvotāju īpatsvars, taču minētā šo līmeņu atšķirība pa reģioniem saglabājas (sk. 6. tab. sadaļā par vecumsastāvu).

Darbaspēka pieprasījuma teritoriālo neatbilstību darbaspējīgo iedzīvotāju un viņu darbaspēka piedāvājumam izraisa vairāki cēloņi. To starpā katras nozares tai specifiskā saistība ar transporta apstākļiem, kādiem izejvielu resursiem vai pietiekamu daudzumu noteiktu kvalifikāciju ieguvušu darbinieku. Skaidrs, ka ārpus lielākām pilsētām priekšrocības ir tikai izejvielu ieguvei vai pirmapstrādei, kam XXI gadsimtā nav raksturīgs strādājošo skaita pieaugums. Savukārt lauku un mazpilsētu iedzīvotāju teritoriālo mobilitāti un koncentrāciju lielākajās pilsētās ierobežo gan viņu vairākuma

nepietiekamā vai neatbilstošā kvalifikācija darbam nozarēs ar augošu darbinieku skaitu, gan saistība ar citiem ģimenes locekļiem, kam iztiku nodrošina viņu apsaimniekojamā zeme, gan finansiālās grūtības irēt mājokli pilsētā jo īpaši galvaspilsētā. Tādēļ sagaidāms, ka daļa Rīgā nodarbināto arī turpmāk ikdienas mēros ceļu uz darbu no tuvējiem rajoniem un pilsētām.

Darbspējas vecuma un peļņas darbā nodarbināto iedzīvotāju sadalījums pa Latvijas reģioniem, 2000. g.

Reģioni	Darbspējas vecuma iedzīvotāji		Iztikas pelnītāji ar ekonomiskām aktivitātēm ²⁾		Nodarbināto skaits pēc darba vietu izvietojuma ³⁾		Darba vietu un iztikas pelnītāju sadalījuma starpība, %punkti	Iztikas pelnītāju īpatsvars % no darbaspējīgajiem	Darbspējas vecuma iedzīvotāji % no visiem
	tūkst. ¹⁾	%	tūkst. ²⁾	%	tūkst. ³⁾	%			
Latvija	1397,6	100,0	875,3	100,0	1037,9	100,0	-	62,6	58,7
Rīgas reģions	581,4	41,6	376,0	43,0	494,8	47,8	+4,7	64,7	60,2
tai skaitā:									
Rīga	(460,2)	(32,9)	(293,7)	(33,6)	(422,7)	(40,7)	(+7,1)	63,8	60,0
Jūrmala	(33,0)	(2,4)	(20,9)	(2,4)	(21,4)	(2,1)	(-0,3)	63,3	59,3
Rīgas rajons	(88,2)	(6,3)	(61,4)	(7,0)	(50,7)	(4,9)	(-2,1)	69,6	61,2
Vidzemes reģions	205,4	14,7	131,8	15,1	131,0	12,6	-2,5	64,2	57,0
Kurzemes reģions	186,3	13,3	116,6	13,3	130,1	12,5	-0,8	62,6	57,8
Zemgales reģions	201,1	14,4	124,4	14,2	132,9	12,8	-1,4	61,9	57,9
Latgales reģions	223,4	16,0	126,5	14,4	149,1	14,4	-	56,6	57,9

¹⁾ Latvijas 2000. gada tautas skaitīšanas rezultāti. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002: 64

²⁾ turpat, ieskaitot cilvēkus ar „citu iztīka avotu”, bet bez iztīkas avotu nenorādījušiem, lpp. 217.-230.

³⁾ Latvijas reģioni skaitļos 2001. g Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002: 26;

pēc darbaspēka apsekojuma datiem, kas iegūti un publicēti bez pārrēķina atbilstoši tautskaites rezultātiem; ieskaitīti visi strādājošie peļņas nolūkā vismaz 1 stundu nedēļā

Latvijas reģionu iedzīvotāji sadalījumā pēc galvenā iztikas līdzekļu avota, 2000. g.

Administratīvās teritorijas	Iedzīvotāju skaits kopā	tai skaitā pēc galvenā iztikas līdzekļu avota					
		ekonomiskās aktivitātes	pensija	pabalsti un cita veida finansiālā palīdzība	citu personu vai iestāžu apgādība	cits iztikas līdzekļu avots	nav atbildes
Latvija	2377383	765181	541552	118827	669553	110161	172109
Rīgas reģions	964393	340549	210716	39641	237113	35438	100936
Rīga	764329	269661	170726	30781	181980	24020	87161
Jūrmala	55718	18673	12192	2381	14650	2208	5614
Rīgas rajons	144346	52215	27798	6479	40483	9210	8161
Vidzemes reģions	359630	115250	83434	19093	112906	16621	12326
Kurzemes reģions	321712	99594	73061	18117	96474	16909	17557
Zemgales reģions	346982	104116	76964	20420	105858	20306	19318
Latgales reģions	384666	105672	97377	21556	117202	20887	21972
Latvija	100,0	32,2	22,8	5,0	28,2	4,6	7,2
Rīgas reģions	100,0	35,3	21,8	4,1	24,6	3,7	10,5
Rīga	100,0	35,3	22,3	4,0	23,8	3,2	11,4
Jūrmala	100,0	33,4	21,9	4,3	26,3	4,0	10,1
Rīgas rajons	100,0	36,2	19,3	4,5	28,0	6,4	5,6
Vidzemes reģions	100,0	32,1	23,2	5,3	31,4	4,6	3,4
Kurzemes reģions	100,0	31,0	22,7	5,6	30,0	5,2	5,5
Zemgales reģions	100,0	30,0	22,2	5,9	30,5	5,8	5,6
Latgales reģions	100,0	27,5	25,3	5,6	30,5	5,4	5,7

Avots:

Latvijas 2000. gada tautas skaitīšanas rezultāti. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002, 217.-230. lpp.

IZMANTOJAMIE MĀJOKĻI, TO IEMĪTNIĒKU SKAITS UN SASTĀVS

Mājoklis ir viens no cilvēka pamatvajadzību apmierināšanas līdzekļiem. Tam jāsniedz patvērums ne tikai no izdzīvošanu apdraudošā aukstuma un slapjuma, bet arī pietiekama telpa, siltums, apgaismojums un pārējās ērtības, kas kopumā nodrošina to mītniekiem iespējas kā atpūtai, tā citām dzīvē nepieciešamām darbībām. Par šādām prasībām atbilstošu mājokli tiek uzskatīts tāds, kurā istabu skaits vismaz par vienu pārsniedz vienas ģimenes vai saimes locekļu skaitu un kas ir aprīkots ar visām laiku un spēkus taupošām labierīcībām higiēnas vajadzību apmierināšanai. Atbilstoši izvietojumam laukos vai pilsētā, kā arī īpašnieka izvēlei tāds var tikt izveidots kā atsevišķā tā daudzdzīvokļu mājā.

Pietiekami plašu un labiekārtotu mājokļu pieejamība visiem iedzīvotājiem veidojas visai pakāpeniski – nomainot senāk celtos, kā arī mazāk turīgiem mītniekiem domātos mazāk labiekārtotos mājokļus ar jauniem un pilnībā aprīkotiem ar visām iespējamām ērtībām. Savukārt to piepildījums ar lielāku vai mazāku iemītnieku skaitu ir atkarīgs gan no saimes turības līmeņa un mainīgā ģimenes locekļu skaita dažādos dzīves cikla posmos, gan dzīvokļu celtniecības tempu atbilstības iedzīvotāju skaita pieaugumam un valsts politikas dažādu iedzīvotāju kategoriju izmitināšanā.

Visu daudzveidīgo norišu ietekmē XX gadsimta beigās Latvijā bija izveidojusies liela mājokļa tipu dažādība. Pavisam 2000. gada tautskaitē iegūtas ziņas par 802,8 tūkstošiem privāto māsaimniecību – viena cilvēka vai saimes – un viņu izmantojamiem mājokļiem, neieskaitot personu grupu ilglaicīgai dzīvošanai un aprūpei dažādu institūciju izveidotos mājokļus (pansionātus, kazarmas, cietumus u.tml.). No tiem gandrīz 72% ir atsevišķi dzīvokļi, 1,4% - kopējie jeb komunālie, 25,5% - individuālā jeb savrupmāja vai tās daļa, 0,8% - no privātpersonām īrētā istaba, un 0,5% - istaba dienesta viesnīcā (19. tab.).

Mājokļu sadalījums pa tipiem ievērojami atšķiras atkarībā no apdzīvojuma veida. Rīgā atsevišķo (vienas saimes) dzīvokļu īpatsvars nedaudz pārsniedz 91% un kopējo – 3%, turpretī savrupmāju īpatsvars ir mazāks par vidējo un citās lielākajās pilsētās novēroto: tikai 3,3% un vēl 1,1% - šādas mājas daļa.

Sevišķi izceļas Rīgas Centra rajons. Saprotašu iemeslu dēļ savrupmāju īpatsvars tajā ir divreiz mazāks nekā vidēji pilsētā, bet kopējo dzīvokļu apmēram septiņas reizes lielāks (20. tab.). Pavisam Centra rajonā atrodas gandrīz trešā daļa Rīgas kopējo dzīvokļu un to iemītnieku (sk. pielikumā 6. tabulā). Tieši viņiem pirmām kārtām būtu jārada iespējas pārcelties uz katrāi saimei atsevišķiem mājokļiem. Pavisam Rīgā tautskaites laikā „tikai” 7568 tūkstoši saimes ar 17,3 tūkstošiem cilvēku mita kopējos dzīvokļos. Daļai no viņiem paliekot vecajos dzīvokļos, pārējiem piedāvājamo mājokļu skaits varētu būt divkārt mazāks un tuvs patreizējam dzīvokļu apstākļu uzlabošanas rindā uzņemtajiem un, iespējams, daļēji tajā jau uzņemtajiem.

Sešās citās republikas pilsētās atsevišķo dzīvokļu īpatsvars visu mājokļu vidū svārstās no 73,5% Jūrmalā līdz 90,3% Liepājā, kopējo dzīvokļu – no 0,2% Ventpilī līdz 2,3% Daugavpilī, bet individuālo māju un to daļu no 8,5% Liepājā līdz 24,4% Jūrmalā. Laukos un rajonu pilsētās atsevišķo dzīvokļu īpatsvars ir vēl mazāks – 56,4%, kopējo dzīvokļu gandrīz nav – 0,6%, bet savrupmāju vai to daļu īpatsvars gandrīz daudz neatpaliek no atsevišķiem dzīvokļiem – 41,7%.

19. tabula

Mājsaimniecību un iedzīvotāju sadalījums pēc mājokļa tipa

Administratīvās teritorijas nosaukums	Kopā	no tiem pēc mājokļa tipa						
		savrupmāja	savrupmājas daļa	atsevišķs dzīvoklis	kopējais dzīvoklis	istaba dienesta viesnīcā	no privātpersonas īrēta telpa	mājokļa tips nav norādīts
Latvija								
Mājsaimniecību skaits	100,0	22,8	2,7	71,8	1,4	0,5	0,8	0,0
Personu skaits	100,0	26,4	2,7	68,6	1,2	0,3	0,7	0,1
Rīga								
Mājsaimniecību skaits	100,0	3,3	1,1	91,2	3,0	0,8	0,6	0,0
Personu skaits	100,0	4,3	1,2	90,7	2,7	0,6	0,5	0,0
Daugavpils								
Mājsaimniecību skaits	100,0	11,4	5,5	79,0	2,3	0,4	1,4	0,0
Personu skaits	100,0	12,9	5,2	78,2	2,3	0,3	1,1	0,0
Jelgava								
Mājsaimniecību skaits	100,0	17,0	1,9	77,6	0,2	1,2	2,1	0,0
Personu skaits	100,0	20,5	1,8	75,3	0,2	0,8	1,4	0,0
Jūrmala								
Mājsaimniecību skaits	100,0	19,7	4,5	73,5	0,9	0,4	0,9	0,1
Personu skaits	100,0	23,8	4,7	69,5	0,8	0,3	0,8	0,1
Liepāja								
Mājsaimniecību skaits	100,0	7,0	1,5	90,4	0,6	0,3	0,2	0,0
Personu skaits	100,0	8,6	1,5	88,9	0,6	0,2	0,2	0,0
Rēzekne								
Mājsaimniecību skaits	100,0	13,3	4,1	79,5	0,2	1,4	1,5	0,0
Personu skaits	100,0	15,8	4,1	77,8	0,2	1,0	1,1	0,0
Ventspils								
Mājsaimniecību skaits	100,0	14,2	3,5	81,7	0,2	0,1	0,3	0,0
Personu skaits	100,0	17,5	3,4	78,6	0,2	0,1	0,2	0,0
Kopā 7 repub-likas pilsētās								
Mājsaimniecību skaits	100,0	6,8	2,0	87,5	2,3	0,7	0,7	0,0
Personu skaits	100,0	8,3	2,0	86,5	2,1	0,5	0,6	0,0
Rajonos								
Mājsaimniecību skaits	100,0	38,4	3,4	56,4	0,6	0,2	0,9	0,1
Personu skaits	100,0	42,6	3,2	52,7	0,5	0,2	0,7	0,1
Vidējais mītnieku skaits								
<i>Latvijā</i>	<i>2,66</i>	<i>3,20</i>	<i>2,60</i>	<i>2,54</i>	<i>2,29</i>	<i>1,87</i>	<i>2,12</i>	
<i>Rīgā</i>	<i>2,55</i>	<i>3,29</i>	<i>2,76</i>	<i>2,53</i>	<i>2,29</i>	<i>1,93</i>	<i>2,26</i>	
<i>Rajonos</i>	<i>2,78</i>	<i>3,09</i>	<i>2,67</i>	<i>2,60</i>	<i>2,21</i>	<i>1,76</i>	<i>2,14</i>	<i>2,70</i>

Avots: Latvijas 2000. gada tautas skaitīšanas rezultāti. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002, 242. lpp.

20. tabula

**Mājsaimniecības un iedzīvotāji pēc mājokļa tipa
Rīgas pilsētas rajonos un priekšpilsētās**

Rajona vai priekšpilsētas nosaukums	Kopā	no tiem pēc mājokļa tipa						
		savrupmāja	savrupmājas daļa	atsevišķs dzīvoklis	kopējais dzīvoklis	istaba dienesta viesnīcā	no privātpersonas īrēta telpa	mājokļa tips nav norādīts
Rīga								
Mājsaimniecību skaits	100,0	3,3	1,1	91,2	3,0	0,8	0,6	0,0
Personu skaits	100,0	4,3	1,2	90,7	2,7	0,6	0,5	0,1
<i>Vidēji mītnieku tai skaitā:</i>	<i>2,55</i>	<i>3,29</i>	<i>2,76</i>	<i>2,54</i>	<i>2,29</i>	<i>1,93</i>	<i>1,93</i>	<i>..</i>
Centra rajons								
Mājsaimniecību skaits	100,0	1,6	0,4	75,2	22,0	0,4	0,4	0,0
Personu skaits	100,0	2,4	0,5	78,3	18,2	0,2	0,4	0,1
<i>Vidēji mītnieku</i>	<i>2,56</i>	<i>3,79</i>	<i>3,32</i>	<i>2,66</i>	<i>2,12</i>	<i>1,45</i>	<i>2,25</i>	<i>..</i>
Kurzemes rajons								
Mājsaimniecību skaits	100,0	2,6	1,0	93,1	0,9	1,4	1,0	0,0
Personu skaits	100,0	3,3	1,0	93,0	0,9	0,8	0,9	0,0
<i>Vidēji mītnieku</i>	<i>2,54</i>	<i>3,22</i>	<i>2,72</i>	<i>2,54</i>	<i>2,45</i>	<i>1,52</i>	<i>2,12</i>	<i>..</i>
Latgales priekšpilsēta								
Mājsaimniecību skaits	100,0	2,2	0,5	94,5	2,3	0,2	0,3	0,0
Personu skaits	100,0	3,0	0,6	93,9	2,1	0,1	0,3	0,0
<i>Vidēji mītnieku</i>	<i>2,54</i>	<i>3,35</i>	<i>2,98</i>	<i>2,52</i>	<i>2,34</i>	<i>2,01</i>	<i>2,40</i>	<i>..</i>
Vidzemes priekšpilsēta								
Mājsaimniecību skaits	100,0	3,2	1,0	91,9	2,2	1,0	0,8	0,0
Personu skaits	100,0	4,3	1,1	90,9	2,1	0,9	0,7	0,0
<i>Vidēji mītnieku</i>	<i>2,51</i>	<i>3,40</i>	<i>2,81</i>	<i>2,48</i>	<i>2,33</i>	<i>2,44</i>	<i>2,32</i>	<i>..</i>
Zemgales priekšpilsēta								
Mājsaimniecību skaits	100,0	6,5	2,6	87,6	1,8	1,2	0,4	0,0
Personu skaits	100,0	7,9	2,6	86,6	1,7	0,8	0,3	0,0
<i>Vidēji mītnieku</i>	<i>2,64</i>	<i>3,20</i>	<i>2,66</i>	<i>2,61</i>	<i>2,47</i>	<i>1,82</i>	<i>2,40</i>	<i>..</i>
Ziemeļu rajons								
Mājsaimniecību skaits	100,0	4,1	1,7	88,9	4,1	0,9	0,4	0,0
Personu skaits	100,0	5,1	1,8	88,3	3,7	0,7	0,3	0,0
<i>Vidēji mītnieku</i>	<i>2,58</i>	<i>3,25</i>	<i>2,74</i>	<i>2,56</i>	<i>2,34</i>	<i>2,00</i>	<i>2,22</i>	<i>..</i>

CSP aprēķins uz 2000. gada tautas skaitīšanas datu pamata

Vidējais iemītnieku skaits vienā mājoklī Latvijā ir 2,66, Rīgā un citās lielākajās pilsētās nedaudz mazāks: 2,55, bet laukos un mazpilsētās – lielāks: 2,78. Šo starpību gandrīz pilnībā noteic atšķirīgā mājokļu tipu izplatība pilsētās un laukos, jo savrupmājās, kādas ir raksturīgas galvenokārt laukiem, ir vislielākais vidējais mītnieku skaits – Latvijā kopumā 3,2, Rīgā pat 3,3, bet atsevišķos dzīvokļos, kādi ir izplatītākie pilsētās – visur ap 2,53-2,60. Šai ziņā Rīgas atsevišķie rajoni un priekšpilsētas īpaši neizceļas, vienīgi saimes lielums centra kopējos dzīvokļos ir mazāks nekā citviet līdzīgos mājokļos – tikai 2,12.

Mazāk izplatītajos mājokļu tipos – kopējos dzīvokļos, dienesta viesnīcas istabā vai no privātpersonas īrētā istabā – vidējais iemītnieku skaits gandrīz visur ir mazāks par vidējo, bet Rīgā nedaudz lielāks nekā vidēji Latvijā un it īpaši lauku rajonos. Tā ir sava veida liecība par grūtībām jauniem cilvēkiem vai neseniem iebrucējiem galvaspilsētā tikt pie sava pastāvīga mājokļa, kādu nav pārējā valsts teritorijā.

Vidējais *iemītnieku skaits katrā no mājokļu tipiem* veidojas atkarībā no istabu skaita tajos un to lielāka vai mazāka piepildījuma. Tautskaites dati liecina, ka Latvijā visizplatītākie ir mājokļi ar 2 un 3 istabām: attiecīgi 41,9% un 27,1%, nedaudz mazāk ir mājokļu ar vienu istabu – 18,3%. Rīgā ir samērā vairāk mazo mājokļu – ar vienu istabu 23,2%, ar divām 44,0%, ar trim – jau mazāk nekā vidēji valstī – 25,7% (21. tab.). Tas liecina, ka galvaspilsētā dominējošie dzīvokļi daudzstāvu mājās caurmērā mēdz būt ar mazāku istabu skaitu nekā laukos un mazpilsētās vairāk izplatītajās savrupmājās. Tas arī vismaz daļēji izskaidro vidējā iemītnieku skaita atšķirības abos minētajos mājokļa tipos. Kopumā mājokļa istabu un iemītnieku skaitam gan ir korelatīva sakarība, tomēr tālu ne vienmēr vērojama sakritība vai istabu skaita pārsniegums pār mītnieku daudzumu.

Vidēji Latvijā iedzīvotāju skaits pārsniedz istabu skaitu par 11%. Visapdzīvotākie izrādās mājokļi ar vienu istabu – 1,68 cilvēki vidēji istabā. Kaut arī mājokļu grupā ar vienu istabu ieiet arī mitekļi dienesta viesnīcās, to īpatsvars visā mājokļu kopumā ir pārāk niecīgs (sk. 19. tab.), lai tieši uz to mītnieku rēķina vienistabas mājokļi būtu tik pieblīvoti. Tikai 56,8% vienistabas mājokļu dzīvo pa vienam cilvēkam, 26,9% - divi, 10,3% - trīs un 4,2% - četras personas. Reti, bet dažos vienistabas mājokļos mīt pat 7 cilvēki (22. tab.), kas liek šaubīties par formālā pieraksta un faktiskās iedzīvotāju atrašanās vietas atbilstību.

Pieaugot mājokļa istabu skaitam, to pieblīvējums pakāpeniski mazinās, un jau četrīstabu dzīvokļos istabu skaits pārsniedz vidējo tajās dzīvojošo skaitu, bet 6 istabu lielākos dzīvokļos katrā no istabām vidēji mitinās 0,66 cilvēki, dažos no tiem pat 1-2 cilvēki.

Rīgā visu lielumu mājokļi ir nedaudz mazāk pieblīvoti nekā ārpus tās, taču caurmērā vidējais mītnieku skaits uz 1 istabu ir nedaudz lielāks – 1,16. Tas izskaidrojams ar atšķirīgo mājokļu sadalījumu pēc istabu skaita: Rīgā visvairāk pieblīvēto vienistabas mājokļu īpatsvars ir lielāks nekā vidēji valstī.

No iedzīvotāju ērtību viedokļa lietderīga arī analīze par viena cilvēka izmantojamo istabu skaitu. Tādu gadījumu biežums, kad istabu skaits pārsniedz iemītnieku skaitu mājoklī, sarūk līdz ar saimes lielumu (sk. 21. tab.). No vienas dzīvojošiem Latvijā 58,0% un Rīgā 46,7% aizņem vairāk par vienu istabu, no divatā dzīvojošiem attiecīgi 30,8 un 22,2% aizņem mājokļus ar 3 un vairāk istabām, bet starp saimēm ar 6 un vairāk locekļiem praktiski vairs nav tādu, kuru mājoklī istabu skaits pārsniegtu iemītnieku skaitu. Biežāk ir otrādi.

Kā mazapdzīvoto, tā pārapdzīvoto mājokļu iemītniekiem ir savas grūtības un savi labumi. Mītnieku skaitam pārsniedzot istabu skaitu, tiek ierobežotas viņu iespējas pabūt vienasnē, kā arī darbību izvēle, it īpaši ja saimē ir 3 vai pat 4 paaudžu pārstāvji; jaunām ģimenēm ar 1 bērnu dzīve vienā divās istabās var kavēt tās tālāko paplašināšanos. Toties mājokļa izmaksas uz vienu saimes locekli ir samērā nelielas. Vairākīstabu dzīvokļi pilsētās ir dārgi, lielas lauku mājas prasa pūles un līdzekļus to uzturēšanai. Tādēļ reti kurš no vienasnē vai divatā dzīvojošiem var bez grūtībām segt vairākīstabu mājokļa uzturēšanas izdevumus: ne velti Rīgā šādu gadījumu biežums ir mazāks nekā ārpus tās. Jauniem cilvēkiem tas var būt pagaidu stāvoklis pirms gaidāmās ģimenes paplašināšanās, savukārt vecākiem cilvēkiem var būt nepieciešama palīdzība lielā dzīvokļa maiņā uz mazāku un attiecīgi lētāku. Taču tādas maiņas iespējamība ir stipri vien atkarīga no lielāko un mazāko mājokļu labiekārtojuma pakāpes.

21. tabula

**Vienas un vairāku personu apdzīvoto mājokļu sadalījums
pēc istabu skaita, %**

Iemītnieku skaits mājoklī	Kopējais mājokļu skaits	to skaitā mājokļi ar sekojošu istabu skaitu					
		1	2	3	4	5	6 un vairāk
Latvija							
1 persona	100,0	42,0	39,4	13,7	3,4	1,0	0,5
2 personas	100,0	17,6	51,6	23,0	5,4	1,7	0,7
3 personas	100,0	9,0	46,4	33,0	8,0	2,6	1,0
4 personas	100,0	4,9	35,9	40,5	12,6	4,3	1,8
5 personas	100,0	3,3	25,6	40,6	19,0	7,9	3,6
6 personas	100,0	2,5	19,8	37,1	23,2	11,0	6,4
7 un vairāk personas	100,0	2,4	16,7	31,8	24,1	14,3	10,7
Mājokļu skaits kopā	100,0	18,3	42,0	27,1	8,2	3,0	1,4
Istabu skaits kopā	100,0	7,6	34,9	33,9	13,7	6,2	3,7
Personu skaits kopā	100,0	11,5	38,9	32,0	11,0	4,4	2,2
Rīga							
1 persona	100,0	53,3	36,7	8,2	1,3	0,3	0,2
2 personas	100,0	22,2	55,6	19,1	2,5	0,4	0,2
3 personas	100,0	10,3	48,6	34,2	5,6	0,9	0,4
4 personas	100,0	5,9	35,8	45,0	10,7	1,8	0,8
5 personas	100,0	3,8	27,9	45,0	17,6	3,9	1,8
6 personas	100,0	3,2	21,2	44,8	20,5	6,0	4,3
7 un vairāk personas	100,0	5,1	15,9	35,7	21,3	11,6	10,4
Mājokļu skaits kopā	100,0	23,2	44,0	25,7	5,4	1,1	0,6
Istabu skaits kopā	100,0	10,6	40,2	35,2	9,8	2,5	1,7
Personu skaits kopā	100,0	15,1	42,2	32,3	7,8	1,7	0,9

Avots:

Latvijas 2000. gada tautas skaitīšanas rezultāti. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002, 210. lpp. un papildapstrādes dati par Rīgu

Tautskaites dati liecina, ka vēl XX-XXI gs. mijā ne visi Latvijas iedzīvotāji varēja izmantot citiem jau sen ierastās un par pašsaprotamām kļuvušās labierīcības: 1,2% iedzīvotāju mitinās mājokļos bez virtuves, 1,4% - bez elektrības, 12,2% bez gāzes pavarda, 20,2% - bez ūdensvada mājoklī (23. tab.). Rīgā un 6 pārējās republikas pilsētās, kur iedzīvotāju vairākums mīt daudzstāvu namos atrodošos dzīvokļos, labiekārtojuma pakāpe ir augstāka nekā laukos un mazpilsētās. It īpaši atšķiras karstā ūdens, centrālapkures, kanalizācijas, mazgātuvēs un ūdensvada pieejamība. Bez tiem dzīvo 35-65% lauku un mazpilsētu iedzīvotāju. Tas neizbēgami prasa lielāku spēku un laika patēriņu mājāsaimniecībā, taču nodrošina arī lielāku neatkarību un prasa mazākus izdevumus. Tāpēc vismaz laukos visu mājokļu nodrošinājums ar pilsētā nepieciešamām labierīcībām varbūt nepieder vissteidzamāk risināmiem jautājumiem.

22. tabula

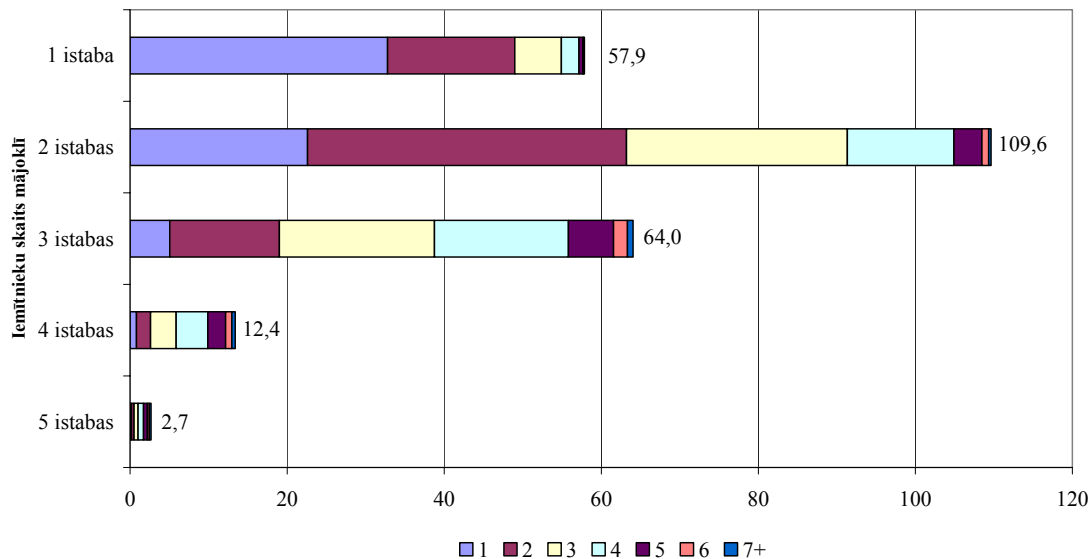
Mājokļu sadalījums pēc tajos dzīvojošo personu skaita, %

Iemītnieku skaits mājoklī	Kopējais mājokļu skaits	to skaitā mājokļos ar sekojošu istabu skaitu					
		1	2	3	4	5	6 un vairāk
Latvija							
1 persona	24,8	56,9	23,3	12,5	10,3	8,5	9,1
2 personas	27,9	26,9	34,3	23,7	18,5	16,0	14,0
3 personas	21,0	10,3	23,2	25,5	20,4	18,2	15,5
4 personas	15,7	4,2	13,4	23,3	24,1	22,8	20,2
5 personas	6,4	1,2	3,9	9,6	14,9	17,2	16,6
6 personas	2,5	0,3	1,2	3,4	6,9	9,2	11,5
7 un vairāk personas	1,7	0,2	0,7	2,0	4,9	8,1	13,1
Mājokļu skaits kopā	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Vidēji personu istabā</i>	<i>1,11</i>	<i>1,68</i>	<i>1,24</i>	<i>1,04</i>	<i>0,90</i>	<i>0,85</i>	<i>0,66</i>
Rīga							
1 persona	24,7	56,6	20,6	7,9	5,9	6,6	6,8
2 personas	29,3	28,0	37,0	21,8	13,5	12,0	12,2
3 personas	23,2	10,3	25,6	30,9	24,3	19,7	16,3
4 personas	15,2	3,9	12,4	26,6	30,3	25,6	21,7
5 personas	5,2	0,8	3,3	9,0	16,9	18,7	16,6
6 personas	1,6	0,2	0,8	2,7	6,0	8,9	11,9
7 un vairāk personas	0,8	0,2	0,3	1,1	3,1	8,5	14,5
Mājokļu skaits kopā	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Vidēji personu istabā</i>	<i>1,16</i>	<i>1,66</i>	<i>1,22</i>	<i>1,07</i>	<i>0,92</i>	<i>0,78</i>	<i>0,63</i>

Avots:

Latvijas 2000. gada tautas skaitīšanas rezultāti. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002, 210. lpp. un papildapstrādes dati par Rīgu

**Konvencionālo Rīgas mājokļu grupējums
pēc tajos dzīvojošo iedzīvotāju un istabu skaita**

Avots: 2000. g. tautskaites nepublicētie dati. sk. 7. pielikumu.

Taču arī Rīgā 0,3% iedzīvotāju mājokļos nav elektrības, 0,6% - virtuves, 1,7% ūdensvada, 3,2% - kanalizācijas, 7,6% - tualetes. Lieki teikt, ka lielpilsētā bez tiem iztikt ir ne tikai grūtāk nekā lauku mājās, bet lielāka iedzīvotāju blīvuma apstākļos tas var izrādīties par dažādu infekciju izplatības avotu. No šī viedokļa pārcelšanās uz labiekārtotiem dzīvokļiem būtu nepieciešama vismaz 7,5% jeb aptuveni 48 tūkstošiem rīdzinieku. Vadoties pēc vidējā iemītnieku skaita mājoklī, tam būtu nepieciešami gandrīz 19 tūkstoši jaunu vai dažādu iemeslu dēļ atbrīvojušos dzīvokļu. Sevišķi svarīgi būtu atvieglot pārcelšanās iespējas uz labiekārtotiem dzīvokļiem jaunām – paplašināties spējīgām ģimenēm, lai dzīve nepietiekami higiēniskos apstākļos nekļūtu par cēloni varbūtējā ģimenes pieauguma atlikšanai vai bērnu veselības traucējumiem.

Statistikā cilvēku kopu, kas apdzīvo vienu mājokli, dēvē par mājsaimniecību – vai tas būtu vieninieks, vai ģimene, kuras locekļus saista radniecība vai laulība, vai saime, kurā bez ģimenes locekļiem ir arī kāds bez radniecības saitēm ar to (algots darbinieks, apgādājams agrākais mājokļa īpašnieks vai vēl kāds cits), vai vairākas kopējā dzīvoklī mītošas ģimenes.

Savukārt par ģimeni uzskata tādu cilvēku kopu, kuras locekļus saista radniecība. Tās sastāvā var būt kodols, respektīvi, dzīvesbiedru pāris, vai arī abi vai viens no vecākiem ar bērniem un varbūt arī vismaz viens no vecvecākiem.

Mājsaimniecību sastāvā 2000. gada tautskaitē Latvijā 25,0% bija vieninieki, 3,3% - vairāku cilvēku saimes bez ģimenes kodola, gandrīz 66% dažāda sastāva ģimeņu un vēl nepilni 6% - vairāku ģimeņu mājsaimniecības. Sadalot pēdējās pa atsevišķām ģimenēm, pēdējo īpatsvars kopējā mājsaimniecību sastāvā būtu tuvu $\frac{3}{4}$ (24. tab.). Izplatītākais ģimenes tips ir pāris ar bērniem – 30,1% visu mājsaimniecību, $\frac{3}{4}$ no kuriem jaunākais ir vēl nepilngadīgs. Par trešdaļu mazāk ir nepilno ģimeņu ar vienu no vecākiem (90% gadījumu no tām – māti) un bērniem, kuru vidū tikai 55% bērnu ir nepilngadīgi. Vēl 15,5% mājsaimniecību ir pāri bez bērniem, no kuriem aptuveni 85% ir jau vecumā virs 45 gadiem [Dzīves apstākļi ... 2001: 40].

Iedzīvotāju sadalījums pēc mājokļu nodrošinājuma ar labierīcībām

Administratīvās teritorijas nosaukums	Kopā	to skaitā dzīvo mājokļos ar sekojošām labierīcībām								
		virtuve	elektrība	gāze	ūdensvads mājoklī	kanalizācija	tualete mājoklī	karstais ūdens	vanna, duša vai pirts	centrāl-apkure
Latvija	2120014	2094550	2090842	1862104	1690720	1629969	1544703	1185773	1596999	1370573
Rīga	637568	633404	635878	581866	626921	616914	589256	512466	552323	544283
Daugavpils	101211	100905	100803	98250	87357	84584	82987	75955	83245	85639
Jelgava	57911	57610	57592	53588	53295	51408	48990	43076	48679	48158
Jūrmala	47747	46245	45422	41825	41096	39520	38308	32337	36301	37024
Liepāja	80038	79311	79545	75013	75674	74425	70051	56876	63312	63397
Rēzekne	35056	34433	34963	33598	28237	27822	27538	24911	27529	27874
Ventspils	40129	39978	40071	36626	35114	34331	33052	29948	32501	30424
<i>Republikas pilsētās kopā</i>	<i>999660</i>	<i>991886</i>	<i>994274</i>	<i>920766</i>	<i>947694</i>	<i>929004</i>	<i>890182</i>	<i>775569</i>	<i>843890</i>	<i>836799</i>
<i>Rajonos</i>	<i>1120354</i>	<i>1102664</i>	<i>1096568</i>	<i>941338</i>	<i>743026</i>	<i>700965</i>	<i>654521</i>	<i>410204</i>	<i>753109</i>	<i>533774</i>
Latvija	100,0	98,8	98,6	87,8	79,8	76,9	72,9	55,9	75,3	64,6
Rīga	100,0	99,4	99,7	91,3	98,3	96,8	92,4	80,4	86,6	85,4
Daugavpils	100,0	99,7	99,6	97,7	86,3	83,6	82,0	75,0	82,2	84,6
Jelgava	100,0	99,5	99,4	92,5	92,0	88,8	84,6	74,4	84,1	83,2
Jūrmala	100,0	96,8	95,1	87,6	86,1	82,8	80,2	67,7	76,0	77,5
Liepāja	100,0	99,1	99,4	93,7	94,6	93,0	87,5	71,1	79,1	79,2
Rēzekne	100,0	98,2	99,7	95,8	80,6	79,4	78,6	71,1	78,5	79,5
Ventspils	100,0	99,6	99,9	91,3	87,5	85,6	82,4	74,6	81,0	75,8
<i>Republikas pilsētās kopā</i>	<i>100,0</i>	<i>99,2</i>	<i>99,5</i>	<i>92,1</i>	<i>94,8</i>	<i>92,9</i>	<i>89,0</i>	<i>77,6</i>	<i>84,4</i>	<i>83,7</i>
<i>Rajonos</i>	<i>100,0</i>	<i>98,4</i>	<i>97,9</i>	<i>84,0</i>	<i>66,3</i>	<i>62,6</i>	<i>58,4</i>	<i>34,5</i>	<i>67,2</i>	<i>47,6</i>

Avots:

Latvijas 2000. gada tautas skaitīšanas rezultāti. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002, 263. lpp.

Privāto mājsaimniecību grupējums pēc tipa un personu skaita

Mājsaimniecību tips	Latvija					Rīga				
	Mājsaimniecību skaits	Personu skaits	Vidēji personu	Mājsaimniecības % pa tiem	Personu % pa saimniecību tiem	Mājsaimniecību skaits	Personu skaits	Vidēji personu	Mājsaimniecības % pa tiem	Personu % pa saimniecību tiem
Visas privātās mājsaimniecības	802848	2135642	2,66	100,0	100,0	251330	641133	2,55	100,0	100,0
to skaitā:										
I. Mājsaimniecības, kuru sastāvā nav ģimeņu	227463	259813	1,14	28,3	12,2	71003	81874	1,15	28,3	12,8
vienas personas	200553	200553	1,00	25,0	9,4	62307	62307	1,00	24,8	9,7
vairāku personu	26910	59260	2,20	3,3	2,8	8696	19567	2,25	3,5	3,1
II. Vienas ģimenes mājsaimniecības:	529001	1623220	3,07	65,9	76,0	165457	484081	2,92	65,8	75,5
Laulībā vai bez reģistrācijas dzīvojošie pāri bez bērniem	124139	265814	2,14	15,5	12,4	34641	74298	2,14	13,8	11,6
Laulībā vai bez reģistrācijas dzīvojošie pāri ar bērniem	241978	935241	3,86	30,1	43,8	69816	256287	3,67	27,7	40,0
ar jaunāko bērnu līdz 18 gadiem	179643	727436	4,05	22,4	34,1	46866	180249	3,85	18,6	28,1
ar pieaugušiem neprecētiem bērniem	62335	207805	3,33	7,8	9,7	22950	76038	3,31	9,1	11,9
Viens no vecākiem ar bērniem:	162884	422165	2,59	20,3	19,8	61000	153496	2,52	24,3	23,9
tēvs ar jaunāko bērnu līdz 18 gadiem	8390	23001	2,74	1,1	1,1	2910	7665	2,63	1,2	1,2
tēvs ar pieaugušiem neprecētiem bērniem	8443	19026	2,25	1,0	0,9	3197	7116	2,22	1,3	1,1
māte ar jaunāko bērnu līdz 18 gadiem	80855	233445	2,89	10,1	10,9	28912	80677	2,79	11,5	12,6
māte ar pieaugušiem neprecētiem bērniem	65196	146693	2,25	8,1	6,9	25981	58038	2,23	10,3	9,0
III. Vairāku ģimeņu mājsaimniecības (ieskaitot kopējo dzīvokļu iemītniekus)	46379	252598	5,45	5,8	11,8	14868	75174	5,06	5,9	11,7
<i>Pavisam ar:</i>										
<i>bērniem līdz 18 gadu vecumam</i>	<i>268888</i>	<i>983882</i>	<i>3,66</i>	<i>33,5</i>	<i>46,1</i>	<i>78688</i>	<i>268591</i>	<i>3,41</i>	<i>31,3</i>	<i>41,9</i>
<i>pieaugušiem neprecētiem bērniem</i>	<i>135974</i>	<i>373524</i>	<i>2,75</i>	<i>16,9</i>	<i>17,5</i>	<i>52128</i>	<i>141192</i>	<i>2,71</i>	<i>20,7</i>	<i>22,0</i>

Latvijas 2000. gada tautas skaitīšanas rezultāti. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002, 210. lpp. un papildaprādes dati par Rīgu

Šāda vecumsastāva dēļ vairumam bezbērnu pāru ģimenes pieaugums vairs nav gaidāms. Būtībā nekāds ievērojams pieaugums nav paredzams arī nepilnajās ģimenēs, jo viņu vidū pārsvarā ir sievietes pēc 30 gadiem, un tādām Latvijā pastāvošās dzimumu disproporcijas dēļ ir maza varbūtība izveidot jaunu ģimeni (sk. 7. tab.). Tas pats secināms par vienatnē dzīvojošiem, kuru vidū tikai nepilna 1/5 ir jaunāki par 40 gadiem. Visas šīs mājsaimniecību kategorijas arniecīgām skaitliskā pieauguma izredzēm (kopā apmēram 53% vidēji Latvijā un ap 55% Rīgā) būtu uzskatāmas par samērā mazieinteresētām lielāka mājokļa iegādē, ja vien esošais ir pietiekami labiekārtots. Turpretī jaunākie cilvēki viņu vidū, kā arī pāri ar nepilngadīgiem bērniem, un kā pilnās (ar abiem dzīvesbiedriem jeb kodolu) tā nepilnās (viena vecāka) ģimenes ar jau pieaugušiem neprecētiem bērniem, kam laiks izdalīties no vecāku ģimenes varētu būt aktīvi mājokļu tirgus un būvniecības dalībnieki. Vidēji Latvijā tādiem pieskaitāmi līdz 33% un Rīgā 30% mājsaimniecību, taču daļai no tām var arī pietikt ar esošo mājokli. Vēl pārcelties varētu vēlēties kopējo dzīvokļu iemītnieki, kuri visticamāk gribētu iegūt ar citiem nedalītu mājokli – un tādu ir vēl 6% mājsaimniecību. Varbūtēji uz jaunu mājokli pretendējošās saimes un ģimenes pieder skaitliski lielākajām mājsaimniecībām: pāri ar nepilngadīgiem bērniem – vidēji 4,05 cilvēku katrā, ar pieaugušiem bērniem – 3,33, vairāku ģimeņu mājsaimniecībās – pat 5,45 cilvēki. Rīgā visu šo cilvēku kopu vidējie lielumi ir nedaudz mazāki: pilnās ģimenēs ar nepilngadīgiem bērniem vidēji 3,85 cilvēki, ar pieaugušiem bērniem 3,31, bet kopējās saimniecībās 5,06. Turklāt galvaspilsētā vislielāko – iespējami vēl augošo ģimeņu īpatsvars ir mazāks nekā vidēji valstī, turpretī nepilno ģimeņu un kopīgi dzīvojošo – vairāk. Tāpēc arī vidējais vienā mājoklī mītošo cilvēku skaits ir nedaudz mazāks par vidējo valstī: attiecīgi 2,55 un 2,66 cilvēku. Kopumā vidējais vienā mājoklī dzīvojošo cilvēku skaits Rīgā un pārējā Latvijas teritorijā atšķiras tikai par 6%. No tā var secināt, ka mājsaimniecību sastāvs un to lielums valsts teritorijā ir visai vienveidīgs. Tomēr minimālo rādītāju esamība tieši Rīgā prasa izskaidrojumu.

Kā liecina tautskaites dati, galvenie iemesli caurmērā mazākam ģimeņu apjomam Rīgā ir lielāka nekā citviet Latvijā viena bērna un nepilno ģimeņu izplatība, turklāt pēdējās vispārsaprotamu apstākļu dēļ bērnu skaits mēdz būt mazāks nekā ģimenēs ar abiem vecākiem.

Vidēji valstī no visām ģimenēm, kurās ir dzīvesbiedru pāris vai vismaz viens no vecākiem ar bērniem, 25,5% ir bez bērniem, bet 44,7% ir – vismaz pagaidām – tikai viens bērns; Rīgā šādu mazu ģimeņu īpatsvars ir attiecīgi 22,6% un 52,4%, ārpus Rīgas – 25,2 un 41,2% (25. tab.). Rēķinot tikai no ģimenēm, kurās ir bērni, Latvijā ar vienu atvasi ir 59,2%, Rīgā 67,7%, bet ārpus tās – 56,7%. Attiecīgi mazāk Rīgā ir daudz bērnu ģimeņu: vidēji valstī ar 3 un vairāk bērniem ir 7,3% visu ģimeņu, Rīgā tikai 3,5%; no ģimenēm ar bērniem attiecīgi 9,7%, Rīgā – 4,5%, ārpus tās – 11,4%. Tāds lielāku un mazāku ģimeņu īpatsvars noteic arī atšķirīgu bērnu daudzumu vidēji ģimenēs, kam tādi vispār ir: visā Latvijā 1,54, Rīgā – 1,38, ārpus tās – 1,59.

Saprotams, ka ģimeņu sadalījums pēc bērnu skaita un vidējais to daudzums atkarīgs no tās sastāva – ar abiem vecākiem vai tikai vienu no tiem. Ģimenēs ar dzīvesbiedru pāri un bērniem pēdējo vidējais skaits Latvijā ir 1,68, Rīgā – 1,50 un ārpus tās 1,74. Turklāt šais – tā saucamās pilnās ģimenēs – pastāv iespēja vēl paplašināties. Ģimenēs ar vienu no vecākiem, kur nāve vai šķiršanās ir pārtraukusi tālākā pieauguma iespējas, bērnu ir caurmērā mazāk – Latvijā 1,35, Rīgā 1,27, ārpus tās – 1,38.

25. tabula

Ģimeņu sadalījums pēc bērnu skaita, %

Ģimenes tips	Ģimenes ar sekojošu bērnu skaitu								Ģimeņu skaits	Vidēji bērnu ģimenēs ar tiem
	0	1	2	3	4	5	6	7 un vairāk		
Latvija										
Visas ģimenes	24,5	44,7	23,5	5,4	1,2	0,4	0,2	0,1	100,0	1,54
tai skaitā:										
laulāts pāris ar vai bez bērniem	35,5	31,5	25,0	6,0	1,3	0,4	0,2	0,1	100,0	1,68
neregistrēts pāris ar vai bez bērniem	44,9	28,5	17,1	6,0	2,1	0,8	0,4	0,2	100,0	1,76
tēvs ar bērnu (-iem)	-	79,8	16,8	2,6	0,5	0,2	0,1	0,0	100,0	1,25
māte ar bērnu (-iem)	-	71,9	22,3	4,3	1,0	0,3	0,1	0,1	100,0	1,36
Rīga										
Visas ģimenes	22,6	52,4	21,6	2,9	0,4	0,1	0,0	0,0	100,0	1,38
tai skaitā:										
laulāts pāris ar vai bez bērniem	35,9	36,8	23,4	3,2	0,5	0,1	0,1	0,0	100,0	1,50
neregistrēts pāris ar vai bez bērniem	50,7	33,5	13,1	2,2	0,4	0,1	0,0	0,0	100,0	1,39
tēvs ar bērnu (-iem)	...	85,4	13,0	1,3	0,2	0,1	0,0	0,0	100,0	1,27
māte ar bērnu (-iem)	...	76,9	20,0	2,6	0,4	0,1	0,0	0,0	100,0	1,27

Avots:

Latvijas 2000. gada tautas skaitīšanas rezultāti. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002, 207.-208. lpp. un papildaprādes dati par Rīgu

Kā jau minēts, Rīgā šādu viena vecāka ģimeņu ir samērā daudz – 38,2% no visām, kas ir 1,6 reizes vairāk nekā ārpus tās – 23,0%. Tik lielu nepilno ģimeņu izplatību lielpilsētā, iespējams, veicinājusi iepriekš aplūkotā abu dzimumu skaitliskā disproporcija ar sieviešu pārsvaru jau no 20 gadu vecuma, kā arī sieviešu īpaši augstais izglītības līmenis galvaspilsētā ar atbilstoši labākām nodarbinātības iespējām un to radīto ekonomisko neatkarību. Pēdējā savukārt ļauj būt prasīgākai attiecībās ar partneri, nesamierinoties ar varbūtējiniecīgo dalību rūpēs par bērniem u.tml. Tā vai citādi, ģimenes izjukšanas nesamērīgi lielā varbūtība Rīgā neizbēgami izraisa zināmu nedrošības sajūtu arī kopā dzīvojošiem pāriem. Domājams, ka šāda gaisotne sekmē centienus stiprināt ģimenes noturību ar oficiālu laulību palīdzību. Tas varētu būt viens no iemesliem samērā lielākam laulāto īpatsvaram Rīgas ģimeņu vidū ar abiem dzīvesbiedriem – 95,8%, kamēr citviet Latvijā tas ir tikai 90,5%. Sava loma šādu atšķirību pastāvēšanā varētu būt arī rīdzinieku biežāk vajadzīgām formalitātēm ar pierakstīšanos dzīvesvietā pie partnera, ar ko laukos, piemēram, var daudz nerēķināties.

Raksturīgi, ka neregistrēto pāru vidū bez bērniem esošo ir relatīvi vairāk nekā starp laulātajiem. Acīmredzot daudziem no viņiem tieši pirmā vai otrā bērna parādīšanās kalpo par apliecinājumu spējai sadzīvot un tādējādi mudina salaulāties. Bez bērnu pāru

īpatsvars laulāto un neregistrēto pāru vidū Rīgā atšķiras krasāk nekā vidēji valstī (26. tab.), un arī vidējais bērnu skaits samērā nedaudzajiem neregistrētajiem pāriem galvaspilsētā izrādās mazāks nekā laulātajiem, kas kopumā liecina par valdošo noslieci reģistrēt laulību vismaz parādotos bērniem. Ārpus Rīgas šī tendence ir mazāk izteikta, turklāt tur neregistrētiem pāriem vidējais bērnu skaits ir pat lielāks nekā laulātajiem (sk. 25. tab.). Šīs parādības cēloņu izpētei veltīti pētījumi gan līdz šim nav zināmi. Taču ļoti var būt, ka daļa šo neregistrēto pāru veidojas kā agrāk šķirto vai atraitņu otrā kopdzīve ar visiem pirmajās radušamies bērniem. Par to liecina arī samērā mazākais nepilno ģimeņu īpatsvars ārpus Rīgas, kur jaunas kopdzīves izveidi sekmē līdzsvarotāks abu dzimumu skaitliskais samērs nekā tas ir galvaspilsētā (sk. 7. tab.). Rīgā mazāk samērīgā abu dzimumu skaita dēļ, otras ģimenes izveide vismaz sievietēm ir mazāk iespējama, un tas izpaužas arī vienatnē dzīvojošo sastāvā Rīgā, kas atšķiras no stāvokļa visā valstī.

No visiem vienatnē dzīvojošiem vidēji Latvijā sieviešu ir gandrīz 66%, Rīgā – 68,2%, ārpus tās – 64,8%. Rīgā šis rādītājs izrādās lielāks visās vecumgrupās, izņemot pavisam nedaudzos atsevišķi dzīvojošos nepilngadīgos (27. tab.). Sieviešu skaitliskais pārsvars vienatnē dzīvojošo vidū kā galvaspilsētā tā citviet Latvijā veidojas galvenokārt abu dzimumu skaitliskās disproporcijas dēļ mūža otrā pusē: caurmērā Latvijā no 50 gadu vecuma, Rīgā jau no 45 gadiem. Tiesa, sieviešu īpatsvars pārsniedz pusi vienatnē dzīvojošo arī 15-19 gadu vecumā visā Latvijā un vēl 20-24 gadu grupā Rīgā. Tas izskaidrojams ar meiteņu iepriekš aplūkoto lielāku mācību aktivitāti un vidējo speciālo mācību iestāžu, kā arī augstskolu izvietojumu galvenokārt lielākajās pilsētās un jo īpaši Rīgā. Taču šais vecumgrupās sieviešu pārsvars vienatnē dzīvojošo vidū nesasniedz pat 60%, kamēr vecumā pēc 60 gadiem tas ir lielāks par 70% un visvecāko iedzīvotāju grupā pat 85%.

Kā sekas jauno cilvēku aiziešanai no vecāku ģimenes savā dzīvē, kā arī visās paaudzēs esošai zināmai cilvēku daļai bez saviem pēcnācējiem vai pēdējo priekšlaicīgas nāves dēļ, vairāk par pusi vienatnē dzīvojošo ir pensijas vecuma cilvēki – vidēji 53,8%, Rīgā samērā lielāka darbaspējīgo īpatsvara dēļ tās iedzīvotāju sastāvā (sk. 6. tab.) nedaudz mazāk – 52,3%.

Abu dzimumu pārstāvju atšķirīgā vidējā mūža ilguma dēļ vienatnē dzīvojošo sieviešu pensijas vecumu pārsniegušo īpatsvars ir attiecīgi lielāks – vidēji Latvijā 65,3%, Rīgā – 62,2% jeb aptuveni 1/3 visu atbilstošā vecuma sieviešu [Dzīves apstākļi ... 2001: 40].

Pēc pieejamiem statistikas datiem nav iespējams noskaidrot, kādai šo cilvēku daļai ir iespējas vajadzības gadījumā saņemt palīdzību no atsevišķi dzīvojošiem bērniem vai mazbērniem, un kādai tā varētu būt nepieciešama no sociālās palīdzības dienestiem. Vadoties pēc nepilngadīgo un pensijas vecumu pārsniegušo cilvēku samēra visā iedzīvotāju sastāvā, kas raksturo šo vecāko rīdzinieku un ārpus tās dzīvojošo atšķirīgo reproduktīvo aktivitāti, jārēķinās ar varbūtību, ka tieši galvaspilsētā vientuļo sociāli aprūpējamo un apgādājamo vecāko paaudžu pārstāvju var izrādīties samērā vairāk. Turklāt Rīgā ir veltī cerēt arī uz citviet dzīvojošo bērnu kaut epizodisku palīdzību kā tas mēdz būt ārpus galvaspilsētas, jo vismaz līdz šim jaunie cilvēki biežāk pārcēlās no attālākām vietām uz valsts centru nekā pretējā virzienā (sīkāk sk. sadaļā par migrāciju).

Savukārt nepieciešamība izdalīt salīdzinoši lielus līdzekļus veco vientuļo cilvēku aprūpei neizbēgami ierobežo palīdzības iespējas jaunām ģimenēm. Tādējādi netiek sekmēta dzimstības līmeņa palielināšana, kas īpaši nepieciešama Rīgā.

26. tabula

Ģimeņu sadalījums pa tiem, %

Ģimenes tips	Ģimenes ar sekojošu bērnu skaitu								Ģimeņu skaits	Cilvēku skaits šajās ģimenēs
	0	1	2	3	4	5	6	7 un vairāk		
Latvija										
Visas ģimenes	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
tai skaitā:										
laulāts pāris ar vai bez bērniem	90,2	43,9	66,2	69,4	66,2	65,8	63,5	69,5	62,3	67,6
neregistrēts pāris ar vai bez bērniem	9,8	3,4	3,9	5,9	9,0	10,8	14,6	11,7	5,3	5,6
tēvs ar bērnu(-iem)	-	6,0	2,3	1,6	1,3	1,6	1,4	1,2	3,3	2,6
māte ar bērnu(-iem)	-	46,7	27,6	23,1	23,5	21,8	20,5	17,6	29,1	24,2
Rīga										
Visas ģimenes	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
tai skaitā:										
laulāts pāris ar vai bez bērniem	94,4	41,6	64,2	65,5	63,3	71,2	67,8	76,8	59,2	65,3
neregistrēts pāris ar vai bez bērniem	5,6	1,6	1,5	1,9	2,2	1,7	2,4	1,8	2,5	2,5
tēvs ar bērnu(-iem)	-	6,2	2,3	1,8	1,8	3,9	0,0	1,8	3,8	3,1
māte ar bērnu(-iem)	-	50,6	32,0	30,8	32,7	23,2	29,8	19,6	34,5	29,1

Avots:

Latvijas 2000. gada tautas skaitīšanas rezultāti. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002, 207.-208. lpp. un papildapstrādes dati par Rīgu

27. tabula

Vienas personas mājsaimniecību grupējums pēc personas dzimuma un vecuma

	Mājsaimniecību skaits			Sieviešu mājsaimniecību īpatsvars	Vienatnē dzīvojošo sadalījums pēc vecuma, %		
	visas	vīriešu	sieviešu		visi	vīrieši	sievietes
Latvija							
Kopā	200553	68291	132262	66,0	100,0	100,0	100,0
no tiem vecumā, gadi							
līdz 14	251	126	125	49,8	0,1	0,2	0,1
15-19	2317	1018	1299	56,1	1,2	1,5	1,0
20-24	7711	3781	3930	51,0	3,8	5,5	3,0
25-29	9716	5520	4196	43,2	4,8	8,1	3,2
30-34	8187	5233	2954	36,1	4,1	7,7	2,2
35-39	8901	5774	3127	35,1	4,4	8,5	2,4
40-44	9898	5887	4011	40,5	4,9	8,6	3,0
45-49	11855	6154	5701	48,1	5,9	9,0	4,3
50-54	14164	6307	7857	55,5	7,1	9,2	5,9
55-59	19666	6980	12686	64,5	9,8	10,2	9,6
60-64	25330	7255	18075	71,4	12,6	10,6	13,7
65-69	24455	5418	19037	77,8	12,2	7,9	14,4
70+	58099	8835	49264	84,8	29,1	13,0	37,2
nav norādīts	3	3	0	0,0	0,0	0,0	0,0
Rīga							
Kopā	62092	19726	42366	68,2	100,0	100,0	100,0
no tiem vecumā, gadi							
līdz 14	86	48	38	44,2	0,1	0,2	0,1
15-19	594	250	344	57,9	1,0	1,3	0,8
20-24	2600	1139	1461	56,2	4,2	5,8	3,4
25-29	3358	1763	1595	47,5	5,4	8,9	3,8
30-34	2750	1647	1103	40,1	4,4	8,4	2,6
35-39	2904	1734	1170	40,3	4,7	8,8	2,8
40-44	3232	1736	1496	46,3	5,2	8,8	3,5
45-49	3750	1734	2016	53,8	6,0	8,8	4,8
50-54	4547	1823	2724	59,9	7,3	9,2	6,4
55-59	5807	1751	4056	69,8	9,4	8,9	9,6
60-64	7965	2073	5892	74,0	12,8	10,5	13,9
65-69	7254	1510	5744	79,2	11,7	7,6	13,6
70+	17245	2518	14727	85,4	27,8	12,8	34,7
nav norādīts	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,0

Avots:

Latvijas 2000. gada tautas skaitīšanas rezultāti. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002, 209. lpp. un papildapstrādes dati par Rīgu

IEDZĪVOTĀJU KUSTĪBA LATVIJĀ UN TĀS REĢIONOS LAIKPOSMĀ PĒC NEATKARĪBAS ATJAUNOŠANAS

Par iedzīvotāju kustību pieņemts dēvēt visas norises, kas izraisa to skaita un sastāva pārmaiņas noteiktā teritorijā. Tajās savukārt izdala divus pēc to rakstura atšķirīgus veidus: dabisko kustību jeb ataudzi, ietverot tajā dzimstību un mirstību, un migrāciju. Dažkārt iedzīvotāju kustības jēdzienu attiecina arī uz laulību noslēgšanu un šķiršanu, retāk – sociālās mobilitātes dažādiem veidiem. Taču šīs pēdējās norises tieši nemaina iedzīvotāju skaitu, bet tikai ietekmē to skaita pārmaiņas izraisošās: ataudzes norises un pastāvīgās dzīvesvietas maiņu jeb ilgtermiņa migrāciju.

Katram no šiem iedzīvotāju kustības veidiem ir savs cēloņu un ietekmējošo apstākļu kopums, kas izraisa katrai norisei specifisku intensitāti un tās dinamiku. Tādēļ arī dabiskās kustības un migrācijas samērs kādas valsts vai reģiona iedzīvotāju skaita kopējās pārmaiņas mēdz gan būtiski atšķirties gan krasi mainīties.

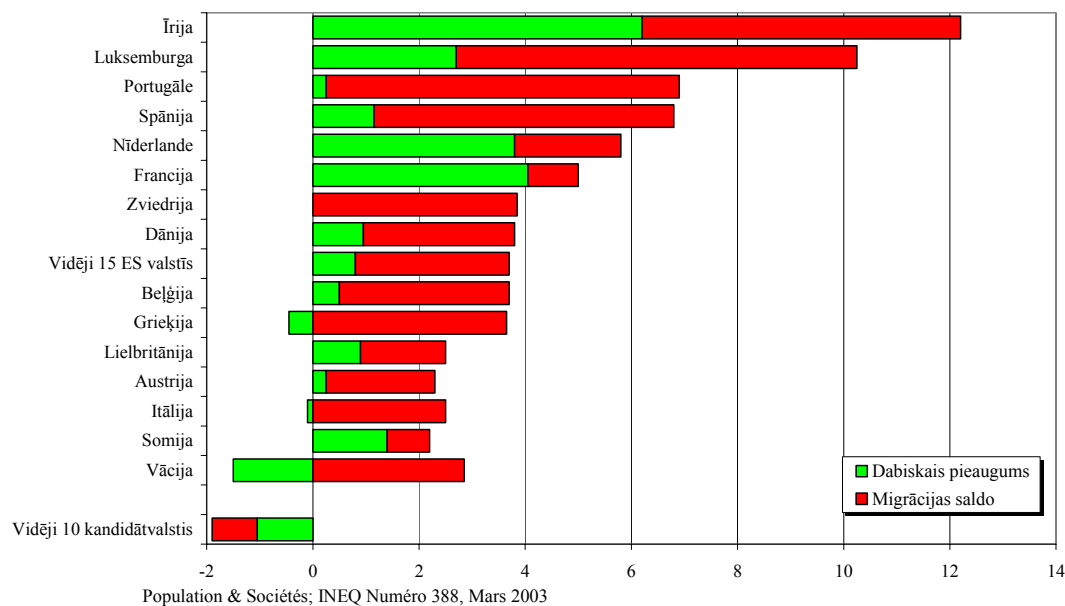
Pasaules mērogā iedzīvotāju skaita pārmaiņas rada vienīgi dabiskā kustība: dzimstības un mirstības samērs, pat ja nāvi izraisījušas epidēmijas, karadarbība vai dabas katastrofas. Tāpēc dabisko pieaugumu mēdz uzskatīt par noteicošo papildinājuma avotu arī atsevišķās valstīs. Taču vismaz kopš Amerikas kolonizācijas laikiem ir zināmi piemēri migrācijas pārsvaram par dabisko pieaugumu teritorijas iedzīvotāju skaita dinamikā un to sastāva izveidē. Sākot ar XX gadsimta otro pusi tas piedzīvots padomju kolonizācijas dēļ Latvijā, bet XX-XXI gadsimtu mijā novērojams gandrīz vai visā Eiropā (2?? att.). Vairumā Eiropas Savienības valstu iedzīvotāju skaita pieaugums veidojas kā no dabiskās kustības, tā migrācijas, dažās – tikai no migrācijas. Turpretī ES kandidātvalstīs aplūkojamajā laikposmā gan dabiskās kustības, gan migrācijas dēļ iedzīvotāju skaita pieaugumu nomainījuši to zudumi.

Latvijā kopš 1990. gada iedzīvotāju skaita pieaugumu abos kustības veidos nomainījuši zudumi. Laikposmā kopš neatkarības atjaunošanas daļas agrāko kolonistu un viņu pēcteču emigrācija uz etnisko dzimteni daudzkārt pārsniedz no ārvalstīm ieceļojošo latviešu skaitu, tāpēc migrācijas saldo visu sekojošo 12 gadu laikā ir bijis negatīvs. Vislielākie bija zudumi 90.-to gadu pirmajā pusē, kad notika viskrasākās politiskās un sociālās pārmaiņas, dzīvokļu piešķiršanas atcelšana un komunālo maksājumu pieaugums. Jau pēc pāris gadiem iezīmējās emigrējošo skaita un migrācijas zudumu mazināšanās tendence. Tomēr gadsimtu mijai tuvajos gados migrācijas dēļ Latvija ik gadus zaudē vidēji 2 cilvēkus no katriem 1000 iedzīvotājiem.

Centralizēti plānotās ekonomikas izraisītā ekonomiskā un sociālā krīze 80.-90. gadu mijā noveda arī pie dzimstības mazināšanās un priekšlaicīgās mirstības pieauguma praktiski visās Austrumeiropas valstīs. Latvijā jau 1991. gadā mirušo skaits pārsniedza dzimušo daudzumu, un iedzīvotāju dabisko pieaugumu nomainīja to skaita zudumi dabiskās kustības gaitā. Vislielākie zudumi tika piedzīvoti 90.-to gadu vidū, kad tie sasniedza 7 no katriem 1000 iedzīvotājiem [Latvijas demogrāfijas ... 2002: 35]. Pārejas perioda otrajā pusē, kad viskrasākās pārmaiņas jau bija pārciestas, neierobežotas alkoholisma izplatības izraisītā vīriešu pārliekā mirstība no ārējiem nāves cēloņiem samazinājās, un līdz ar to arī iedzīvotāju skaita zudumi dabiskās kustības rezultātā saruka līdz 5-6 no tūkstoša cilvēku gadā. Tādējādi pēc vairāku gadu desmitu laikā pieredzētā migrācijas pārsvara iedzīvotāju skaita pārmaiņas kopš 90.-to gadu vidus Latvijā par noteicošo atkal kļūst dabiskā kustība, tikai vairs ne pieaugumā, bet zudumos (7. att.).

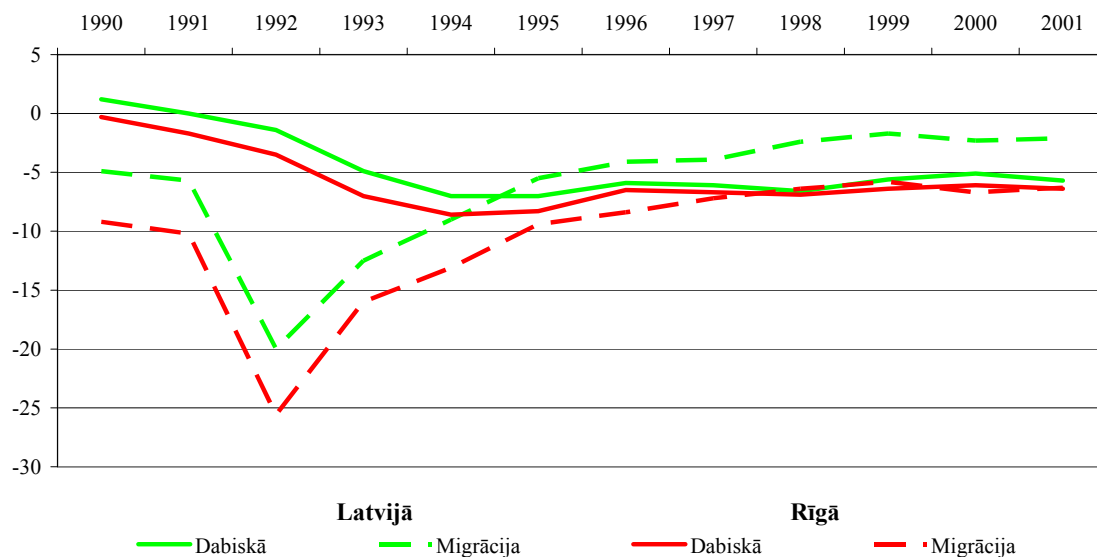
6. attēls

Skaita pārmaiņas uz 1000 iedzīvotājiem Eiropas Savienības valstīs 2002. gadā

7. attēls

Dabiskās kustības un migrācijas loma Latvijas un Rīgas iedzīvotāju skaita pārmaiņās, uz 1000 iedzīvotājiem

Rīgas iedzīvotāju skaita pārmaiņas XX gadsimta pēdējos 10 gados noritēja līdzīgi notikumu gaitai visā valstī, tikai zudumi uz 1000 iedzīvotājiem kā no dabiskās kustības tā migrācijas bija lielāki nekā vidēji valstī. Bez tam 90.-to gadu otrajā pusē galvaspilsētā dabiskās kustības radīto zudumu pārsvars pār migrācijas radītajiem bijis niecīgs. Šīs atšķirības noteic divi galvenie cēloņi. Pirmkārt, lielais padomju laikā iebraukušo kolonistu īpatsvars Rīgas iedzīvotāju sastāvā, kas jau aplūkots sadaļā par iedzīvotāju sastāvu pēc tautības; tieši šie cilvēki jaunajos apstākļos veido galveno emigrantu masu. Otrkārt, divu migrācijas plūsmu – starpvalstu un iekšzemes – loma pilsētas iedzīvotāju skaita veidošanā, kamēr valsts kopējo iedzīvotāju daudzumu ietekmē tikai pirmā no

tām. Aplūkojamajā laikposmā Rīgu atstājušo vidū aptuveni 20% pārcēlās uz citu dzīvesvietu tepat Latvijā, bet kādi 80% pameta arī valsti, veidojot vairāk par 2/5 no visa Latvijas migrācijas saldo, respektīvi, zudumiem. (Precīza migrācijas plūsmu samēra noteikšanu no Rīgas apgrūtina statistikā veiktais migrantu skaita pārrēķins atbilstoši tautskaites datiem: precizēts ir tikai kopējais migrantu skaits, bet ne tā sadalījums pa atsevišķām plūsmām iekšzemē. Mūsu veiktais papildus pārrēķins proporcionāli agrāk publicētajam sadalījumam, protams, nevar pretendēt uz pilnīgu precizitāti un oficiāli atzīta rādītāja statusu.)

Lielie iedzīvotāju skaita zudumi migrācijas dēļ neizbēgami iespaido arī dabiskās kustības iznākumu. Viens no tā iemesliem: pirms dzīvesvietas maiņas cilvēki mēdz atlikt ģimenes paplašināšanu, līdz būs iekārtojušies jaunajā vietā. Ne mazāk svarīga ir iedzīvotāju sastāva novecošanās izbraukšanas vietās, jo migrācijā piedalās galvenokārt darbaspējas un to starpā arī auglīgā vecuma cilvēki. Latvijā kopumā 15-59 gadus veco cilvēku skaits laikā starp divām tautskaitēm – 1989. un 2000. gadā samazinājies tikai nedaudz straujāk par kopējiem iedzīvotāju skaita zudumiem: attiecīgi par 11,2% un 11%. Turpretī Rīgā, kas migrācijas dēļ piedzīvojusi relatīvi lielākus iedzīvotāju skaita zudumus, samērā lielāka ir arī visu un aktīvā vecuma cilvēku zaudējumu starpība – attiecīgi 16,2% un 17,8% [1989. gada ... 1992: 66-68, 72; Latvijas 2000. gada ... 2002: 63-64].

Skaidrs, ka proporcionāli lielāks darbaspējas vecuma iedzīvotāju zaudējums noved ne vien pie zemākas dzimstības, bet arī vecāko cilvēku īpatsvara un līdz ar to – mirstības pieauguma. Tāpēc nav nejauši, ka Rīga un Rīgas reģions izceļas pārējo vidū gan ar vislielākajiem zaudējumiem migrācijas rezultātā, gan lielākiem par vidējo zudumiem dabiskās kustības iznākumā uz 1000 iedzīvotājiem (sk. 3. tab.). Vēl bēdīgāks stāvoklis šai ziņā ir tikai Latgalē, kur pensijas vecuma cilvēku īpatsvars iedzīvotāju sastāvā neatpaliek no Rīgas, bet darbaspējīgo ir mazāk (sk. 6. tab.).

Savukārt no valsts centrālās daļas mazāk attāļajā Vidzemē, Kurzemē un Zemgalē dabiskā kustība nav nonākusi tik katastrofālā līmenī kā Latgalē un galvaspilsētā, kaut arī, piemēram, Zemgalē zudumi uz 1000 iedzīvotājiem migrācijas dēļ ir bijuši gandrīz tik pat lieli kā Rīgā, bet Kurzemē kopējās iedzīvotāju skaita pārmaiņas pat vēl būtiskākas.

Dabiskā kustība.

Dabiskā pieauguma vispārējo rādītāju salīdzinājums Latvijas reģionos liecina, ka iedzīvotāju vecumsastāvs un migrācijas ietekme uz tā pārmaiņām tomēr nav izšķirošie nosacījumi vairāk vai mazāk labvēlīgam dzimstības un mirstības līmenim, kuru starpība veido iedzīvotāju skaita pieaugumu vai zudumus. Rīgas reģionā, neraugoties uz vislielāko darbaspējīgo un tāpat arī auglīgā vecuma iedzīvotāju īpatsvaru, dzimstība uz 1000 iedzīvotājiem ir viszemākā, bet Latgalē, neraugoties uz vienlīdz lielu ar Rīgu pensijas vecuma iedzīvotāju īpatsvaru, mirstība ir daudz augstāka (28. tab.). Tas liek pievērsties atsevišķo dabiskās kustības norišu intensitātei un to ietekmējošiem apstākļiem.

Dzimstības salīdzinājumiem dažādās teritorijās izmantojami no vecumstruktūras ietekmes neatkarīgi rādītāji – gada laikā dzimušo skaits 1000 noteikta vecuma sievietēm. Tādus mēdz aprēķināt un publicēt pa 5 gadu vecumgrupām. Pa lielākām teritoriālām vienībām tas nodrošina pietiekami lielu aprēķinos izmantojamo gadījumu daudzumu un līdz ar to necīgu varbūtējo nejaušību ietekmi uz koeficientu lielumu, kas iespējami Latvijas pagastos un mazpilsētās.

28. tabula

Iedzīvotāju dabiskā kustība Latvijas reģionos uz 1000 iedzīvotājiem

	Dzimušo skaits			Miruso skaits			Dabiskais pieaugums		
	1999	2000	2001	1999	2000	2001	1999	2000	2001
Latvija	8,1	8,5	8,3	13,8	13,6	14,0	-5,7	-5,1	-5,7
Rīgas reģions	6,9	7,5	7,6	13,0	13,0	13,5	-6,1	-5,5	-5,9
Rīga	6,6	7,1	7,3	13,2	13,2	13,7	-6,6	-6,7	-6,4
Jūrmala	7,1	8,5	7,7	14,4	14,2	15,4	-7,3	-5,7	-7,7
Rīgas rajons	8,2	9,1	8,8	11,9	11,0	12,1	-3,7	-1,9	-3,3
Vidzemes reģions	8,8	9,2	8,9	13,6	13,1	13,4	-4,8	-3,9	-4,5
Kurzemes reģions	9,4	9,8	9,3	13,5	13,3	13,7	-4,1	-3,5	-4,4
Zemgales reģions	9,7	9,7	9,2	13,4	13,4	13,7	-3,7	-3,7	-4,5
Latgales reģions	8,2	8,5	8,2	16,3	16,1	16,4	-8,1	-7,6	-8,2

Avoti:

Latvijas reģioni skaitļos 2001. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002, 19. lpp

Latvijas demogrāfijas gadagrāmata 2002. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002, 66., 68. lpp.

Latvijā kopumā visaktīvākās ģimenes paplašināšanā ir 20-24 un 25-29 gadus vecās sievietes, jau 30-34 gadus vecām bērni dzimst apmēram 1,6 reizes retāk, nākamās vecumgrupās aktivitāte šai jomā samazinās vēl straujāk. 20 gadu vecumu vēl nesasnējušām māmiņām dzimušo bērnu skaits ir nepilnas 4,5 reizes mazāks nekā šai ziņā visražīgākajām divdesmitgadniecēm (29. tab.). Caurmērā valstī vienai sievietei visā auglīgā vecuma laikā pie gadsimtu mijā vērojamas reproduktīvās aktivitātes dzimtu 1,22 bērni. Šāda tā dēvētā summārā dzimstības koeficienta vērtība ir par vienu bērnu ģimenē jeb gandrīz divas reizes mazāks nekā nepieciešams paaudžu skaitliskai nomaīnai – 2,10. Tik zems dzimstības līmenis gadsimtu mijā novērots galvenokārt Austrumeiropā – (Ukrainā 1,10; Čehijā 1,14; Krievijā 1,24) un tikai dažām Eiropas Savienības dalībvalstīm (Itālijā 2000. g. 1,23; Spānijā 1,24) [Latvijas demogrāfijas ... 2002: 187]. Tādam dzimstības līmenim saglabājoties, iedzīvotāju sastāva novecošanās un to kopskaita arvien straujāka mazināšanās ir neizbēgama.

Rīgā un tās reģionā stāvoklis ir vēl draudošāks. Visās jaunākajās vecumgrupās līdz pat 30 gadu vecumam rīdziniecēm dzimušo bērnu skaits ir mazāks nekā visos citos reģionos. Stipri līdzīga uzvedība izrādās arī Pierīgā dzīvojošām. Taču pēc 30 gadu vecuma pārāk tālu atlikto ģimenes papildināšanu līdz paaudžu nomaīnai nepieciešamiem 2 vai 3 bērniem ir grūtāk paspēt, nekā to uzsākot kaut dažus gadus agrāk. Tas ir viens no iemesliem, kādēļ vidēji vienai auglīgā vecuma sievietei dzimušo un vēl paredzamo bērnu skaits Rīgā un tās reģionā ir mazāks nekā citos.

29. tabula
**Dzimstības vecumkoeficienti un summārais dzimstības koeficients Latvijas reģionos
 2001. gadā (uz 1000 attiecīgā vecuma sievietēm)**

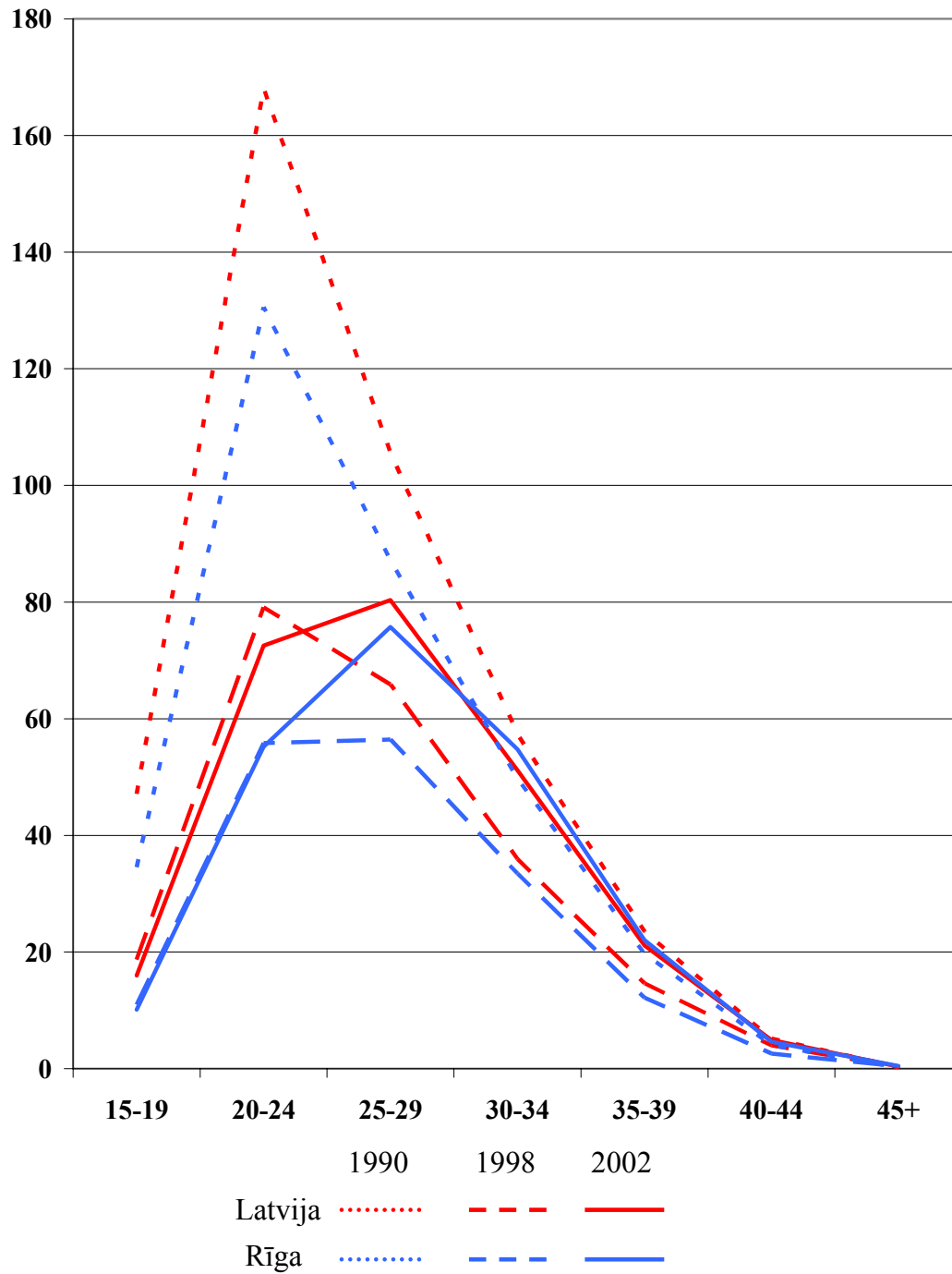
	Vidēji 15-49	to skaitā mātēm vecumā							Summārais dzimstības koeficients	Ārlaulībā dzimušie no kopīgā dzimušo skaita
		15- 19	20- 24	25- 29	30- 34	35- 39	40- 44	45 un vairāk		
Latvija	33,28	17,17	75,24	76,39	47,10	20,16	5,04	0,29	1,207	42,1
Rīgas reģions	28,95	11,68	58,10	71,53	47,54	19,29	4,28	0,21	1,063	35,5
Rīga	27,96	11,20	54,51	69,92	47,96	18,30	4,35	0,26	1,033	35,4
Jūrmala	29,78	12,47	56,30	73,63	47,69	25,77	3,14	-	1,095	35,0
Rīgas rajons	33,82	13,67	76,92	78,58	45,31	22,16	4,33	-	1,205	36,3
Vidzemes reģions	36,89	18,24	90,02	80,66	48,31	21,54	5,06	0,54	1,322	50,5
Kurzemes reģions	38,00	23,03	91,68	81,30	50,47	21,45	5,77	0,09	1,369	48,7
Zemgales reģions	37,26	22,05	85,99	80,74	47,18	22,07	6,78	0,26	1,325	48,1
Latgales reģions	33,98	19,96	83,72	77,33	42,07	18,48	4,96	0,47	1,235	36,3

Avots:

Latvijas demogrāfijas gadagrāmata 2002. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002, 95., 97. lpp.

Latgalē ģimenes papildināšanu gan mēdz aizsākt agrāk nekā Rīgā, bet jau drīz pēc 25 gadu vecuma šī aktivitāte sāk mazināties, un kopējais vienai sievietei gaidāmo bērnu skaits Latvijas reģionu vidū ir otrs mazākais aiz Rīgas. Pārējie trīs reģioni no iedzīvotāju ataudzes viedokļa ir veselīgāki. Tomēr arī tajos dzimstība ir nepietiekama esošā iedzīvotāju skaita saglabāšanai. Miera laikā nepiedzīvoti zems dzimstības līmenis Latvijā ir izveidojies tikai XX gadsimta pēdējo 10 gadu laikā. No 80.-to gadu beigām līdz 1998. gadam summārais dzimstības koeficients jeb vidēji vienai sievietei visa auglīgā perioda laikā dzimušo bērnu skaits samazinājās divkārt un tikai pēdējos divos XX. gadsimta gados par 11% palielinājās. Šis samazinājums notika galvenokārt visražīgākajās vecumgrupās līdz 30 gadu vecumam (1,7 reizes), bet visstraujāk jaunietēm līdz 20 gadu vecumam – praktiski 3 reizes. Līdz ar to saruka kopējais dzimušo skaits, un vienlaikus par 1,2 gadiem palielinājās mātes vidējais vecums – kā visiem dzimušajiem, tā arī pirmajam bērnam (8. att. un ... pielikumā).

Dzimstības vecumkoeficienti Latvijā un Rīgā

Rīgā jau 90.-to gadu sākumā vidējais dzimušo skaits bija 1,6 reizes mazāks nekā vidēji valstī, un mātes vidējais vecums par 1,4 gadiem lielāks. Tālākās norises kā visā valstī tā galvaspilsētā ritēja līdzīgi, tāpēc arī gadsimta sākumā Rīga izceļas ar zemāko un samērā vēlāku dzimstību. Šādas īpatnības izskaidrojamas ar lielpilsētas īpašajām funkcijām un iedzīvotāju sastāvu. To vidū: studējošo lielais īpatsvars Rīgā, ko veido kā rīdzinieces tā tieši studiju nolūkā no pārējās Latvijas teritorijas iebraukušās jaunietes tieši valstī kopumā visražīgākajā ģimenes papildināšanas vecumā. Sprotams, ka centienos iegūt augstāko izglītību mātes lomas uzņemšanās tiek atlikta uz vēlāku laiku, taču tad tās izpildi apgrūtina gan Rīgā ierobežotākas partnera izvēles iespējas (sk. 7. tab.), gan grūtības savienot bērnu aprūpi ar profesionālo darbu, kura raksturs lielpilsētā praktiski neļauj turēt bērnus tiešā tuvumā arī peļņas darbu veicot, kā tas mēdz būt, piemēram, zemnieku saimniecībā. Samērā augstākas nodarbinātības dēļ Rīgā mazāka ir arī varbūtība, ka vecvecāki pirmspensijas vecumā varētu uzņemties mazbērnu pieskatīšanu.

Bērnu skaitu rīdzinieku ģimenēs neizbēgami iespaido arī izdevumu līmeņa un ienākumu gūšanas veida īpatnības lielpilsētā. Iepriekš jau aplūkotas mājokļu labiekārtojuma atšķirības atkarībā no apdzīvojuma tipa (sk. 23. tab.). Maksa par centrālapkuri, ūdensapgādi u.c. labierīcībām palielina rīdzinieku izdevumus uz 1 saimes locekli, salīdzinot ar Vidzemes un Latgales iedzīvotājiem, 1,8 reizes, ar kurzemniekiem un zemgaliešiem – 1,4 reizes [Mājsaimniecības budžets 2000. gadā ... 2001: 82]. Atbilstoši lielāka ir šo izdevumu daļa saimes kopējos izdevumos, ierobežojot bērnu uzturēšanai atvēlamos līdzekļus. Savukārt iespējas sagādāt papildus līdzekļus dabā vai piemājas saimniecībā lielpilsētā tikpat kā nepastāv. Tādēļ rīdzinieki iztikas līdzekļu ieguvē ir pilnībā atkarīgi no darba ārpus mājas. Pārtraucot to bērna aprūpes dēļ, ienākumi vienam no vecākiem vismaz uz laiku tiek neizbēgami zaudēti vai būtiski samazināti, mazinot ģimenes iespējas apgādāt vairākus bērnus.

Sava ietekme uz dzimstības teritoriālajām atšķirībām ir iedzīvotāju etniskajam sastāvam. Salīdzinot to ar dzimušo sadalījumu pēc mātes tautības kā Latvijā kopumā, tā lielākajās pilsētās un Rīgā, latvietēm dzimušo bērnu īpatsvars izrādās lielāks par latviešu procentu visu iedzīvotāju vidū, krieviem, izņemot Latgali – otrādi, taču starpība tur vērojama mazāka nekā citviet un valdošajā virzienā (sal. 11. un 30. tabulu datus). No tā secināms, ka padomju laika kolonisti un viņu pēcteči mazāk nekā vietējie (un Latgalē tādi ir lielāka daļa krievu nekā citviet Latvijā) ir mazāk ģimeniski, toties jūtīgāki pret sociālās un ekonomiskās krīzes laikā piedzīvojamām sadzīves grūtībām, kas īpaši jūtamas, audzinot vairākus bērnus. Tādējādi etniskā sastāva īpatnības Rīgā, kā arī Latgalē izrādās viens no zemās dzimstības izraisītājiem ar atbilstošu lomu iedzīvotāju skaita zudumos: dabiskās kustības gaitā aplūkojamajā laikposmā cittautieši zaudē samērā vairāk no sava skaita nekā latvieši.

Pamattautas īpatsvaram šī iemesla dēļ palielinoties, paredzama sabiedrības integrācijas paātrināšanās un vismazāko etnisko grupu asimilācija etniski jaukto laulību izplatības dēļ. Līdz ar to etniskā sastāva ietekme uz iedzīvotāju ataudzi pakāpeniski zudīs. Taču arī tas vispirms gaidāms trīs etniski viendabīgākajos reģionos un tikai visbeidzot Rīgā, tādējādi kavējot arī dzimstības pieaugumu. Tādēļ Rīgā sevišķi aktuāla ir citu ģimenes paplašināšanai labvēlīgu apstākļu izveidei.

30. tabula

Dzimušo sadalījums pēc mātes tautības 2001. g., %

	Kopā	tai skaitā						
		latvieši	krievi	baltkrievi	ukraiņi	poļi	lietuvieši	citi
Latvija	100,0	63,5	26,2	2,7	2,1	2,1	1,5	1,9
Rīgas reģions	100,0	53,5	36,0	3,1	1,6	2,9	0,7	2,1
Rīga	100,0	49,3	39,8	3,3	1,7	2,9	0,7	2,3
Jūrmala	100,0	56,2	33,6	3,3	0,9	2,3	0,9	2,8
Rīgas rajons	100,0	70,6	21,0	2,3	1,5	3,1	0,6	0,9
Vidzemes reģions	100,0	84,2	10,7	1,1	0,8	1,2	0,6	1,4
Kurzemes reģions	100,0	77,2	12,6	1,6	0,6	2,3	3,6	2,1
Zemgales reģions	100,0	72,4	15,7	3,0	1,7	1,8	3,1	2,3
Latgales reģions	100,0	44,1	42,0	3,8	6,5	1,4	0,6	1,6

Avots:

Latvijas demogrāfijas gadagrāmata 2002. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002, 96. lpp.

Lai Rīgā paaugstinātu dzimstības līmeni, būtu vajadzīga mērķtiecīga rīcība kā no valsts, tā pašvaldības puses. Kā zināms, pagaidām LR Likums par sociālo apdrošināšanu paredz maternitātes pabalstu izmaksu tikai mātēm, kas vismaz 6 mēnešus ir strādājušas un maksājušas sociālo nodokli. Tāpēc iepriekš nestrādājušām studentēm, kādu īpaši daudz ir Rīgā, šis pabalsts ir liegts, kas ir viens no iemesliem ģimenes papildināšanas atlikšanai ar visām šādas rīcības nevēlamajām sekām vairākbērnu ģimenes izveidei. Lai tās novērstu, ar likumu būtu jādod iespēja maternitātes pabalstu saņemt arī sociāli apdrošinātu personu (visbiežāk – vīra) apgādībā esošām mātēm, kā to paredz Eiropas Savienības ieteikumi dalībvalstu ģimenes politikā.

Otrs grozījums nepieciešams Likumā par valsts pabalstiem, piešķirot tiesības uz bērnu kopšanas pabalstu neatkarīgi no vecāku nodarbinātības. Minētā pabalsta līdzšinējā izmaksa tikai pilnu laiku nenodarbinātiem vecākiem ir diskriminējoša aktīvākajiem un kvalificētākajiem, kas paši nodrošina savu un bērnu iztiku. Viņi ir spiesti bez valsts atbalsta pilnībā apmaksāt aukles vai cita bērnu aprūpētāja darbu. Tas ierobežo bērnu iztikai un attīstībai atvēlamos līdzekļus, bet līdz ar to arī ģimenes audzināmo bērnu skaitu. Pašreizējās normas nevēlamās sekas īpaši jūtamas ir Rīgā, ar tai raksturīgām labākām nodarbinātības iespējām un nepieciešamību nodrošināt iztiku ārpusmājas darbā.

Savukārt pašvaldībai būtu jāgādā par lielpilsētnieku dzīvesveidam un darba raksturam atbilstošām bērnu pieskatīšanas iespējām divu pelnītāju ģimenēs. Tam nepieciešams: kvalificētu aukļu dienests vismazākajiem, pirmsskolas vecuma bērnu dienas centri un skolēnu interešu pulciņu pieejamība visās pilsētas daļās un neatkarīgi no vecāku turības līmeņa. Tādā lielpilsētā kā Rīgā visu minēto bērnu aprūpes dienestu izveidi un pieejamību atvieglo gan apbūves blīvums un lielais paredzamo lietotāju skaits visos mikrorajonos, gan kvalificētu speciālistu izvēles iespējas, tostarp no pensionēto vidus, kādu Rīgā ir īpaši daudz (sk. 14. tab.).

Darba mūža pagarinājums ar tā doto iespēju vecākajiem ļaudīm justies vajadzīgiem spēj labvēlīgi ietekmēt viņu veselību, attālinot nepieciešamību pēc sociālās aprūpes, kā arī pagarinot mūžu un mazinot iedzīvotāju pāragro mirstību. Tas būtu

zināms ieguldījums dabiskās kustības gaitā veidojošos iedzīvotāju skaita zudumu mazināšanai.

Mirstības augstais līmenis un tā reģionālās atšķirības Latvijā, kā jau minēts, nav izskaidrojamas vienīgi ar iedzīvotāju sastāva novecošanās pakāpi. Ikgadējie statistikas dati liecina, ka reģionos atšķiras ne vien vidējie mirstības rādītāji uz 1000 iedzīvotājiem, ko ietekmē viņu vecumsastāvs, bet arī mirstības līmenis katrā vecumgrupā. Rīgā visās 10 gadu vecumgrupās tas ir mazāks par vidējo, Latgalē – lielāks (31. tab.).

31. tabula

**Mirstības vecumkoeficienti pēc vecuma Latvijas reģionos 2001. gadā
(uz 1000 iedzīvotājiem)**

	Pavisam miruši	tai skaitā vecumā, gadi							
		0-9	10-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70 un vairāk
Latvija	14,0	1,4	0,5	1,6	3,1	6,6	13,3	24,4	76,3
Rīgas reģions	13,5	1,2	0,6	1,5	2,8	6,4	12,5	22,9	71,3
Rīga	13,7	1,3	0,5	1,5	2,8	6,5	12,5	21,8	69,9
Jūrmala	15,4	0,4	0,5	1,6	2,1	6,7	13,9	26,7	82,4
Rīgas rajons	12,1	1,3	0,9	1,4	2,7	6,0	11,9	27,2	75,1
Vidzemes reģions	13,4	1,6	0,4	1,5	2,9	5,7	12,5	23,0	78,6
Kurzemes reģions	13,7	1,3	0,4	1,4	3,0	6,8	13,4	24,2	79,3
Zemgales reģions	13,7	1,5	0,8	1,6	3,3	5,5	12,8	25,6	81,8
Latgales reģions	16,4	1,6	0,5	2,0	4,0	8,4	16,7	29,0	79,6

Avots:

Latvijas demogrāfijas gadagrāmata 2002. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002, 123. lpp

Rīgā visu paaudžu pārstāvju mazāka mirstība ir saistāma ar ārstniecības iestāžu labāku pieejamību. Taču pat tā nespēj pilnībā glābt no ļaundabīgo audzēju izraisītās mirstības, kas Rīgā ir augstāka nekā citos Latvijas reģionos (32. tab.). Audzēju plašākas izplatības cēloņi meklējami lielpilsētai vairāk piemītošajā vides piesārņojumā, steigas un stresa augstākai pakāpei ar tās izraisīto neregulāro ēšanu, biežākai nekā citviet abortu izmantošanai bērnu skaita ierobežošanai. Iespējams, ka tieši pilsētvides un tai atbilstošo dzīvesveida īpatnību dēļ zīdaiņu mirstība Rīgā, neraugoties uz labāku ārstniecības pieejamību, vidēji vairāku gadu desmitu posmā nav mazāka kā kopumā Latvijā un arī laukos. Savukārt citu mirstības cēloņu mazāku varbūtību Rīgā sekmē tās iedzīvotāju augstāka izglītība. Kā liecina dažādu pētījumu dati, izglītotiem cilvēkiem biežāk mēdz būt veselīgāks dzīvesveids un mazāka smēķēšanas u.c. kaitīgo ieradumu izplatība [Pudule u.c. ... 2001: 52-55; Dzīves apstākļu apsekojums ... 2000; 130].

Mirstības koeficienti pa nāves cēloņiem Latvijas reģionos, 2001. gadā (uz 100 000 iedzīvotājiem)

	Nāves cēloņi									
	infekcijas un parazitārās slimības	audzēji	asinsrites sistēmas slimības	elpošanas sistēmas slimības	gremošanas orgānu slimības	ārēji nāves cēloņi	no tiem			
							saindēšanās	tīšs paškaitējums	vardarbība	pakļaušana dūmu, uguns un liesmu iedarbei
Latvija	17	246	783	33	45	157	15	30	12	9
Rīgas reģions	18	262	756	30	47	151	19	24	13	7
Rīga	17	268	771	31	50	148	20	22	14	6
Jūrmala	16	259	818	31	50	177	16	31	11	5
Rīgas rajons	21	230	655	26	28	152	10	27	10	11
Vidzemes reģions	15	222	778	29	35	150	6	31	8	8
Kurzemes reģions	17	246	748	28	46	134	15	31	10	9
Zemgales reģions	12	233	759	34	35	150	11	33	10	8
Latgales reģions	19	243	906	49	59	207	21	42	17	14

Avots:

Latvijas demogrāfijas gadagrāmata 2002. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002, 127.-129. lpp.

Pretēji urbanizētajai valsts centrālajai daļai Latgalē cilvēki biežāk nekā vidēji Latvijā mirst no sirds un asinsrites sistēmas, elpošanas un gremošanas orgānu slimībām, kā arī iet bojā no ārējiem nāves cēloņiem: transporta negadījumiem, saindēšanās, noslīkšanas, pašnāvībām, vardarbības, uguns un dūmu iedarbības u.tml. Paaugstinātu mirstību no dažādām saslimšanām visticamāk izraisījusi ārstniecības sliktāka pieejamība attālākajos lauku apvidos un ar to saistītā iedzīvotāju novēlota griešanās pēc palīdzības. Taču mirstība no iekšējām slimībām vairāk raksturīga vecākiem cilvēkiem, tādēļ tā īpaši neietekmē iedzīvotāju vecumsastāvu un to skaita atjaunošanas iespējas. Turpretī no ārējiem nāves cēloņiem iet bojā galvenokārt darbaspējas vecuma vīrieši – piemēram, 2001. gadā 55% no visiem šā mirstības veida gadījumiem.

Lielā pāragrās mirstības izplatība Latgalē, samazinot darbaspējīgo cilvēku īpatsvaru, neizbēgami palielina pensijas vecuma cilvēku īpatsvaru un demogrāfisko slodzi uz 1000 aktīvā vecuma iedzīvotājiem. Turklāt spēka gadu vīriešu mirstības dēļ mazinās arī dzimstība, jo, zaudējot tēvu, daudzām ģimenēm jāpārtrauc paplašināšanās. Tādējādi priekšlaicīgās mirstības sekas noved pie iedzīvotāju sastāva novecošanās un vecākām paaudzēm raksturīgā samērā augstāka mirstības līmeņa.

Atsevišķo vecumgrupu mirstības līmeņa, kā arī nāves cēloņu struktūras salīdzinājums dažādos Latvijas reģionos nepārprotami liecina, ka katrā no tiem un arī valstī kopumā ir lielas iespējas samazināt pāragrās mirstības gadījumu biežumu un līdz ar to – zudumus dabiskās kustības norišu rezultātā. Taču katrā reģionā jāizvēlas citi prioritārie darbības virzieni. Latgalē par galvenajiem būtu uzskatāmi ārstniecības pieejamība un ārējo nāves cēloņu izraisītas mirstības mazināšana, ierobežojot alkoholisma un citu izraisītājfaktoru izplatību. Vidzemē, Kurzemē un Zemgalē pēdējos gados būtiskāka izrādās zīdaiņu mirstības mazināšana, iepriekš sīkāk izpētījot katram no šiem reģioniem raksturīgākos nāves cēloņu izplatības faktorus. Savukārt Rīgā jāpievēršas vides piesārņojuma novēršanai un veselīga dzīvesveida izplatībai, īpaši aktīvās atpūtas iespēju uzlabošanai un tam nepieciešamo zinību piedāvājumam visu paaudžu (kā bērnu, tā viņu uzvedību veidojošo vecāku) vidū un arī visos galvaspilsētas mikrorajonos.

Migrācija Rīgas reģionā.

Migrācija kā galvenokārt ekonomisko cēloņu izraisīta parādība spēj jūtami mainīt iedzīvotāju skaitu un sastāvu kādā konkrētā teritorijā, savukārt ietekmējot tās ekonomisko attīstību un sociālos procesus.

Migrācijas procesa raksturošanai, analīzei un prognozēšanai svarīga ir informācija par iebraukušo un izbraukušo sastāvu teritoriālā griezumā pēc dažādām pazīmēm (dzimuma, vecuma, izglītības, ģimenes stāvokļa, migrācijas motīviem), izdalot ārējo un iekšējo migrāciju.

Šim nolūkam izmantojama CSP informācija. Ārējās un iekšējās migrācijas datu (iebraukšana, izbraukšana, migrācijas pieaugums) apkopošanā nav vienotas pieejas, atšķiras grupējošās pazīmes un teritoriālais dalījums.

Dati par iebraukšanu un izbraukšanu sadalījumā pa vecuma grupām ir pieejami kopā pa valsti, izdalot laukus un pilsētas, ir arī ziņas par kopējā migrācijas pieauguma dzimuma un vecuma sastāvu

Dati par migrācijas saldo valstī, laukos, pilsētās kopā un atsevišķi Rīgā ir pieejami sadalījumā pēc izglītības līmeņa un ģimenes stāvokļa. Šādā teritoriālajā sadalījumā ir apkopota informācija par iebraukušajiem pēc migrācijas motīviem, neizdalot atsevišķi iekšējo un ārējo migrāciju.

Sākot ar 1996. gadu tiek apkopota informācija par iedzīvotāju apmaiņu iekšējās migrācijas rezultātā starp lielajām pilsētām un rajoniem, rajonu robežās gan neizdalot atsevišķi laukus un rajonu pilsētas.

Pēc 2000. gada tautas skaitīšanas dati par migrāciju tika pārrēķināti: precizējumi skar galvenokārt izbraukušo skaitu, nav pārrēķināts migrējušo sastāvs pēc dažādām pazīmēm. Līdz ar to valsts iekšējās migrācijas, iebrukušo, izbraukušo un migrācijas saldo sastāva analīzē izmantoti nepārrēķinātie dati.

Ievērojot pārmaiņas migrācijas uzskaitē, atšķirīgo datu detalizācijas pakāpi un iekšējās un ārējās migrācijas izmaiņas 90. – tajos gados, migrācijas analīzē izmantota informācija sākot ar 1990. gadu, īpaši izdalot laika periodu no 1996. gada līdz 2001. gadam, kad iezīmējās jaunas tendences migrācijas virzienos un apjomos.

20. – tā gadsimta 80. – to gadu beigās briesošo politisko pārmaiņu rezultātā Latvijas ārējā un līdz ar to arī iekšējā migrācijā parādījās intensitātes un virzienu maiņa, kas 90. – tajos gados rezultējās negatīvā ārējās migrācijas saldo un pilsētu iedzīvotāju skaita samazinājumā iekšējās migrācijas procesā. Migrācija ir noritējusi atšķirīgi pilsētās un laukos, dažādos Latvijas novados.

90. – tajos gados un gadsimtu mijā migrācija bija nozīmīgs iedzīvotāju skaita samazināšanās faktors **Rīgas reģionā**: laika posmā no 1990. gada līdz 2001. gada negatīvais migrācijas saldo bija 110,3 tūkstoši (67,2 % no kopējā iedzīvotāju skaita samazinājuma reģionā). Migrācijas loma iedzīvotāju skaita samazināšanā Rīgas reģionā bija lielāka nekā valstī kopumā (33. tabula).

33. tabula

Iedzīvotāju skaita izmaiņas, % /migrācijas saldo/

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Rīga	- 0,92	- 1,03	- 2,58	- 1,62	- 1,33	- 0,96	- 0,85	- 0,74	- 0,65	- 0,59	- 0,67
Jūrmala	- 0,30	- 0,59	- 1,75	- 0,82	- 0,35	- 0,14	0,12	0,12	0,13	0,51	0,65
Rīgas rajons	- 0,40	- 0,53	- 2,26	- 1,45	- 0,84	- 0,18	0,32	0,31	0,92	1,07	0,73
Rīgas reģions	- 0,82	- 0,93	- 2,49	- 1,56	- 1,21	- 0,80	- 0,63	- 0,54	- 0,38	- 0,28	- 0,38
Latvija	- 0,49	- 0,57	- 2,02	- 1,25	- 0,90	- 0,55	- 0,41	- 0,39	- 0,24	- 0,17	- 0,23

Avots: Latvijas demogrāfijas gadagrāmata, CSP, Rīga, 2002. – 174. lpp.

Šajos 12 gados izdalās vairāki posmi ar atšķirīgu iebrukšanas un izbraukšanas intensitāti, bet visu laiku nemainīgi negatīvu migrācijas saldo (34. tabula): no 1990. gada līdz 1993. gadam mazinājās iebrukšana, vienlaicīgi pieaugot izbraukšanas intensitātei; nelielam iebrukšanas intensitātes pieaugumam no 1994. gada līdz 1998. gadam turpmāk sekoja pakāpenisks samazinājums, bet iebrukušo skaits nepārtraukti sarūk kopš 1993. gada.

34. tabula

Migrācijas saldo reģionos

Reģioni	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Rīgas	- 9187	- 10389	- 27439	- 16650	- 12656	- 8247	- 6341	- 5375	- 3711	- 2745	- 3687	- 3870
t.sk Rīgā	- 8407	- 9233	- 22983	- 14031	- 11238	- 7908	- 6864	- 5882	- 5093	- 4560	- 5098	- 4726
Rīgas rajonā	- 599	- 797	- 3414	- 2136	- 1216	- 256	456	437	1307	1533	1050	809
Jūrmalā	- 181	- 359	- 1042	- 483	- 202	- 83	67	70	75	282	361	47
Vidzeme	- 1623	- 780	- 3684	- 2353	- 1288	- 683	- 251	- 98	355	188	- 354	- 969
Kurzeme	- 1196	- 2167	- 11216	- 6004	- 5433	- 2551	- 1568	- 2813	- 983	- 778	- 1705	- 928
Zemgale	- 1298	- 1487	- 7260	- 4363	- 3073	- 1831	- 1440	- 929	- 648	- 327	841	1536
Latgale	219	- 222	- 3875	- 2963	- 373	- 401	- 481	- 205	- 764	- 423	- 599	- 928
Kopā	- 13085	- 15045	- 53474	- 32333	- 22823	- 13713	- 10081	- 9420	- 5751	- 4085	- 5504	- 5159

Avots: Demogrāfijas gadagrāmata. Rīga, CSP. – 1990.2001.

Iebraukšanas un izbraukšanas intensitātes izmaiņu rezultātā (9. tabula pielikumā) negatīvais migrācijas saldo pēdējos gados ir nedaudz palielinājies: no 2,7 tūkstošiem 1999. gadā līdz 3,9 tūkstošiem 2001. gadā.

Sevišķi liels iedzīvotāju skaita samazinājums Rīgas reģionā migrācijas rezultātā bija 90. – to gadu pirmajā pusē, kad arī valstī kopumā izbraukušo skaits ievērojami pārsniedza iebraukušo skaitu.

Reģionā ir bijusi atšķirīga iekšējās un ārējās migrācijas intensitāte, un rezultātā negatīvs ir bijis un joprojām saglabājas tikai ārējās migrācijas saldo (35. tabula), kamēr iekšējā migrācijā iebraukušo skaits līdz 2001. gadam pārsniedza izbraukušo skaitu.

35. tabula

Migrācijas saldo Rīgas reģionā

Migrācijas virziens	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.
Iekšējā	284	370	504	243	445	- 640
Ārējā	- 6625	- 5745	- 4215	- 2988	- 3832	- 3230
Kopā	- 6341	- 5375	- 3711	- 2745	- 3687	- 3870

Avots: Demogrāfijas gadagrāmata. Rīga, CSP. 1996.....2001.

Iekšējā migrācijā Rīgas reģionā iebraukšana un izbraukšana ir ievērojami intensīvāka nekā ārējā migrācija (36. tabula), kas var liecināt gan par zemu adaptācijas līmeni (bet šāda pieņēmuma apstiprināšanai vai noliegšanai nepieciešama informācija par pārcelšos personu dzīves ilgumu jaunajā dzīves vietā un atkārtotu migrāciju), gan arī, iespējams, te izpaužas atšķirīgs iebraukušo un izbraukušo sastāvs pēc vecuma (vecums var būt izšķirošais moments jaunas dzīves vietas izvēlē, jo lielā mērā nosaka migrācijas motīvus).

36. tabula

Iebraukšanas un izbraukšanas intensitāte Rīgas reģionā (uz 1000 iedzīvotājiem)

Gads	Iekšējā migrācija			Ārējā migrācija		
	Iebrauca	Izbrauca	Saldo	Iebrauca	Izbrauca	Saldo
1996.	12,30	11,85	0,28	1,17	7,78	- 6,61
1997.	11,97	11,59	0,38	1,31	7,10	- 5,79
1998.	11,92	11,40	0,52	1,69	5,99	- 4,30
1999.	11,58	11,33	0,25	1,08	4,16	- 3,08
2000.	11,15	10,69	0,46	1,10	5,09	- 3,39
2001.	9,01	9,68	- 0,67	0,99	4,38	- 3,39

Avots: Demogrāfijas gadagrāmata. Rīga, CSP. – 1996.....2001.

Aplūkojamā laika posmā (1996. – 2001.) iekšējā migrācijā Rīgas reģions iedzīvotājus ir atdevis Vidzemei, bet pārējie novadi šī reģiona iedzīvotāju skaitu ir papildinājuši (37. tabula)

37. tabula

Iekšējās migrācijas saldo Rīgas reģionā

Apmiņas reģioni	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.
Vidzeme	- 297	- 224	- 245	- 347	- 135	- 62
Kurzeme	252	244	373	316	377	199
Zemgale	430	523	209	116	- 77	-987
Latgale	- 101	- 173	167	158	280	86

Minētajā periodā migrācijas saldo no Kurzemes visu laiku ir bijis pozitīvs, otrs attālākais novads – Latgale – ir devis papildinājumu Rīgas reģionā sākot ar 1998. gadu, savukārt Zemgalē no 2000. gada iezīmējusies iedzīvotāju piesaiste no Rīgas reģiona.

Analizējot migrācijas procesu Rīgas reģionā, nākas konstatēt, ka tas ir noritējis visai atšķirīgi Rīgā, Jūrmalā un Rīgas rajonā (10. tabula pielikumā), un tāpēc ir lietderīgi katru no šīm teritoriālajām vienībām aplūkot atsevišķi.

Kopš 1990. gada **Rīgas** iedzīvotāju skaita zudumi migrācijas rezultātā sastāda 69,5 % no kopējā iedzīvotāju skaita samazinājuma. Straujš negatīvā migrācijas saldo pieaugums bija vērojams līdz 1992. gada, pēc tam tas pakāpeniski samazinājās, vienlaicīgi pieaugot Rīgas nozīmei kopējā iedzīvotāju skaita samazinājumā migrācijas procesā: laikā no 1990. gada līdz 1995. gadam Rīga deva 55,6 % no kopējā negatīvā migrācijas saldo valstī, bet no 1996. gada līdz 2001. gadam – 80,5 %.

Rīgā iebraukušo un izbraukušo vidū dominē migranti no Latvijas rajoniem un pilsētām (38. tabula), un izbraukušo skaitā uz ārzemēm izceļojušo īpatsvars samazinās: iekšējā migrācija Rīgā kļūst nozīmīgāka salīdzinājumā ar ārējo migrāciju.

38. tabula

**Rīgā iebraukušo un no Rīgas izbraukušo sadalījums
pēc pārvietošanās virzieniem, %**

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Iebraukšanas vietas:						
Latvija	89,0	87,4	81,9	86,3	87,1	85,5
Ārvalstis	11,0	12,6	18,1	13,7	12,9	14,5
Iebraukušo skaits, kopā	7911	8077	7529	6546	6685	5279
Izbraukšanas vietas:						
Latvija	56,7	59,6	62,4	71,2	62,7	64,9
Ārvalstis	43,3	40,4	37,6	28,8	37,3	35,1
Izbraukušo skaits, kopā	14775	13959	12622	11106	11783	10005

Aprēķināts no: Demogrāfijas gadagrāmata. Rīga, CSP. – 1996..... 2001.

Rīgā nemainīgi kā iekšējā, tā ārējā migrācijā izbraukušo skaits pārsniedz iebraukušo skaitu. Laika gaitā ir mainīties iekšējās un ārējās migrācijas samērs: 1996. gadā ārējās migrācijas saldo bija 80,4 % no kopējā negatīvā saldo, 2001. gadā – 58,1 %, šajos sešos gados vidēji 68,6 %.

Iekšējā migrācijā vērojama izbraukušo un iebraukušo plūsmas saistība ar attālumu: cilvēki no Rīgas pārsvarā izbrauc uz Rīgas rajonu un Jūrmalu, mazāk – uz Vidzemi un Zemgali, izbraukšanas intensitāte uz Latgali un Kurzemi ir vēl zemāka (39. tabula).

39. tabula

**No Rīgas izbraukušo sadalījums pa reģioniem (uz kuriem izbrauca),
iekšējā migrācija, %**

Uz kuriem izbraukuši (reģioni)	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Rīgas	37,2	36,1	42,1	45,6	42,3	38,5
Vidzeme	23,5	23,3	23,8	20,3	20,3	17,4
Kurzeme	10,6	10,3	7,4	7,4	7,5	7,8
Zemgale	15,4	16,9	16,2	16,3	19,6	25,4
Latgale	13,3	13,4	10,5	10,4	10,3	10,9
Kopā	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Skaits	8379	8321	7879	7910	7383	6496

Aprēķināts no: Demogrāfijas gadagrāmata. Rīga, CSP. – 1996..... 2001.

Attiecībā uz iebraukšanu vērojama tā pati migrācijai raksturīgā likumsakarība: jo lielāks attālums, jo mazāka iebraukšanas intensitāte (40. tabula) Rezultātā Rīga atdod

savus cilvēkus Rīgas rajonam, Jūrmalai, Vidzemei un Zemgalei, bet piesaista no Kurzemes un Latgales (vēl 1996. un 1997. gadā bija vērojams negatīvs migrācijas saldo apmaiņā ar Latgali): Rīgas reģiona robežās notiek iedzīvotāju dekoncentrācija, bet tās efektu mazina plūsma no attālākiem novadiem Rīgas (un Rīgas rajona un Jūrmalas) virzienā.

40. tabula

Rīgā iebraukušo sadalījums pēc iebrukšanas vietām (iekšējā migrācija), %

Iebraukšanas reģioni (no kurienes)	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Rīgas	25,3	25,3	25,0	25,9	23,9	23,5
Vidzeme	23,6	24,1	24,3	21,8	22,4	25,6
Kurzeme	15,2	14,3	13,6	14,6	14,7	14,7
Zemgale	21,7	22,8	21,9	21,8	21,9	19,8
Latgale	14,2	13,5	15,2	15,9	17,1	16,4
Kopā	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Skaitis	7036	7058	6170	5650	5823	4515

Aprēķināts no: Demogrāfijas gadagrāmata. Rīga, CSP. – 1996..... 2001.

Arī reģionu robežās katra rajona devums Rīgai nav vienāds: Vidzemē cilvēkus no Rīgas piesaista salīdzinoši tuvākie rajoni, it sevišķi – Ogres rajons (Ikšķile, Ogre, Ķegums), Zemgalē tādas piesaistes vietas ir Jelgava un Jelgavas rajons, arī Jēkabpils rajons. Kā jauna dzīves vieta Kurzemē rīdziniekus interesē Ventspils un Liepājas rajoni, un arī Latgalē ir rajoni, kas šķiet pievilcīgi – no Rīgas ļoti attāli rajoni: Krāslavas, Ludzas rajoni (tas varētu būt saistīts ar salīdzinoši lētu īpašumu iegādi), arī Rēzeknes un Daugavpils rajoni – noteicošais ir lielo pilsētu tuvums. Ievēribu pelna fakts, ka lielās pilsētas (izņemot Jelgavu) iekšējā migrācijā cilvēkus atdod Rīgai, kas liecina par ražošanas un pakalpojumu salīdzinoši straujāku koncentrēšanos Rīgā, kas prasa darbaspēku. Jelgavā pozitīvu migrācijas saldo ietekmē LLU.

Rīgas rajons iedzīvotājus migrācijas procesā zaudēja līdz 1996. gadam. Laikā no 1990. gada līdz 2001. gadam rajona iedzīvotāju skaita samazinājumā 42, 8 % bija saistīti ar migrāciju.

Rīgas rajonā atšķirībā no Rīgas, sākot ar 1996. gadu iebrukušo skaits pārsniedz iebrukušo skaitu, un tas ir iekšējās migrācijas “nopelns” (41. tabula): ārējās migrācijas saldo joprojām ir negatīvs, ar tendenci mazināties (16. tabula pielikumā).

41. tabula

Iekšējās un ārējās migrācijas īpatsvars Rīgas rajonā, %

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Iebrauca:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
iekšējā migrācija	95,7	95,7	96,3	97,8	96,5	96,5
no ārzemēm	4,3	4,3	3,7	2,2	3,5	3,5
Izbrauca:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
iekšējā migrācija	77,6	74,7	82,5	85,9	82,1	82,6
uz ārzemēm	22,4	25,3	17,5	14,1	17,9	17,4

Aprēķināts no: Demogrāfijas gadagrāmata. Rīga, CSP. – 1996..... 2001.

Iekšējā migrācijā Rīgas rajons iedzīvotājus piesaista no visas Latvijas, bet visvairāk no Rīgas – aptuveni 84 % no visa migrācijas pieauguma rajonā ir devusi Rīga. Salīdzinoši nozīmīgs ir arī Zemgales devums Rīgas rajona migrācijas pieaugumā (8 %), tālāk seko Kurzeme, Latgale un Vidzeme: visi novadi apmaiņā ar Rīgas rajonu iedzīvotājus zaudē, arī Vidzeme un Latgale, kur vēl 1996. un 1997. gadā no Rīgas rajona iebrukta vairāk cilvēku nekā izbrauca uz to. Tomēr katrā novadā ir pilsētas un rajoni, kas cilvēkus no Rīgas rajona piesaista: Limbažu, Ogres un Valmieras rajons

Vidzemē, Ventspils un Ventspils rajons Kurzemē, Jelgava un Tukuma rajons Zemgalē, Rēzeknes rajons Latgalē. Rīgas reģiona robežās Jūrmala cilvēkus no Rīgas rajona piesaista vairāk nekā tam atdod.

42. tabula

**Rīgas rajonā iebraukušo sadalījums pēc izbraukšanas vietām
(iekšējā migrācija), %**

Izbraukšanas reģioni (no kurienes ieradās)	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Rīgas	71,0	70,5	68,3	73,1	70,7	67,6
Vidzeme	11,2	10,8	13,5	10,5	12,8	12,5
Kurzeme	3,9	4,3	4,0	3,4	3,1	3,3
Zemgale	10,6	10,1	9,5	8,8	9,0	11,1
Latgale	3,3	4,3	4,7	4,2	4,4	5,5
Kopā	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Skaitis	3867	3466	4204	4150	3481	3107

Aprēķināts no: Demogrāfijas gadagrāmata. Rīga, CSP. – 1996..... 2001.

43. tabula

**No Rīgas rajona izbraukušo sadalījums pa reģioniem (uz kuriem izbrauca),
(iekšējā migrācija), %**

Uz kuriem izbrauca (reģioni)	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Rīgas	64,9	71,9	62,4	63,3	61,2	51,6
Vidzeme	16,1	17,0	18,6	18,2	19,0	16,8
Kurzeme	3,6	3,3	3,5	3,5	2,8	3,4
Zemgale	10,2	1,0	10,9	10,2	11,5	22,8
Latgale	5,2	6,8	4,6	4,8	5,5	5,4
Kopā	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Skaitis	2786	2379	2525	2332	2099	1994

Aprēķināts no: Demogrāfijas gadagrāmata. Rīga, CSP. – 1996..... 2001.

Jūrmalā 12 gadu laikā, sākot ar 1990. gadu, kopējā iedzīvotāju skaita samazinājumā 29,5 % sastādīja migrācija. Sākotnēji arī šajā pilsētā izbraukušo skaits pārsniedza iebraukušo skaitu, bet kopš 1996. gada Jūrmalā migrācijas saldo ir pozitīvs.

Tāpat kā Rīgas rajons, arī Jūrmala visvairāk cilvēkus piesaista no Rīgas – galvaspilsēta devusi 89 % no iekšējās migrācijas pieauguma Jūrmalā 1996 – 2001. gadā. Jūrmala piesaista cilvēkus no visiem Latvijas novadiem (44. tabula).

44. tabula

Jūrmalā iebraukušo sadalījums pēc iepriekšējās dzīvesvietas, %

No kurienes	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Rīgas	64,2	69,9	68,5	70,1	71,8	70,0
Vidzeme	8,3	9,6	9,3	6,7	6,4	7,8
Kurzeme	5,4	5,6	6,1	5,1	6,7	6,3
Zemgale	16,3	11,7	13,1	14,1	11,7	12,3
Latgale	5,8	3,2	3,0	4,0	3,4	3,6
Kopā	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Skaitis	1272	1340	1304	1444	1426	967

Aprēķināts no: Demogrāfijas gadagrāmata. Rīga, CSP. – 1996..... 2001.

45. tabula

**No Jūrmalas izbraukušo sadalījums pa reģioniem (uz kuriem izbrauca),
(iekšējā migrācija), %**

Uz kuriem izbrauca	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Rīgas	57,5	57,1	56,3	62,2	70,3	41,9
Vidzeme	10,2	9,9	11,1	10,4	9,8	12,0
Kurzeme	6,5	5,9	7,4	8,9	4,2	7,2
Zemgale	19,3	21,0	21,3	20,7	18,3	32,3
Latgale	5,8	7,2	8,1	5,4	4,6	6,6
Kopā	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Skaitis	726	794	770	759	803	739

Aprēķināts no: Demogrāfijas gadagrāmata. Rīga, CSP. – 1996..... 2001.

Tāpat kā Rīgas rajonā, arī Jūrmalā negatīvs iekšējās migrācijas saldo ir ar atsevišķiem rajoniem un pilsētām: ar Ogres rajonu, Ventspili, Ventspils rajonu, Jelgavu, Tukuma, Aizkraukles, Ludzas, Rēzeknes rajonu. 2001. gadā pozitīvu iekšējās migrācijas saldo Jūrmalā nodrošināja tikai migrācija Rīgas reģiona robežās un no Kurzemes (19. tabula pielikumā).

Līdzīgi kā Rīgas rajonā, arī Jūrmalā nozīmīgāka ir iedzīvotāju apmaiņa iekšējā migrācijā (46. tabula), pie kam samazinās negatīvais ārējās migrācijas saldo. Jūrmalai pamazām atgūstot pievilcīgas dzīves vietas pozīcijas, te iespējams iedzīvotāju skaita pieaugums kā iekšējās, tā ārējās migrācijas rezultātā.

46. tabula

Iekšējās un ārējās migrācijas īpatsvars Jūrmalā, %

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Iebrauca:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
iekšējā migrācija	91,4	91,7	90,5	96,1	94,8	93,2
no ārvalstīm	8,6	8,3	9,5	3,9	5,2	6,8
Izbrauca:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
iekšējā migrācija	54,8	57,1	56,3	62,2	70,3	74,6
uz ārvalstīm	45,2	42,9	43,7	37,8	29,7	25,4

Aprēķināts no: Demogrāfijas gadagrāmata. Rīga, CSP. – 1996..... 2001.

Rīgas reģionā kopumā migrācijā noteicošā ir ārējā migrācija, pie kam vienlīdz Rīgā, Rīgas rajonā un Jūrmalā tās saldo ilgstošā laika posmā ir negatīvs. Iekšējā migrācija iedzīvotāju skaitu samazina Rīgā, bet Rīgas rajons un Jūrmala savu iedzīvotāju skaitu papildina gan no sava reģiona, gan no citiem Latvijas novadiem. Rīgā iekšējā un ārējā migrācija darbojas iedzīvotāju skaita samazināšanās virzienā, kamēr Rīgas rajonā un Jūrmalā iekšējās migrācijas saldo pārsniedz ārējās migrācijas saldo (galvenokārt uz Rīgas rēķina).

Iedzīvotāju skaita samazinājumu Rīgas reģionā nosaka migrācijas procesi Rīgā, un pirmkārt – ārējā migrācija, savukārt lielākā daļa no negatīvā iekšējās migrācijas saldo saistīta ar pārvietošanos no Rīgas šī paša reģiona robežās (47. tabula).

47. tabula

Migrācijas saldo Rīgas reģionā (1996. – 2001.)

Apmaiņas rajoni, reģioni	Rīga	Rīgas rajons	Jūrmala	Kopā
Rīga	-	6843	2810	9653
Jūrmala	-2810	-72	-	-2882
Rīgas rajons	-6843	-	72	-6771
Rīgas reģions	-9653	6771	2882	-
Alūksnes rajons	-41	48	11	18
Cēsu rajons	-184	211	50	77
Gulbenes rajons	15	17	25	57
Limbažu rajons	-68	-4	24	-48
Madonas rajons	76	121	4	201
Ogres rajons	-1598	-97	-26	-1721
Valkas rajons	1070	9	24	1103
Valmieras rajons	247	-27	19	239
Vidzeme	-1483	168	129	-1186
Liepāja	723	68	35	826
Ventspils	63	-20	-4	39
Kuldīgas rajons	165	36	10	211
Liepājas rajons	-83	52	11	-20
Saldu rajons	234	92	25	351
Talsu rajons	251	141	64	456
Ventspils rajons	-77	-23	-7	-107
Kurzeme	1276	351	134	1761
Jelgava	-707	-16	-24	-747
Aizkraukles rajons	118	99	-31	186
Bauskas rajons	222	222	61	505
Dobeles rajons	54	87	23	164
Jelgavas rajons	-74	94	9	29
Jēkabpils rajons	-103	81	28	6
Tukuma rajons	31	-122	-55	-146
Zemgale	-459	445	11	-3
Daugavpils	494	36	16	546
Rēzekne	278	48	6	332
Balvu rajons	108	62	16	186
Daugavpils rajons	-19	31	7	19
Krāslavas rajons	-168	13	2	-153
Ludzas rajons	-436	37	-33	-432
Preiļu rajons	187	21	6	214
Rēzeknes rajons	-241	-50	-14	-305
Latgale	203	198	6	407
Kopā iekšējā migrācija	- 10116	7933	3162	979
ārvalstis	-22107	-2341	-2260	-26708
Pavisam	-32223	5592	902	-25729

Avots: Demogrāfijas gadagrāmata. Rīga, CSP. – 1996..... 2001.

Migrācijas procesā mainās ne tikai iedzīvotāju skaits, bet arī sastāvs pēc dzimuma, vecuma, izglītības un citām pazīmēm, un tas ir ļoti nozīmīgi iedzīvotāju un teritorijas attīstībai.

Statistiskā informācija par atsevišķiem aspektiem ir pieejama par valsti kopumā, izdalot laukus un pilsētas, bet no pilsētām – par Rīgu.

Latvijā kopumā iebraukušo un izbraukušo vecuma struktūra praktiski ir vienādas, bet ievērojami atšķiras jaunāko vecumgrupu īpatsvars iebraukušo un izbraukušo skaitā pilsētās un laukos; migrācijas rezultātā lauki zaudē gados jaunākos iedzīvotājus, savukārt pilsētas piesaista jauniešus vecumā no 15 līdz 19 gadiem; tas īpaši izpaužas Rīgā.

Rīgā iebraukušo un no tās izbraukušo sastāvs pēc vecuma atšķiras nedaudz: iebraukušo vidū lielāka nozīme ir vecuma grupām 15 – 19, 20 – 24 un 25 – 29 gadi (48. un 49. tabula), šīs grupas kopā dod vairāk nekā pusi no iebraukušajiem. Izbraukušo sastāvā salīdzinoši lielāks ir tikai vecuma grupas 20 – 24 gadi īpatsvars, kā arī – vecumā pēc 60 gadiem. Šo atšķirību pamatā ir būtiska ierašanās motivācija Rīgā – uz mācībām,

kas vairāk raksturīga vecumā no 15 līdz 19 gadiem, tā ar zināmu nobīdi laikā izraisa migrāciju prom no Rīgas vecumā pēc 20 – 25 gadiem. Pamazām sarūk bērnu (0 – 14) īpatsvars iebraukušo un izbraukušo skaitā. Migrācijas saldo Rīgā pozitīvs ir tikai vecumā no 15 līdz 19 gadiem.

48. tabula

Rīgā iebraukušo vecuma sastāvs, %

Vecuma grupas	1996	1997	1998	1999	2000	2001
0 – 4	5,2	5,0	4,3	4,4	4,2	4,8
5 – 9	5,8	5,9	6,0	5,8	5,1	5,1
10 – 14	4,1	5,2	4,5	4,5	4,8	4,5
kopā 0 – 14	15,1	16,1	14,8	14,7	14,1	14,4
15 – 19	22,9	22,9	22,9	24,1	23,0	22,1
20 – 24	16,1	13,9	15,8	15,1	16,9	17,0
25 – 29	11,7	10,7	11,7	12,2	11,2	11,0
kopā 15 – 29	30,7	47,5	50,4	51,4	51,1	51,0
30 – 34	8,0	8,8	8,2	7,7	8,1	8,1
35 – 39	6,2	6,5	6,2	5,5	5,5	5,2
40 – 44	3,9	4,5	4,3	4,3	4,5	4,5
45 – 49	3,4	3,5	3,6	2,9	3,6	3,4
50 – 54	2,2	2,9	2,2	2,9	3,0	2,7
55 – 59	2,6	2,8	2,4	2,3	1,9	2,1
60 un vairāk	7,7	7,5	7,8	8,2	8,2	8,4

Aprēķināts no: Demogrāfijas gadagrāmata. Rīga, CSP. – 1996..... 2001.

49. tabula

No Rīgas izbraukušo vecuma sastāvs, %

Vecuma grupas	1996	1997	1998	1999	2000	2001
0 – 4	4,6	4,2	4,0	4,0	3,9	3,9
5 – 9	7,6	6,7	6,0	5,7	4,6	4,6
10 – 14	6,7	6,1	6,0	6,0	5,5	5,6
kopā 0 – 14	18,9	17,0	16,0	15,7	14,0	14,1
15 – 19	8,4	8,6	9,0	8,8	8,9	8,1
20 – 24	13,0	14,6	14,3	14,6	15,6	15,2
25 – 29	8,5	8,1	8,4	8,9	9,1	10,6
30 – 34	6,8	6,6	7,2	6,9	6,7	7,8
35 – 39	7,0	7,1	7,2	7,3	6,6	7,0
40 – 44	6,5	6,0	6,4	6,6	6,2	6,7
45 – 49	6,3	5,8	5,4	5,0	5,9	5,7
50 – 54	4,4	4,8	4,9	5,0	5,7	5,4
55 – 59	5,5	5,3	4,8	5,1	4,7	3,7
60 un vairāk	14,8	16,0	16,4	16,1	16,8	15,7

Aprēķināts no: Demogrāfijas gadagrāmata. Rīga, CSP. – 1996..... 2001.

Kopš 90 – to gadu sākuma ir ļoti izmainījusies iebraukšanas motīvu struktūra, un šīs izmaiņas ir notikušas galvenokārt divos virzienos: saistībā ar mājokļa iegūšanas iespējām un saistībā ar darbu, un cēlonis tam ir jaunā ekonomiskā situācija. Darba vieta un dzīvokļa apstākļu uzlabošana, dzīves vietas maiņa vairs nav tieši saistītas.

Ierašanās Rīgā saistīta galvenokārt ar vēlmi (nepieciešamību, iespējām) mainīt savus dzīvokļa apstākļus, bet šo motivāciju atsevišķos gados izkonkurē mācības (50. tabula). Kopš 90 – to gadu vidus līdz minimumam sarukusi dzīvokļu maiņas nozīme, vienlaicīgi krasi pieaugot mājas vai dzīvokļa pirkšanai vai dzīvokļa īrei kā dzīves vietas maiņas motīvam.

50. tabula

Rīgā iebraukušo sadalījums pēc pārcelšanās motīviem, %

Motīvi	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Bērni pie vecākiem	20,3	20,1	19,4	21,0	21,5	21,2
Ar mājokli saistītie motīvi, kopā:	30,3	27,7	23,5	24,8	25,6	32,6
tajā skaitā:						
mājas pirkšana	4,2	7,1	12,2	14,6	15,8	17,7
apakšīre	2,0	2,4	3,2	5,1	5,6	11,9
dzīvokļa saņemšana	4,0	4,6	4,3	2,9	2,8	2,1
dzīvokļa maiņa	20,1	13,6	3,8	2,2	1,4	0,9
Uz mācībām	25,3	24,8	27,7	27,5	27,5	25,9
Pie dzīvesbiedra	10,6	12,0	11,9	13,1	12,9	6,3
Uz darbu	2,5	2,3	3,3	2,6	2,5	1,9
Pārējie	11,0	13,1	14,2	11,0	10,7	12,1
Kopā	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Aprēķināts no: Demogrāfijas gadagrāmata. Rīga, CSP. – 1996..... 2001.

Otrs būtiskākais iebrukšanas motīvs Rīgā – mācības, un tas nosaka pozitīvo migrācijas saldo vecumā no 15 līdz 19 gadiem.

Nozīmīgs motīvs (vairāk nekā 1/5) ir arī – bērni pie vecākiem – kas norāda uz ģimeņu ar maziem bērniem pārcelšanos uz dzīvi Rīgā, tas atspoguļojas arī iebrukšu vecuma struktūrā: bērni vecumā līdz 14 gadiem sastāda vairāk nekā 14%

Darbs kā migrācijas motīvs Rīgā iebrukšajiem nav īpaši raksturīgs, bez tam šī motīva nozīmība gadu gaitā mazinās: iespējams, ka svarīgāk ir vispirms Rīgā vai tās tuvumā atrast dzīves vietu, un tikai pēc tam darbu, bez tam labos transporta apstākļos (ceļi, personīgs un sabiedriskais transports) darba dēļ ne vienmēr ir nepieciešams mainīt dzīves vietu.

Pilsētās kopumā, tāpat kā Rīgā, iezīmējas mājas vai dzīvokļa pirkšanas vai īrēšanas kā migrācijas motīva nozīmības pieaugums (51. tabula), samazinoties dzīvokļa saņemšanas un maiņas svarīgumam, bet šos rādītājus tomēr galvenokārt ietekmē migrācijas motivācija Rīgā.

51. tabula

Pilsētās iebrukšu sadalījums pēc pārcelšanās motīviem, %

Motīvi	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Bērni pie vecākiem	29,6	29,4	29,0	29,4	28,6	29,4
Ar mājokli saistītie motīvi, kopā:	28,5	27,5	25,0	26,0	27,4	26,2
tajā skaitā:						
mājas pirkšana	5,5	8,3	10,4	12,5	15,6	14,1
apakšīre	4,7	5,8	5,7	7,2	8,3	7,0
dzīvokļa saņemšana	4,9	4,6	4,7	3,7	2,3	3,5
dzīvokļa maiņa	13,4	8,8	4,2	2,6	1,2	1,6
Uz mācībām	16,5	15,6	16,0	16,3	14,8	15,4
Pie dzīvesbiedra	9,3	9,2	8,7	9,3	7,6	8,5
Uz darbu	3,4	3,5	3,6	3,3	3,2	3,6
Pārējie	12,7	14,8	17,7	15,7	16,9	18,4
Kopā	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Aprēķināts no: Demogrāfijas gadagrāmata. Rīga, CSP. – 1996..... 2001.

Lai gan migrācija Rīgas rajona laukos un pārējos rajonos ir atšķirīga, tomēr ar zināmu tuvinājumu var pieņemt, ka iebrukšanas motivācijai laukos kopumā un Rīgas rajonā varētu būt arī kopīgas iezīmes.

Laukos iebrukšu izplatītākais dzīves vietas maiņas motīvs ir – bērni pie vecākiem – ievērojami biežāk nekā pilsētās

Otrs izplatītākais motīvs ir – dzīvokļa apstākļu maiņa, šī motīva izplatība nedaudz samazinās, salīdzinoši straujāk samazinās tādi motīvi kā dzīvokļa maiņa un dzīvokļa saņemšana, un pakāpeniski pieaug mājas vai dzīvokļa pirkšanas nozīmība (52. tabula).

52. tabula

Laukos iebrukušo sadalījums pēc pārcelšanās motīviem, %

Motīvi	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Bērni pie vecākiem	39,0	39,5	37,8	37,7	36,0	35,3
Ar mājokli saistītie motīvi, kopā:	25,3	24,7	24,3	23,1	24,2	22,1
tajā skaitā:						
mājas pirkšana	9,9	11,2	11,9	11,6	12,2	13,4
apakšīre	5,8	6,9	7,3	7,4	8,1	6,7
dzīvokļa saņemšana	3,7	2,7	2,4	2,3	2,2	0,1
dzīvokļa maiņa	5,9	3,9	2,7	1,8	1,7	1,9
Uz mācībām	5,5	5,3	5,7	5,8	4,6	4,0
Pie dzīvesbiedra	7,5	7,1	6,9	6,9	7,0	8,5
Uz darbu	6,0	5,4	4,3	4,2	3,6	3,5
Pārējie	16,7	18,0	21,0	22,3	24,6	26,6
Kopā	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Aprēķināts no: Demogrāfijas gadagrāmata. Rīga, CSP. – 1996..... 2001.

Tāpat kā Rīgā, arī laukos darbs kā migrācijas motīvs nav izplatīts: tas atspoguļojas arī migrējušo vecuma struktūrā: laukos migrācijas pieaugumā paliek cilvēki pensijas vecumā. Var pieņemt, ka Rīgas rajonā situācija ir atšķirīga, - saistībā ar darba iespējām pilsētā reālas ikdienas sasniedzamības robežās piepilsētas laukos migrācijas pieaugumā varētu būt salīdzinoši lielāks darbaspējas iedzīvotāju īpatsvars, kuru migrācijas motivācija saistīta ar dzīvokļa/mājas iegādi.

Uz jaunu dzīves vietu pārcēlušies pēc ģimenes stāvokļa tiek sadalīti četrās grupās: 1) nekad nav sastāvējuši laulība; 2) sastāv laulībā; 3) šķīrušies; 4) atraitņi.

Migrējušo sadalījums pēc ģimenes stāvokļa saistās ar vecuma sastāvu. Negatīvajā migrācijas saldo Rīgā dominē personas, kas nekad nav sastāvējušas laulībā, ir iezīmējusies tendence to īpatsvaram mazināties, vienlaicīgi pieaugot precēto īpatsvaram. Galvaspilsētā negatīvais migrācijas saldo samazina ģimeņu skaitu, pieaug vēl neprecējušos skaits (53. tabula).

53. tabula

Iebraukušo iedzīvotāju sadalījums pēc ģimenes stāvokļa, %

Ģimenes stāvoklis	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Latvijā vidēji:						
nekad nav sastāvējis (- usi) laulībā	48,3	50	47	35	44	4
sastāv laulībā	37,8	37	32	43	35	3
šķīries (- usies)	6,1	5	9	7	13	
atraitnis (- e)	7,8	7	11	13	7	
Kopā	100,0	100	100	100	100	10
Rīgā:						
nekad nav sastāvējis (- usi) laulībā	52,9	51	52	49	21	3
sastāv laulībā	28,0	25	23	27	46	4
šķīries (- usies)	9,0	9	10	9	16	
atraitnis (- e)	10,1	12	13	14	15	1
Kopā	100,0	100	100	100	100	10

Migrācija maina iedzīvotāju sastāvu arī pēc izglītības. Rīgā kā iebrukušo, tā iebrukušo vidū pārsvarā ir bijušas personas ar salīdzinoši zemu izglītības līmeni, kas saistās ar migrantu vecuma struktūru.

Augstāko un vidējo speciālo izglītību ieguvušo īpatsvars augstāks ir izbraukušo kopumā salīdzinājumā ar ieobraukušajiem, šāda īpatnība vērojama arī attiecībā uz personām ar zemu izglītības līmeni (54. tabula).

54. tabula

Migrējošo iedzīvotāju sadalījums pēc izglītības līmeņa. Rīga, %

Izglītība	1996		1997		1998		1999		2000		2001	
	iebrauca	izbrauca	iebrauca	izbrauca	iebrauca	izbrauca	iebrauca	izbrauca	iebrauca	izbrauca	iebrauca	izbrauca
augstākā	16,8	19,1	17,1	19,7	17,7	18,7	18,8	18,8	13,8	16,9	15,8	16,7
vidējā speciālā	19,4	20,3	17,1	21,6	15,3	22,0	15,6	22,0	21,0	23,0	19,5	24,1
vispārējā vidējā	33,7	26,2	33,5	25,5	35,7	25,5	36,6	25,8	35,9	27,9	43,7	31,5
pamatskolas un zemāka	30,1	34,4	32,3	33,2	31,3	33,8	29,0	33,4	29,3	32,2	21,0	27,7
kopā	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Aprēķināts no: Rīga skaitļos. Statistikas gadagrāmata. 1997.....2001.

Demogrāfijas gadagrāmata. 1997.....2001.

Rezultātā Rīgā negatīvajā migrācijas saldo dominē personas ar salīdzinoši zemu izglītības līmeni, tomēr ļoti lielu daļu tajā sastāda arī augstāko un vidējo speciālo izglītību ieguvušie, kuru īpatsvars negatīvajā migrācijas saldo Rīgā ir būtiskāks nekā valstī kopumā (55. tabula).

55. tabula

Migrācijas saldo sadalījums pēc izglītības, %

Izglītība	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Latvija:						
augstākā*	17,2	21,8	18,0	15,3	13,3	14,3
vidējā speciālā	21,8	23,4	24,6	23,9	21,9	24,3
vispārējā vidējā	26,7	21,4	19,5	23,9	26,5	29,5
pamata un zemāka	34,3	33,4	37,9	36,9	38,3	31,9
Saldo, pavisam	- 7252	- 6764	-3168	- 1847	- 1846	- 5159
Rīga						
augstākā*	22,6	24,8	20,7	19,1	23,8	17,7
vidējā speciālā	21,6	29,8	35,3	34,4	29,5	29,2
vispārējā vidējā	15,0	10,7	5,0	4,8	9,7	17,9
pamata un zemāka	40,8	34,7	39,0	41,7	37,0	35,2
Saldo, pavisam	- 5296	- 4401	-3754	- 3382	- 2622	- 4726

Aprēķināts no: Demogrāfijas gadagrāmata. Rīga, CSP. – 1996....2001.

* līdz 2000. gadam šajā grupā ieskaitītas arī personas ar nepabeigtu augstāko izglītību

Statistiskā informācija ļauj analizēt ieobraukušo un izbraukušo sastāvu pēc nacionālās piederības starpvalstu migrācijā, kopējās migrācijas saldo kopā valstī, izdalot laukus un pilsētas, t. sk. lielās pilsētas, kā arī rajonus (neizdalot atsevišķi to robežās laukus un pilsētas). Trūkst informācijas par iekšējā migrācijā iesaistījušos sastāvu pēc šīs pazīmes. Bez tam atšķirīgu grupējumu dēļ dažādos gados ne visa informācija izmantojama procesa dinamikas raksturošanai.

Aplūkotajā periodā ieobraukušo un izbraukušo skaitā dominē krievi (56. tabula), latvieši sastāda ceturto daļu ieobraukušo vidū, bet izbraukušo sastāvā – mazāk nekā citas tautības – ukraiņi, baltkrievi, ebreji. Latviešiem valstī kopumā migrācijas pieaugums ir bijis līdz 1998. gadam, un to noteica tā pozitīvā vērtība pilsētās, pārējo izplatītāko tautību iedzīvotāju skaits migrācijas gaitā samazinās nepārtraukti.

56. tabula

Starpvalstu migrantu nacionālais sastāvs, % (1996. – 2001.)

Tautība	Iebraukušie	Izbraukušie
Latvieši	25,4	7,4
Krievi	42,6	56,8
Baltkrievi	5,0	7,8
Ukraiņi	7,4	9,1
Lietuvieši	1,5	1,8
Ebreji	2,2	8,2
Citi	15,9	8,9
Kopā	13666	43360

Aprēķināts no: Demogrāfijas gadagrāmata. Rīga, CSP. – 1996.....2001.

Rīgas migrācijas procesā ir zaudējusi visu tautību pārstāvjus (57. tabula), absolūtajā izteiksmē visvairāk krievus, latviešus un ebrejus. Jūrmalā un Rīgas rajonā latvieši un krievi vairāk ir iebraukuši nekā izbraukuši, un rezultātā Rīgas reģionā no 1996. gada līdz 2001. gadam ir vērojams latviešu skaita pieaugums migrācijas rezultātā, bet krievu un citu tautību iedzīvotāju pastiprinātā migrācija prom no Rīgas nosaka viņu negatīvo migrācijas saldo reģionā kopumā (26. tabula).

57. tabula

Migrācijas saldo nacionālais sastāvs, 1996. – 1999.

Tautība	Kopā	Pilsētās	Laukos	Rīgā
Latvieši	930	1523	- 593	- 3751
Krievi	- 12633	- 13161	- 528	- 8894
Baltkrievi	- 1801	- 1493	- 308	- 923
Ukraiņi	- 2083	- 1592	- 501	- 978
Lietuvieši	- 338	- 23	- 315	- 113
Ebreji	- 2521	- 2498	- 23	- 2082
Citi	- 585	- 451	922	- 272
Pavisam	- 19031	- 17685	- 1346	- 16833

Aprēķināts no: Demogrāfijas gadagrāmata. Rīga, CSP. – 1996....1999.

Rīgas rajons piesaista dažādu tautību iedzīvotājus, visticamāk – iekšējās migrācijas rezultātā no dažādiem Latvijas rajoniem un arī no Rīgas. Latviešu un krievu skaits pārvietošanās procesā pieaug Jūrmalā un Rīgas rajonā, bet Rīgā – samazinās. Līdz ar iedzīvotāju koncentrēšanos Rīgas tuvumā var pieaugt latviešu un krievu īpatsvars Rīgas rajonā un Jūrmalā.

58. tabula

Nacionālā sastāva izmaiņas Rīgas reģionā migrācijas ietekmē, 1996 – 2001.

Tautība	Reģionā kopā	tai skaitā		
		Rīgā	Jūrmalā	Rīgas rajonā
Latvieši	2321	- 4630	1865	5086
Krievi	- 9851	- 13019	563	2605
Baltkrievi	- 1249	- 1284	- 25	60
Ukraiņi	- 1288	- 1291	- 33	36
Pārējie	- 15662	- 11999	- 1468	- 2195
Kopā	- 25729	- 32223	902	5592

Aprēķināts no: Demogrāfijas gadagrāmata. Rīga, CSP. – 1996.....2001

Migrācijas saldo Rīgas reģionā veidojas dažādu virzienu un intensitātes migrācijas plūsmu rezultātā: ārējā migrācija samazina iedzīvotāju skaitu vienlīdz Rīgā, Rīgas rajonā un Jūrmalā, bet iekšējā migrācija šos zudumus Rīgas rajonā un Jūrmalā kompensē. Rezultātā te vērojams pozitīvs kopējās migrācijas saldo, bet kopumā viss Rīgas reģions iedzīvotājus atdod – citiem reģioniem un jo sevišķi ārvalstīm.

DEMOGRĀFISKĀS SITUĀCIJAS UN TĀS ATTĪSTĪBAS TENDENČU VĒRTĒJUMS

XX gadsimta 90.tajos gados pārvarot centralizēti plānotās ekonomikas izraisīto ekonomisko un sociālo krīzi, Latvijā pirmo reizi tās vēsturē, atskaitot aktīvas karadarbības posmus, iedzīvotāju skaita pieaugumu nomainīja to samazinājums. Līdzīgas norises šai laikposmā vērojamas arī citās Austrum- un Vidus- Eiropas valstīs, kur notiek saimniekošanas veida un politiskās iekārtas nomaiņa. Vienīgi valstīs ārpus bijušās PSRS tas notika galvenokārt dabiskās kustības rezultātā, bet Latvijā – no abiem iedzīvotāju skaita papildinājuma avotiem: kā dabiskās kustības, tā migrantu apmaiņas rezultātā.

Rīgā šis samazinājums izrādījās krasāks nekā valstī kopumā: laikposmā no 1990. līdz 2003. gada sākumam Latvijas *iedzīvotāju skaits ir samazinājies* par 336,7 tūkstošiem cilvēku jeb 12,6%, Rīgā par 169,9 tūkstošiem jeb 18,7% [Latvijas demogrāfijas ... 2003: 24., 40]. Nepilnību dēļ iedzīvotāju dzīvesvietas uzskaitē rīdzinieku skaita mazināšanās pēc faktiskās mītnes vietas deklarēšanas gan var izrādīties pārspīlēta, taču pirmo mēnešu rezultāti neliecina, ka neuzskaitīto iedzīvotāju daudzums spētu mainīt parādības būtību.

Lielāku iedzīvotāju skaita zudumu dēļ *Rīgas īpatsvars ir sarucis* no 34,1% līdz 31,7% valsts iedzīvotāju. Tomēr tas vēl arvien ir viens no lielākajiem Eiropā, ko pārspēj tikai Reikjavīka Islandē (2001. g. 39,4%) un Lisabona Portugālē (38,2% 2000. gadā). Šis galvaspilsētas īpatsvars raksturo gan tajā izveidojušās demogrāfiskās situācijas lielo lomu valsts kopējās iedzīvotāju skaita un sastāva izmaiņās, gan galvaspilsētām raksturīgā iekšzemes migrantu pieplūduma atkarību no norisēm pārējā valsts teritorijā. Tāpēc Rīgas demogrāfiskā attīstība vērtējama ciešā saistībā ar visā Latvijā paredzamo iedzīvotāju skaita dinamiku, bet pēdējo cita starpā ietekmē iedzīvotāju sadalījums pa apdzīvojamību un ataudzes īpatnības katrā no tiem.

Pasaulē kopš lielpilsētu izveidošanās dzimstība tajās bijusi zemāka nekā mazpilsētās un laukos, bet iedzīvotāju skaita pieaugumu nodrošinājusi migrācija no teritorijām ar samērā lielāku dabisko pieaugumu. Specifiskās pieauguma struktūras dēļ lielpilsētās neizbēgami veidojas *deformēts iedzīvotāju vecumsastāvs* ar relatīvi mazāku bērnu, bet lielāku aktīvā vecuma iedzīvotāju īpatsvaru. Rīga nav izņēmums: bērnu un jauniešu līdz 15 gadiem tās iedzīvotāju vidū ir 13,3%, Latvijā vidēji – 16,0%, savukārt 15-65 gadus veco Rīgā ir 69,8%, Latvijā – 68,2% [Latvijas demogrāfijas ... 2003; 32., 37.].

Tāds ekonomiski izdevīgs iedzīvotāju sastāvs un dabiskais pieaugums lielpilsētā mēdz saglabāties tikai turpinoties pastāvīgam gados jauno migrantu pieplūdamam. Tāds vēl arvien turpinās Ziemeļvalstīs (59. tab.). Tādēļ dabiskais pieaugums šais valstīs ir zemāks nekā to galvaspilsētās. Taču tā var būt arī liecība, ka jauniešu papildinājuma resursi ārpus galvaspilsētām tuvojos izsīkumam un ataudze jānodrošina uz vietas.

Rīgā migrantu plūsmai sarūkot un relatīvi lielajam aktīvā vecuma cilvēku daudzumam sasniedzot pensijas vecumu, lielpilsētā vairāk nekā citviet palielinās veco cilvēku īpatsvars. Rīgā laikposmā pēc valsts neatkarības atjaunošanas šis process jau notiek: 65 gadus un vecāku cilvēku īpatsvars tajā sasniedzis 16,9%, kamēr Latvijā vidēji vēl tikai 15,8%. Atrēķinot valsts vidējiem rādītājiem Rīgu, iedzīvotāju vecumsastāva atšķirības izrādās attiecīgi lielākas: Latvijas teritorijā bez Rīgas nepilngadīgo 2003. gada sākumā ir 17,2%, 15-64 gadus veco – 67,4%, vecāko – 15,4% (9. att.).

Baltijas un Ziemeļvalstu galvaspilsētu galvenie sociālekonomiskie rādītāji 2001. gadā

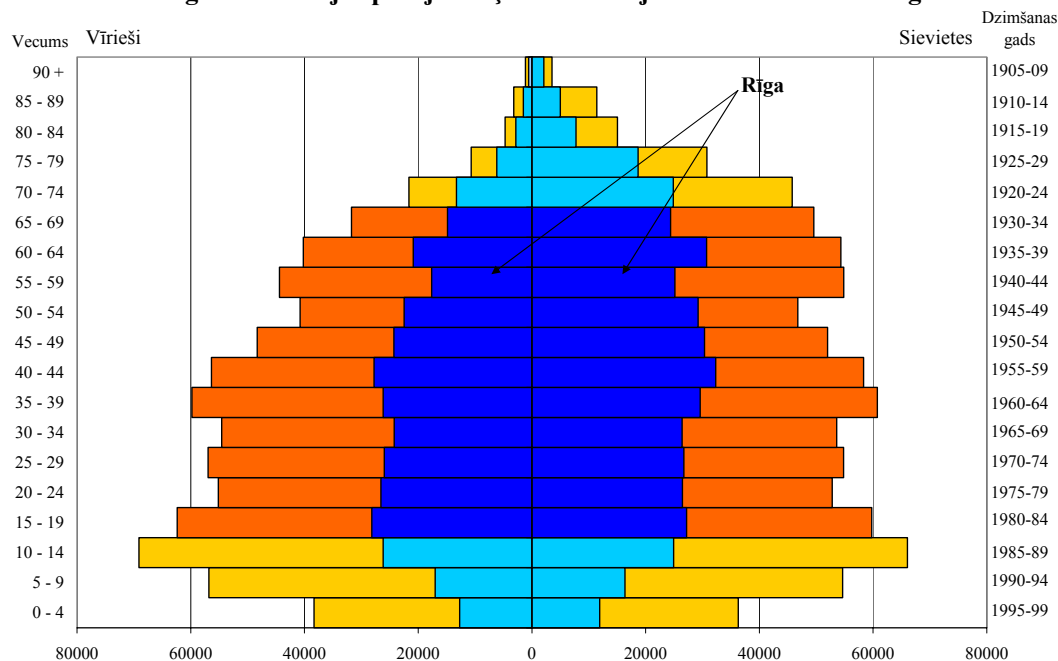
	Rīga	Tallina	Viļņa	Helsinki	Kopenhāgena	Oslo	Reikjavika	Stokholma
Teritorija (gada beigās), km ²	307	158	401	185	88	454	270	216
Iedzīvotāju skaits (gada beigās), tūkst.	747	398	553	555	499	509	112	750
Iedzīvotāju blīvums uz 1 km ²	2434	1431	1380	3019	5872	1191	416	3991
Galvaspilsētas iedzīvotāju īpatsvars valsts iedzīvotāju skaitā, %	31,9	29,3	15,9	10,7	9,3	11,3	39,4	8,4
Sieviešu īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā, %	55	55	54	54	51	52	51	52
Dzimušo skaits uz 1000 iedzīvotājiem	7,3	8,9	8,2	11,3	15,9	15,5	16,2	12,3
Mirušo skaits uz 1000 iedzīvotājiem	13,7	12,0	9,1	9,2	12,2	10,4	7,3	10,7
Dabiskais pieaugums uz 1000 iedzīvotājiem	-6,4	-3,1	-0,9	2,1	3,7	5,1	8,9	1,7
Imigrantu skaits uz 1000 iedzīvotājiem	7,0	...	3,2	58,1	92,9	62,1	68,7	62,7
Emigrantu skaits uz 1000 iedzīvotājiem	13,3	...	3,8	52,2	90,0	64,8	63,1	55,5
Migrācijas saldo uz 1000 iedzīvotājiem	-6,3	...	-0,6	5,9	2,9	-2,7	5,6	7,2
Jaundzimušo paredzamais mūža ilgums (gados):								
vīrieši	66,4	71,2	74,5 ¹	...	75,8 ¹
sievietes	76,8	77,6	79,4 ¹	...	81,5 ¹
Nodarbināto iedzīvotāju skaits, tūkst.	330,0	192,6	242,2	260,6	248,4	237,5	54,9	345,7
Nodarbināto iedzīvotāju skaits, % no iedzīvotājiem	44,2	48,4	43,8	47,0	49,8	46,7	49,0	46,1
Vieglo automobiļu skaits uz 1000 iedzīvotājiem (gada beigās)	265	337	360	336	212	368	600	367

¹ 1996.-2000.

Avots:

Rīga skaitļos 2002. Rīga: CSP, 2003: 156.-157. lpp.

Rīgas un Latvijas pārējās daļas iedzīvotāju vecumsastāvs 2000. gadā

No iedzīvotāju vecumsastāva teritoriālajām atšķirībām secināms, ka Rīgā *iedzīvotāju sastāva atjaunināšanas nepieciešamība* ir vēl aktuālāka nekā valstī kopumā. Problēmu laikus nerisīnot, ne tikai pieaugoša izdevumu daļa būs jātērē veco cilvēku aprūpei un viņiem piemērotas izmitināšanas nodrošinājumam, bet ir sagaidāms arī jauna kvalificēta darbaspēka papildinājuma deficīts. Tas apgrūtinātu vai pat ierobežotu modernu ražošanas un pakalpojumu veidu attīstību pilsētā ar atbilstošām sekām pilsētas budžetā un visu veidu izaugsmē.

Pilsētas iedzīvotāju skaita atjaunošana un to sastāva atjaunināšana ir iespējama, aktivizējot kādu no vispārzināmām papildinājuma norisēm:

- jauniešu ieceļošanu no pašu valsts vai ārzemēm,
- dzimstības kāpumu,
- priekšlaicīgas mirstības mazināšanu.

Jaunieši no visas valsts teritorijas mēdz apmesties galvaspilsētā uz mācību laiku tajā koncentrētajās augstskolās, un daļa no viņiem paliek arī uz dzīvi. To veicina lielpilsētām raksturīgās plašākās un daudzveidīgākās darba iespējas, kā arī lielāks sadzīves komforts un kultūras iestāžu pieejamība. Visu šo apstākļu ietekmē Rīga turpina piesaistīt jauniešus no visas Latvijas, neraugoties uz kopējiem iedzīvotāju skaita zudumiem migrantu apmaiņā. Taču varbūtējai migrantu piesaistei no mazākām pilsētām un laukiem ir vairāki ierobežojumi.

Kā nesenā pagātnē, tā pašreizējā laikposmā apmešanos Rīgā daudziem cilvēkiem liedz piemērotu mājokļu piedāvājums par viņiem pieņemamu cenu. Savukārt izcelsmes vietās valdošā bezdarba dēļ Rīgā tomēr dzīvokli īrējošiem iebraucējiem nesamērīgās mājokļa izmaksas vai tā iegādes kredītā atmaksa mēdz kavēt ģimenes paplašināšanu. Tas ir viens no cēloņiem zemajam dzimstības līmenim Rīgā un pilsētās nespējai patstāvīgi atjaunot savu iedzīvotāju skaitu.

Otrs būtisks iebraucēju skaita ierobežojums paredzams pēc dažiem gadiem dzimstības samazināšanās dēļ 90.tos gados visā Latvijā šis iedzīvotāju skaita papildinājuma avots drīzumā sāks mazināties. Latvijas jaunatnes neierobežota

pārceļšanās uz Rīgu arī turpmāk var novest pie neatgriezeniska šī avota izsīkuma un līdz ar to arī atjaunināšanas iespēju sašaurināšanās Rīgā no šī avota. tādēļ galvaspilsētas ilgtspējīgas attīstības interesēs būtu sekmēt Latvijas reģionu izlīdzinātu ekonomisko attīstību un līdz ar to arī dzimstības pieaugumu valstī kopumā. Jaunu darba vietu izveide citviet Latvijā gan uz laiku palēninātu visa veida izaugsmei Rīgā un Pierīgā, toties radītu drošu pamatu nepieciešamajam iedzīvotāju papildinājumam laikposmā pēc pāris gadu desmitiem.

Gados jaunu ieceļotāju pieplūdums Rīgā no ārvalstīm ir atkarīgs no darba samaksas un dzīves līmeņu starpības izlīdzināšanās starp Latviju un pārējām ES valstīm. Tā kā to nevar prognozēt jau tuvākajiem gadiem, tad pagaidām ieradušos ārvalstu jauniešu skaits var izrādīties mazāks par izceļojušo Latvijas jauniešu un to starpā jauno rīdzinieku skaitu. Apsverot ārvalstu migrantu piesaistes iespējas un lietderību, būtu jārēķinās arī ar tās ietekmi uz Rīgas iedzīvotāju etnisko sastāvu un valsts īstenojamo integrācijas politiku. Rīgā ar tajā pastāvošo cittautiešu skaitlisko pārsvaru iedzīvotāju sastāvā tālāk cittautiešu īpatsvara pieaugums vēl vairāk ierobežotu latviešu valodas lietojumu un tās apguvei objektīvi labvēlīgas vides veidošanos. Turklāt līdz šim cittautiešiem Latvijā un tāpat arī Rīgā dzimstība ir bijusi zemāka nekā latviešiem. Tāpat viņu īpatsvara palielinājums nebūt neveicinātu iedzīvotāju ataudzei nepieciešamo dzimstības pieaugumu.

Dabisks iedzīvotāju skaita papildināšanas avots un to sastāva atjaunināšanas līdzeklis kā pasaulē tā pilsētā ir vietējiem iedzīvotājiem dzimušie bērni. XXI gadsimta sākumā dzimušie rīdzinieki sasniegs pilngadību laikposmā, kad dzīves līmenis Latvijā un jo vairāk Rīgā varētu būt būtiski tuvinājies ES vidējam. Tas mazinātu viņu aizceļošanas varbūtību, un tādēļ Rīgā dzimušos jauniešus var uzskatīt par drošāko iedzīvotāju atjaunināšanas avotu. Diemžēl XX-XXI gadsimta mijai tuvajos gados dzimstība Rīgā nodrošina pilsētnieku paaudžu nomaiņu tikai par aptuveni 60%. Tas nozīmē, ka Rīgas iedzīvotāju skaita uzturēšanas nolūkā būtu jāpanāk gandrīz divkārtējs dzimstības pieaugums pilsētā.

Pašvaldības līdzekļiem dzimstību ir iespējams veicināt, būtiski atvieglojot ģimenes paplašināšanas iespējas un it īpaši izvērsot palīdzību bērnu aprūpē divu strādājošu vecāku ģimenēs, t.i.:

- atbalstot mājokļu celtniecību pilsētā un tādējādi veicinot to iegādes cenas un īres maksas mazināšanos,
- attīstot kvalificētu aukļu dienestu,
- nodrošinot pietiekamu vietu skaitu pašvaldības bērnu dārzos,
- uzturot visiem bērniem pieejamus interešu pulciņus, sporta, mākslas, mūzikas u.c. ārpuskolas nodarbību iespējas,
- izveidojot vai rosinot izveidot bērnu aprūpes istabas pie kultūras un sporta iestādēm, lielveikalos u.tml.

Īstenojot minētos pasākumus, jārēķinās, ka to rezultātā dzimušie bērni papildinās darbaspēku pilsētā tikai pēc aptuveni 20 gadiem. Toties viņu etniskais sastāvs un integrācijas pakāpe vietējā vidē nedraud ar papildus sarežģījumiem. Turklāt viņiem izmantojot vecāku un daļēji vecvecāku mājokļus un ģimenes locekļu savstarpējās palīdzības iespējas, paredzama arī mazāka nepieciešamība pēc mājokļu apstākļu uzlabošanas un sociālās aprūpes nekā tas sagaidāms piesaistot migrantus.

Tuvākajos gados – vēl pirms rīdzinieku jaunā audze sasniegs pilngadību – zināma loma Rīgas iedzīvotāju skaita saglabāšanā un vecumsastāva normalizācijā būtu arī priekšlaicīgās mirstības mazināšanai. Kaut arī salīdzināmās vecumgrupās rīdzinieku mirstība ir nedaudz mazāka nekā pārējā valsts teritorijā, Latvijā kopumā mirstība stipri

pārsniedz ES valstīs sasniegto zemāko līmeni un tas liecina par ievērojamām mirstības mazināšanas rezervēm.

Kā zināms, bērni un jauni cilvēki iet bojā galvenokārt no ārējiem nāves cēloņiem: transporta negadījumiem, kritieniem, kaitīgu vielu iedarbības, noslīkšanas, vardarbības. Tādēļ viss pasākumu kopums šādu negadījumu novēršanai var ne tikai glābt vairākus simtus jaunu cilvēku dzīvību gadā, bet arī uzlabot daudzu citu rīdzinieku veselību, drošību un dzīves kvalitāti, kā arī radīt ietaupījumu nelaimes gadījumos cietušo ārstēšanai u.tml. Turklāt, kā jau minēts, atdeve no darbības mirstības mazināšanā ir tūlītēja, tāpēc īpaši izdevīga.

Vērtējot Rīgas demogrāfisko situāciju kopumā, jāsecina, ka no iedzīvotāju skaita atjaunošanas viedokļa tā ir kritiska. Rīdzinieku skaita mazināšanās gan var atvieglot mājokļu nodrošinājuma dažādo problēmu risināšanu, taču vienlaikus ar cilvēku skaita zudumu neizbēgami notiek to sastāva novecošanās. Pēdējā savukārt apdraud kvalificēta darbaspēka jeb cilvēkkapitāla atjaunošanas iespējas. Tā kā Rīgā iedzīvotāju sastāva novecošanās pakāpe ir augstāka nekā valstī kopumā, pilsētas vadībai būtu jāīsteno pasākumu kopums situācijas atvēršanai, nepaļaujoties tikai uz valdības (ne)veicamajām darbībām tautas izmiršanas draudu novēršanai. Šai nolūkā būtu jānodrošina (respektīvi, jāfinansē) CSP regulāri iegūstamās sākotnējās informācijas detalizētāka izstrāde par Rīgu un tai tuvējo reģionu, kā arī papildus pētījumi (aptaujas) par dažādu paaudžu un saimes sastāva iedzīvotāju apmierinātību ar esošo mājokli, vēlēšanos to mainīt un nepieciešamajiem uzlabojumiem, vēlamiem nosacījumiem savas ģimenes paplašināšanai, aktīvās atpūtas iespēju paplašināšanu, pilsētvides sakopšanu mikrorajonos un tuvējos mežos, faktisko darba svārstmigrāciju un nodomiem pārcelties uz dzīvi Rīgā.

Avoti:

Apdzīvājuma struktūra un tā attīstība – kritēriju noteikšana. SIA RSC, VARAM, 1998.

Bērni un jaunieši izglītības sistēmā un ārpus tās: apzināšanas metodes un stāvokļa analīze. Atskaite par IZM pasūtīto pētījumu. Baltijas studiju centrs, Filozofijas un socioloģijas institūta darba grupa, Rīga, 1997, 34 lpp.

Cities in a Globalizing World. Global Report on Human Settlements, 2001, pp. 303, 304

Darbaspēks Latvijā. Darbaspēka apsekojuma rezultāti 2000. gada maijs. Rīga: Latvijas Statistika, 2000.g. oktobris

Dzīves apstākļi Latvijā 1999. gadā. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2001, 233 lpp.

Dzīves apstākļu apsekojums Latvijā 1999. gadā. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2000, 189 lpp.

Info Kits: <http://www.neww.org.pl>

Latvijas demogrāfijas gadagrāmatas 1990. ... 2003. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 1991. ... 2003.

Latvijas 2000. gada tautas skaitīšanas rezultāti. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002.

Latvijas lielāko pilsētu tiesas areālu noteikšana Latvijas apdzīvājuma struktūras izpētes vajadzībām Latvijas Nacionālā plānojuma ietvaros. SIA CTB, VARAM, 1999.

- Latvijas reģioni skaitļos 2001. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002.
- Latvia's National Report to the UN World Conference on Human Settlements. HABITAT II-1996. Ministry of Environmental Protection and Regional Development, Riga
- Limbažu rajona pilsētu un pagastu pašvaldību apvienošanās (sadarbības) iespēju izpētes projekts. Ogres rajona padome, SIA Blezūrs – Konsultāciju birojs, 2001.
- Nabadzīgo cilvēku viedokļi un nabadzības sociālais vērtējums Latvijā. Atskaite par pētījumu (1998. g. marts – jūnijs). Filozofijas un socioloģijas institūts, Rīga, 1998, 106 lpp.
- Ogres rajona pašvaldību apvienošanās un sadarbības izpētes projekts. Ogres rajona padome, SIA Projekts XXI, 1998.
- Population & Societes, No 259, 1991; Population & Societes, No 370, 2001.
- Pudule I., Grīnberga D., Rītuma A., Villeruša A., Zīle S., Prattala R., Helasoja V., Puska P. Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījums, 2000. National Public Health Institute, Helsinki, Finland, P. 148
- Rīgas aglomerācijas robežu noteikšana. Latvijas Ģeogrāfijas biedrība, VARAM, 1996.
- Rīgas rajona pilsētu un pagastu pašvaldību apvienošanās (sadarbības) izpētes projekts. SIA SIGMA Serviss, 2000.
- Rīga skaitļos 2002. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002, 157. lpp.
- Statistical Yearbook of Estonia 2001. Statistical Office of Estonia, 2001.
- Statistical Yearbook of Lithuania 2002. Statistics Lithuania, 2002.
- Tukuma rajona pilsētu un pagastu pašvaldību apvienošanās (sadarbības) izpētes projekts. SIA Sigma Serviss, 1999.
1989. gada tautas skaitīšanas rezultāti Latvijā. Rīga: LR Valsts statistikas komiteja, 1992.
- VASAB 2010 + telpiskās attīstības rīcības programma. Ziņojuma projekts komentāru sniegšanai. VASAB, 2001.
- Latvijas Autoceļu direkcijas npublicētie materiāli par satiksmes sastāvu un intensitāti.
- Nepublicētie CSP dati par Rīgu

Pielikumi

I daļai

1. pielikums

Pastāvīgo iedzīvotāju skaits Latvijas reģionos gada sākumā

	1989	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2001/1989	2001/1995
Latvija	2665770	2668140	2500580	2381715	2364254	2345768	2331480	88,69	93,24
Reģioni									
Rīgas	1121813	1121267	1025669	966215	957267	947746	940350	85,33	91,68
Vidzemes	379496	380032	369788	360068	358299	355726	354217	94,41	95,79
Kurzemes	365479	365733	338695	322221	319393	317062	315555	87,39	93,17
Zemgales	377466	378797	360935	347551	347136	347099	346541	91,96	96,01
Latgales	421516	422311	405493	385660	382159	378135	374817	90,66	92,43
Republikas pilsētas									
Kopā	1377321	1377189	1252553	1174393	1162353	1151384	1141523	84,39	91,14
Rīga	910443	909135	824988	766381	756627	747157	739232	83,11	89,61
Daugavpils	124759	126575	120897	115574	114481	113409	112609	91,76	93,14
Jelgava	74061	73455	66231	63743	64518	65927	65754	87,11	99,28
Jūrmala	60566	60620	57285	55673	55712	55328	55156	91,99	96,28
Liepāja	114422	114337	96294	89641	88473	87505	86985	77,32	90,33
Rēzekne	42453	42832	41711	39430	38688	38054	37777	91,13	90,57
Ventspils	50617	50235	45147	43951	43854	44004	44010	86,64	97,48
Rajoni									
Kopā	1288449	1290951	1248027	1207322	1201901	1194384	1189957	93,28	95,35
Aizkraukles	44461	44744	44173	42030	41789	41546	41523	93,99	94,00
Alūksnes	28869	28683	27396	26462	26265	26020	25880	90,98	94,47
Balvu	33896	33894	32780	30735	30252	29843	29485	89,25	89,95
Bauskas	55867	56258	55325	53301	52894	52517	52476	94,68	94,85
Cēsu	64313	64213	61727	60717	60418	59914	59599	93,94	96,55
Daugavpils	47065	46348	44415	42774	42508	42193	41647	90,32	93,77
Dobeles	44373	44628	41259	40312	40125	39791	39633	90,43	96,06
Gulbenes	29917	29973	29368	28224	28292	27937	27728	94,57	94,42
Jelgavas	39127	39728	39318	37387	37312	37086	37253	95,36	94,75
Jēkabpils	61026	61131	58244	56494	55839	55182	54687	91,50	93,89
Krāslavas	41477	41336	39270	36948	36555	36203	35875	88,13	91,35
Kuldīgas	40970	41271	41279	38240	37873	37584	37446	92,44	90,71
Liepājas	54295	54333	50087	46923	46534	46170	45779	85,71	91,40
Limbažu	41104	41117	41166	40204	40103	39920	39584	97,56	96,16
Ludzas	40716	40350	37853	35274	34931	34380	33975	85,79	89,76
Madonas	49454	49570	48321	46534	46137	45717	45495	93,29	94,15
Ogres	65784	65948	63348	63062	63122	63028	62968	95,95	99,40
Preiļu	45944	45998	44300	41845	41517	41041	40684	90,36	91,84
Rēzeknes	45206	44978	44267	43080	43227	43012	42765	95,62	96,61
Rīgas	150804	151512	143396	144161	144928	145261	145962	96,10	101,79
Saldus	39457	39721	40174	38978	38611	38311	38176	97,86	95,03
Talsu	50020	50104	50856	49848	49454	48959	48688	98,87	95,74
Tukuma	58551	58853	56385	54284	54659	55050	55215	93,35	97,92
Valkas	37350	37305	36157	34415	34022	33597	33358	91,09	92,26
Valmieras	62705	63223	62305	60450	59940	59593	59605	95,59	95,67
Ventspils	15698	15732	14858	14640	14594	14529	14471	92,97	97,40
Pavisam pilsētās	1845966	1842317	1717823	1621758	1606559	1591986	1580453	87,03	92,00
Pavisam laukos	820601	825823	782757	759957	757695	753782	751027	92,33	95,95

5. pielikums

**Dažāda vecuma vīriešu un sieviešu sadalījums pēc galvenā iztikas līdzekļu avota Latvijā,
% no viņu skaita vecumgrupā, 2000. g.**

	Ekonomiskās aktivitātes	Pensija	Pabalsti, stipendijas un cita veida finansiālā palīdzība	Ienākumi no īpašuma un ieguldījumiem	Aizņēmumi, ietaupījumu samazināšanās	Citu personu vai iestāžu apgādībā	Cits iztikas līdzekļu avots, t.sk., strādā bez darba līguma	No visiem – nodarbinātie
Vīrieši	38,0	17,8	4,1	0,2	0,2	32,9	6,8	44,8
no tiem vecumā:								
līdz 14 gadiem	-	0,1	3,8	-	-	95,7	0,4	0,4
15-19	10,0	0,6	8,2	0,0	0,1	77,0	4,1	14,1
20-24	55,3	1,2	6,3	0,1	0,3	26,6	10,2	65,5
25-29	69,6	1,5	4,3	0,2	0,3	13,1	11,1	80,7
30-34	70,0	2,0	4,3	0,2	0,3	11,4	11,7	81,6
35-39	69,2	2,9	4,5	0,3	0,3	11,0	11,9	81,0
40-44	68,0	4,2	4,6	0,3	0,4	10,3	12,2	80,2
45-49	65,4	6,5	4,7	0,4	0,3	10,3	12,4	77,8
50-54	62,4	10,1	4,9	0,4	0,4	10,0	12,0	74,3
55-59	54,3	20,5	4,3	0,3	0,3	9,7	10,6	64,8
60-64	15,9	82,0	0,4	0,0	0,0	1,2	0,4	16,4
65-69	6,2	92,6	0,2	0,0	0,0	1,0	0,1	6,3
70-74	2,2	96,7	0,1	0,0	0,0	0,9	0,0	2,2
75+	0,5	98,1	0,1	0,0	-	1,2	0,0	0,6
Sievietes	31,9	30,3	6,4	0,1	0,1	28,2	2,9	34,9
no tām vecumā:								
līdz 14 gadiem	-	0,1	3,8	0,0	-	95,8	0,4	0,4
15-19	6,6	0,4	10,3	0,0	0,1	80,2	2,3	8,9
20-24	45,1	0,8	18,3	0,0	0,3	30,7	4,8	49,9
25-29	60,8	1,0	17,0	0,1	0,2	16,2	4,7	65,6
30-34	66,0	1,3	13,6	0,1	0,2	13,8	4,9	71,0
35-39	69,2	1,8	10,4	0,2	0,2	12,4	5,6	74,9
40-44	70,8	2,4	7,8	0,2	0,3	12,3	6,2	77,0
45-49	69,0	4,3	6,2	0,3	0,3	12,6	7,3	76,4
50-54	63,7	9,8	5,3	0,3	0,3	13,0	7,6	71,3
55-59	26,4	70,3	1,0	0,1	0,0	1,5	0,7	27,1
60-64	8,8	90,3	0,1	0,0	-	0,6	0,1	8,9
65-69	3,3	95,8	0,1	0,0	0,0	0,7	0,1	3,3
70-74	0,9	98,0	0,1	0,0	0,0	0,9	0,0	1,0
75+	0,2	97,9	0,2	0,0	0,0	1,7	0,0	0,2

Avots:

Latvijas 2000. gada tautas skaitīšanas rezultāti. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002: 215-216

**MĀJSAIMNIECĪBAS UN IEDZĪVOTĀJI PĒC MĀJOKĻA TIPA
RĪGAS PILSĒTAS RAJONOS UN PRIEKŠPILSĒTĀS**

Rajona vai priekšpilsētas nosaukums	Kopā	No tiem pēc mājokļa tipa						mājokļa tips nav norādīts
		individuāla māja	individuālas mājas daļa	atsevišķs dzīvoklis	komunālais dzīvoklis	istaba dienesta viesnīcā	no privātpersonas īrēta istaba vai cits tips	
Rīga								
Mājsaimniecību skaits	251330	8277	2795	229137	7568	2055	1441	57
Personu skaits	641133	27305	7722	581271	17306	3964	3256	309
Tai skaitā:								
Centra rajons								
Mājsaimniecību skaits	10944	179	40	8233	2404	42	44	2
Personu skaits	27989	678	133	21917	5088	61	99	13
Kurzemes rajons								
Mājsaimniecību skaits	48904	1274	477	45508	462	671	501	11
Personu skaits	124199	4100	1296	115522	1132	1025	1064	60
Latgales priekšpilsēta								
Mājsaimniecību skaits	67223	1513	328	63523	1539	104	200	16
Personu skaits	170607	5066	979	160182	3609	209	480	82
Vidzemes priekšpilsēta								
Mājsaimniecību skaits	62458	1978	611	57390	1399	592	473	15
Personu skaits	156974	6731	1716	142642	3266	1447	1096	76
Zemgales priekšpilsēta								
Mājsaimniecību skaits	34042	2204	873	29815	625	394	124	7
Personu skaits	89709	7062	2322	77725	1542	717	297	44
Ziemeļu rajons								
Mājsaimniecību skaits	27759	1129	466	24668	1139	252	99	6
Personu skaits	71655	3668	1276	63283	2669	505	220	34
Rīga								
Mājsaimniecību skaits	100,00	3,29	1,11	91,17	3,01	0,82	0,57	0,02
Personu skaits	100,00	4,26	1,20	90,66	2,70	0,62	0,51	0,05
Tai skaitā:								
Centra rajons								
Mājsaimniecību skaits	100,00	1,64	0,37	75,23	21,97	0,38	0,40	0,02
Personu skaits	100,00	2,42	0,48	78,31	18,18	0,22	0,35	0,05
Kurzemes rajons								
Mājsaimniecību skaits	100,00	2,61	0,98	93,06	0,94	1,37	1,02	0,02
Personu skaits	100,00	3,30	1,04	93,01	0,91	0,83	0,86	0,05
Latgales priekšpilsēta								
Mājsaimniecību skaits	100,00	2,25	0,49	94,50	2,29	0,15	0,30	0,02
Personu skaits	100,00	2,97	0,57	93,89	2,12	0,12	0,28	0,05
Vidzemes priekšpilsēta								
Mājsaimniecību skaits	100,00	3,17	0,98	91,89	2,24	0,95	0,76	0,02
Personu skaits	100,00	4,29	1,09	90,87	2,08	0,92	0,70	0,05
Zemgales priekšpilsēta								
Mājsaimniecību skaits	100,00	6,47	2,56	87,58	1,84	1,16	0,36	0,02
Personu skaits	100,00	7,87	2,59	86,64	1,72	0,80	0,33	0,05
Ziemeļu rajons								
Mājsaimniecību skaits	100,00	4,07	1,68	88,86	4,10	0,91	0,36	0,02
Personu skaits	100,00	5,12	1,78	88,32	3,72	0,70	0,31	0,05

6. pielikuma turpinājums

Rajona vai priekšpilsētas nosaukums	Kopā	No tiem pēc mājokļa tipa						
		individuāla māja	individuālas mājas daļa	atsevišķs dzīvoklis	komunālais dzīvoklis	istaba dienestā viesnīcā	no privātpersonas īrēta istaba vai cits tips	mājokļa tips nav norādīts
Rīga								
Mājsaimniecību skaits	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Personu skaits	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Tai skaitā:								
Centra rajons								
Mājsaimniecību skaits	4,35	2,16	1,43	3,59	31,77	2,04	3,05	3,51
Personu skaits	4,37	2,48	1,72	3,77	29,40	1,54	3,04	4,21
Kurzemes rajons								
Mājsaimniecību skaits	19,46	15,39	17,07	19,86	6,10	32,65	34,77	19,30
Personu skaits	19,37	15,02	16,78	19,87	6,54	25,86	32,68	19,42
Latgales priekšpilsēta								
Mājsaimniecību skaits	26,75	18,28	11,74	27,72	20,34	5,06	13,88	28,07
Personu skaits	26,61	18,55	12,68	27,56	20,85	5,27	14,74	26,54
Vidzemes priekšpilsēta								
Mājsaimniecību skaits	24,85	23,90	21,86	25,05	18,49	28,81	32,82	26,32
Personu skaits	24,48	24,65	22,22	24,54	18,87	36,50	33,66	24,60
Zemgales priekšpilsēta								
Mājsaimniecību skaits	13,54	26,63	31,23	13,01	8,26	19,17	8,61	12,28
Personu skaits	13,99	25,86	30,07	13,37	8,91	18,09	9,12	14,24
Ziemeļu rajons								
Mājsaimniecību skaits	11,04	13,64	16,67	10,77	15,05	12,26	6,87	10,53
Personu skaits	11,18	13,43	16,52	10,89	15,42	12,74	6,76	11,00

(CSP aprēķins uz 2000.gada tautas skaitīšanas datu pamata)

Mājokļi pēc tajos dzīvojošo iedzīvotāju un istabu skaita*

Iemītnieku skaits mājoklī	Kopējais mājokļu skaits	to skaitā mājokļi ar sekojošu istabu skaitu						Kopējais istabu skaits	Kopējais mājsaimniecību skaits	Kopējais personu skaits
		1	2	3	4	5	6 un vairāk			
Latvija										
1 persona	197367	82589	77508	27055	6687	1997	998	361884	197367	197367
2 personas	222277	39055	114385	51077	12047	3780	1540	497931	222277	444554
3 personas	166969	15000	77245	55088	13294	4290	1697	420205	166969	500907
4 personas	124854	6113	44785	50376	15719	5398	2214	350752	124854	499416
5 personas	51229	1698	13081	20730	9730	4052	1826	160851	51229	256145
6 personas	19610	492	3874	7256	4523	2166	1258	66960	19610	117660
7 un vairāk personas	13394	327	2220	4234	3215	1917	1432	49136	13394	103965
Mājokļu skaits kopā	795700	145274	333098	215816	65215	23600	10965	...	795700	...
Istabu skaits kopā	1907719	145274	666196	647448	260860	118000	69941	1907719
Personu skaits kopā	2120014	244134	822806	675683	234221	92330	46201	2120014
<i>Vidēji personu istabā</i>	<i>1,11</i>	<i>1,68</i>	<i>1,24</i>	<i>1,04</i>	<i>0,90</i>	<i>0,85</i>	<i>0,66</i>			
Rīga										
1 persona	61522	32798	22600	5058	793	177	96	97860	61737	61733
2 personas	73037	16180	40629	13938	1800	319	171	149153	73259	146448
3 personas	57814	5935	28106	19763	3255	527	228	138569	58003	173907
4 personas	37895	2240	13576	17044	4049	682	304	102096	38018	152012
5 personas	12838	491	3579	5779	2256	500	233	37991	12893	64465
6 personas	3928	129	833	1758	804	237	167	12535	3946	23532
7 un vairāk personas	1969	100	313	704	420	228	204	6980	1976	13910
Mājokļu skaits kopā	249003	57873	109636	64044	13377	2670	1403
Istabu skaits kopā	545184	57873	219272	192132	53508	13350	9049	545184
Personu skaits kopā	633871	95835	267484	204909	49518	10435	5690	637568
<i>Vidēji personu istabā</i>	<i>1,16</i>	<i>1,66</i>	<i>1,22</i>	<i>1,07</i>	<i>0,92</i>	<i>0,78</i>	<i>0,63</i>			

* neieskaitot no citām personām istabu īrējošos un neatbildējušos

Avots:

Latvijas 2000. gada tautas skaitīšanas rezultāti. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002, 210. lpp. un papildaprādes dati par Rīgu

8. pielikums

Dzimumstības vecumkoeficienti Latvijā un Rīgā

Gads	Vidēji 15-49	to skaitā mātēm							Summārais dzimumstības koeficients	Mātes vidējais vecums	
		15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45 un vairāk		kopā	pirmajam bērnam dzimstot
Latvija											
1990	59,04	47,08	168,	105,	57,39	23,51	5,15	0,25	2,035	25,4	22,7
1991	53,92	51,06	151,	94,	49,33	20,88	4,88	0,18	1,859	25,3	22,6
1992	49,97	48,27	142,	86,	45,48	19,00	4,22	0,28	1,728	25,2	22,5
1993	43,16	43,67	123,	77,	37,82	15,46	3,86	0,23	1,508	25,1	22,5
1994	39,57	33,68	110,	77,	36,73	15,71	3,92	0,25	1,389	25,5	22,9
1995	35,44	29,58	98,	71,	32,95	15,04	3,34	0,28	1,252	25,5	23,0
1996	32,53	25,48	89,	66,	32,46	14,45	3,30	0,19	1,158	25,7	23,1
1997	31,02	21,22	83,	64,	33,93	14,75	4,19	0,24	1,110	26,1	23,5
1998	30,36	18,67	79,	65,	35,92	14,63	4,01	0,31	1,093	26,3	23,6
1999	31,99	18,68	79,	73,	39,20	16,43	3,95	0,20	1,154	26,4	23,8
2000	34,19	18,25	78,	79,	46,34	19,38	4,79	0,25	1,237	26,8	23,9
2001	33,29	17,17	75,	76,	47,10	20,16	5,04	0,29	1,207	26,9	24,1
2002	33,90	15,97	72,	80,	51,17	21,09	4,93	0,37	1,232	27,1	24,3
Rīga											
1990	47,05	34,52	130,	87,	49,76	19,63	4,04	0,19	1,629	26,8	
1991	41,64	34,93	114,	79,	40,99	19,75	3,12	0,11	1,461	25,7	
1992	36,69	31,26	105,	67,	37,14	15,42	3,16	0,07	1,302	25,7	
1993	30,09	27,32	86,	58,	29,37	12,00	2,77	0,14	1,084	25,6	
1994	28,80	23,55	78,	61,	29,81	12,24	3,37	0,20	1,045	25,9	
1995	26,97	19,05	72,	62,	26,69	12,96	2,81	0,13	0,984	26,0	
1996	24,58	16,64	63,	58,	27,53	11,75	2,25	0,09	0,902	26,1	
1997	23,38	14,73	56,	55,	30,17	11,57	3,21	0,16	0,858	26,6	
1998	23,30	10,97	55,	56,	33,42	12,16	2,55	0,45	0,859	26,9	
1999	24,32	11,15	52,	60,	36,48	14,89	3,19	0,16	0,895	27,2	
2000	27,14	11,13	54,	69,	43,79	16,65	4,04	0,10	1,002	27,4	
2001	27,96	11,20	54,	69,	47,96	18,30	4,35	0,26	1,033	27,9	
2002	30,27	10,73	55,	75,	54,74	22,03	4,63	0,43	1,117	28,4	25,8

Avots:

Latvijas demogrāfijas gadagrāmata 2001. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2001, 76. lpp.

Latvijas demogrāfijas gadagrāmata 2002. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2002, 85., 95. lpp.

Latvijas demogrāfijas gadagrāmata 2003. Rīga: LR Centrālā statistikas pārvalde, 2003, 79., 93. lpp.

9. pielikums

Migrācijas intensitāte Rīgas reģionā (1990. – 2001.), uz 1000 iedzīvotājiem

Gads	Iebrauca	Izbrauca	Saldo
1990	17,6	25,9	- 8,3
1991	15,4	24,8	- 9,4
1992	10,4	35,7	- 25,3
1993	10,7	26,4	- 15,7
1994	11,6	23,7	- 12,1
1995	12,5	20,7	- 8,2
1996	13,3	19,6	- 6,3
1997	13,2	18,7	- 5,5
1998	13,6	17,2	- 3,6
1999	12,6	15,5	- 2,9
2000	12,2	16,1	- 3,9
2001	10,1	14,1	- 4,0

Avots šeit un turpmāk: Demogrāfijas gadagrāmata. Rīga, CSP. – 1990....2001.

10. pielikums

Migrācijas saldo (uz 1000 iedzīvotājiem) Rīgas reģionā

Gads	Rīga	Rīgas rajons	Jūrmala	Rīgas reģions
1990.	- 9,29	- 3,95	- 2,99	-8,2
1991.	- 10,31	- 5,27	- 5,96	-9,4
1992.	- 26,21	- 22,85	- 17,55	-25,3
1993.	- 16,44	- 14,58	- 8,28	- 15,7
1994.	- 13,23	- 8,42	-3,50	-12,1
1995.	- 9,67	- 1,79	- 1,45	- 8,2
1996.	- 8,53	3,20	1,18	- 6,3
1997.	-7,42	3,07	1,24	- 5,5
1998.	- 6,52	9,15	1,34	- 3,6
1999.	- 5,91	10,67	5,06	- 2,9
2000.	-6,69	7,26	6,48	- 3,9
2001.	- 6,28	5,57	0,84	- 4,0

11. pielikums

Rīgā iebraukušo sadalījums (no kurienes iebraukuši)

Iebraukšanas pilsētas, rajoni, reģioni (no kurienes)	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Jūrmala	363	386	349	352	384	252
Rīgas rajons	1418	1400	1195	1113	1007	808
Rīgas reģions	1781	1786	1544	1465	1391	1060
Alūksnes rajons	100	83	84	65	68	72
Cēsu rajons	309	283	264	204	241	204
Gulbenes rajons	109	99	103	82	108	86
Limbažu rajons	253	238	182	156	154	124
Madonas rajons	215	274	183	157	154	146
Ogres rajons	327	334	297	255	269	247
Valkas rajons	113	131	142	115	104	95
Valmieras rajons	238	256	243	199	207	183
Vidzeme	1664	1698	1498	1233	1305	1157
Liepāja	218	241	221	230	231	192
Ventspils	132	95	122	135	131	90
Kuldīgas rajons	104	101	105	88	94	81
Liepājas rajons	145	139	71	58	69	41
Saldus rajons	128	120	110	119	129	84
Talsu rajons	287	257	179	164	165	137
Ventspils rajons	55	54	31	29	37	37
Kurzeme	1069	1007	839	823	856	662
Jelgava	220	183	246	232	212	143
Aizkraukles rajons	229	253	186	173	174	117
Bauskas rajons	314	406	262	220	234	175
Dobeles rajons	172	182	161	172	178	114
Jelgavas rajons	156	106	100	104	115	79
Jēkabpils rajons	188	199	208	173	178	115
Tukuma rajons	247	281	188	161	187	151
Zemgale	1526	1610	1351	1235	1278	894
Daugavpils	155	164	209	243	255	189
Rēzekne	93	129	135	109	136	80
Balvu rajons	207	143	116	95	111	109
Daugavpils rajons	42	47	78	62	63	55
Krāslavas rajons	117	118	101	72	93	66
Ludzas rajons	138	98	101	106	105	58
Preiļu rajons	128	143	120	129	140	106
Rēzeknes rajons	116	115	78	78	90	79
Latgale	996	957	938	894	993	742
Kopā iekšējā migrācija	7036	7058	6170	5650	5823	4515
No ārvalstīm	875	1019	1359	896	862	764
Pavisam	7911	8077	7529	6546	6685	5279

12. pielikums

No Rīgas izbraukušo sadalījums (uz kuriem izbraukuši)

Pilsētas, rajoni, reģioni, uz kuriem izbraukuši	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Jūrmala	728	859	823	924	934	628
Rīgas rajons	2390	2150	2497	2685	2191	1871
Rīgas reģions	3118	3009	3320	3609	3125	2499
Alūksnes rajons	96	101	106	64	91	55
Cēsu rajons	390	356	323	257	183	180
Gulbenes rajons	77	146	111	90	101	47
Limbažu rajons	223	217	227	177	191	140
Madonas rajons	199	202	199	168	177	108
Ogres rajons	648	612	585	596	487	399
Valkas rajons	135	108	115	102	98	72
Valmieras rajons	205	202	209	156	174	133
Vidzeme	1973	1944	1875	1610	1502	1134
Liepāja	136	128	100	85	79	82
Ventspils	116	111	110	90	105	110
Kuldīgas rajons	104	73	60	54	67	50
Liepājas rajons	188	174	64	60	62	58
Saldus rajons	75	103	76	64	72	66
Talsu rajons	204	190	144	194	118	88
Ventspils rajons	67	82	32	37	49	53
Kurzeme	890	861	586	584	552	507
Jelgava	181	239	224	243	368	688
Aizkraukles rajons	214	153	158	187	140	162
Bauskas rajons	184	263	262	229	226	225
Dobeles rajons	199	230	149	132	127	88
Jelgavas rajons	57	95	80	162	247	93
Jēkabpils rajons	252	228	221	184	152	127
Tukuma rajons	201	195	180	156	186	266
Zemgale	1288	1403	1274	1293	1446	1649
Daugavpils	132	169	94	99	96	131
Rēzekne	80	92	53	63	60	56
Balvu rajons	226	130	83	94	79	61
Daugavpils rajons	63	72	69	40	62	60
Krāslavas rajons	121	132	128	115	111	128
Ludzas rajons	218	235	180	181	143	85
Preiļu rajons	75	108	93	93	110	100
Rēzeknes rajons	195	166	124	129	97	86
Latgale	1110	1104	824	814	758	707
Kopā iekšējā migrācija	8379	8321	7879	7910	7383	6496
Uz ārvalstīm	6396	5638	4743	3196	4400	3509
Pavisam	14775	13959	12622	11106	11783	10005

13. pielikums

Migrācijas saldo Rīgā (1996. – 2001.)

Apmaiņas reģioni	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Rīgas	- 1337	- 1223	- 1776	- 2144	- 1734	- 1439
<i>t.sk. Rīgas rajons</i>	- 972	- 750	- 1302	- 1572	- 1184	- 1063
<i>Jūrmala</i>	- 365	- 473	- 474	- 572	- 550	- 376
Vidzeme	- 309	- 246	- 377	- 377	- 197	23
Kurzeme	179	146	253	239	304	155
Zemgale	238	207	77	- 58	- 168	- 755
Latgale	- 114	- 147	114	80	235	35
Kopā no Latvijas	- 1343	- 1263	- 1709	- 2260	- 1560	- 1981
Ārzeses	- 5521	- 4619	- 3384	- 2300	- 3538	- 2745
Kopā	- 6864	- 5882	- 5093	- 4560	- 5098	- 4626
t.sk. iekšējās migrācijas saldo, %	19,6	21,5	33,6	49,6	36,6	41,9
ārējās migrācijas saldo, %	80,4	78,5	66,4	50,4	63,4	58,1

14. pielikums

Rīgas rajonā iebraukušo sadalījums (no kurienes iebraukuši)

No kurienes iebrauca (pilsētas, rajoni, reģioni)	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Rīga	2390	2150	2497	2685	2191	1871
Rīgas rajons	302	232	309	275	186	171
Jūrmala	55	59	64	74	85	58
Rīgas reģions	2747	2441	2870	2834	2276	2100
Alūksnes rajons	25	20	31	3	21	24
Cēsu rajons	86	82	162	132	109	124
Gulbenes rajons	20	15	25	31	23	18
Limbažu rajons	76	69	76	50	52	42
Madonas rajons	56	37	60	49	59	38
Ogres rajons	106	103	139	101	128	93
Valkas rajons	37	21	33	26	19	25
Valmieras rajons	29	30	42	45	37	25
Vidzeme	435	377	568	437	448	389
Liepāja	17	20	54	27	20	16
Ventspils	13	5	17	12	8	6
Kuldīgas rajons	35	24	18	14	10	14
Liepājas rajons	23	22	22	17	15	13
Saldus rajons	18	24	25	22	20	19
Talsu rajons	41	44	34	46	35	32
Ventspils rajons	5	10	6	2	1	3
Kurzeme	152	149	176	140	109	103
Jelgava	67	72	98	96	57	53
Aizkraukles rajons	55	60	62	62	43	41
Bauskas rajons	109	75	75	46	74	107
Dobeles rajons	34	42	50	33	28	50
Jelgavas rajons	44	41	40	43	34	42
Jēkabpils rajons	53	32	38	58	35	26
Tukuma rajons	48	28	38	28	42	25
Zemgale	410	350	401	366	313	344
Daugavpils	16	18	21	21	10	18
Rēzekne	10	8	19	18	24	10
Balvu rajons	24	35	37	30	29	31
Daugavpils rajons	11	10	9	24	8	23
Krāslavas rajons	11	24	28	16	14	18
Ludzas rajons	12	28	33	30	30	25
Preiļu rajons	26	14	22	10	18	36
Rēzeknes rajons	13	12	20	14	16	10
Latgale	123	149	189	173	149	171
Kopā iekšējā migrācija	3867	3466	4204	4140	3481	3107
No ārvalstīm	175	156	163	106	125	114
Pavisam	4042	3622	4367	4246	3606	3221

15. pielikums

No Rīgas rajona izbraukušo sadalījums (uz kuriem izbraukuši)

Uz kuriem izbraukuši	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Rīga	1418	1400	1195	1113	1007	808
Rīgas rajons	302	232	309	275	186	171
Jūrmala	89	78	71	89	91	49
Rīgas reģions	1809	1710	1575	1477	1284	1028
Alūksnes rajons	10	30	9	11	5	11
Cēsu rajons	80	93	122	125	96	78
Gulbenes rajons	32	21	16	7	23	16
Limbažu rajons	65	53	62	69	76	44
Madonas rajons	26	33	43	28	24	24
Ogres rajons	163	103	144	108	117	132
Valkas rajons	27	23	34	22	29	17
Valmieras rajons	47	49	41	55	29	14
Vidzeme	450	405	471	425	399	336
Liepāja	16	24	8	11	17	10
Ventspils	11	10	20	12	12	16
Kuldīgas rajons	27	5	14	19	3	11
Liepājas rajons	9	11	10	6	8	16
Saldus rajons	8	10	10	2	6	0
Talsu rajons	16	7	24	24	10	10
Ventspils rajons	14	17	4	7	4	4
Kurzeme	101	79	90	81	60	67
Jelgava	60	71	64	77	62	125
Aizkraukles rajons	49	51	44	22	38	20
Bauskas rajons	42	39	73	49	42	19
Dobeles rajons	44	27	16	20	29	14
Jelgavas rajons	15	9	26	26	29	45
Jēkabpils rajons	43	18	32	30	20	18
Tukuma rajons	32	26	21	15	22	215
Zemgale	285	24	276	239	242	456
Daugavpils	15	13	10	11	7	12
Rēzekne	9	10	6	9	3	4
Balvu rajons	28	23	25	18	19	11
Daugavpils rajons	10	15	5	11	5	8
Krāslavas rajons	14	16	16	12	31	9
Ludzas rajons	29	29	20	18	9	16
Preiļu rajons	11	28	16	11	16	23
Rēzeknes rajons	25	27	15	20	24	24
Latgale	141	161	113	110	114	107
Kopā iekšējā migrācija	2786	2599	2525	2332	2099	1994
Uz ārvalstīm	800	586	535	381	457	418
Pavisam	3586	3185	3060	2713	2556	2412

16. pielikums

Migrācijas saldo Rīgas rajonā (1996. – 2001.)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Rīgas reģ.	938	731	1295	1557	1178	1072
<i>t.sk. Rīga</i>	972	750	1302	1572	1184	1063
Jūrmala	- 34	- 19	- 7	- 15	- 6	9
Vidzeme	- 15	- 28	97	12	49	53
Kurzeme	51	70	86	59	49	36
Zemgale	125	109	125	127	71	- 112
Latgale	- 18	- 12	76	53	35	64
Kopā no Latvijas	1081	867	1679	1908	1382	1113
Ārzemes	- 403	- 430	- 372	- 275	- 332	- 304
Kopā	678	437	1307	1533	1050	809

17. pielikums

Jūrmalā iebraukušo sadalījums (no kurienes iebraukuši)

No kurienes iebrauca	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Rīga	728	859	823	924	934	628
Rīgas rajons	89	78	71	89	91	49
Rīgas reģions	817	937	894	1013	1025	677
Alūksnes rajons	7	7	8	5	4	5
Cēsu rajons	19	27	22	15	23	18
Gulbenes rajons	2	18	12	9	5	5
Limbažu rajons	15	14	9	10	12	8
Madonas rajons	11	10	24	9	6	5
Ogres rajons	21	26	23	19	26	22
Valkas rajons	10	14	11	11	5	5
Valmieras rajons	21	13	12	19	11	7
Vidzeme	106	129	121	97	92	75
Liepāja	14	8	8	5	20	8
Ventspils	8	6	10	9	8	2
Kuldīgas rajons	8	6	7	12	12	9
Liepājas rajons	3	7	6	6	14	6
Saldus rajons	5	11	16	9	10	11
Talsu rajons	30	34	28	30	22	20
Ventspils rajons	1	3	5	3	10	5
Kurzeme	69	75	80	74	96	61
Jelgava	23	15	25	30	21	12
Aizkraukles rajons	13	11	13	23	15	8
Bauskas rajons	29	23	20	26	13	15
Dobeles rajons	18	14	16	18	14	10
Jelgavas rajons	19	11	14	15	17	11
Jēkabpils rajons	15	9	19	16	15	13
Tukuma rajons	90	74	64	76	72	50
Zemgale	207	157	171	204	167	119
Daugavpils	6	9	4	14	8	9
Rēzekne	1	8	7	3	1	1
Balvu rajons	15	9	3	8	10	8
Daugavpils rajons	28	0	1	3	4	2
Krāslavas rajons	4	5	10	7	5	5
Ludzas rajons	5	3	4	4	7	2
Preiļu rajons	10	1	3	12	9	3
Rēzeknes rajons	4	7	6	5	2	5
Latgale	73	42	38	56	46	35
Kopā iekšējā migrācija	1272	1340	1304	1444	1426	967
Uz ārvalstīm	120	121	137	58	77	71
Pavisam	1392	1461	1441	1502	1503	1038
Kopā Rīgas reģionā iekšējā migrācija	12175	11864	11678	11234	10730	8589

18. pielikums

No Jūrmalas izbraukušo sadalījums (uz kuriem izbraukuši)

Uz kuriem izbrauca	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Rīga	363	386	349	352	384	252
Rīgas rajons	55	59	64	74	85	58
Rīgas reģions	418	445	413	426	469	310
Alūksnes rajons	4	3	0	8	3	7
Cēsu rajons	11	8	10	15	16	14
Gulbenes rajons	4	4	9	3	4	2
Limbažu rajons	7	5	13	8	4	7
Madonas rajons	13	6	16	4	17	5
Ogres rajons	29	28	19	27	23	37
Valkas rajons	5	7	4	6	5	5
Valmieras rajons	6	18	15	8	7	10
Vidzeme	79	79	86	79	79	89
Liepāja	0	5	5	6	9	3
Ventspils	6	8	12	6	5	10
Kuldīgas rajons	3	9	6	8	7	11
Liepājas rajons	8	5	3	4	6	5
Saldus rajons	4	3	4	13	7	6
Talsu rajons	20	16	12	15	27	10
Ventspils rajons	6	1	4	4	11	8
Kurzeme	47	47	46	56	72	53
Jelgava	9	14	33	25	25	44
Aizkraukles rajons	13	3	7	11	8	72
Bauskas rajons	2	13	11	10	19	10
Dobeles rajons	8	9	14	13	14	9
Jelgavas rajons	7	14	4	15	17	21
Jēkabpils rajons	4	15	14	6	9	11
Tukuma rajons	97	99	81	77	55	72
Zemgale	140	167	164	157	147	239
Daugavpils	6	10	9	0	6	3
Rēzekne	3	4	3	1	1	3
Balvu rajons	8	2	10	6	2	9
Daugavpils rajons	2	8	7	3	6	5
Krāslavas rajons	3	4	5	10	6	6
Ludzas rajons	9	14	11	9	8	7
Preiļu rajons	0	6	8	10	2	6
Rēzeknes rajons	11	8	8	2	5	9
Latgale	42	56	61	41	36	48
Kopā iekšējā migrācija	726	794	770	759	803	739
Uz ārvalstīm	599	597	596	461	339	252
Pavisam	1325	1391	1366	1220	1142	991
Kopā iekšējā migrācija Rīgas reģionā	11891	11714	11174	11001	10285	9229

19. pielikums

Migrācijas saldo Jūrmalā (1996. – 2001.)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Rīgas reģ.	399	492	481	587	556	367
<i>t.sk. Rīga</i>	365	473	474	572	550	376
<i>Rīgas rajons</i>	34	19	7	15	6	- 9
Vidzeme	27	50	35	18	13	- 14
Kurzeme	22	28	34	18	24	8
Zemgale	67	- 10	7	47	20	- 120
Latgale	31	- 14	- 23	15	10	- 13
Kopā no Latvijas	546	546	534	685	623	228
Ārzemes	- 479	- 476	- 459	- 403	- 262	- 181
Kopā	67	70	75	282	361	47

II posms

**RĪGAS UN RĪGAS REĢIONA
DEMOGRĀFISKĀS ATTĪSTĪBAS PROGNOZES**

DARBA II POSMA PAMATOJUMS UN UZDEVUMI

Jebkurai saimnieciskai darbībai un visu līmeņu pārvaldes funkciju izpildei savas rīcības varianta izvēlē ik dienas jāreķinās ar noteiktu nākotnes redzējumu – vai un kā tuvākā vai tālākā nākotnē mainīsies darbības apjomi un tās nosacījumi.

Valsts un atsevišķu pašvaldību iedzīvotāju skaita un sastāva prognozes nepieciešamas galvenokārt diviem nolūkiem:

- apzināt un novērtēt esošās situācijas turpināšanās gaidāmās sekas, kamēr vēl būtu laiks nepieciešamības gadījumā mērķtiecīgi ietekmēt notikumu gaitu vēlamajā virzienā;
- noteikt iedzīvotāju skaita un sastāva varbūtējo izmaiņu robežlielumus, lai laikus sagatavotos dažādu sociāli-demogrāfisko grupu skaitliskam samazinājumam vai pieaugumam, to starp jāreķinās ar lielāko paredzamo apgādājamo ar ūdeni un mājokli, aprūpējamo un skolojamo skaitu, kā arī mazāko darbaspējīgo un nodokļu maksātāju daudzumu.

Saskaņā ar izklāstīto pieeju ir lietderīgi izstrādāt tikai divus demogrāfiskās prognozes variantus, kas turklāt atvieglo to salīdzināšanu un lietošanu kādam noteiktam nolūkam:

- 1) inerces variantu, ja nekādu pārmaiņu šai jomā nebūtu, respektīvi, visu demogrāfisko norišu intensitāte saglabātos konstanta visu periodu;
- 2) aktīvo jeb mērķa variantu, ja visu ietekmētājfaktoru kopums izraisītu tikai demogrāfiskās situācijas atveseļošanas veicinošas pārmaiņas visos iedzīvotāju kustības veidos.

Teorētiski iespējamas arī pasliktināšanās virzienā darbojošās pārmaiņas un to rezultāts, taču Latvijas pašreizējā demogrāfiskajā situācijā tās būtībā atbilstu inerces variantam. No četriem LU Demogrāfijas centra 1999. gadā aprēķinātajiem prognozes variantiem vislielākais iedzīvotāju skaita samazinājums laikposmā līdz 2025. gadam izrādījās tieši konstantajā variantā, bet ne autoru par pesimistisko nosauktajā [Zvidriņš ... 1999: 12]. Tādēļ būtu lieki aprēķināt vēl kādu pesimistiskāku par inerces variantu. Aprēķinot abus prognozes variantus kā iespējami mazāko un lielāko, faktiskie iedzīvotāju skaita un sastāva raksturojumi turpmākajos gados visticamāk izrādīsies starp abiem varbūtēji galējiem. Taču saskaņā ar lielā skaitļa likumu galējiem robežlielumiem ir lielāka ticamība, nekā jebkuram no starpvariantiem jeb tuvinājuma pakāpei minimālajam vai maksimālajam prognozes variantiem.

Kā zināms, cilvēku aktivitāti ģimenes papildināšanā, viņu teritoriālo mobilitāti, veselību un dzīves ilgumu – gan dažādās pakāpēs – ietekmē praktiski visas sociālās un ekonomiskās norises. To visu izmaiņas vairāku gadu desmitu nākotnē droši paredzēt nav iespējams. Neraugoties uz cerībām par padomju iekārtas nomaiņu ar demokrātiskāku, 80. gados neviens neparedzēja šo pārmaiņu brīdi un ietekmi uz ataudzes norisēm; pasaulē neviens negaidīja teroristu uzbrukumu ASV un sekojošās militārās kampaņas Afganistānā; Eiropas Savienība neplānoja Vidus un Austrumeiropas valstu daudzu iedzīvotāju atbalstu partijām, kas tiecas ierobežot imigrantu daudzumu ar sekojošu iedzīvotāju pieauguma samazinājumu utt. Tāpēc nevar aprēķināt arī vienu visticamāko iedzīvotāju prognozi kādam no turpmākajiem gadiem [Vishnevskij ... 2002: 170]. Tomēr, pieļaujot dažādo ietekmētājfaktoru kopuma attīstību iedzīvotāju ataudzei maksimāli labvēlīgā vai nelabvēlīgā virzienā, var noteikt atbilstoši vismazākās un vislielākās iedzīvotāju skaita un sastāva pārmaiņas valstī vai tās daļā, ja minētajām līdzīgas neparedzētas norises nemainīs notikumu gaitu. Rīgas demogrāfiskās situācijas

vērtējuma 2. posma uzdevums: izstrādāt Rīgas un Rīgas reģiona demogrāfiskās attīstības prognozi turpmākajiem 20 gadiem minimālajā un maksimālajā variantā.

PROGNOZES APRĒĶINU METODIKA UN VARIANTU SCENĀRIJI

Prognozes aprēķinu metodika abiem variantiem ir vienāda. Par prognozes **bāzes gadu** izmantots 2000. gads, par kuru ir pieejami pēc 2000. gada 31. maija tautskaites precīzi un pietiekami detalizēti dati par iedzīvotāju sastāvu uz 1. janvāri un aprēķināti šim skaitam atbilstoši iedzīvotāju kustības koeficienti gada laikā. Par **prognozes periodu** izvēlēti 25 gadi, respektīvi, līdz 2026. gada sākumam, izdalot piecu gadu starpposmus. Šādā laikposmā gandrīz visas gaidāmo bērnu mātes jau dzimušas pirms bāzes gada. Tātad viņu skaits nav jāprognozē, un šai aprēķinā iespējamās novirzes nevar ietekmēt prognozes īstenošanās pakāpi.

Iedzīvotāju sastāva **detalizācijas pakāpe** prognozē atbilst aprēķināto kustības koeficientu raksturojumam statistiskā – piecu gadu vecumgrupās atsevišķi vīriešiem un sievietēm katrā no teritoriālajiem iedzīvotāju kopumiem. Atsevišķi raksturojamo teritoriālo vienību izvēlē izmantoti vairāki kritēriji:

- iedzīvotāju sastāva un to kustības īpatnības;
- pietiekami liels iedzīvotāju skaits, kāds nodrošina katras tajos izdalītās piecu gadu vecumgrupas vai citas sociāli – demogrāfiskās grupas pārliecinošu pārstāvību un iedzīvotāju kustības rādītāju noturību bez nejaušām novirzēm maza gadījumu skaita dēļ, kā tas mēdz būt piecu gadu vecumgrupās atsevišķos rajonos un republikas pilsētās;
- aprēķiniem nepieciešamo iedzīvotāju skaita un sastāva un to kustības rādītāju pieejamība statistikā, kas pēc būtības atbilst iepriekš minētajam kritērijam, jo tieši par lielākiem iedzīvotāju kopumiem tiek aprēķināti un publicēti detalizēti statistiskie dati.

Atbilstoši minētajiem kritērijiem par prognozē izdalāmajiem teritoriāliem iedzīvotāju kopumiem izvēlēti: Rīga, pārējās pilsētas, lauku teritorija un no divu pēdējo vidus izdalītā Pierīga, respektīvi, Jūrmala un Rīgas rajons, kā arī Rīgas reģions kopumā. Par īpatno Pierīgas iedzīvotāju sastāvu nācās veikt interpolāciju piecguadu vecumgrupu skaita aprēķiniem, par pārējiem kopumiem dati publicēti [Latvijas dem ... 2011: 27-33].

Par Latvijas vēsturiskajiem novadiem Vidzemi, Kurzemi, Zemgali un Latgali statistikā netiek diferencēts lauku un pilsētu iedzīvotāju īpatsvars un sastāvs pa piecu gadu vecumgrupām. Tā kā laucinieku un pilsētnieku dzimstības un mirstības atšķirības (piemēram, summārais dzimstības koeficients 2000. g. attiecīgi 1,543 un 1,107 [Latvijas dem ... 2001: 76]); pārsniedz šo rādītāju vidējo lielumu diferenciāciju minēto novadu jeb reģionu starpā (2001. g. 1,369 Kurzemē, 1,235 Latgalē un 1,063 Rīgas [Latvijas dem ... 2002: 95]) būtībā trūkst prognozes aprēķiniem nepieciešamo datu par šīm teritoriālajām vienībām. Nerēķināšanās ar urbanizācijas pakāpi katrā no reģioniem neizbēgami radītu kļūdu nākotnē gaidāmo iedzīvotāju skaita pārmaiņu aprēķinos. Tāpēc šo gan pietiekami lielo, bet iekšēji neviendabīgo novadu iedzīvotāju kopumi prognozē nav atsevišķi izdalīti.

Aprēķini veikti ar vispārpieņemto **vecumu pārbīdes jeb komponentu metodi**. T.i., katrai dzimuma un vecuma grupai aprēķinot gada laikā izdzīvojušo un par gadu vecāku kļuvošo skaitu, bet pēc dzimstības vecumkoeficientiem sarēķinot kopējo jaundzimušo skaitu, kas veido visjaunāko vecumgrupu. Tā aprēķinātais katrā teritoriālā vienībā izdzīvojušo un dzimušo iedzīvotāju skaits atbilstošās vecumgrupās tiek reizināts ar tām raksturīgo migrācijas saldo (izbraukušo vai iebrukušo) starpības koeficientu,

attiecīgi samazinot vai palielinot cilvēku skaitu katrā grupā. Tā iegūtais iedzīvotāju skaits un sastāvs kalpo par tālāko aprēķinu bāzi nākamajam gadam, u.t.t. Latvijas iedzīvotāju kopskaits veidojas kā prognozei izdalīto teritoriālo vienību (Rīgas, pārējo pilsētu un lauku) paredzamā iedzīvotāju skaita katrā vecumgrupā summa.

Prognozes minimālajā (inerces) variantā visam prognozes periodam izmantoti bāzes gada mirstības (izdzīvošanas), dzimstības koeficienti; maksimālajā jeb mērķa variantam paredzamo koeficientu vērtības jeb **pārmaiņu virziena un intensitātes robežlielumu** noteikšanā visiem iedzīvotāju kustības veidiem izmantoti vairāki savstarpēji papildinoši paņēmieni:

- ilgstoši jau notiekošo tendenču turpināšanās pieļāvums, gan augot vai mazinoties pārmaiņu tempam atkarībā no sasniegtā līmeņa,
- citās – pēc demogrāfiskās attīstības līdzīgās valstīs novērojamo pārmaiņu un robežlielumu piemērošana,
- tai pašā valstī līdzīgos apstākļos novērotās kustības intensitātes vai līmeņa atkārtotās pieļāvums.

Visos iedzīvotāju kustības veidos paredzamās intensitātes pārmaiņas prognozētas, kombinējot visus trīs minētos paņēmienus.

Dzimstība Latvijā no 1987. līdz 1998. gadam tika nemitīgi samazinājusies, bet pēdējos četros gadsimtu mijai tuvējos gados ir praktiski stabilizējusies vienā no viszemākajiem Eiropas valstu vidū novērojamiem līmeņiem. Tāpēc miera laika apstākļos nav pamata paredzēt jaunas vēl tālākas dzimstības mazināšanās periodu. Eiropas Savienības iedzīvotāju prognozē pēc iecerētās paplašināšanās tiek pieļauts summārā dzimstības koeficienta kāpums Latvijā līdz 1,5 2015.-2019. gadā, ANO variantā 2020. gadā – arī 1,6 [Cruisen ... 2002: 57]. Taču, rēķinoties ar Latvijas iedzīvotāju pēdējos 10 gadus nerealizēto pašu ģimenēs vēlamo bērnu skaitu – ap 2,2-2,5 [Zvidriņš ... 1996 ;; Pavlina ... 2002:], mūsaprāt, uz kādu laiku ir iespējams arī kompensators dzimstības palielinājums virs ES prognozes autoru domātā, kā tas jau tika pieredzēts 80.-to gadu otrajā pusē (60. tab.). Rēķinoties ar pēdējos gados pieaugošo mātes vecumu, gan maz ticams, ka jaunais dzimstības pacēlums varētu sasniegt iepriekšējā līmeni, tomēr prognozes mērķa variantā jāreķinās ar nesenā pagātnē piedzīvotajam visai tuvu lielumu: apmēram 2,0 prognozes perioda beigās.

Dzimstības vecumkoeficienti, spriežot pēc to dinamikas XX gadsimta pēdējos 15 gados, varētu vairāk līdzināties 50.-to gadu beigās novērotajiem nekā padomju perioda beigām raksturīgajiem – ar maksimumu visjaunākajās paaudzēs. Pēc līdzības ar 50. gadiem paredzamais dzimstības palielinājums būtu galvenokārt sievietēm vecumā pēc 25 gadiem, kā tas jau vērojams Rietum- un Ziemeļeiropas valstīs [Goldstein ... 2003: 15]. Tas pilnībā atbilst iedzīvotāju aptaujās paustajai orientācijai uz ģimeni ar vismaz diviem bērniem. Savukārt nav pamata domāt, ka varētu izzust dzimstības atšķirības pilsētās un laukos, kā arī Rīgā un tās tuvumā, salīdzinot ar pārējo Latvijas teritoriju un katrai no tām raksturīgiem sadzīves apstākļiem, taču ir iespējama to starpības mazināšanās.

Atbilstoši izklāstītajiem pieņēmumiem tika izstrādāti iespējamie dzimstības vecumkoeficienti, tiem pakāpeniski pieaugot, turpmākajos 5, 10 15 un 20 gados katrā no izdalītajām iedzīvotāju teritoriālajām kopām. Par izejas datiem izmantoti faktiskie rādītāji raksturīgajos 1958./59., 1986./87. un 2000. gadā pilsētās kopumā, Rīgā un laukos, kā arī pēdējā no minētajiem gadiem atsevišķās republikas pilsētās un rajonos, respektīvi, Jūrmalā un Rīgas rajonā [Latvijas dem ... 2001: 85]. Vadoties pēc šo iedzīvotāju kopumu skaitliskā samēra, aprēķināti 2000. gada dzimstības koeficienti teritoriālajos kopumos, par kuriem tie nav publicēti – Pierīgā, pilsētās bez Rīgas un Jūrmalā.

60. tabula

Dzimumstības vecumkoeficienti Latvijā

Vecums	Faktiski			Prognoze			
	1958/59 ¹⁾	1986/87 ²⁾	2000 ³⁾	2005	2010	2015 max	2020
Rīgā							
15-19		35,1	11,1	11	10	9	9
20-24		147,9	54,9	70	80	105	105
25-29		105,9	69,8	90	100	110	110
30-34		59,6	43,8	55	60	75	75
35-39		23,6	16,6	20	25	30	35
40-44		4,6	4,0	5	6	8	8
45-49		0,2	0,1	1	1	1	1
Summārais dz. koef.		1,884	1,002	1,260	1,410	1,715	1,715
Pierīgā							
15-19			13,4	13	12	11	11
20-24			66,3	85	97	127	127
25-29			84,4	109	120	121	121
30-34			53,0	66	73	90	90
35-39			20,1	24	30	42	42
40-44			5,0	6	7	10	10
45-49			0,1	1	1	1	1
Summārais dz. koef.			1,211	1,520	1,700	2,010	2,010
Citās pilsētās (bez Rīgas un Jūrmalas)							
15-19		41,7	17,7	16	15	14	14
20-24		180,3	80,4	95	110	115	115
25-29		117,5	78,6	90	105	120	120
30-34		58,5	43,0	65	75	85	85
35-39		24,6	18,8	30	35	45	45
40-44		4,2	3,8	5	6	12	12
45-49		0,2	0,1	1	1	1	1
Summārais dz. koef.		2,135	1,212	1,510	1,715	1,961	1,961
Laukos (bez Rīgas reģiona)							
15-19	19,9	62,1	26,4	24	22	20	20
20-24	127,2	172,4	104,6	110	120	130	130
25-29	141,6	138,5	93,2	115	130	145	145
30-34	100,0	84,1	53,4	65	85	105	105
35-39	60,9	43,1	23,4	35	50	65	65
40-44	19,8	10,6	7,1	10	15	20	20
45-49	2,0	0,6	0,6	1	2	2	2
Summārais dz. koef.	2,342	2,557	1,543	1,800	2,120	2,435	2,435
<i>Vidēji Latvijā</i>	<i>1,948</i>	<i>2,210</i>	<i>1,237</i>	<i>1,523</i>	<i>1,747</i>	<i>2,033</i>	<i>2,03</i>
Mātes vecums, vidēji	27,4	25,8	26,8	27,3	27,8	28,0	28,0
Mātes vecums, dzimstot 1. bērnam	24,1	23,0	23,9				..

¹⁾ Численность, состав, естественное и механическое движение населения Латвийской ССР, Рига: ЦСУ, 1961, 166 стр.

²⁾ Население СССР, 1988, Москва, 1989, 331, 336, 342 стр.

³⁾ Latvijas demogrāfijas gadagrāmata 2001: 76

Mirstība jeb izdzīvošanas varbūtības.

Saskaņā ar pasaules attīstības līdzšinējo gaitu visos aprēķinos par nākamību tiek paredzēts vidējā mūža ilguma pieaugums. ANO prognozē Latvijai tiek pieļauta vīriešu paredzamā mūža ilguma pieaugums no 65 gadiem XX un XXI gadsimtu mijā līdz 69,5 gadiem 2020. gadā, sievietēm no 76 līdz 77,8 gadiem; Eiropas demogrāfu prognozē vēl nedaudz mazāk – 2015.-2019. g. vīriešiem līdz 68,0, sievietēm – 77,0 gadiem [Crujnsen ... 2002: 23, 58]. ANO paredzētajam tuvs mūža ilguma palielināšanās variants izvēlēts arī LU Demogrāfijas centra prognozei – gan uz 2025. g. – vīriešiem 69,5 un sievietēm 78,6 gadi, respektīvi, tiek pieļauta lēnāka abu dzimumu mūža ilguma starpības mazināšanās [Zvidriņš ... 1999: 8].

Visos variantos Latvijai prognozējamais mūža ilgums vēl arvien būtu mazāks par ES dalībvalstīs jau šobrīd sasniegto: vidēji 73 gadi vīriešiem un 80 sievietēm. Taču jārēķinās ar neiespējamību krasi uzlabot veselību un dzīvotspēju jau dzimušo un līdzšinējos ne pārāk labvēlīgos apstākļos dzīvojušo paaudžu cilvēkiem. Līdz šim trūkst liecību arī par pozitīvām pārmaiņām veselīga dzīvesveida izplatībā. Tāpēc likumsakarīgi, ka vīriešu mirstība aktīvajā vecumā vēl gadsimta beigās bija augstāka nekā 80.-to gadu otrajā pusē [Latvijas dem ... 2002: 99, 121]. Savukārt būtisks un visai noturīgs mirstības samazinājums vērojams abu dzimumu visjaunākās grupas bērniem, kas vismazāk bijuši pakļauti agrākajiem nelabvēlīgiem dzīves apstākļiem un pašu piekoptiem kaitīgiem ieradumiem.

Rēķinoties ar dzīves apstākļu un medicīniskās palīdzības tālāku uzlabošanu, kā arī jauno vecāku arvien augstāku izglītību un informētību par ģimenes plānošanu un bērnu aprūpi, ir pamats cerēt uz tālāku zīdaiņu mirstības samazinājumu. Gadsimtu mijas gados tas vēl svārstījās ap 10-11,3 uz 1000 jaundzimušajiem, kas vairāk nekā divkārt pārsniedz bērnu mirstības līmeni vairākumā ES dalībvalstu [Latvijas dem ... 2002: 131, 184]. Tāpēc sagaidāms, ka arī Latvijā zīdaiņu mirstība pakāpeniski tuvosies citviet Eiropā jau sasniegtajam. Saglabājoties pēdējos 6 gados piedzīvotajiem šī rādītāja mazināšanās tempiem – tas būtu pilnīgi iespējams vismaz līdz prognozes perioda beigām (61. tab.). Pateicoties tam, pat būtiski nemazinoties mirstībai pārējās vecumgrupās, palielinātos arī vidējais mūža ilgums (62. tab.).

Vīriešu mūža pagarināšanās iespējama arī, turpinoties 90.-to gadu otrajā pusē novērotajai mirstības mazināšanās tendencei jaunībā un spēka gados. Kā zināms, 1994.-1995. gados tieši šais vecumgrupās vīriešu mirstība no ārējiem nāves cēloņiem krasi pieauga, salīdzinājumā ar 80.-gadu vidu. Tieši tas izraisīja neredzēti lielu abu dzimumu pārstāvju mūža ilguma lielo starpību. Kraso politisko, sociālo un ekonomisko pārmaiņu laikam atējot pagātnē, ir pamats sagaidīt, ka vīriešu mirstība no ārējiem cēloņiem un tātad arī kopumā aktīvajās vecumgrupās pakāpeniski samazināsies vismaz līdz 1985.-1986. gados jau piedzīvotajam zemākajam līmenim. Tādā gadījumā ar laiku saruktu arī abu dzimumu vidējā paredzamā mūža ilguma pašreizējā lielā starpība.

61. tabula

Mirstība uz 1000 attiecīgā vecuma iedzīvotāju, prognoze

Vecums	fakt. 2000/01 ¹⁾		2005		2010		2015		2020	
	pilsētas	lauki	pilsētas	lauki	pilsētas	lauki	pilsētas	lauki	pilsētas	lauki
Vīrieši										
0	11,6	11,5	10,0	9,9	8,3	8,4	6,7	6,8	5,0	5,2
1-4	0,4	0,6	0,4	0,6	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4	0,4
0-4	2,8	2,9	2,5	2,5	2,1	2,2	1,8	1,8	1,4	1,4
5-9	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
10-14	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
15-19	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0
20-24	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4
25-29	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9
30-34	4,0	4,0	3,7	3,7	3,5	3,5	3,2	3,2	2,9	2,9
35-39	5,5	5,5	5,1	5,1	4,6	4,6	4,2	4,2	3,7	3,7
40-44	8,6	8,6	7,8	7,8	7,1	7,1	6,3	6,3	5,5	5,5
45-49	11,5	12,5	10,4	11,1	9,2	9,7	8,1	8,3	6,9	6,9
50-54	17,5	19,5	15,8	17,4	14,2	15,3	12,5	13,1	10,8	11,0
55-59	23,0	25,0	20,8	22,4	18,5	19,8	16,3	17,1	14,0	14,5
60-64	32,0	36,0	29,8	33,3	27,5	30,5	25,3	27,8	23,0	25,0
65-69	43,6	53,0	40,8	48,6	38,0	44,1	35,1	39,7	32,3	35,2
70-74	58,0	72,0	54,8	70,5	51,5	69,0	48,3	67,5	45,0	66,0
75-79	82,8	105,0	80,9	101,8	78,9	98,5	77,0	95,3	75,0	92,0
80-84	123,0	142,0	118,0	137,0	113,0	132,0	108,0	127,0	103,0	122,0
85+	213,0	256,0	210,0	253,3	207,0	250,5	204,0	247,8	201,0	245,0
Sievietes										
0	9,2	10,6	8,1	9,2	7,0	7,7	5,9	6,3	4,8	4,8
1-4	0,4	0,6	0,4	0,6	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4	0,4
0-4	2,2	2,7	2,0	2,4	1,8	2,0	1,5	1,7	1,3	1,3
5-9	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
10-14	0,2	0,3	0,2	0,3	0,2	0,3	0,2	0,3	0,2	0,3
15-19	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4	0,5
20-24	0,5	0,6	0,5	0,6	0,5	0,6	0,5	0,6	0,5	0,6
25-29	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7
30-34	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0
35-39	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,5	1,5	1,5	1,5
40-44	2,5	2,6	2,4	2,5	2,3	2,4	2,2	2,3	2,1	2,2
45-49	3,7	3,8	3,6	3,7	3,5	3,6	3,3	3,4	3,2	3,3
50-54	6,0	6,2	5,7	5,9	5,5	5,7	5,2	5,4	4,9	5,1
55-59	8,3	8,4	7,9	8,0	7,5	7,7	7,1	7,3	6,7	6,9
60-64	11,4	11,5	11,4	11,5	11,4	11,5	11,4	11,5	11,4	11,5
65-69	17,5	20,5	17,5	20,5	17,5	20,5	17,5	20,5	17,5	20,5
70-74	28,0	32,0	27,5	31,3	27,0	30,5	26,5	29,8	26,0	29,0
75-79	52,0	54,0	51,0	53,0	50,0	52,0	49,0	51,0	48,0	50,0
80-84	90,0	102,0	88,8	100,8	87,5	99,5	86,3	98,3	85,0	97,0
85+	191,0	205,0	187,0	203,5	183,0	202,0	179,0	200,5	175,0	199,0

¹⁾ Latvijas demogrāfijas gadagrāmata 2002. Rīga: CSP, 202: 101

62. tabula

**Paredzamā mūža ilguma atlikušo cilvēkgadu skaits –
prognoze dzimum- un vecumgrupām Latvijā**

Vecums	fakt. 2000/01 ¹⁾		2005		2010		2015		2020	
	pilsētas	lauki	pilsētas	lauki	pilsētas	lauki	pilsētas	lauki	pilsētas	lauki
Vīrieši										
0	65,7	64,3	66,7	65,3	67,8	66,4	68,9	67,6	70,2	68,9
1-4	65,4	64,0	66,4	65,0	67,4	66,0	68,4	67,1	69,5	68,2
5-9	61,5	60,2	62,5	61,1	63,5	62,1	64,5	63,2	65,6	64,3
10-14	56,7	55,3	57,6	56,3	58,6	57,3	59,7	58,4	60,8	59,5
15-19	51,8	50,4	52,7	51,4	53,7	52,4	54,8	53,5	55,9	54,6
20-24	47,1	45,7	48,0	46,6	49,0	47,6	50,0	48,7	51,1	49,9
25-29	42,6	41,2	43,5	42,2	44,5	43,2	45,6	44,3	46,7	45,4
30-34	38,2	36,8	39,1	37,7	40,2	38,8	41,2	39,9	42,4	41,1
35-39	33,9	32,4	34,8	33,4	35,8	34,4	36,8	35,5	37,9	36,6
40-44	29,8	28,3	30,6	29,2	31,6	30,1	32,6	31,2	33,6	32,2
45-49	25,9	24,4	26,7	25,2	27,6	26,1	28,5	27,1	29,5	28,1
50-54	22,3	20,8	23,0	21,5	23,8	22,3	24,5	23,1	25,4	23,9
55-59	19,1	17,6	19,7	18,2	20,3	18,8	20,9	19,4	21,6	20,1
60-64	16,0	14,5	16,5	15,0	17,0	15,4	17,5	15,9	18,0	16,4
65-69	13,3	11,8	13,7	12,2	14,0	12,5	14,4	12,9	14,8	13,2
70-74	10,9	9,6	11,1	9,7	11,4	9,9	11,6	10,0	11,9	10,2
75-79	8,6	7,5	8,7	7,6	8,9	7,8	9,0	8,0	9,2	8,1
80-84	6,5	5,8	6,7	5,9	6,8	6,0	7,0	6,1	7,1	6,2
85+	4,7	3,9	4,8	3,9	4,8	4,0	4,9	4,0	5,0	4,1
Sievietes										
0	76,6	75,6	76,6	75,9	77,2	76,4	77,5	76,6	77,8	76,9
1-4	76,3	75,4	76,5	75,6	76,7	75,9	77,0	76,1	77,2	76,3
5-9	72,4	71,6	72,6	71,8	72,9	72,0	73,1	72,2	73,3	72,4
10-14	67,5	66,7	67,7	66,9	67,9	67,1	68,2	67,3	68,4	67,5
15-19	62,5	61,8	62,8	62,0	63,0	62,2	63,2	62,4	63,5	62,6
20-24	57,7	56,9	57,9	57,1	58,1	57,3	58,3	57,5	58,6	57,7
25-29	52,8	52,1	53,0	52,3	53,2	52,5	53,5	52,7	53,7	52,9
30-34	48,0	47,2	48,2	47,4	48,4	47,6	48,7	47,8	48,9	48,0
35-39	43,2	42,5	43,4	42,7	43,7	42,9	43,9	43,1	44,1	43,3
40-44	38,5	37,8	38,8	38,0	39,0	38,2	39,2	38,4	39,4	38,6
45-49	34,0	33,3	34,2	33,4	34,4	33,6	34,6	33,8	34,8	34,0
50-54	29,6	28,8	29,8	29,0	29,9	29,2	30,1	29,3	30,3	29,5
55-59	25,4	24,7	25,5	24,8	25,7	24,9	25,9	25,0	26,0	25,2
60-64	21,3	20,6	21,4	20,7	21,6	20,8	21,7	20,9	21,8	21,0
65-69	17,4	16,6	17,5	16,7	17,7	16,8	17,8	16,9	17,9	17,0
70-74	13,7	13,1	13,9	13,2	14,0	13,3	14,1	13,4	14,3	13,5
75-79	10,4	9,9	10,5	10,0	10,6	10,0	10,7	10,1	10,9	10,2
80-84	7,6	7,1	7,7	7,1	7,8	7,2	7,9	7,2	8,0	7,3
85+	5,2	4,9	5,3	4,9	5,5	5,0	5,6	5,0	5,7	5,0

¹⁾ Latvijas demogrāfijas gadagrāmata 2002. Rīga: CSP, 2002: 101

Vīriešu aplūkotā augstā mirstība aktīvajā vecumā gadsimtu mijā vairāk bijusi raksturīga laukos nekā pilsētās. Tāpēc tieši laukos varētu būt gaidāma arī lielāka tās mazināšanās nekā pilsētās. Tomēr, rēķinoties ar dzīves apstākļu un dzīvesveida raksturīgajām atšķirībām, nav sagaidāms, ka mirstības līmeņa starpība dažādos apdzīvotuma apstākļos pilnībā izlīdzināsies. Savukārt Rīgā un pārējās pilsētās mirstība kā vīriešiem tā sievietēm atbilstošās vecumgrupās nedaudz atšķiras tikai atsevišķos

gados. Tāpēc var diezgan droši paredzēt šo svārstību un noviržu pilnīgu izlīdzināšanos. Tas pats attiecināms uz Rīgas rajonu, kur mirstība vecumgrupās praktiski neatšķiras no Rīgas [Latvijas dem ... 2002: 123].

Laukos mirstība ik gadus pārsniedz tās līmeni pilsētās tikai vecākajās iedzīvotāju grupās: vīriešiem no 50 gadiem un sievietēm – pēc 60. Ņemot vērā atšķirīgo darba raksturu un dzīves apstākļus pilsētās un laukos, kas acīmredzot ietekmē cilvēku veselību un ārstēšanās iespējas, sagaidāms, ka šīs atšķirības vismaz daļēji saglabāsies arī turpmākos gadu desmitos. Jaunāko un brieduma gadu iedzīvotāju mirstības niecīgās atšķirības dažādos teritoriālos kopumos varētu būt izskaidrojamas ne vien ar samērā mazām lauku un pilsētu dzīvesveida atšķirībām Latvijā, bet arī cilvēku pārvietošanos ar visu bērnībā un jaunībā gūto rūdījumu vai gluži otrādi – nelabvēlīgā vidē iemantotām kaitēm. Tāpēc domājams, ka jauniešu un aktīvā vecuma iedzīvotāju vidū mirstības teritoriālās atšķirības turpinās nivelēties.

Migrācija.

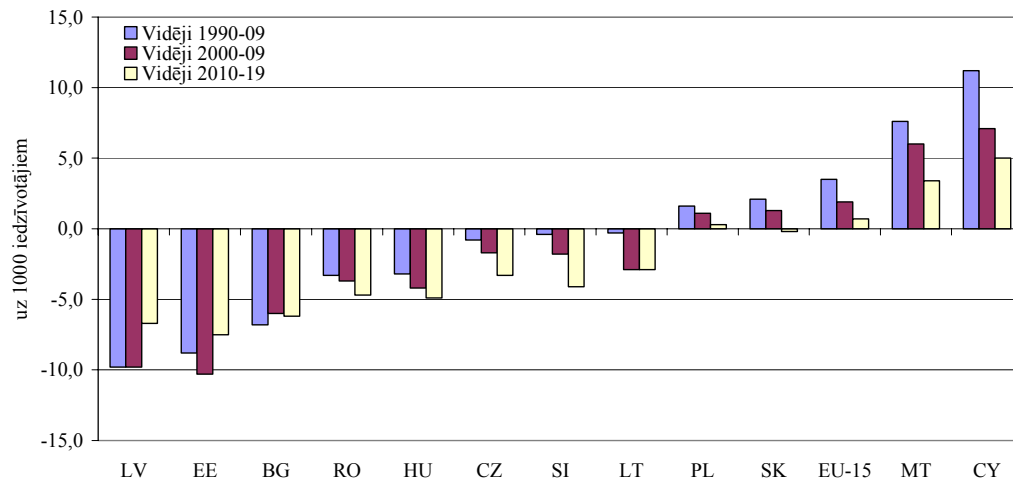
Par varbūtējām pārmaiņām *starpvalstu migrācijā* domas dalās: vai pēc Latvijas plānotās pievienošanās Eiropas Savienībai vairāk mūsu iedzīvotāju izceļos darbā un peļņā uz rietumvalstīm, vai ieceļotāji no tā saucamām trešajām valstīm izvēlēsies par mītnes zemēm ne vecās, bet jaunās dalībvalstis. Rēķinoties ar neizbēgamo dzīves līmeņa starpības saglabāšanos minēto divu grupu valstīs vēl visu prognozes periodu, vairāk ticams šķiet pirmais pieņēmums. Tomēr rietumvalstu politiķu nodomi ierobežot imigrantu plūsmu no citiem kontinentiem savās zemēs var novest arī pie zināmas ieceļotāju daļas novirzīšanās uz Centrāl- un Austrumeiropu. Jau minēto dzīves līmeņa un darbaspēka cenas atšķirību dēļ nav pamata domāt, ka daudzi no viņiem izvēlēsies Latviju un kaimiņvalstis. Taču, ja tādi būtu, tie daļēji kompensētu jauno dalībvalstu iedzīvotāju zaudējumu, tiem izceļojot uz rietumiem.

Vadoties pēc šiem apsvērumiem var prognozēt gan emigrantu, gan imigrantu skaita palielināšanos un pārvietošanās virzienu ievērojamu maiņu. Taču neto migrācija valsts mērogā tuvākos 5 gados visticamāk saglabāsies tuvu 90.-to gadu otrajā pusē novērotajai – aptuveni 5000 cilvēku jeb vidēji 0,2% iedzīvotāju zudums gadā. Turpmākajā laikposmā, izlīdzinoties darba tirgus iespējām, sagaidāms, ka iedzīvotāju zudumi migrācijas dēļ pakāpeniski mazināsies un prognozes perioda beigās izbeigsies [Ministry ... 2003: 7]. Līdzīga migrācijas saldo prognoze Latvijai izmantota Eiropas ekspertu izstrādātajā variantā (10. att.). Tāpēc gan minimālajā tā maksimālajā prognozē izmantots līdzīgs migrācijas scenārijs, nedalot katrā teritorijā iekšējo un ārējo.

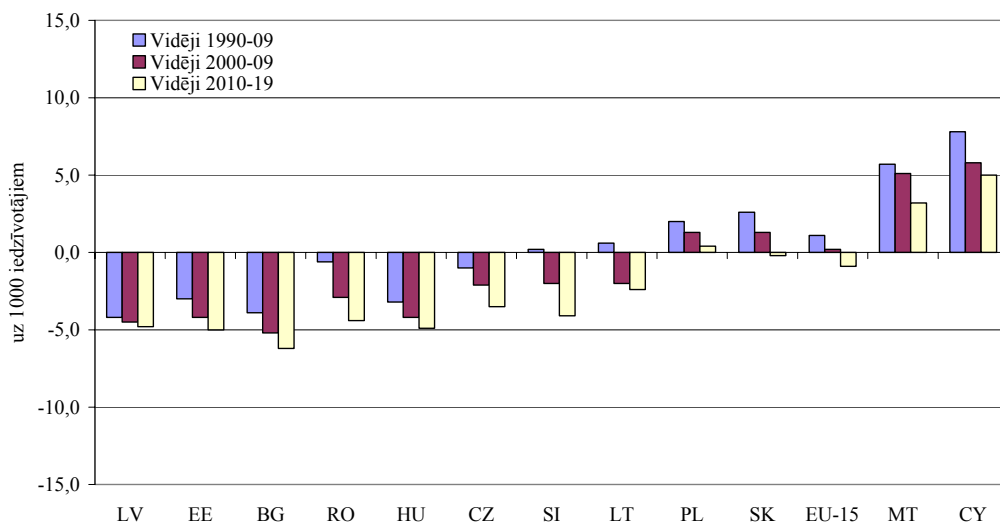
Tā kā dzīves līmeņa paaugstināšanās Latvijā un tā izlīdzināšanās ar ES valstīm tiek prognozēta 20-30 gadu laikā, tad vēl samērā ilgstoši Latvijā kopumā iespējams negatīvs ārējās migrācijas saldo.

Migrācijas plūsmu apjoma un virzienu izmaiņu prognozēšanā ir ievērota migrācijas saistība ar ekonomisko attīstību valstī, dzīves līmeņa teritoriālā diferenciācija, tautsaimniecības attīstības prognozes, ekonomikas globalizācijas tendences, kā arī inerces moments migrācijas procesā. Ir ņemts vērā, ka galvenais migrācijas cēlonis ir dzīves līmeņa teritoriālās atšķirības. Svarīga ir pārvietošanās motivācija: tā ir atkarīga gan no vecuma, gan dzīves vietas, un laika gaitā mainās.

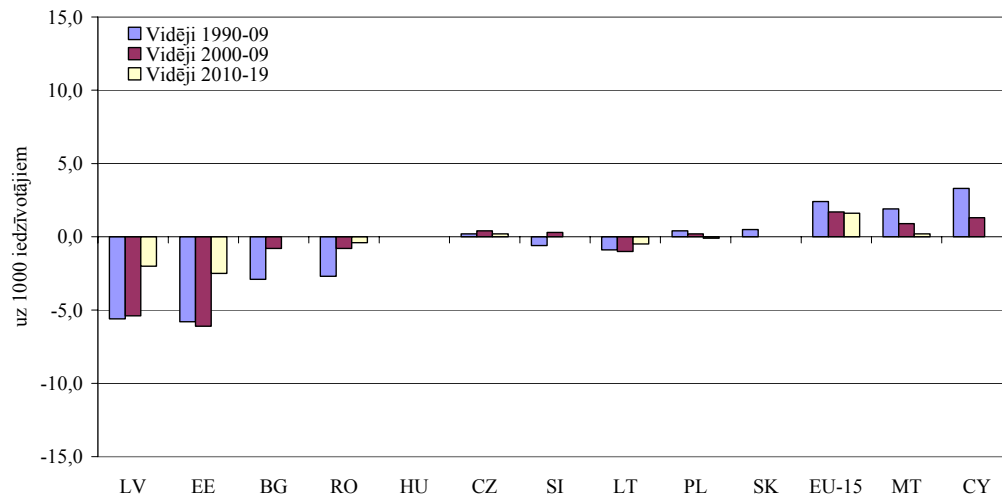
**Prognozētais iedzīvotāju pieaugums
uz 1000 iedzīvotājiem ES kandidātvalstīs
a) kopējais**

b) dabiskais pieaugums

c) migrācijas saldo

Migrācijas saldo var būt nemainīgs/vienāds pie ļoti atšķirīgas iebraukšanas un izbraukšanas intensitātes, tāpēc ir lietderīgi perspektīvā iedzīvotāju skaita aprēķinos izmantot migrācijas saldo koeficientus – uz 1000 attiecīgās vecuma grupas iedzīvotājiem.

Migrācijas saldo vecumgrupu koeficientu aprēķinos izmantots līdzšinējais migrācijas saldo un hipotēzes par iespējamām migrācijas izmaiņām (teritoriālās, vecumgrupu īpatnības).

Migrācijas saldo prognozes vecumgrupu koeficienti rēķināti

- balstoties uz migrācijas īpatnību analīzi Rīgas reģionā 90. – tajos gados;
- izmantojot prognozētās iespējamās izmaiņas migrācijas virzienos, migrantu vecumsastāvā un migrācijas motivācijā.

Paredzams, ka tuvākajā nākotnē Rīgas reģionā saglabāsies negatīvs ārējās migrācijas saldo, bet iekšējās migrācijas saldo būs pozitīvs. Tomēr kopējais saldo joprojām sagaidāms negatīvs. Reģionā saglabāsies teritoriālās atšķirības migrācijas virzienos. Iedzīvotāji koncentrēsies Rīgas rajonā, un tur būs pozitīvs iekšējās migrācijas saldo, kurš pakāpeniski samazināsies, bet ārējās migrācijas saldo joprojām būs negatīvs, un līdz ar to negatīvs būs arī kopējās migrācijas saldo (63. tab.).

Rīgā tuvākajos gados iebraukušo skaits vēl atpaliks no izbraukušo skaita, un negatīvais migrācijas saldo būs saistīts ar ārējo migrāciju un iedzīvotāju pārvietošanos uz rajonu – turpināsies pašreizējā tendence. Iekšējā migrācijā Rīga turpinās piesaistīt jauniešus. Mainīsies no Rīgas izbraukušo un te iebraukušo skaits, bet sastāvs pēc vecuma, visticamāk, saglabāsies aptuveni tāds kā bija 90. – to gadu otrajā pusē.

Jūrmalā paredzams pozitīvā iekšējās migrācijas saldo pieaugums, un ļoti iespējams arī, ka varētu būt pozitīvs ārējās migrācijas saldo, pieaugot Jūrmalas atpazīstamībai starptautiskā mērogā – kā laba dzīvesvieta saistībā ar rekreācijas iespējām un darba vietu attīstību gan Jūrmalā, gan arī Rīgā.

Pārvietošanos ietekmē motivācija: iespējams, ka var pieaugt pārcelšanās uz pilsētām – saistībā ar tajās piedāvātajām izglītošanās iespējām. Savukārt migrāciju no Rīgas uz Rīgas rajonu var veicināt vēlme iegādāties/uzcelt māju ārpus pilsētas (šī tendence jau ir iezīmējusies), kas lielā mērā būs atkarīga no ekonomikas attīstības. Rīgas rajons kā dzīvesvieta piesaistīs iedzīvotājus arī no Latvijas laukiem un pilsētām, galvenokārt izglītotus, darbaspējas vecumā.

Laukos sagaidāms pozitīvs migrācijas saldo atsevišķās vecākās gadu grupās, bet jaunākajās saldo saglabāsies negatīvs.

Ārējā migrācijā, iespējams, Rīga zaudēs salīdzinoši jaunākus iedzīvotājus: sakarā ar plašākām izglītības un darba iespējām ārvalstīs, kas varētu tikt izmantotas intensīvāk pirmajos gados pēc Latvijas iestāšanās ES. Līdz ar to tiks bremsēta Rīgas iedzīvotāju vecumsastāva atjaunināšanās, kas vērojama iekšējās migrācijas rezultātā.

Pozitīvā iekšējās migrācijas saldo pārsvars pār negatīvo ārējās migrācijas saldo Rīgas reģionā iespējams tālākā nākotnē. Tas nozīmētu reģiona īpatsvara pieaugumu kopējā iedzīvotāju skaitā.

63. tabula

Migrācijas saldo koeficienti uz 1000 cilvēkiem

Vecuma grupas	2000	2005	2010	2015	2020
Rīga					
0-4	-0,0047	-0,0058	-0,0042	-0,0022	-0,0007
5-9	-0,0062	-0,0077	-0,0056	-0,0029	-0,0009
10-14	-0,0061	-0,0076	-0,0055	-0,0028	-0,0009
15-19	0,0121	0,0151	0,0110	0,0057	0,0018
20-24	-0,0090	-0,0112	-0,0080	-0,0042	-0,0013
25-29	-0,0029	-0,0036	-0,0026	-0,0013	-0,0004
30-34	-0,0035	-0,0042	-0,0031	-0,0016	-0,0005
35-39	-0,0058	-0,0071	-0,0052	-0,0027	-0,0008
40-44	-0,0066	-0,0081	-0,0060	-0,0031	-0,0010
45-49	-0,0069	-0,0085	-0,0062	-0,0032	-0,0010
50-54	-0,0076	-0,0092	-0,0069	-0,0035	-0,0012
55-59	-0,0074	-0,0091	-0,0067	-0,0034	-0,0011
60-64	-0,0044	-0,0055	-0,0040	-0,0020	-0,0006
65-69	-0,0049	-0,0061	-0,0044	-0,0023	-0,0007
70-74	-0,0057	-0,0070	-0,0050	-0,0026	-0,0008
75-79	-0,0099	-0,0122	-0,0090	-0,0046	-0,0014
80-84	-0,0019	-0,0023	-0,0017	-0,0008	-0,0002
85+	-0,0023	-0,0027	-0,0020	-0,0010	-0,0003
Pierīga (Jūrmala un Rīgas rajons)					
0-4	-0,0012	-0,0014	-0,0010	-0,0007	-0,0006
5-9	-0,0002	-0,0003	-0,0002	-0,0001	-
10-14	0,0002	0,0003	0,0002	0,0001	-
15-19	-0,0129	-0,0154	-0,0109	-0,0081	-0,0072
20-24	0,0092	0,0110	0,0078	0,0058	0,0051
25-29	0,0005	0,0006	0,0003	0,0003	0,0002
30-34	-0,0001	-0,0002	-0,0001	-0,001	-
35-39	0,0031	0,0037	0,0026	0,0019	0,0017
40-44	0,0050	0,0060	0,0042	0,0031	0,0028
45-49	0,0059	0,0070	0,0050	0,0037	0,0033
50-54	0,0066	0,0079	0,0056	0,0042	0,0037
55-59	0,0078	0,0057	0,0066	0,0049	0,0043
60-64	0,0027	0,0032	0,0022	0,0017	0,0015
65-69	0,0028	0,0033	0,0023	0,0016	0,0016
70-74	0,0033	0,0039	0,0028	0,0021	0,0018
75-79	0,0048	0,0057	0,0040	0,0030	0,0027
80-84	0,0033	0,0039	0,0028	0,0021	0,0018
85+	0,0035	0,0042	0,0029	0,0025	0,0019

63. tabulas turpinājums nākošajā lapā

63. tabulas turpinājums

Vecuma grupas	2000	2005	2010	2015	2020
Pilsētas bez Rīgas un Jūrmalas					
0-4	0,0050	0,0005	0,0015	0,0016	0,0030
5-9	0,0015	0,0001	0,0011	0,0012	0,0020
10-14	0,0019	0,0002	0,0014	0,0015	0,0028
15-19	-0,0025	-0,0003	0,0009	0,0010	0,0018
20-24	-0,0023	-0,0003	-0,0013	-0,0014	-0,0020
25-29	0,0002	0,0001	0,0012	0,0013	0,0024
30-34	0,0001	0,0001	0,0008	0,0009	0,0016
35-39	-0,0006	-0,0001	0,0006	0,0007	0,0015
40-44	-0,0019	-0,0002	0,0009	0,0010	0,0020
45-49	-0,0035	-0,0004	-0,0026	-0,0028	-0,0050
50-54	-0,0038	-0,0004	-0,0029	-0,0030	-0,0055
55-59	0,0013	-0,0001	-0,0020	-0,0020	-0,0030
60-64	0,0002	-0,0001	0,0004	0,0005	0,0008
65-69	0,0005	0,0001	0,0006	0,0007	0,0012
70-74	0,0009	0,0001	0,0013	0,0014	0,0025
75-79	0,0007	0,0002	0,0008	0,0009	0,0016
80-84	0,0004	0,0002	0,0001	0,0002	0,0002
85+	0,0004	0,0002	0,0002	0,0002	0,0004
Lauki					
0-4	-0,0041	-0,0036	-0,0019	-0,0009	-0,0003
5-9	-0,0030	-0,0026	-0,0014	-0,0007	-0,0002
10-14	-0,0021	-0,0018	-0,0010	-0,0005	-0,0002
15-19	-0,0176	-0,0154	-0,0084	-0,0042	-0,0014
20-24	0,0056	0,0049	0,0027	0,0013	-0,0004
25-29	-0,0032	-0,0028	-0,0015	-0,0008	-0,0003
30-34	-0,0015	-0,0013	-0,0008	-0,0004	-0,0001
35-39	0,0013	0,0011	0,0006	0,0003	0,0001
40-44	0,0006	0,0005	0,0003	-	-
45-49	0,0033	0,0029	0,0016	0,0009	0,0004
50-54	0,0042	0,0037	0,0020	0,0010	0,0003
55-59	0,0038	0,0033	0,0019	0,0011	0,0002
60-64	0,0041	0,0036	0,0020	0,0010	0,0003
65-69	0,0023	0,0020	0,0018	0,0005	0,0002
70-74	0,0012	0,0010	0,0006	0,0003	0,0001
75-79	-0,0003	-0,0002	-0,0001	-0,0001	-0,0001
80-84	0,0002	0,0001	-	-	-
85+	0,0002	0,0002	0,0001	0,0001	0,0001

PAREDZAMAIS IEDZĪVOTĀJU SKAITS UN IZVIETOJUMS LAIKPOSMĀ LĪDZ 2025. GADAM

Prognozes aprēķins divos aprakstītajos variantos ļauj izvērtēt katrā no tiem gaidāmo iedzīvotāju skaita un sastāva dinamiku pēc tā vēlamības valsts vai pilsētas attīstībai un lemt par nepieciešamību regulēt vienu vai otru no iedzīvotāju kustības veidiem, lai palielinātu labvēlīgākā prognozes varianta varbūtību. Tāpēc analizējot prognozes variantus, ir lietderīgi pievērsties atsevišķo norišu ietekmei uz teritorijas vairāk vai mazāk labvēlīgas demogrāfiskās attīstības izredzēm.

Tā kā Latvijas un arī Rīgas iedzīvotāju skaita izmaiņās migrācijas īpatsvars jau kopš 1993. gada nemitīgi mazinās un gadsimta sākumā vairs nepārsniedz 13% kopējo zudumu Latvijā un 51% Rīgā [Latvijas demogrāfijas ... 2003: 27, 41, 61], ir pamats domāt, ka prognozes periodā migrācijas apjoms turpinās mazināties, un *dabiskās kustības iznākums* iedzīvotāju skaita dinamikā vēl jo vairāk būs noteicošais. Aprēķini rāda, ka saglabājoties gadsimtu mijas gados novērotajam dzimstības un mirstības līmenim abiem dzimumiem un katrā no vecumgrupām, iedzīvotāju skaits visās Latvijas teritorijas daļās un attiecīgi arī valstī kopumā turpinās mazināties un visu 25 gadu laikā saruktu par 16,5%. Pirmajos 10 gados mazināšanās tempi gaidāmi tuvu līdzšinējiem, bet turpmākā laikposmā tie kļūtu vēl graužoāki.

Otrā variantā, pakāpeniski atveseļojoties demogrāfiskajai situācijai līdz mūsu apstākļos iespējami labākajam, kopējie zudumi būtu „tikai” nepilni 6% no iedzīvotāju skaita bāzes gadā jeb gandrīz 2,8 reizes mazāki. Vismazākie zudumi būtu gaidāmi ap 2010.-2015. gadu, kad visauglīgākajā vecumā būs 80.gadu otrajā pusē dzimušās skaitliski lielās paaudzes. Sasniedzot šo vecumu skaitliski daudz mazākajām 90. gados, it īpaši to otrā pusē dzimušajām paaudzēm, prognozes perioda beigu posmā, neraugoties uz mērķa variantā iespējamo vēl augstāku dzimstību katrā vecumgrupā, kopējie zudumi tomēr no jauna palielinātos. Rīgā ar tajā pastāvošo zemo dzimstību unniecīgo jaunās maiņas īpatsvaru iedzīvotāju sastāvā, zudumi abos variantos gaidāmi vēl salīdzinoši lielāki: attiecīgi par 22,5% un 14,6% (64. tab.). Tas lieku reizi apliecina nepieciešamību kā valstī, tā galvaspilsētā neatliekami īstenot iedzīvotāju ataudzi veicinošu pasākumu kopumu.

Kā jau minēts, migrācijas lomai Latvijas iedzīvotāju skaita dinamikā nav pamata mainīties, kamēr dzīves līmenis valstī netuvosies vismaz Eiropas Savienības vidējam līmenim. Tā kā tas Tautsaimniecības vienotās stratēģijas projektā (2003) tiek paredzēts 20-30 gadu laikā, visā prognozes periodā sagaidāms emigrantu skaita pārsvars pār imigrantiem un atbilstoši iedzīvotāju skaita zudumi. Cerot uz dzīves līmeņa pakāpenisku tuvināšanos, paredzama arī migrācijas izraisīto iedzīvotāju skaita zudumu mazināšanās. Tomēr izceļojot galvenokārt aktīvā vecuma cilvēkiem, pastāvošo migrācijas virzienu saglabāšanās pat minimālā apjomā mazina paredzamo dzimušo skaitu un līdz ar to attālina kopējās iedzīvotāju ataudzes normalizēšanās iespējas.

Rēķinoties ar Rīgas iedzīvotāju relatīvi augstāku izglītību, tieši rīdziniekiem paredzama augstāka konkurētspēja ES kopējā darba tirgū un līdz ar to izceļošanas varbūtība. Tādēļ Rīgā paredzami lielāki iedzīvotāju skaita zudumi migrantu apmaiņas gaitā nekā vidēji valstī.

Kopumā prognozes minimālajā variantā *Latvijas iedzīvotāju skaits XXI gadsimta pirmā ceturksņa laikā var samazināties par 476 tūkstošiem jeb 20% no stāvokļa gadsimta sākumā. Maksimālajā, kas šai situācijā ir mērķa variants, zudumi varētu nepārsniegt 229 tūkstošus jeb 9,6% (65. tab.). Latvijas iedzīvotāju skaits saruktu attiecīgi līdz nepilniem 1900 vai 2144 tūkstošiem 2025. gadā, Rīgas – 524 vai 584 tūkstošiem, t.i., par 32% vai 23%.*

64. tabula

Dabiskās kustības paredzamā ietekme uz iedzīvotāju kopskaita pārmaiņām, tūkst.

Teritorija	Vidēji 2000	Prognoze					2025/2000, %
		2005	2010	2015	2020	2025	
Minimālajā (inerces) variantā							
Latvijā	2373,0	2307,6	2241,8	2168,7	2082,2	1982,2	83,5
tai skaitā							
Rīgā	762,8	736,6	706,3	671,8	633,1	590,9	77,5
pārējās pilsētās	855,9	835,9	813,6	786,6	753,3	714,7	83,5
laukos	754,3	735,1	721,9	710,3	695,8	676,6	89,7
no visa:							
Pierīgā	200,1	195,5	190,3	184,3	177,0	168,4	84,2
Rīgas reģionā	962,9	932,0	896,7	856,1	810,1	759,3	78,8
Maksimālajā (mērķa) variantā							
Latvijā		2318,8	2290,8	2280,8	2270,3	2240,2	94,4
tai skaitā							
Rīgā		740,1	720,9	703,5	684,2	659,4	86,4
pārējās pilsētās		840,4	832,8	828,8	822,0	807,2	94,3
laukos		738,3	737,0	748,5	764,0	773,6	102,6
no visa:							
Pierīgā		196,5	194,7	194,0	193,0	190,0	94,9
Rīgas reģionā		929,4	905,1	884,8	863,3	833,6	86,6

65. tabula

Iedzīvotāju skaita paredzamās pārmaiņas galējos variantos, tūkst.

Teritorija	Vidēji 2000	Prognoze					2025/2000, %
		2005	2010	2015	2020	2025	
Minimālajā (inerces) variantā							
Latvijā	2373,0	2279,0	2183,1	2091,2	1996,7	1896,6	79,9
tai skaitā							
Rīgā	762,8	713,2	657,3	607,4	563,8	523,7	68,6
pārējās pilsētās	855,9	834,0	811,3	784,2	751,6	714,4	83,5
laukos	754,3	731,8	714,5	699,6	681,3	658,5	87,3
no visa:							
Pierīgā	200,1	197,6	194,7	190,1	183,2	174,6	87,2
Rīgas reģionā	962,9	910,8	852,0	797,5	747,0	698,3	72,5
Maksimālajā (mērķa) variantā							
Latvijā		2290,1	2230,9	2199,4	2177,2	2144,2	90,4
tai skaitā							
Rīgā		716,6	670,9	636,1	609,3	584,3	76,6
pārējās pilsētās		838,5	830,4	826,4	820,5	808,0	94,4
laukos		735,0	729,6	736,9	747,4	751,9	99,7
no visa:							
Pierīgā		198,7	199,2	199,9	199,3	196,3	98,1
Rīgas reģionā		915,3	870,1	836,0	808,6	780,6	81,1

Latvijas iedzīvotāju skaita mazināšanās tiek paredzēta arī starptautisko organizāciju un ekspertu prognozēs. ANO pēc 2000. gada pārskatītajās prognozēs pat maksimālais variants aprēķināts ar gandrīz nemainīgu dzimstības pieaugumu un niecīgu bērnu mirstības samazināšanos. Tāpēc arī prognozes perioda beigās paredzamais Latvijas iedzīvotāju skaits nevienā variantā nesasniedz 2 miljonus [World Population Prospects: the 2002 Revision ... <http://esa.un.org.unpp>].

Citā – pēc EK pasūtījuma Nīderlandes speciālistu sagatavotajā prognozē iestrādāti pieņēmumi, ka Latvijas iedzīvotāju skaita zudumi dabiskās kustības gaitā jaunā gadsimta otrajā desmitgadē vēl palielināsies salīdzinājumā ar pirmo un arī XX gadsimta 90. gadiem; bet izceļotāju skaita pārsvars pār ieceļotājiem mazināsies, tomēr neizzudīs [Crujnsen ... 2002]. Līdzīgas norises tiek prognozētas arī citām ES jaunajām dalībvalstīm Vidus- un Austrumeiropā, taču mazākā pakāpē nekā Latvijā (sk. 10. att.). Dzimstības pieauguma un bērnu mirstības samazinājuma pakāpe Latvijā šai prognozē tiek lēsta optimistiskāka nekā ANO piedāvātajā, tomēr piesardzīgāk par pieļāvumu mūsu maksimālajā variantā.

Vēl citā Francijas demogrāfijas institūta publicētajā prognozē Latvijas iedzīvotāju skaits 2025. gadā tiek lēsts uz 2,2 mlj., kas ir tuvs mūsu aprēķinātajam maksimālajam variantam [Population ... 2003 No392] (66. tab.).

Visa šī dažādība apliecina viena visticamākā varianta izstrādes neiespējamību. Savukārt visi ārvalstu ekspertu prognozes varianti Latvijai iekļaujas mūsu piedāvāto divu galējo lielumu robežās, kuri turklāt savā starpā atšķiras par 13%. Tas atbilst Latvijas iedzīvotāju skaita faktiskajām pārmaiņām 13 gadu laikā kopš valsts neatkarības atgūšanas. Tātad pat pāreja no viena robežlieluma līdz otram 25 gadu laikā ir pilnīgi reāla.

ANO Apdzīvojamuma centrā „Habitat” izstrādātas arī prognozes lielpilsētām (ar iedzīvotāju skaitu virs 500 tūkstošiem) [Cities in ... 2001: 303-304]. Neraugoties uz iedzīvotāju skaita samazinājumu laikposmā no 1985. līdz 2000. gadam daudzās no šīm pilsētām, ieskaitot tādas galvaspilsētas kā Brisele, Londona, Madride un Roma. Prognozē turpmākiem 25 gadiem tām paredzēta esošā iedzīvotāju skaita stabilizācija jeb nulles pieaugums. Toties galvaspilsētas īpatsvaram visu valsts pilsētu iedzīvotāju kopskaitā paredzēts samazinājums (67. tab.). Pārsteidzošā kārtā vienīgi Rīgai ir paredzēts šī īpatsvara pieaugums līdz 2015. gadam, kaut arī tas tāpat jau bijis viens no augstākajiem Eiropā (aiz Lisabonas). Domājams, ka autoru aplēsēs gadījies kļūda. Tāpat kā maz ticams, ka visās pilsētās ar pēdējos gados samazinājušos iedzīvotāju skaitu, šis process izbeigsies. Vismaz Latvijā aprēķinātajās prognozēs neizbēgami parādās *Rīgas iedzīvotāju skaita un tās īpatsvara Latvijas iedzīvotāju kopskaitā mazināšanās vismaz līdz 30,6% no valsts iedzīvotāju kopskaita* [Zvidriņš, ... 1999: 28].

Pēdējos – mūsu pēc 2000. gada aprēķinātajos prognozes variantos tāpat kā minētajos LU Demogrāfijas centra publicētajos, Rīgā gaidāma straujāka iedzīvotāju skaita mazināšanās nekā valstī kopumā ar atbilstošu tās īpatsvara pazemināšanos variantos bez migrācijas – līdz nepilniem 30%, bet ar migrāciju – līdz 27,6% minimālajā variantā un 27,2% - maksimālajā (68. un 69. tab.).

Mazāku Rīgas īpatsvaru tieši aktīvajā variantā izraisa tajā domājamā dabiskās kustības atvēršanās, bet dzimstība galvaspilsētā arī nākotnē visticamāk būs zemāka nekā citviet Latvijā. Tiesa, tuvējās Ziemeļvalstu galvaspilsētās dzimstība un dabiskais pieaugums uz 1000 iedzīvotājiem ir augstāks nekā vidēji valstī (70. tab.). Taču tas saistāms ar turpinošos migrācijas pieaugumu šais pilsētās, kamēr Rīgā tāds jau ilgstoši nepastāv. Gluži pretēji, daļa rīdzinieku emigrē un daļa pārceļas uz dzīvi *Pierīgā* – plašākās savrupmājās un tīrākā vidē. Tāpat tur apmetas daļa pārceļotāju no Latvijas laukiem un mazpilsētām, kas tiecas Rīgā strādāt vai mācīties un nespēj samaksāt par mājokli galvaspilsētā. Iznākumā *Pierīgas* īpatsvars valsts iedzīvotāju skaitā pretēji pašai galvaspilsētai nesamazinās, un maksimālajā variantā arī to skaits gandrīz nemaz nesarūk. Tātad Rīgas demogrāfiskā attīstība būtībā noris ārpus tās administratīvajām robežām (11. att.). Nākotnē – atkarībā no transporta apstākļiem un mājokļu cenu starpības maiņām atšķirīgā iedzīvotāju skaita dinamika Rīgā un tās piepilsētā, kā arī svārstmigrācija to starpā var vēl pastiprināties.

66. tabula

Iedzīvotāju skaita prognoze Eiropas Savienības valstīm 2003.-2025. g.

Valsts	Iedzīvotāju skaits, mlj.		Starpība +/-	Pieaugums 2002, ‰	
	2003	2025		dabiskais	migrācijas
Vācija	82,6	78,1	-4,5	-1,4	2,8
Austrija	8,2	8,4	0,2	0,4	2,1
Beļģija	10,3	10,8	0,5	0,6	2,9
Dānija	5,4	5,9	0,5	1,0	2,6
Spānija	40,7	43,5	2,8	1,2	5,6
Francija	59,6	63,4	3,8	4,0	1,0
Somija	5,2	5,3	0,1	1,3	1,1
Grieķija	11,0	10,4	-0,6	-0,4	3,2
Itālija	56,5	57,6	1,1	-0,3	2,7
Īrija	3,9	4,5	0,6	7,1	5,1
Luksemburga	0,4	0,6	0,2	3,6	6,7
Nīderlande	16,2	17,7	1,5	3,8	1,8
Portugāle	10,4	10,3	-0,1	0,3	6,7
Lielbritānija	59,1	62,9	3,8	0,9	1,8
Zviedrija	8,9	9,6	0,7	0,0	3,7
Kopā Eiropas Savienības valstis (15)	378,5	389,0	10,5	0,8	2,7
Kipra	0,7	0,8?	0,1	4,4	4,9
Igaunija	1,4	1,2	-0,2	-3,9	-0,7
Ungārija	10,2	8,9	-1,3	-3,6	1,6
Latvija	2,3	2,2	-0,1	-5,3	-2,0
Lietuva	3,5	3,5	0,0	-3,1	-1,6
Malta	0,4	0,4	0,0	2,0	2,3
Polija	38,6	38,6	0,0	-0,2	-0,5
Slovākija	5,4	5,2	-0,2	-0,3	0,1
Čehija	10,1	10,1	0,0	-1,5	-4,7
Slovēnija	2,0	2,0	0,0	-0,5	1,5
Kopā kandidātvalstis (10)	74,5	72,9	-1,6	-1,1	-0,7
Kopā (25)	453,0	461,9	8,9	0,5	2,2
<i>Eiropa</i>	<i>727,0</i>	<i>722,0</i>	<i>-5,0</i>	<i>-2,0</i>	<i>..</i>

Avots: *Population & Societes, N 392, 2003*

Latvijas un Rīgas iedzīvotāju skaita neizbēgamā mazināšanās uzrādīta jau iepriekš LU Demogrāfijas centra izstrādātajās prognozēs 1995. un 1999. gadā [Zvidriņš ... 1999; RD ... 1995]. Taču šie aprēķini veikti pirms 2000. gada tautskaites. Pēc tās rezultātiem izrādījās, ka iepriekšējo 11 gadu laikā, respektīvi, pārejas posmā uz brīvā tirgus ekonomiku iedzīvotāju skaits samazinājies par 42 tūkstošiem, bet Rīgā par 21,9 tūkstošiem vairāk nekā tas tika vērtēts pēc t.s. tekošās uzskaites [Latvijas demogrāfijas ... 2000: 48; 2003: 173]. Tāpēc pirms tautskaites izstrādātajās prognozēs aprēķinātais iedzīvotāju skaits iznācis lielāks nekā jaunajā variantā. Turklāt visagrākajās 1994. gadā aprēķinātajās prognozēs to autori vēl varēja cerēt uz augstāku dzimstības līmeni turpmākajos gados, nekā faktiski izrādījās 90. gadu otrā pusē, kuru laikā dzimstība turpināja mazināties.

67. tabula

Galvaspilsētas iedzīvotāju skaita dinamika Eiropas valstīs¹⁾

Valstis, galvaspilsētas	Iedzīvotāju skaits, tūkst.			% pilsētnieku vidū ²⁾			% valsts iedzīvotāju vidū ³⁾	
	faktiskais	prognoze		faktiskais	prognoze		1990	2000
		1990	2000		2015	1985		
ES dalībvalstis								
Austrija, Vīne	2055	2070	2099	41,9	39,0	36,8	26,7	25,6
Beļģija, Brisele	1148	1122	1122	12,4	11,3	11,4	11,6	10,9
Dānija, Kopenhāgena	1345	1388	1415	31,6	30,7	30,7	26,3	25,7
Francija, Parīze	9334	9624	9677	22,4	21,6	19,9	16,5	16,2
Griekija, Atēnas	3070	3116	3136	52,5	48,7	46,4	30,4	28,6
Holande, Amsterdama	1053	1144	1180	7,8	8,1	8,2	7,0	7,2
Īrija, Dublina	916	985	1127	46,0	44,7	42,3	26,2	25,9
Itālija, Roma	2807	2688	2688	7,7	7,0	7,0	4,9	4,6
Lielbritānija, Londona	7653	7640	7640	15,2	14,5	14,1	13,3	12,7
Portugāle, Lisabona	2434	3826	4401	47,9	60,1	58,8	23,4	38,2
Somija, Helsinki	872	1167	1293	24,6	33,5	33,2	17,4	22,4
Spānija, Madride	4172	4072	4072	15,0	13,2	13,0	10,7	10,2
Vācija, Berlīne	3288	3324	3327	5,0	4,6	4,5	4,1	4,0
Zviedrija, Stokholma	1487	1583	1613	20,6	21,3	20,8	17,3	17,8
Kandidātvalstis								
Bulgārija, Sofija	1191	1192	1192	20,5	20,8	21,3	13,2	14,7
Čehija, Prāga	1207	1226	1230	15,5	16,0	16,0	11,7	11,9
Igaunija, Tallina	480	408	408 ⁴⁾	42,4	41,6	..	30,5	29,1
Latvija, Rīga	892	775	775	48,8	47,7	52,6	34,1	32,2
Lietuva, Viļņa	587	578	578 ⁵⁾	23,4	23,3	..	15,9	15,6
Polija, Varšava	2165	2269	2381	9,5	8,9	8,5	5,7	5,9
Rumānija, Bukarestē	2054	2054	2054	17,2	16,4	15,7	8,8	9,2
Ungārija, Budapešta	2009	1825	1825	32,3	28,4	28,3	19,3	18,2
ES nepievienojušās								
Norvēģija, Oslo	681	978	1108	22,3	29,0	29,3	15,8	21,7
Horvātija, Zagreba	849	1060	1149	31,4	41,1	41,0	..	22,6
Baltkrievija, Minska	1617	1772	1845	23,8	24,3	24,3	15,8	17,7
Krievija, Maskava	9048	9321	9353	8,3	8,2	8,0	6,1	6,4
Ukraina, Kijeva	2582	2670	2678	7,3	7,8	7,8	5,4	5,4

¹⁾ tikai galvaspilsētas ar iedzīvotāju skaitu virs 500 tūkst. un 2 tuvākās kaimiņvalstīs

²⁾ *Cities in a Globalizing World. Global Report on Human Settlements, 2001, pp. 303, 304*

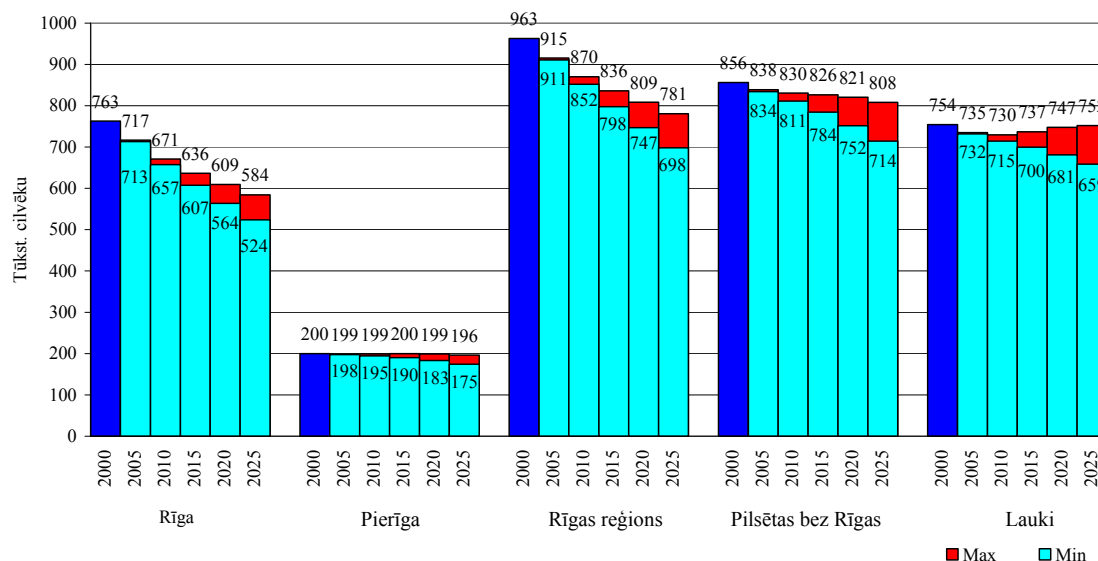
³⁾ *Population and Societies, No 259, 1991; Population and Societies, No 370, 2001*

⁴⁾ *Statistical Yearbook of Estonia 2001. Statistical Office of Estonia, 2001, 33 p.*

⁵⁾ *Statistical Yearbook of Lithuania 2002. Statistics Lithuania, 2002, 58 p.*

Atbilstoši iepriekš aprakstītajām iedzīvotāju skaita dinamikas sastāvdaļu – dabiskās kustības un migrācijas – atšķirīgajai lomai pilsētu un lauku demogrāfiskajā attīstībā laukos kopumā paredzami relatīvi mazāki iedzīvotāju skaita zudumi nekā pilsētās un īpaši Rīgā. Tātad – nepalielinoties līdzšinējām nodarbinātības un mājokļu cenu atšķirībām valsts centrālajā un attālākajās teritorijas daļās, kas ietekmē valsts iekšējās migrācijas virzienu un intensitāti, nākotnē gaidāms laucinieku īpatsvara un maksimālajā variantā arī skaita pieaugums. Mazpilsētām atšķirībā no Rīgas paredzams vien īpatsvara pieaugums.

Iedzīvotāju skaita paredzamās pārmaiņas Rīgā, Pierīgā un pārējās Latvijas teritorijās līdz 2025. g., tūkstošos cilvēku

68. tabula

Iedzīvotāju iespējamais sadalījums pa apdzīvuma veidiem tikai dabiskās kustības gaitā, %

Teritorija	Vidēji 2000	Prognoze				
		2005	2010	2015	2020	2025
Minimālajā (inerces) variantā						
Latvija	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
tai skaitā						
Rīgā	32,1	31,9	31,5	31,0	30,4	29,8
pārējās pilsētās	36,1	36,2	36,3	36,3	36,2	36,0
laukos	31,8	31,9	32,2	32,7	33,4	34,2
no visa:						
Pierīgā	8,4	8,5	8,5	8,5	8,5	8,5
Rīgas reģionā	40,5	40,4	40,0	39,7	38,9	38,3
Maksimālajā (mērķa) variantā						
Latvija		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
tai skaitā						
Rīgā		31,8	31,4	30,8	30,1	29,3
pārējās pilsētās		36,3	36,4	36,4	36,2	36,1
laukos		31,9	32,2	32,8	33,7	34,6
no visa:						
Pierīgā		8,3	8,2	8,1	8,0	8,0
Rīgas reģionā		40,1	39,6	38,9	38,1	37,3

Tāda notikumu gaita būtu pilnīgi reāla, īstenojot ES reģionālo politiku, respektīvi, katras valsts dažādo teritorijas daļu ekonomiskās un sociālās attīstības līmeņa izlīdzināšanu. Būtībā šāda notikumu gaita ir izdevīga arī Rīgai, jo nodrošina tai gados jauno migrantu pieplūdumu no mazākām pilsētām un laukiem vēl ilgu laiku, tādējādi kaut daļēji kompensējot uz ārzemēm izceļojošo rīdzinieku skaitu un neļaujot iedzīvotāju sastāvam vēl vairāk novērot. Turklāt mazinoties iedzīvotāju koncentrācijai galvaspilsētā

līdz Eiropas valstīs visbiežāk novērotam (sk. 67. tab.), mazinātos arī apdraudēto daudzums jebkuru dabas vai cilvēku izraisītu katastrofu gadījumā.

69. tabula

Latvijas iedzīvotāju paredzamais sadalījums pa apdzīvojuma veidiem, %

Teritorija	Vidēji 2000	Prognoze				
		2005	2010	2015	2020	2025
Minimālajā (inertes) variantā						
Latvijā	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
tai skaitā						
Rīgā	32,1	31,3	30,1	29,0	28,3	27,6
pārējās pilsētās	36,1	36,6	37,2	37,5	37,6	37,7
laukos	31,8	32,1	32,7	33,5	34,1	34,7
no visa:						
Pierīgā	8,4	8,7	8,9	9,1	9,2	9,2
Rīgas reģionā	40,5	40,0	39,0	38,1	37,5	36,8
Maksimālajā (mērķa) variantā						
Latvijā		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
tai skaitā						
Rīgā		31,3	30,1	28,9	28,0	27,2
pārējās pilsētās		36,6	37,2	37,6	37,7	37,7
laukos		32,1	32,7	33,5	34,3	35,1
no visa:						
Pierīgā		8,7	8,9	9,1	9,1	9,2
Rīgas reģionā		40,0	39,0	38,0	37,1	36,4

70. tabula

Iedzīvotāju kustības pamatrādītāji Baltijas un Skandināvijas valstīs 2001. g.

Valsts, galvaspilsēta	Iedzīvotāju gada beigās		Pārmaiņas uz 1000 iedzīvotājiem			
	tūkstoši	%	dzimušo	mirušo	dabiskais pieaugums	migrācijas saldo
Latvija	2346	100,0	8,3	14,0	-5,7	-2,1
<i>Rīga</i>	747	31,9	7,3	13,7	-6,4	-6,3
Igaunija	1360	100,0	9,6	13,5	-3,0	0,1
<i>Tallina</i>	398	29,3	8,9	12,0	-3,1	-1,9
Lietuva	3480	100,0	8,6	11,8	-3,2	-0,6
<i>Viļņa</i>	553	15,9	8,2	9,1	-0,9	-0,6
Somija	5190	100,0	10,8	9,4	1,5	1,2
<i>Helsinki</i>	555	10,7	11,3	9,2	2,1	5,9
Dānija	5370	100,0	12,2	10,9	1,3	2,2
<i>Kopenhāgena</i>	499	9,3	15,9	12,2	3,7	2,9
Norvēģija	4520	100,0	12,6	9,7	2,8	1,8
<i>Oslo</i>	509	11,3	15,5	10,4	5,1	-2,7
Zviedrija	8910	100,0	10,3	10,5	-0,3	3,2
<i>Stokholma</i>	750	8,4	12,3	10,7	1,7	7,2
Islande	290	100,0	14,4	6,0	8,3	3,0
<i>Reikjavika</i>	112	39,4	16,2	7,3	8,9	5,6

Avoti:

Rīga skaitļos 2002. Rīga: CSP, 2002, 157 lpp.

Latvijas demogrāfijas gadagrāmata 2003. Rīga: CSP, 2003, 188 lpp.

Statistical Yearbook of Estonia 2001. Statistical office of Estonia, 2001, 33 p.

IEDZĪVOTĀJU SASTĀVA GAIDĀMĀS PĀRMAIŅAS

Sākoties jaunajam gadu tūkstošim, Latvijas iedzīvotāju sadalījums 3 *vecumu pamatgrupās* praktiski neatšķirās no ES dalībvalstu un tolaik vēl kandidātvalstu vidējiem rādītājiem: vecumā līdz 15 gadiem bija 17% iedzīvotāju, virs 65 gadiem – 15% (71. tab.). Taču, ja Latvijā un kaimiņvalstīs mūža ilgums būtu tik pat liels kā ES līdzšinējās dalībvalstīs, veco ļaužu īpatsvars iedzīvotāju vecumstruktūrā būtu lielāks, bet bērnu – attiecīgi mazāks – varbūt pat atpaliekot no 65 gadiem un vecāku īpatsvara. Tāds stāvoklis pagaidām novērojams tikai Vācijā un Dienvideiropas valstīs ar tik pat zemu kā Latvijā dzimstības līmeni – Itālijā, Grieķijā un Spānijā. Šie piemēri uzskatāmi liecina, ka dzimstībai vairākus gadus saglabājoties zemākai par paaudžu skaitliskai nomaīnai nepieciešamo līmeni (t.i. ar summāro dzimstības koeficientu mazāku par 2), valstij draud tālākajai attīstībai nelabvēlīga iedzīvotāju sastāva novecošanās ar darbaspējīgo tātad arī auglīga vecuma cilvēku īpatsvara un absolūtā skaita mazināšanos, kam neizbēgami seko kopējā iedzīvotāju skaita zudumi (12. att.).

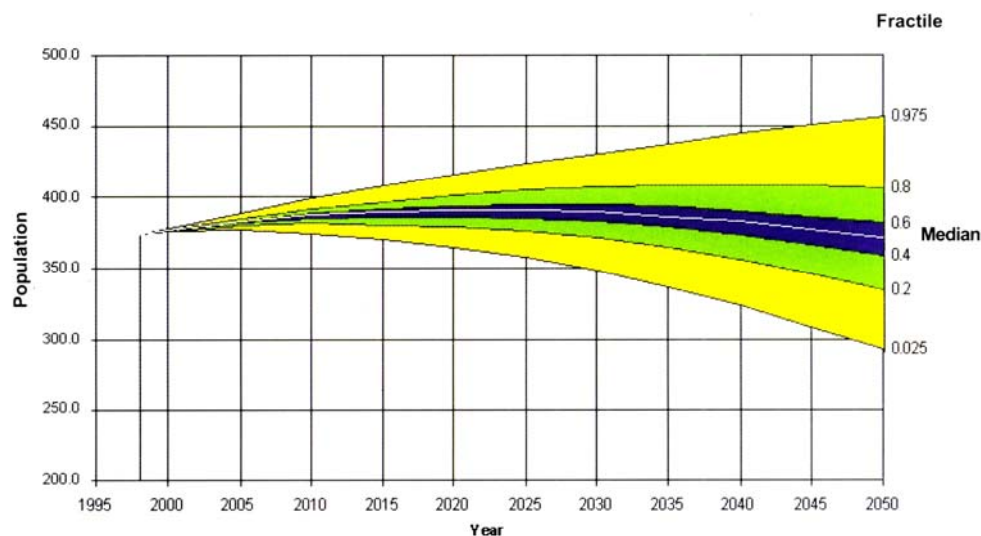
71. tabula

Iedzīvotāju vecumsastāvs un tā ietekmētājfaktori Eiropas Savienības dalībvalstīs 2001.-2002. g.

Valsts	0-14, %	65+, %	Dzimstības koeficients 1999	Mūža ilgums jaundzimušiem	
				vīrieši	sievietes
Vācija	15	17	1,4	75	81
Austrija	16	16	1,3	76	82
Beļģija	18	17	1,6	75	81
Dānija	19	15	1,7	75	79
Spānija	15	17	1,2	76	83
Francija	19	16	1,8	76	83
Somija	18	15	1,7	75	82
Grieķija	14	19	1,3	76	81
Itālija	14	19	1,2	77	83
Īrija	21	11	1,9	75	80
Luksemburga	19	14	1,7	75	81
Nīderlande	19	14	1,7	76	81
Portugāle	16	16	1,5	74	80
Lielbritānija	16	16	1,5	75	80
Zviedrija	18	17	1,7	78	82
Kopā Eiropas Savienības valstis (15)	17,1	16,1	1,5	75,6	81,3
Kipra	22	11	1,8	75	80
Igaunija	17	16	1,2	65	76
Ungārija	16	15	1,3	68	76
Latvija	17	15	1,2	65	76
Lietuva	19	14	1,4	66	77
Malta	19	13	..	74	80
Polija	18	13	1,4	70	78
Slovākija	19	11	1,3	70	78
Čehija	16	14	1,1	72	78
Slovēnija	16	14	1,2	72	80
Kopā kandidātvalstis (10)	18,1	13,6	1,3	69,7	77,9
Kopā (25)	17,5	15,1	1,4	73,4	79,9
<i>Eiropa</i>	<i>17</i>	<i>15</i>	<i>1,4</i>	<i>70</i>	<i>78</i>

Avots: *Population & Societes*, N 392, 2003

Eiropas Savienības kopējā iedzīvotāju skaita prognoze

Avots: *Wolfgang Lutz*. Will Europe be Short of Children? – Family Observer, 1999

Ar laiku novecošanās izraisa labklājības līmeņa relatīvu pazemināšanos. Tāpēc bagātākās ES valstis mēģina attālināt iedzīvotāju sastāva novecošanās nelabvēlīgās sekas ar gados jaunu migrantu piesaisti, tostarp no kandidātvalstīm. Taču bez dzimstības normalizācijas novērst novecošanos nav iespējams: migrantu piesaiste novecošanos tikai attālina [Lutz ... 2003 No 11]. Savukārt jaunajās ES dalībvalstīs izceļošana uz valstīm ar augstāku dzīves līmeni stāvokļa pasliktināšanos vēl pastiprina. Latvija nav izņēmums.

Tikai dabiskās kustības gaitā, nemainoties tās norišu intensitātei, jaunā gadsimta pirmā ceturkšņa beigās līdz 15 gadiem veco bērnu un jauniešu īpatsvars Latvijā saruktu līdz 13,6%, bet 65 gadus un vecāko ļaužu daļa pārsniegtu 19% (72. tab.). Ataudzes norisēm uzlabojoties līdz augstākajam domājamam līmenim, bērnu īpatsvars varētu tuvuoties 1/5 iedzīvotāju un pat pārsniegt vecāko daļu (18,2%). Rēķinoties ar zināmu daudzumu izceļotāju uz bagātākām valstīm, novecošanās abos variantos paredzama nedaudz izteiktāka (73. tab.; vecumsastāvu piecgadu grupās sk. pielikuma tabulās).

72. tabula

Dabiskās kustības rezultātā gaidāmās iedzīvotāju vecumsastāva pārmaiņas, %

	2000	Minimālais (inerces) variants					Maksimālais (mērķa) variants					Skaita dinamika 2025/2000, %		2025 inerces/ mērķa, %	
		2005	2010	2015	2020	2025	2005	2010	2015	2020	2025	inerces	mērķa		
Latvijā															
0-14	17,6	14,2	13,2	14,1	14,4	13,6	14,5	14,6	17,3	19,5	19,5	64,8	104,9	161,8	
15-64	67,3	69,0	69,6	68,5	67,8	67,3	68,7	68,3	65,7	63,3	62,3	23,4	87,2	104,7	
65+	15,1	16,8	17,2	17,4	17,8	19,1	16,8	17,1	17,0	17,2	18,2	105,7	113,7	107,6	
tai skaitā:															
Rīgā															
0-14	14,6	11,7	11,0	11,5	11,2	10,4	12,0	12,3	14,4	15,7	15,4	55,2	91,3	180,0	
15-64	69,4	70,0	70,2	68,8	67,9	66,8	69,8	69,0	66,2	64,0	62,6	74,5	78,0	104,5	
65+	16,0	18,3	18,8	19,7	20,9	22,8	18,2	18,7	19,4	20,3	22,0	110,5	118,6	107,2	
pārējās pilsētās															
0-14	16,9	13,7	13,0	13,7	13,7	12,7	14,1	14,5	17,2	18,8	18,5	62,9	103,2	164,0	
15-64	68,6	69,7	69,8	68,4	65,5	67,1	69,4	68,5	65,4	63,1	62,3	81,6	85,7	104,9	
65+	14,5	16,6	17,2	17,9	18,8	20,2	16,5	17,0	17,4	18,1	19,2	116,1	124,6	107,3	
laukos															
0-14	21,3	17,3	15,6	16,9	18,0	17,4	17,6	16,9	20,2	23,4	24,0	73,3	115,9	158,2	
15-64	63,8	67,1	68,6	68,5	67,9	67,9	66,9	67,4	65,5	63,0	62,0	95,4	99,6	104,4	
65+	14,9	15,6	15,8	14,6	14,1	14,7	15,5	15,7	14,3	13,6	14,0	88,8	96,0	108,4	
no tiem:															
Pierīgā															
0-14	17,4	14,1	12,9	13,6	13,8	13,1	14,4	14,5	17,0	18,9	18,8	63,3	102,4	161,9	
15-64	68,3	69,7	70,2	68,8	67,7	67,0	69,4	68,8	65,8	63,3	62,2	82,6	86,5	104,8	
65+	14,3	16,2	16,9	17,6	18,5	19,9	16,2	16,7	17,2	17,8	19,0	117,8	126,5	107,4	
kopā Rīgas reģionā															
0-14	15,2	12,2	11,4	11,9	11,8	11,0	12,5	12,8	15,0	16,4	16,2	57,1	94,0	164,5	
15-64	69,2	70,0	70,2	68,8	67,8	66,8	69,7	69,0	66,1	63,9	62,5	76,2	79,7	104,7	
65+	15,6	17,8	18,4	19,3	20,3	22,2	17,8	18,2	18,9	19,7	21,3	111,9	120,0	107,3	

73. tabula

Iedzīvotāju sastāva paredzamās pārmaiņas laikposmā līdz 2025. g., %

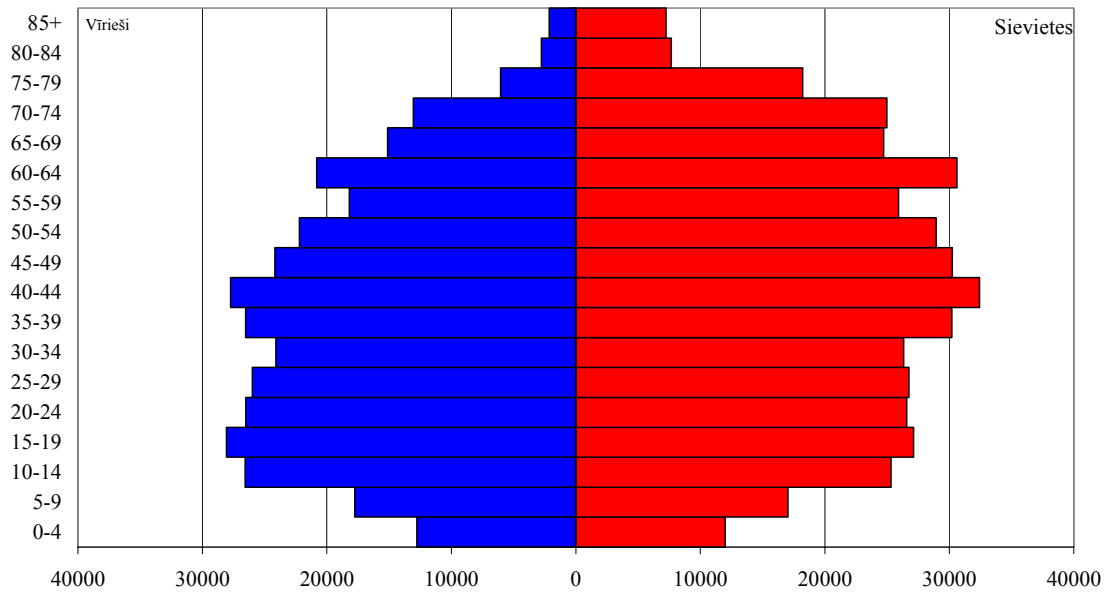
	2000	Minimālais (inerces) variants					Maksimālais (mērķa) variants					Skaita dinamika 2025/2000, %		2025 inerces/ mērķa, %
		2005	2010	2015	2020	2025	2005	2010	2015	2020	2025	inerces	mērķa	
Latvijā	100,0													
0-14	17,6	14,3	13,2	14,0	14,3	13,6	14,6	14,6	17,3	19,3	19,4	61,7	100,0	161,9
15-64	67,3	68,8	69,3	68,4	67,6	67,1	68,5	68,1	65,4	63,2	62,2	79,6	83,4	103,4
65+	15,1	16,9	17,5	17,6	18,1	19,3	17,9	17,3	17,3	17,5	18,4	102,3	110,2	100,8
tai skaitā														
Rīgā														
0-14	14,6	11,8	11,1	11,6	11,2	10,3	12,1	12,4	14,5	15,7	15,3	48,3	80,0	165,7
15-64	69,4	69,9	69,9	68,5	67,8	66,9	69,6	68,8	66,0	64,0	62,8	66,2	69,3	104,7
65+	16,0	18,3	19,0	19,9	20,9	22,8	18,3	18,8	19,5	20,3	21,9	97,9	105,0	107,2
pārējās pilsētās														
0-14	16,9	13,9	13,1	13,8	13,8	13,0	14,3	14,7	17,3	19,0	18,8	64,2	105,2	105,2
15-64	68,6	69,4	69,6	68,2	67,4	66,9	69,1	68,2	65,2	62,9	62,1	81,4	85,5	104,9
65+	14,5	16,7	17,3	18,0	18,8	20,1	16,6	17,1	17,5	18,1	19,1	115,3	123,8	107,4
laukos														
0-14	21,3	17,2	15,2	16,4	17,3	16,8	17,4	16,5	19,6	22,7	23,3	68,8	109,2	158,6
15-64	63,8	67,1	68,5	68,3	67,7	67,4	66,9	67,3	65,4	62,8	61,7	92,2	96,3	104,5
65+	14,9	15,7	16,3	15,3	15,0	15,8	17,7	16,2	15,0	14,5	15,0	92,8	100,6	108,4
no tiem:														
Pierīgā														
0-14	17,4	13,9	12,6	13,1	13,1	12,4	14,3	14,1	16,4	18,0	17,8	61,9	100,5	162,2
15-64	68,3	69,8	70,2	68,8	67,5	66,3	69,4	68,9	65,9	63,2	61,8	84,7	88,8	104,8
65+	14,3	16,3	17,2	18,1	19,4	21,3	16,3	17,0	17,7	18,8	20,4	130,6	140,2	107,3
kopā Rīgas reģionā														
0-14	15,2	12,2	11,4	11,9	11,7	10,8	12,6	12,8	15,0	16,2	15,9	51,5	84,9	164,7
15-64	69,2	69,9	70,0	68,6	67,7	66,8	69,6	68,8	65,9	63,8	62,6	70,0	73,3	104,7
65+	15,6	17,9	18,6	19,5	20,6	22,4	17,8	18,4	19,1	20,0	21,5	104,1	111,7	107,3

Atšķirīga vecumsastāva dēļ bāzes gadā un dzimstības līmeņa īpatnībām katrā no apdzīvojuma veidiem, novecošanās pakāpe jau gadsimtu mijā Rīgā bija vislielākā un tāda gaidāma arī prognozes perioda beigās. Saglabājoties faktiskajam dzimstības un mirstības līmenim, bērnu īpatsvars saruktu līdz apmēram 10%, bet veco ļaužu tuvotos ¼ (22,8%); stāvoklim maksimāli uzlabojoties šīs daļas varētu būt attiecīgi 15,4 un 22% (13. attēls). Tikai nedaudz labāka situācija paredzama Pierīgā (14. att.).

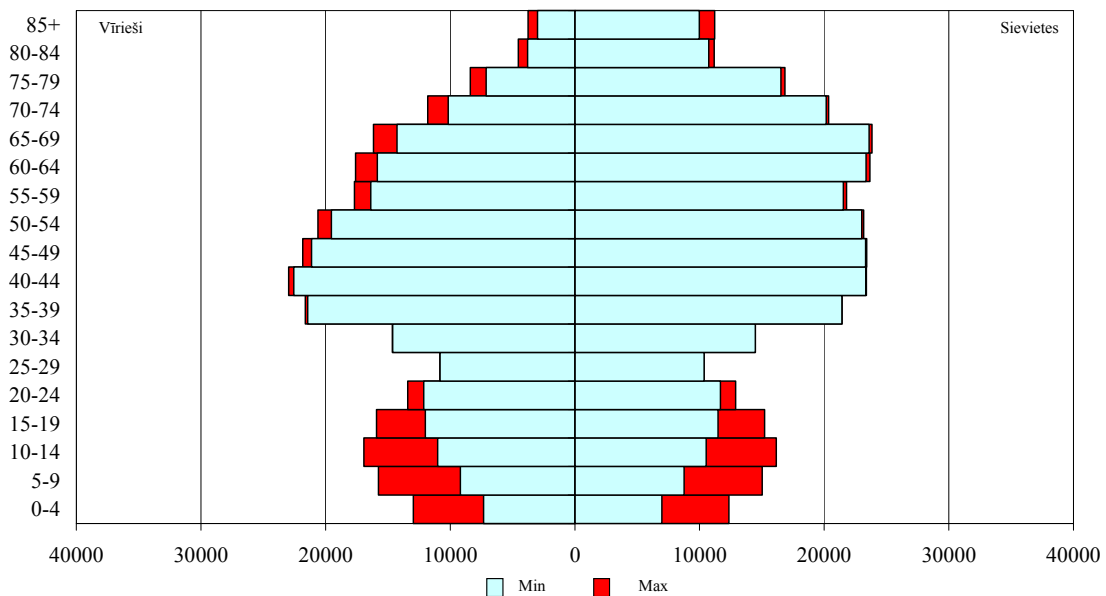
13. attēls

Rīgas iedzīvotāju vecumsastāvs

2000. gads

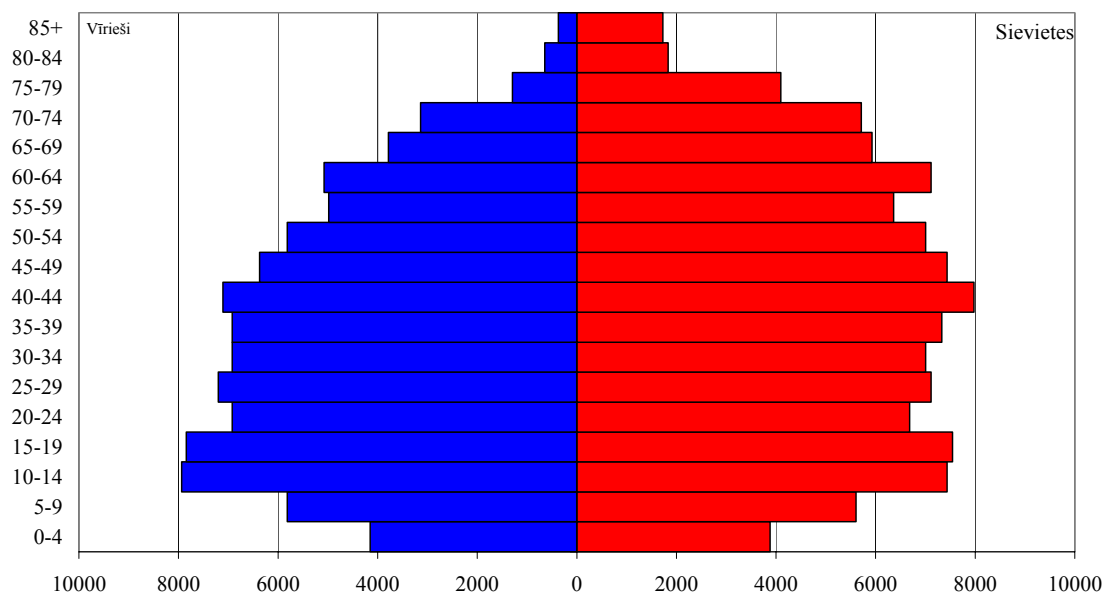

2025. gads

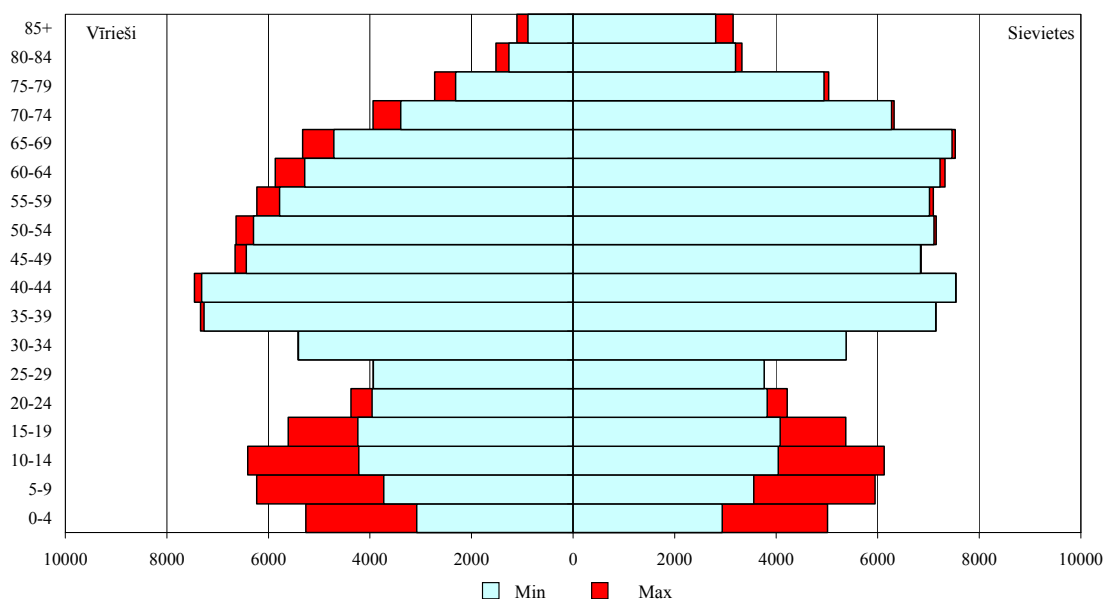

Pierīgas iedzīvotāju vecumsastāvs

2000. gads

2025. gads

Pārējās valsts daļās, īpaši laukos iespējams cerīgāks stāvoklis, ja vien neizlīdzinātās reģionu attīstības dēļ būtiski nepieaugs laucinieku migrācija uz pilsētām. Zemākas dzimstības dēļ pilsētās un it īpaši Rīgā, tas pasliktinātu valsts kopējo demogrāfisko situāciju un līdz ar to arī pilsētnieku skaita papildināšanas iespējas nākotnē.

Vecumstruktūras gaidāmo pārmaiņu dēļ atbilstoši mainītos arī *vīriešu un sieviešu* skaita samērs. Vīriešu īsāka mūža ilguma dēļ straujāka iedzīvotāju sastāva novecošanās novestu pie sieviešu īpatsvara pieauguma Latvijā kopumā no nepilniem 54% līdz 54,2% 2025. gadā, bet Rīgā no 55,3% līdz 55,6%.

Iepriekš raksturotās latviešu augstākas dzimstības un mazākas izceļošanas aktivitātes dēļ paredzamas arī *etniskā sastāva* pārmaiņas, respektīvi, latviešu īpatsvara pieaugums, tuvojoties latvietēm dzimušo īpatsvaram no visiem jaundzimušiem bāzes gadā: t.i., gandrīz 64% Latvijā un 50% Rīgā [Latvijas demogrāfijas ... 2003: 94]. Prognozes perioda beigās gadsimtu mijā dzimušiem jau pašiem būs pirmie bērni, turklāt šo bērnu vidū jau minēto dzimstības etnisko īpatnību (latvietēm dzimušo un visu tautas pārstāvju īpatsvara samēra) dēļ latviešu īpatsvars, pat neskaitot jauktās ģimenēs dzimušo daudzumu, varētu būt ap 70% Latvijā un 60% Rīgā. Tāds latviešu īpatsvara palielinājums jaunāko paaudžu vidū vismaz daļēji kompensētu viņu mazāku daļu vecākajās paaudzēs. Un arī tās jau veidosies no bāzes gadā 30-50 gadu vecumā bijušiem, kuru liela daļa dzimuši Latvijā un valsts valodu apguvuši labāk nekā viņu no pārējās PSRS teritorijas iebraukušie vecāki un vecvecāki.

Kopējais latviešu un cittautiešu īpatsvars praktiskām vajadzībām varētu kļūt mazsvarīgs, bet etniskām minoritātēm domāto skolu un skolēnu vietu skaita noteikšanā var izmantot jau minēto latviešu īpatsvara pieaugumu, kas noteikts pēc dzimušo etniskā dalījuma. Skaidrs, ka augot latviešu īpatsvaram, proporcionāli saruktu pārējo tautību pārstāvju īpatsvars. Vadoties pēc gaidāmā latvietēm dzimušo īpatsvara, krievu skolēnu īpatsvars nepārsniegtu 30%, baltkrievu 2,6%, ukraiņu 2,2%, poļu 1,5%, lietuviešu – 0,7%. Vienlaikus ar skolas vecuma bērnu skaita neizbēgamo samazinājumu, vairāku mazākumtautību skolu pastāvēšanai skolēnu skaits varētu izrādīties pārāk niecīgs. Līdz ar to pāreja uz mācībām galvenokārt latviešu valodā ļautu veidot skolas ar optimālu skolēnu skaitu, bet atšķirīgu mācību valodu saglabāšana izrādītos ekonomiski neizdevīga – kā mazajās pagastu skoliņās.

Vissarežģītāk ir prognozēt iedzīvotāju *sadalījumu pa dažāda sastāva saimēm*, kas objektīvi nosaka vajadzību pēc lielāka vai mazāka mājokļa. Atšķirībā no tautības cilvēks mūža laikā var darboties vairākās dažāda sastāva saimēs, bet to nomaina atšķirībā no obligātās izglītības var notikt dažādos vecumos. Turklāt tālu ne visi cilvēki piedzīvo ierasto – dabiskai dzīves cikla posmu secībai atbilstošu saimes tipu maiņu: no vecāku ģimenes vienatnē vai uzreiz ar partneri divatā, pēc tam ģimenē ar nepilngadīgiem un vēlāk pilngadīgiem bērniem, kam seko dzīve ar partneri vien jau mūža otrā pusē un varbūt arī atrašanās vienatnē. Citi līdz pat vecāku nāvei nodzīvo viņu ģimenē, neizveidojot paši savu; citi, aizgājuši no vecāku ģimenes, visu tālāko mūžu pavada vienatnē; citi audzina bērnus bez partnera, vēl citi audzina mazbērnus, dzīvojot šķirti no pieaugušajiem bērniem u.tml.

Tomēr noteiktos vecumos mēdz būt lielāka vai mazāka varbūtība, ka cilvēks piederēs noteikta veida saimei – ar vai bez pilnas ģimenes tās sastāvā. Līdz 20 gadu vecumam vairums bērnu un jauniešu dzīvo vecāku ģimenēs. Tad sākas aktīvākais savas ģimenes veidošanas laiks: vidējais mātes vecums, piedzimstot pirmajam bērnam ir nedaudz virs 23 gadiem. 25-29 gadu vecumā laulībā stājušās jau vairāk par 50% sievietes un gandrīz 40% vīrieši, neskaitot neregistrēto kopdzīvi [Latvijas 2000. g. ... 22002: 75]. Aktīvais bērnu audzināšanas posms, kad lielākā daļa attiecīgā vecuma cilvēku dzīvo pilnā vai nepilnā (bez partnera) ģimenē ar nepilngadīgiem bērniem, turpinās līdz 45 gadu vecumam, kad arvien pieaug ar pieaugušiem bērniem dzīvojošo īpatsvars. Vēl pēc tam būtiski palielinās bez bērniem divatā un arī vienatnē dzīvojošo skaits (74. tab.).

Diemžēl nesenās tautas skaitīšanas rezultāti nav grupēti pēc vecuma un saimes veida, taču tāds sadalījums ir iegūstams no izlasesveida aptaujas „Dzīves apstākļi Latvijā 1999. gadā” jeb NORBALT-II datiem. Datu ieguves gada un metodes atšķirību dēļ kopējais saimju sadalījums pa tipiem gan nedaudz atšķiras no Tautskaitē iegūtā, tāpēc dotais katras vecumgrupas pārstāvju sadalījums pa saimes tipiem ir tikai aptuvenš.

Ja tas tāds katrai vecumgrupai saglabātos visa prognozes perioda laikā, kopējā saimes tipu struktūra mainītos atbilstoši paredzamajām vecumsastāva pārmaiņām.

Rīgā, iedzīvotāju sastāvam visos prognozes variantos novecojot, palielinātos pāru bez bērniem un vieninieku īpatsvars, attiecīgi mazinoties ģimeņu ar bērniem daļai. Atbilstoši mazinātos vidējais saimes lielums: no 2,55 gadsimtu mijas brīdī līdz nepilniem 2,5 XXI gadsimta pirmā ceturkšņa beigās. Vadoties pēc paredzamām pārmaiņām iedzīvotāju vecumsastāvā un tam atbilstošajā saimju struktūrā, būtu gaidāms augošs pieprasījums pēc vienas un divu istabu mājokļiem. To varētu veicināt arī ar vecākiem kopā dzīvojošo pieaugušo bērnu varbūtējā vēlēšanās aiziet patstāvīgā dzīvē, ko daudziem pagaidām kavē tieši iespējas iegūt vai īrēt savu dzīvokli. No otras puses, mūsdienās vēl ir daudz vienistabas mājokļu, kuros dzīvo vairāki cilvēki (sk. 22. tab. darba pirmajā daļā). Šīm saimēm būtu nepieciešamas plašākas mītnes. Līdzekļu vai citu iespēju trūkums šādu vajadzību apmierināt jauniem pāriem vai pat ģimenēm ar pirmo bērnu var būt par šķērsli tālākai ģimenes paplašināšanai un līdz ar to valsts un pilsētas iedzīvotāju sastāva atjaunināšanai.

Pēdējais liecina par saimes sastāva un izmantojamā vai pieejamā mājokļa savstarpējo ietekmi. Tās dēļ saimju struktūra nav droši prognozējama neatkarīgi no vēlamā mājokļa pieejamības, ieskaitot tā cenu, bet pieprasījums pēc dažādiem mājokļiem nav nosakāms tikai pēc iedzīvotāju sastāva pārmaiņām, nezinot viņu vēlmes ģimenēm dažādos dzīves posmos dalīties vai apvienoties, kā arī viņu ienākumu līmeni. Tas noskaidrojams vienīgi ar īpašas aptaujas palīdzību. Pagaidām nešaubīgi var vienīgi apgalvot, ka cilvēku ieceru īstenošanai sev vēlamā ģimenes modeļa izveidē viņiem ir nepieciešama iespēja mainīt mājokli atbilstoši saimes locekļu skaitam katrā dzīves cikla posmā: brieduma gadu sākumā – uz lielāku, mūža otrā pusē – uz mazāku, turklāt pietiekami lētu. Tas savukārt iespējams tikai pie nosacījuma, ka dzīvokļu tirgū piedāvājums kaut nedaudz pārsniedz pieprasījumu. Rīgas iedzīvotāju skaita mazināšanās var atvieglot tāda stāvokļa sasniegšanu, ja vien nolietojuma un nepietiekamo ērtību dēļ no aprites izejošo mājokļu daudzums nepārsniegtu iedzīvotāju skaita samazinājumu.

Dažādu saimes tipu skaita aprēķins Rīgai 2025. g.,

Saimes tipi	Vidēji locekļu skaits	Vecumgrupu aptuvens sadalījums pa tipiem % ¹⁾						Saimju skaits		t.p. %	
		15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	2000 ²⁾	2025 ³⁾	2000 ²⁾	2025 ³⁾
Vieninieki	1	1	2	3	9	16	25	62,3	61,7	24,8	29,2
Pāris bez bērniem	2	1	1	1	7	30	29	34,6	37,3	13,8	17,7
Māte/tēvs ar bērnu līdz 18 gadu vecumam											
vienu	2	11	12	9	9	5	-	24,5	17,6	9,7	8,3
diviem un vairāk	3	3	4	7	4	-	-	7,3	5,1	3,0	2,4
Pāris ar bērniem											
vienu vai diviem	3,5	32	42	40	21	7	-	34,0	30,8	13,5	14,7
trim un vairāk	4,5	1	5	12	4	-	-	12,9	4,5	5,1	2,1
Viens vai abi vecāki ar pieaugušiem bērniem	3	28	18	16	34	26	19	52,1	35,1	20,7	16,6
Trīs paaudžu saimes	5	13	14	12	9	12	11	14,9	12,5	5,9	5,9
Citas	4	10	2	-	3	4	16	8,7	6,6	3,5	3,1
Kopā		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	251,3	211,2	100,0	100,0

Avoti:

¹⁾ NORBALT-II nepublicētie dati, 1999

²⁾ Latvijas 2000. gada tautas skaitīšanas rezultātu papildapstrādes dati

³⁾ aprēķins pēc prognozes minimālā varianta

SECINĀJUMI

Rīgas līdzšinējā demogrāfiskā attīstība un visā valstī sasniegtā iedzīvotāju sastāva novecošanās pakāpe nenovēršami izraisīs iedzīvotāju skaita tālāku mazināšanos visā Latvijā un it īpaši galvaspilsētā. Līdzīgas norises vērojamas arī vairākās citās Austrumeiropas un ES valstīs ar zemu dzimstību un to galvaspilsētās. Tāpat iedzīvotāju sastāva novecošanās un zemās dzimstības dēļ visā Eiropā pēc vairākiem gadu desmitiem gaidāma iedzīvotāju skaita mazināšanās jeb depopulācija.

Saglabājoties gadsimtu mijā novērotajām ataudzes norisēm, Latvijā šis samazinājums turpinātos jau 90. gados piedzīvotajā tempā, un turpmākajā gadsimta ceturksnī Rīga zaudētu 240 tūkstošus cilvēku jeb 31% no iedzīvotāju skaita, t.i., vairāk par 1% katru gadu. Tā kā pārējā valsts teritorijā tāpat ir sarucis jauniešu īpatsvars un gaidāma kopēja iedzīvotāju skaita mazināšanās, galvaspilsētas iedzīvotāju zudums nebūs kompensējams ar migrāciju no Latvijas mazākajām pilsētām un laukiem. Tāpat dzīves līmeņa starpības dēļ Latvijā un ES līdzšinējās dalībvalstīs vēl vismaz 20-30 gadu laikā ne Latvijā ne Rīgā nav paredzams arī migrantu pieplūdums no citām valstīm. Darbaspēka mazināšanos Rīgā ierobežotu vienīgi Pierīgas iedzīvotāju nodarbinātība galvaspilsētā, jo tai tuvējā teritorijā iedzīvotāju skaits saglabāsies praktiski nemainīgs.

Paredzamos iedzīvotāju skaita zudumus un to sastāva vēl stiprāku novecošanos var mazināt, kaut arī ne pilnībā novērst vienīgi iedzīvotāju ataudzes atveseļošanās, t.i., dzimstības pieaugums un mirstības samazinājums. Ja šī uzlabošanās turpmākajā gadsimta ceturksnī sasniegtu XX gs. 50. gadu beigās Latvijā jau piedzīvoto dzimstības līmeni ar mūsdienām līdzīgu mātes vidējo vecumu un patreiz Eiropas Savienības valstīs esošajam tuvu mirstības līmeni katrā vecumgrupā, kopējie zudumi varētu būt ievērojami mazāki. Rīgā par nepilniem 180 tūkstošiem jeb 23%, visā Latvijā – par 230 tūkstošiem jeb nepilniem 10%.

Kā prognozes minimālajā (inertes), tā maksimālajā variantā neizbēgama ir Rīgas īpatsvara mazināšanās valsts iedzīvotāju kopskaitā, kā arī aktīvā vecuma iedzīvotāju skaita un īpatsvara mazināšanās, un pensijas vecumu sasniegušo cilvēku skaita un īpatsvara pieaugums. Taču maksimālajā variantā valstī kopumā būtu iespējams atjaunot gadsimtu mijā faktiski bijušo bērnu un pusaudžu skaitu, kas radītu priekšnoteikumus paaudžu skaitliskai nomaīnai un skaita atjaunošanai tālākā nākotnē. Tad būtu nodrošināta arī jauniešu iecelšana Rīgā no pārējām Latvijas daļām.

Lai veicinātu demogrāfisko norišu atveseļošanos un turpmāko attīstību pēc maksimālā jeb mērķa varianta, kā valstij tā lielāko pilsētu pašvaldībām katrai savā veidā jāsniedz atbalsts ģimenēm bērnu audzināšanā un visu vecumu cilvēkiem veselīga dzīvesveida izplatībā.

Valsts mērogā nepieciešama:

- taisnīga pabalstu sistēma, ko mazgadīgo bērnu aprūpei saņemtu visi vecāki, neatkarīgi no nodarbinātības un tieši mātes iemaksām sociālās apdrošināšanas fondā,
- visu reģionu izlīdzinātu attīstību sekmējošas reģionālās politikas īstenošana ar atbalstu jaunu darbavietu izveidei, nodarbinātībai ar darba līgumu un pakalpojumu pieejamību attālāko apvidu iedzīvotājiem,
- ģimenes izglītības sistēmas izveidi kā vidusskolēniem tā pieaugušiem interesentiem.

Rīgas un citu lielāko pilsētu pašvaldībām jānodrošina:

- visiem pirmsskolas vecuma bērniem pietiekams vietu skaits bērnu dārzos,
- visiem skolēniem pieejamas ārpuskolas nodarbības,

- visām ģimenēm piemērota mājokļa piedāvājums,
- pietiekami daudzveidīgu un lētu aktīvās atpūtas iespēju nodrošinājumu visās pilsētas daļās, ieskaitot zaļās zonas tīrības uzturēšanu un jaunu platību izveidi daudzstāvu apbūves rajonos.

Avoti:

- Cities in a Globalizing World. Global Report on Human Settlements, 2001, pp. 303, 304
- Crujssen H., Eding H., Gjaltema T. Demographic consequences of enlargement of the European Union with the 12 Candidate Countries; Statistics Netherlands, Jan, 2002: 58
- Goldstein J., Lutz W., Testa M.R. The Emergence of Sub-Replacement Family Size Ideals in Europe. European Demographic Research Papers 2003. No 2, P. 27
- Guengant Jean-Puerre. „Revolution” in the field of Population projections // CICRED Newsletter 6 Dec. 2002, a supplement: 1-4
- Lutz Wolfgang. Will Europe be short of Children? // Family Observer, EC, 1999: 8-16
- Lutz Wolfgang and Sergei Scherbov. Can Immigration Compensate for Europe’s Low Fertility? European Demographic Research Papers 2003. No 1, P. 16
- Latvijas demogrāfiskās attīstības prognozes: 1998-2025. gads. Rīga: LU Demogrāfijas centrs, 1999: 74 (12)
- Eglīte P., Ivbulis B. Latvijas darba potenciāla prognoze laikposmam līdz 2020. gadam // Apcerējumi par Latvijas iedzīvotājiem Nr.5. Rīga: LZA Ekonomikas institūts, 1999: 63-79
- Pavlina I., Eglīte P. Vecāku viedokļi par ģimenes pieaugumu // Apcerējumi par Latvijas iedzīvotājiem Nr.9. Rīga: LZA Ekonomikas institūts, 2002: 50-54
- Rīgas pilsētas dome. Rīgas attīstības plāns 1995.-2005. gadam. I sējums, 1995. g. sept.
- Zvidriņš P. (red.). Ģimene un dzimstība Latvijā. Rīga: LU Demogrāfijas centrs, 1996: 95
- Zvidriņš P. (red.). Latvijas demogrāfiskās attīstības prognozes: 1998.-2025. gads. Rīga: LU Demogrāfijas centrs, 1999, 74 lpp.
- Zvidriņš P. (red.). Demogrāfiskā situācija un tās prognozes Rīgā. Rīgas attīstības plāna 1995.-2005. gada materiālos.
- Вишнеvский А.К. (ред.). Население России 2001, Институт народно-хозяйственного прогнозирования РАН, Москва, 2002: 170-193
- World Population Prospects: the 2002 Revision ... <http://esa.un.org.unpp>

Pielikumi

II daļai

Latvijas iedzīvotāju prognoze 2000. - 2025. gadam

Aktīvais variants ar migrāciju

Vecums	2000			2005			2010			2015			2020			2025		
	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes
Kopā	2373033	1092426	1280607	2290098	1053582	1236516	2230917	1029649	1201268	2199452	1021822	1177630	2177204	1019182	1158022	2144194	1010772	1133422
0-4	94164	48336	45828	105334	53918	51416	130714	66929	63785	148083	75837	72246	144600	74050	70550	124267	63638	60629
5-9	137322	70056	67266	93069	47747	45322	103442	52922	50520	129402	66231	63171	147350	75432	71918	144662	74051	70611
10-14	184946	94490	90456	135693	69184	66509	91624	46975	44649	102510	52413	50097	128899	65935	62964	147521	75478	72043
15-19	179729	91713	88016	179676	91737	87939	131504	67000	64504	90081	46156	43925	101746	51996	49750	129125	66013	63112
20-24	161294	81937	79357	172518	87786	84732	172981	88057	84924	128322	65186	63136	88730	45343	43387	101201	51584	49617
25-29	164004	82668	81336	158383	80067	78316	169507	85811	83696	170478	86331	84147	126881	64117	62764	87797	44635	43162
30-34	159511	78978	80533	160949	80659	80290	155322	78083	77239	167177	84171	83006	168721	85001	83720	126048	63374	62674
35-39	172965	84537	88428	156023	76651	79372	157387	78329	79058	152561	76213	76348	164993	82600	82393	167220	83820	83400
40-44	176365	84846	91519	167648	81051	86597	151472	73707	77765	153598	75801	77797	149693	74235	75458	162827	80987	81840
45-49	156272	73243	83029	168833	79916	88917	161230	76861	84369	146406	70377	76029	149339	72950	76389	146146	71833	74313
50-54	142131	64672	77459	147299	67392	79907	160337	74344	85993	153440	71894	81546	140339	66505	73834	143144	69081	74063
55-59	137658	60275	77383	132262	58236	74026	137823	61297	76526	150513	68161	82352	145415	66820	78595	133196	62061	71135
60-64	147890	61799	86091	126098	52524	73574	121191	51178	70013	126984	54485	72499	139975	61529	78446	135792	60781	75011
65-69	120067	46489	73578	131240	51198	80042	112064	43903	68161	108676	43602	65074	114575	47071	67504	126965	53740	73225
70-74	107302	36418	70884	100838	35350	65488	110685	39578	71107	95284	34481	60803	93552	35149	58403	99171	38363	60808
75-79	69838	17600	52238	82652	24968	57684	77513	24274	53239	86392	27870	58522	74784	24528	50256	74722	25690	49032
80-84	31402	7853	23549	46764	10105	36659	54992	14597	40395	52063	14402	37661	59008	17019	41989	51186	15079	36107
85+	30173	6516	23657	24819	5093	19726	31129	5804	25325	37482	8211	29271	38604	8902	29702	43204	10564	32640
0-14	416432	212882	203550	334096	170849	163247	325780	166826	158954	379995	194481	185514	420849	215417	205432	416450	213167	203283
15-60	1480654	715943	764711	1465705	712922	752783	1424089	694880	729209	1340131	656370	683761	1265741	622908	642833	1222688	605317	617371
15-64	1597819	764668	833151	1569689	756019	813670	1518754	734667	784087	1439560	698775	740785	1375832	671096	704736	1332496	654169	678327
65+	358782	114876	243906	386313	126714	259599	386383	128156	258227	379897	128566	251331	380523	132669	247854	395248	143436	251812
0-14	17,55	19,49	15,89	14,59	16,22	13,20	14,60	16,20	13,23	17,28	19,03	15,75	19,33	21,14	17,74	19,42	21,09	17,94
15-60	62,40	65,54	59,71	64,00	67,67	60,88	63,83	67,49	60,70	60,93	64,24	58,06	58,14	61,12	55,51	57,02	59,89	54,47
15-64	67,33	70,00	65,06	68,54	71,76	65,80	68,08	71,35	65,27	65,45	68,39	62,90	63,19	65,85	60,86	62,14	64,72	59,85
65+	15,12	10,52	19,05	16,87	12,03	20,99	17,32	12,45	21,50	17,27	12,58	21,34	17,48	13,02	21,40	18,43	14,19	22,22

Rīgas iedzīvotāju prognoze 2000. - 2025. gadam

Aktīvais variants ar migrāciju

Vecums	2000			2005			2010			2015			2020			2025		
	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes
Kopā	762825	340561	422264	716641	319488	397153	670968	299958	371010	636122	286335	349787	609269	276555	332714	584296	267476	316820
0-4	24773	12774	11999	28770	14727	14043	32543	16665	15878	33815	17317	16498	31002	15874	15128	25313	12963	12350
5-9	34796	17749	17047	24026	12382	11644	27738	14193	13545	31674	16214	15460	33301	17047	16254	30794	15762	15032
10-14	51892	26568	25324	33676	17166	16510	23076	11884	11192	26925	13768	13157	31165	15943	15222	33087	16927	16160
15-19	55203	28075	27128	49615	25390	24225	31814	16207	15607	22161	11406	10755	26360	13473	12887	31136	15918	15218
20-24	53070	26505	26565	51991	26367	25624	46110	23527	22583	30142	15311	14831	21491	11033	10458	26308	13412	12896
25-29	52733	25987	26746	50917	25290	25627	49480	24954	24526	44417	22537	21880	29453	14878	14575	21211	10831	10380
30-34	50426	24093	26333	51404	25191	26213	49460	24435	25025	48328	24248	24080	43694	22063	21631	29122	14642	14480
35-39	56724	26519	30205	48631	23036	25595	49369	24011	25358	47885	23497	24388	47277	23579	23698	43076	21636	21440
40-44	60156	27738	32418	53898	24901	28997	45954	21546	24408	47178	22745	24433	46449	22624	23825	46354	22972	23382
45-49	54397	24169	30228	56491	25593	30898	50329	22895	27434	43488	20125	23363	45409	21660	23749	45260	21843	23417
50-54	51140	22208	28932	50242	21748	28494	51910	23001	28909	46954	20966	25988	41383	18864	22519	43776	20617	23159
55-59	44118	18201	25917	46475	19513	26962	45496	19122	26374	47778	20663	27115	44168	19338	24830	39486	17694	21792
60-64	51435	20825	30610	39392	15444	23948	41417	16651	24766	41191	16682	24509	44085	18496	25589	41272	17597	23675
65-69	39845	15122	24723	44989	17047	27942	34396	12695	21701	36671	14008	22663	37007	14351	22656	39989	16160	23829
70-74	38023	13050	24973	33067	11446	21621	37393	13065	24328	28994	9944	19050	31498	11314	20184	32158	11803	20355
75-79	24271	6059	18212	28771	8877	19894	24882	7781	17101	28822	9191	19631	22756	7169	15587	25260	8401	16859
80-84	10438	2778	7660	16032	3524	12508	18776	5204	13572	16537	4677	11860	19693	5729	13964	15725	4547	11178
85+	9385	2141	7244	8254	1846	6408	10825	2122	8703	13162	3036	10126	13078	3120	9958	14969	3751	11218
0-14	111461	57091	54370	86472	44275	42197	83357	42742	40615	92414	47299	45115	95468	48864	46604	89194	45652	43542
15-60	488546	227829	260717	466584	219838	246746	428550	203202	225348	387278	185199	202079	354966	171450	183516	333495	162973	170522
15-64	529402	244320	285082	499056	232473	266583	461339	216349	244990	419522	198180	221342	389769	186008	203761	367001	177162	189839
65+	121962	39150	82812	131113	42740	88373	126272	40867	85405	124186	40856	83330	124032	41683	82349	128101	44662	83439
0-14	14,61	16,76	12,88	12,07	13,86	10,62	12,42	14,25	10,95	14,53	16,52	12,90	15,67	17,67	14,01	15,27	17,07	13,74
15-60	64,04	66,90	61,74	65,11	68,81	62,13	63,87	67,74	60,74	60,88	64,68	57,77	58,26	61,99	55,16	57,08	60,93	53,82
15-64	69,40	71,74	67,51	69,64	72,76	67,12	68,76	72,13	66,03	65,95	69,21	63,28	63,97	67,26	61,24	62,81	66,23	59,92
65+	15,99	11,50	19,61	18,30	13,38	22,25	18,82	13,62	23,02	19,52	14,27	23,82	20,36	15,07	24,75	21,92	16,70	26,34

Rīgas reģiona iedzīvotāju prognoze 2000. - 2025. gadam

Aktīvais variants ar migrāciju

Vecums	2000			2005			2010			2015			2020			2025		
	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes
Kopā	962889	432856	530033	915297	410983	504314	870130	391827	478303	836019	378983	457036	808574	369463	439111	780645	359523	421122
0-4	32806	16927	15879	37765	19330	18435	43788	22424	21364	46437	23781	22656	43234	22137	21097	35592	18228	17364
5-9	46215	23564	22651	32004	16502	15502	36651	18751	17900	42845	21931	20914	45856	23473	22383	42975	21995	20980
10-14	67265	34505	32760	45075	22965	22110	31038	15990	15048	35821	18311	17510	42319	21645	20674	45620	23335	22285
15-19	70591	35920	34671	64573	33109	31464	42816	21801	21015	29941	15416	14525	35113	17941	17172	42120	21531	20589
20-24	66675	33427	33248	66965	33981	32984	60635	31000	29635	40939	20786	20153	29136	14962	14174	34901	17787	17114
25-29	67045	33186	33859	64801	32315	32486	64849	32727	32122	59165	30083	29082	40341	20369	19972	28911	14767	14144
30-34	64354	31016	33338	65589	32287	33302	63230	31368	31862	63561	31915	31646	58289	29496	28793	39919	20060	19859
35-39	70974	33441	37533	62433	29841	32592	63456	31008	32448	61540	30329	31211	62345	31117	31228	57562	28973	28589
40-44	75239	34845	40394	68133	31737	36396	59804	28310	31494	61241	29670	31571	60044	29377	30667	61355	30430	30925
45-49	68201	30538	37663	71537	32563	38974	64630	29662	34968	57307	26789	30518	59394	28474	30920	58772	28498	30274
50-54	63959	28023	35936	63870	27879	35991	66903	29800	37103	61100	27542	33558	55005	25338	29667	57565	27253	30312
55-59	55460	23185	32275	59006	25018	33988	58879	24977	33902	62489	27178	35311	58006	25651	32355	52809	23922	28887
60-64	63624	25901	37723	50125	19940	30185	53302	21662	31640	53958	22075	31883	58110	24526	33584	54462	23463	30999
65-69	49556	18906	30650	56041	21360	34681	44188	16568	27620	47533	18369	29164	48686	19080	29606	52846	21487	31359
70-74	46873	16188	30685	41470	14442	27028	47050	16547	30503	37537	13094	24443	41021	14918	26103	42419	15742	26677
75-79	29659	7351	22308	35858	11143	24715	31676	9978	21698	36638	11768	24870	29659	9516	20143	33022	11128	21894
80-84	12915	3423	9492	19816	4322	15494	23743	6638	17105	21294	6075	15219	25195	7387	17808	20569	6065	14504
85+	11478	2510	8968	10236	2249	7987	13492	2616	10876	16673	3871	12802	16821	4056	12765	19226	4859	14367
0-14	146286	74996	71290	114844	58797	56047	111477	57165	54312	125103	64023	61080	131409	67255	64154	124187	63558	60629
15-60	615622	288998	326624	595726	282349	313377	556509	265306	291203	509033	244618	264415	469977	227984	241993	444221	217785	226436
15-64	666122	309482	356640	637032	298670	338362	598504	282315	316189	551241	261783	289458	515783	247251	268532	488376	236684	251692
65+	150481	48378	102103	163421	53516	109905	160149	52347	107802	159675	53177	106498	161382	54957	106425	168082	59281	108801
0-14	15,19	17,33	13,45	12,55	14,31	11,11	12,81	14,59	11,36	14,96	16,89	13,36	16,25	18,20	14,61	15,91	17,68	14,40
15-60	63,93	66,77	61,62	65,09	68,70	62,14	63,96	67,71	60,88	60,89	64,55	57,85	58,12	61,71	55,11	56,90	60,58	53,77
15-64	69,18	71,50	67,29	69,60	72,67	67,09	68,78	72,05	66,11	65,94	69,08	63,33	63,79	66,92	61,15	62,56	65,83	59,77
65+	15,63	11,18	19,26	17,85	13,02	21,79	18,41	13,36	22,54	19,10	14,03	23,30	19,96	14,87	24,24	21,53	16,49	25,84

Pierīgas iedzīvotāju prognoze 2000. - 2025. gadam

Aktīvais variants ar migrāciju

Vecums	2000			2005			2010			2015			2020			2025		
	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes
Kopā	200064	92295	107769	198656	91495	107161	199162	91869	107293	199897	92648	107249	199305	92908	106397	196349	92047	104302
0-4	8033	4153	3880	8995	4603	4392	11245	5759	5486	12622	6464	6158	12232	6263	5969	10279	5265	5014
5-9	11419	5815	5604	7978	4120	3858	8913	4558	4355	11171	5717	5454	12555	6426	6129	12181	6233	5948
10-14	15373	7937	7436	11399	5799	5600	7962	4106	3856	8896	4543	4353	11154	5702	5452	12533	6408	6125
15-19	15388	7845	7543	14958	7719	7239	11002	5594	5408	7780	4010	3770	8753	4468	4285	10984	5613	5371
20-24	13605	6922	6683	14974	7614	7360	14525	7473	7052	10797	5475	5322	7645	3929	3716	8593	4375	4218
25-29	14312	7199	7113	13884	7025	6859	15369	7773	7596	14748	7546	7202	10888	5491	5397	7700	3936	3764
30-34	13928	6923	7005	14185	7096	7089	13770	6933	6837	15233	7667	7566	14595	7433	7162	10797	5418	5379
35-39	14250	6922	7328	13802	6805	6997	14087	6997	7090	13655	6832	6823	15068	7538	7530	14486	7337	7149
40-44	15083	7107	7976	14235	6836	7399	13850	6764	7086	14063	6925	7138	13595	6753	6842	15001	7458	7543
45-49	13804	6369	7435	15046	6970	8076	14301	6767	7534	13819	6664	7155	13985	6814	7171	13512	6655	6857
50-54	12819	5815	7004	13628	6131	7497	14993	6799	8194	14146	6576	7570	13622	6474	7148	13789	6636	7153
55-59	11342	4984	6358	12531	5505	7026	13383	5855	7528	14711	6515	8196	13838	6313	7525	13323	6228	7095
60-64	12189	5076	7113	10733	4496	6237	11885	5011	6874	12767	5393	7374	14025	6030	7995	13190	5866	7324
65-69	9711	3784	5927	11052	4313	6739	9792	3873	5919	10862	4361	6501	11679	4729	6950	12857	5327	7530
70-74	8850	3138	5712	8403	2996	5407	9657	3482	6175	8543	3150	5393	9523	3604	5919	10261	3939	6322
75-79	5388	1292	4096	7087	2266	4821	6794	2197	4597	7816	2577	5239	6903	2347	4556	7762	2727	5035
80-84	2477	645	1832	3784	798	2986	4967	1434	3533	4757	1398	3359	5502	1658	3844	4844	1518	3326
85+	2093	369	1724	1982	403	1579	2667	494	2173	3511	835	2676	3743	936	2807	4257	1108	3149
0-14	34825	17905	16920	28372	14522	13850	28120	14423	13697	32689	16724	15965	35941	18391	17550	34993	17906	17087
15-60	127076	61169	65907	129142	62511	66631	127959	62104	65855	121755	59419	62336	115011	56534	58477	110726	54812	55914
15-64	136720	65162	71558	137976	66197	71779	137165	65966	71199	131719	63603	68116	126014	61243	64771	121375	59522	61853
65+	28519	9228	19291	32308	10776	21532	33877	11480	22397	35489	12321	23168	37350	13274	24076	39981	14619	25362
0-14	17,41	19,40	15,70	14,28	15,87	12,92	14,12	15,70	12,77	16,35	18,05	14,89	18,03	19,79	16,49	17,82	19,45	16,38
15-60	63,52	66,28	61,16	65,01	68,32	62,18	64,25	67,60	61,38	60,91	64,13	58,12	57,71	60,85	54,96	56,39	59,55	53,61
15-64	68,34	70,60	66,40	69,45	72,35	66,98	68,87	71,80	66,36	65,89	68,65	63,51	63,23	65,92	60,88	61,82	64,66	59,30
65+	14,25	10,00	17,90	16,26	11,78	20,09	17,01	12,50	20,87	17,75	13,30	21,60	18,74	14,29	22,63	20,36	15,88	24,32

Lauku iedzīvotāju prognoze 2000. - 2025. gadam

Aktīvais variants ar migrāciju

Vecums	2000			2005			2010			2015			2020			2025		
	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes
Kopā	754300	363055	391245	734994	353402	381592	729573	351292	378281	736874	356249	380625	747431	363084	384347	751941	366608	385333
0-4	36106	18479	17627	37250	19067	18183	49234	25204	24030	59814	30634	29180	61760	31631	30129	54555	27940	26615
5-9	56222	28767	27455	35283	18048	17235	36472	18653	17819	48626	24881	23745	59368	30392	28976	61500	31482	30018
10-14	68156	34966	33190	55407	28339	27068	34829	17808	17021	36185	18498	17687	48398	24753	23645	59216	30302	28914
15-19	58674	30437	28237	65247	33452	31795	53165	27173	25992	34054	17401	16653	35791	18286	17505	48135	24604	23531
20-24	49896	26214	23682	55808	28880	26928	62497	31949	30548	51920	26456	25464	33536	17088	16448	35413	18045	17368
25-29	50238	26410	23828	50001	26151	23850	55893	28788	27105	62315	31708	30607	51604	26167	25437	33209	16840	16369
30-34	49564	25876	23688	49063	25635	23428	48926	25436	23490	54981	28152	26829	61503	31119	30384	51048	25742	25306
35-39	55318	28947	26371	48765	25284	23481	48321	25093	23228	48257	24951	23306	54323	27676	26647	60832	30642	30190
40-44	51646	27128	24518	54407	28159	26248	48001	24644	23357	47557	24486	23071	47504	24381	23123	53504	27081	26423
45-49	42700	22220	20480	50422	26069	24353	53227	27168	26059	46939	23812	23127	46532	23725	22807	46518	23673	22845
50-54	36064	18246	17818	41438	21041	20397	49065	24844	24221	51660	25913	25747	45584	22802	22782	45178	22769	22409
55-59	44891	20972	23919	34433	16822	17611	39667	19542	20125	46910	23169	23741	49469	24313	25156	43660	21465	22195
60-64	42608	18910	23698	41778	18519	23259	32217	15091	17126	37020	17588	19432	43909	21054	22855	46291	22161	24130
65-69	38783	15537	23246	37998	15635	22363	37339	15489	21850	28912	12847	16065	33179	15089	18090	39447	18220	21227
70-74	31168	10065	21103	32295	11524	20771	31853	11840	20013	31373	11856	19517	24415	10070	14345	27990	11874	16116
75-79	20592	5129	15463	23823	6654	17169	24558	7623	16935	24399	7952	16447	23994	7987	16007	18794	6892	11902
80-84	10243	2375	7868	13560	2684	10876	15673	3588	12085	16136	4172	11964	16226	4468	11758	15900	4517	11383
85+	11431	2377	9054	8016	1439	6577	8636	1359	7277	9816	1773	8043	10336	2083	8253	10751	2359	8392
0-14	160484	82212	78272	127940	65454	62486	120535	61665	58870	144625	74013	70612	169526	86776	82750	175271	89724	85547
15-60	448425	230789	217636	456474	234609	221865	466868	238393	228475	452836	230044	222792	435552	220222	215330	426727	215352	211375
15-64	481599	245360	236239	491362	250012	241350	490979	249728	241251	481613	243636	237977	469755	236611	233144	463788	233022	230766
65+	112217	35483	76734	115692	37936	77756	118059	39899	78160	110636	38600	72036	108150	39697	68453	112882	43862	69020
0-14	21,28	22,64	20,01	17,41	18,52	16,38	16,52	17,55	15,56	19,63	20,78	18,55	22,68	23,90	21,53	23,31	24,47	22,20
15-60	59,45	63,57	55,63	62,11	66,39	58,14	63,99	67,86	60,40	61,45	64,57	58,53	58,27	60,65	56,02	56,75	58,74	54,86
15-64	63,85	67,58	60,38	66,85	70,74	63,25	67,30	71,09	63,78	65,36	68,39	62,52	62,85	65,17	60,66	61,68	63,56	59,89
65+	14,88	9,77	19,61	15,74	10,73	20,38	16,18	11,36	20,66	15,01	10,84	18,93	14,47	10,93	17,81	15,01	11,96	17,91

Pilsetu iedzīvotāju (bez Rīgas) prognoze 2000. - 2025. gadam

Aktīvais variants ar migrāciju

Vecums	2000			2005			2010			2015			2020			2025		
	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Kopā	Vīrieši	Sievietes
Kopā	855908	388810	467098	838463	380692	457771	830376	378399	451977	826456	379238	447218	820504	379543	440961	807957	376688	431269
0-4	33285	17083	16202	39314	20124	19190	48937	25060	23877	54454	27886	26568	51838	26545	25293	44399	22735	21664
5-9	46304	23540	22764	33760	17317	16443	39232	20076	19156	49102	25136	23966	54681	27993	26688	52368	26807	25561
10-14	64898	32956	31942	46610	23679	22931	33719	17283	16436	39400	20147	19253	49336	25239	24097	55218	28249	26969
15-19	65852	33201	32651	64814	32895	31919	46525	23620	22905	33866	17349	16517	39595	20237	19358	49854	25491	24363
20-24	58328	29218	29110	64719	32539	32180	64374	32581	31793	46260	23419	22841	33703	17222	16481	39480	20127	19353
25-29	61033	30271	30762	57465	28626	28839	64134	32069	32065	63746	32086	31660	45824	23072	22752	33377	16964	16413
30-34	59521	29009	30512	60482	29833	30649	56936	28212	28724	63868	31771	32097	63524	31819	31705	45878	22990	22888
35-39	60923	29071	31852	58627	28331	30296	59697	29225	30472	56419	27765	28654	63393	31345	32048	63312	31542	31770
40-44	64563	29980	34583	59343	27991	31352	57517	27517	30000	58863	28570	30293	55740	27230	28510	62969	30934	32035
45-49	59175	26854	32321	61920	28254	33666	57674	26798	30876	55979	26440	29539	57398	27565	29833	54368	26317	28051
50-54	54927	24218	30709	55619	24603	31016	59362	26499	32863	54826	25015	29811	53372	24839	28533	54190	25695	28495
55-59	48649	21102	27547	51354	21901	29453	52660	22633	30027	55825	24329	31496	51778	23169	28609	50050	22902	27148
60-64	53847	22064	31783	44928	18561	26367	47557	19436	28121	48773	20215	28558	51981	21979	30002	48229	21023	27206
65-69	41439	15830	25609	48253	18516	29737	40329	15719	24610	43093	16747	26346	44389	17631	26758	47529	19360	28169
70-74	38111	13303	24808	35476	12380	23096	41439	14673	26766	34917	12681	22236	37639	13765	23874	39023	14686	24337
75-79	24975	6412	18563	30058	9437	20621	28073	8870	19203	33171	10727	22444	28034	9372	18662	30668	10397	20271
80-84	10721	2700	8021	17172	3897	13275	20543	5805	14738	19390	5553	13837	23089	6822	16267	19561	6015	13546
85+	9357	1998	7359	8549	1808	6741	11668	2323	9345	14504	3402	11102	15190	3699	11491	17484	4454	13030
0-14	144487	73579	70908	119684	61120	58564	121888	62419	59469	142956	73169	69787	155855	79777	76078	151985	77791	74194
15-60	543683	257325	286358	542647	258475	284172	528671	253285	275386	500017	241127	258890	475223	231236	243987	462466	226992	235474
15-64	586818	274988	311830	579271	273534	305737	566436	268590	297846	538425	256959	281466	516308	248477	267831	501707	243985	257722
65+	124603	40243	84360	139508	46038	93470	142052	47390	94662	145075	49110	95965	148341	51289	97052	154265	54912	99353
0-14	16,88	18,92	15,18	14,27	16,05	12,79	14,68	16,50	13,16	17,30	19,29	15,60	19,00	21,02	17,25	18,81	20,65	17,20
15-60	63,52	66,18	61,31	64,72	67,90	62,08	63,67	66,94	60,93	60,50	63,58	57,89	57,92	60,92	55,33	57,24	60,26	54,60
15-64	68,56	70,73	66,76	69,09	71,85	66,79	68,21	70,98	65,90	65,15	67,76	62,94	62,93	65,47	60,74	62,10	64,77	59,76
65+	14,56	10,35	18,06	16,64	12,09	20,42	17,11	12,52	20,94	17,55	12,95	21,46	18,08	13,51	22,01	19,09	14,58	23,04